

ALTINCI KİTAP

1. [484a] “Ve sevgili Glaukon, uzun ve yorucu tartışmalardan sonra, filozof olanları filozof olmayanlardan ayırt ettik.”

“Zannetmiyorum ki bu sonuçlara ulaşmanın bundan daha kolay ve kısa bir yolu olsun.”

“Öyle, ama bence konuşacağımız sadece bu olsa ve önümüzde tartışılacak daha birçok konu bulunmasa, adil insanın hayatı ile adil olmayan insanın hayatı arasındaki farkı tartışmamız gerekmeseydi, bunu, sanırım çok daha açık seçik gösterebilirdik.”

[b] “Peki şimdi tartışacak ne var önümüzde?” diye sordu.

“Söylediklerimizden doğrudan çıkan sonuçlardan başka ne olabilir ki? Bir yerde değişmeyi, ebediyen kendisi ile aynı kalanı kavrayabilen filozoflar varsa ve öte yanda da nesnelerin değişkenliği ve çokluğu içinde kaybolup gidenler, filozofluk vasfını kazanamamış insanlar varsa ve durum buysa, bunlardan hangisi devletin önderi[228] olmalı?”

“Bu soruyu doğru biçimde nasıl cevaplandırırız?”

“Devletin yasalarını ve törelerini, ahlaki kurumlarını bunların arasından en iyi kim koruyabilecekse onu bekçi (koruyucu) yapmak gerekir.”

[c] “Doğru!”

“Bir şeyi korumak için bir görme özörlüyü mü yoksa keskin gözlü birini mi seçip seçmeyeceğimizin cevabı belli.”

“Nasıl belli olmasın ki!”

“Peki, her hakiki varlığın (olma-hali’nin) bilgisi kendisinden çalınmış olan şu insanlar görme özörlülerden farklı mıdır? Ruhlarında hiçbir aydınlık örnek bulunmayan ve ressam gibi, hakikatin en ilk örneğine bakamayan, her şeyi bu ilk örnekle ilintileyip

[d] böylelikle bu dünya için güzelin, iyinin ve adil olanın yasalarını, gerekli olduklarında ortaya koymak, verilmiş olanlara göz kulak olup onları korumak için, en dikkatli şekilde inceleyemeyen kimse, görme özörlülerden farklı mıdır?”

“Zeus adına, aralarında hemen hiç fark bulunmamaktadır.”

“Peki, ne deneyim ne de herhangi bir yetenek bakımından bu insanlardan geri kalmayan, üstüne üstlük onlardan farklı olarak her nesnenin hakiki oluş-hali’ni kavrayabilen insanlar mı bekçilerimiz olsun, yoksa çok yönlü yeteneklerden yoksun olanlar mı?”

“Ötekilerden hiçbir bakımdan eksik olmadıklarına göre bunları seçmemek saçma olur; (üstelik) en önemli bir konuda onlardan üstün durumdalar.”

[485a] “O zaman, bu iki yeteneğe (teorik ve pratik) birden nasıl sahip olabileceklerini tartışmalıyım mı?”

“Evet, kesinlikle.”

“İncelememizin başında dediğimiz gibi, önce bu kimselerin karakteristik özünü öğrenmeliyiz; bu konuda görüş birliğine varırsak aynı kimselerin, her iki yeteneğe de sahip oldukları konusunda anlaşabiliriz; dolayısıyla onlardan başka kimsenin devletin önderi olamayacağını da kabul ederiz.”

“Nasıl yani?”

2. “Öncelikle, şunda anlaşalım:

[b] Sence de filozoflar, yaradılışları itibarıyla, bozulma ve çürümenin etkisiyle değişime uğramayan, ölümsüz özü gösteren bilgi’nin ebedi sevdalısı değiller midir?”

“Öyledirler.”

“Ayrıca filozoflar gerçek varlığı bütünüyle talep etmezler mi? Büyük, küçük, değerli, değersiz diyerek onun herhangi bir kısmını ilgi alanları dışında bırakmaya, tıpkı sevdalılar ve büyük hırslar taşıyan kimseler gibi, kendiliklerinden yanaşmazlar.”

“Haklısın.”

“Peki, (filozoflar) düşüncemize uyacaklarsa

[c] bir niteliği daha, karakteristik özlerin parçası olarak barındırmaları gerekmiyor mu?”

“Hangi niteliği?”

“Doğru sözlülükten bahsediyorum. Hiçbir şekilde bile bile yalana başvurmamak; yalandan tiksirmek, hakikati sevmek.”

“Öyle görünüyor!”

“Sadece ‘öyle görünüyor’ denebilir mi dostum? Bir şeye sevdalı olan bir insanın, sevdiği şeye ait olan veya onunla ilişkili her şeyi sevmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur.”

“Çok doğru.”

“Peki sence, bilgiye hakikatin kendisinden daha yakın olan bir şey var mıdır?”

“Olur mu hiç!”

[d] “Aynı varlık (öz) hem bilgiyi hem de hakikat olmayanı sevebilir mi?”

“Kesinlikle sevemez!”

“O zaman gerçekten öğrenmek için yanıp tutuşan, daha çocukluğundan itibaren bütünsel hakikati arzu edecektir.”

“Doğru.”

“O zaman, tek bir yönde akan ırmağın, bu yönde olmayan alanları sulayamaması gibi, insanı sadece tek bir hedefe fırlatan dürtüler başka hedeflere karşı zayıf kılar.”

“Haklısın.”

“Bilgiye (bilime) ve bilgiyle ilgili şeylere akan dürtüler, sanırım sadece ruhun hazzını hedef alırlar, ama bedeninin sevinçlerini bir yana bırakırlar,

[e] tabii, özneleri sözde filozof değil de gerçek bir filozofsa.”

“Orası kesin.”

“Böyle bir insan doğal olarak açgözlülükten arınmış, ölçülü bir insan olacak ve başkalarını çok fazla sahip olmaya ve tüketmeye iten özellikler onun kişiliğinde yer almayacaktır.”

“Çok doğru.”

[486a] “Ancak filozofun karakteristik özünü filozof olmayanıkinden ayırt edeceksek, şuna da dikkat etmek gerekir.”

“Neymiş o?”

“Böyle bir insanın içinde kesinlikle hesaplar olmamalı. Çünkü, tanrısal ve insani olanın bütünü kavrama arzusu içindeki bir ruhun en büyük engeli bu küçük hesapçı düşüncelerdir.”[229]

“Çok doğru.”

“Cömert, iyiliksever, bütün zamanları ve bütün varlıkları gözlemleyebilen bir ruh, bu fani dünyaya öyle çok önem verir mi?”

“Vermez.”

[b] “Peki böyle bir insan, ölümü korkulacak bir şey olarak görür mü?”

“Görmez.”

“O zaman, korkak ve uşak ruhlu bir kişiliğin, gerçek felsefeyle uzaktan yakından ilgisi olamaz, değil mi?”

“Sanırım.”

“Peki, aynı şekilde, dürüst, haksever, paracanlısı, uşak ruhlu olmayan, kibirle, korkaklıkla ilgisi olmayan bir insan katlanılmaz, geçimsiz, adaletsiz olabilir mi?”

“İmkânsız!”

“O zaman, bir insanda filozof olmanın ayırt edici özelliklerinin bulunup bulunmadığını anlayabilmek için, daha genç yaştan itibaren onun adil, yumuşak huylu mu, yoksa kaba ve geçimsiz mi olduğuna bakmak gerekir.”

“Doğru.”

[c] “Yalnız bir noktayı daha ihmal etmemek lazım.”

“Nedir o?”

“Bu insanın öğrenme becerisi ve arzusu olup olmadığına, kolay öğrenip öğrenmediğine de bakmamız lazım; çünkü istemeden dahil olduğu ve çok çaba sarf ettiği halde pek az ilerleme kaydettiği bir işi yapan insanın, o işten zevk alması mümkün değildir.”

“Çok haklısın.”

“Peki, öğrendiğini aklında tutamayan, unutkan biri bütün bilgilerden yoksun sayılmaz mı?”

“Elbette.”

“Harcadığı çabanın, emeğinin karşılığını alamadığında insan kendinden de, yaptığı verimsiz işten de nefret etmeye başlamaz mı?”

[d] “Başlar, elbette.”

“O zaman, unutmaya eğilimli bir ruhu gerçekten felsefi ruhlar arasında sayamayız; filozofların iyi bir hafızaya sahip olması gerektiği konusunu iyi vurgulamamız gerekiyor.”

“Doğru.”

“Eğitimsiz ve tavırdan, tutumdan yoksun bir yaradılışın, insanı ister istemez ölçsüzlüğe götüreceği açıktır, değil mi?”

“Başka nereye götürebilir ki?”

“Peki, sence doğru, ölçüyle mi yoksa ölçsüzlükle mi akrabadır?”

“Ölçüyle.”

“O zaman, daha önce saydığımız nitelikler dışında filozofta ölçü, ayrıca ince, güzel bir zekâ türü bulunacak. Bir filozof ancak bu şekilde her şeyin hakiki, doğru varoluşuna kendiliğinden yönelebilir.”

[e] “Kesinlikle.”

“Peki, elbette sen de inanıyorsun ki, yeterli ve mükemmel bir hakiki varlığın parçası olarak bir ruh için zorunlu olan nitelikler, birbirlerini tamamlayan özelliklerdir, öyle değil mi?”

[487a] “Evet kesinlikle zorunlu niteliklerdir bunlar.”

“Yaradılıştan iyi bir belleği yoksa, kolay öğrenemiyorsa, akli kıtsa, doğrunun, adaletin, cesaretin ve ölçülülüğün can dostu, güzelliklerle dolu olmayan hiç kimsenin yeterince gerçekleştiremeyeceği bir yaşama tarzını yerebilir miyiz?”[230]

“Hayır, Yerme Tanrısı Momos bile yapamaz bunu!”

“O zaman, devleti yönetme işini, eğitimin ve yaşın ustalaştırdığı bu insanlara vermek gerekmez mi?”

3.

[b] O anda, Adeimantos söze karışarak şunları söyledi:

“Bu görüşlere kimse itiraz edemez Sokrates, fakat sen konuştuğunda, dinleyenler şöyle garip bir duruma düşüyorlar: Soru-cevap usulüne yabancı olduklarından, onlara sorduğun her soruyla birlikte kendilerini doğru akıl yürütmeden bir nebze sapmış buluyorlar.[231] Sonra bu küçük sapmalar birikiyor, birikiyor ve tartışmanın sonunda bir de bakıyorlar ki, daha en baştan kabul ettikleri şeylere ters düşen bazı fikirlere varmışlar. Dama oyununda usta oyuncuların acemileri hamle yapamaz hale getirecek kadar sıkıştırması gibi,

[c] taşlarla değil de kavramlarla oynanan bu söz oyununda da senin karşıdakiler, tartışmanın sonunda karşı çıkılacak bir şey bulamayıp konuşamayacak duruma düşüyorlar; bunu şimdiki konuşmamıza bakarak söylüyorum; çünkü kimileri, ispat etme konusunda, tek tek sorunlarda seni çürütemeyeceklerini, ama gene de gerçeği[232] senden farklı gördüklerini ileri süreceklerdir: Gençliklerinde aldıkları eğitim nedeniyle kendilerini felsefeye adanmış

[d] sonra bırakan kimseler değil, uzun süre felsefede kalmış (felsefeyle uğraşmış) kimseler, çoğunlukla, hani yozlaşmış demesek bile, tuhaf kimselerdir; aralarından

en beceriklileri bile, senin şu övdüğün (filozofça) yaşama tarzları yüzünden (pratik) hayatta devlet için kullanılamaz kimseler olma özelliği taşıyorlar.”

Bunu duyunca, “Peki sen böyle düşünmenin yanlış olduğuna mı inanıyorsun?” diye sordum.

“Tam emin değilim, ama bu konuda senin fikrini merak ediyorum.”

[e] “O zaman sana şunu söyleyeyim: Düşüncelerinde gayet haklılar.”

“Madem filozofların yararsız olduklarını sen de kabul ediyorsun, ‘Devletin başına filozoflar geçmeden başımız beladan kurtulamaz’ gibi bir düşünceyi nasıl haklı görürsün?”

“Bu sorunun cevabını bir meselle vermek istiyorum.”

“Hayret doğrusu! Mesellere başvurmak pek âdetin değildi senin!”

4. “Beni hem böylesine zor bir konunun içine çek hem de bunun üzerine bir de dalga geç;

[488a] meselleri ne kadar sevdiğimi anlamak istiyorsan şimdi bana kulak ver! Saygın insanlara kendi devletleri tarafından reva görülen muamele o kadar zalimcedir ki, bunun bir eşini daha dünyada bulamayız. Bu bakımdan da onları (filozofları) savunurken kullanacağım meselde, yarı keçi, yarı geyik yaratıklar çizen ressamı gibi pek çok şeyi bir araya getirip birleştirmeye çalışacağım. Şimdi şu aşağıdaki olayı kafanda, gözünde canlandır ve öyle bir gemi hayal et ki,

[b] geminin kaptanı, bütün gemi mürettebatından daha uzun boylu ve güçlü olsun; fakat öte yandan da kulakları ağır işitsin, gözleri de iyi görmesin; ayrıca denizcilik bilgisi de zayıf olsun. Diğer gemiciler ise, ne kaptanlıktan anladıkları ne de bunun eğitimini aldıkları ve gemi eğitimini kimden aldıkları sorulsa verecek cevapları bulunmadığı halde, hiç istisnasız hepsi birden gemiyi kullanma sevdası içinde olsun; yetmiyormuş gibi, gemicilik denilen şeyin öğretilmeyeceğini ve ‘öğretilbilir’ diyenin oracıkta hakkından gelmeye hazır olduklarını söylesinler.

[c] İşte bunlar gemi kaptanının başına üşüşmüşler. ‘Dümeni ben kullanayım,’ diye yalvarıp yakarıyorlar. Kaptan, ikna olup dümeni başkasına devretmeyegörsün, hemen dümenciye öldürüyorlar ya da gemiden atıyorlar. Daha sonra da, adamotu ya da içkiyle, ya da başka bir hileyle gemi kaptanını uyuşturup elini kolunu bağladıktan sonra, gemiyi ve dümeni ele geçirip içindekileri kendi yararlarına kullanabilecekleri bir duruma getiriyorlar, sonra da yiye içe, güle eğlene, kendilerinden beklenir bir tarzda gemiyi yönetmeye koyuluyorlar.

[d] Bunlar bir yana, gemi kaptanını uyuşturup elini kolunu kullanamaz hale getirip onu gemi yönetimini devretmeye zorlayan veya onu kandırıp buna ikna edene övgüler düzüyor, onu ‘mükemmel’, ‘usta denizci’ ve dümenci yerine koyuyor, onun gibi olmayanı ise yerip işe yaramaz ilan ediyorlar. Bilmiyorlar ki,

[e] iyi bir dümenci, gemiyi gerçekten de ustaca yönetebilmek için, yıllara, mevsimlere, gökyüzüne, yıldızlara, rüzgârlara ve işiyle ilgili her şeye özel bir ilgi göstermek zorundadır. Ayrıca, onların hoşlarına gitsin ya da gitmesin, dümen kullanma, elinde tutup yönlendirme sanatı, öğrenmeyle elde edilen ve deneyimle geliştirilebilen bir sanattır.

[489a] Şimdi böyle durumdaki gemilerde, hakiki dümenciler avare, geveze, beceriksiz kimseler olarak görülmezler mi?”[233]

“Elbette,” diye yanıt verdi Adeimantos.

“Madem bu örnekleme anladın, devletlerde felsefecilere reva görülen muamelenin buna benzediğini ayrıca anlatmama gerek yok.”

“Yok, gayet iyi anladım seni.”

“O zaman, filozoflara yeterince değer verilmediğine şaşan kim olursa ona bu meseli anlat ve böyle bir devlet yapısı içinde onlara değer verilmiş olması halinde bunun çok daha şaşırtıcı olacağını söyle.”

[b] “Öyle yaparım.”

“Ona de ki, filozofların en akıllılarının, becerikli ve gayretlilerinin kitlenin gözünde devlet için yararsız olduğu konusunda haklıdır. Ama, bilsin ki, bu yararsızlığın sorumlusu bu akıllı filozoflar değil, onlardan yeterince yararlanmayanlardır; çünkü bir dümenci, gemiyi yönetmek için mürettebatından icazet almaz. Bilge insanların zenginlerin ayağına gitmesi eşyanın tabiatına aykırıdır. Bu sözleri

ciddiye almayan[234] yanılmaktadır.

[c] Gerçekten de doğru ve tabii olan şey, zengin olsun yoksul olsun, hasta adamın hekime, yönetilme ihtiyacı içindekilerin de onları yönetebilenin ayağına gitmeleridir. İşini layıkıyla yapan bir yönetici (hükümdar) tebasının ayağına gidip de ‘bırakın sizi yöneteyim’ demez. Bu bakımdan, günümüzün devlet adamlarını biraz önce anlattığımız gemicilere, bu gemicilerin işe yaramaz, ayağı yere basmayan kişiler olarak gördüğü insanları da filozoflara benzetmek yanlış değildir.”[235]

“Çok doğru.”

“Bu nedenlerle, böyle şartlar altında en soylu yaşama tarzı, onun tam tersini hedeflemiş kimselerce

[d] kolay kolay saygı görmeyecektir. Ama, felsefeye yöneltlen en ağır ve yoğun suçlama, bizzat ona hizmet ettiği izlenimi verenlerden gelmektedir. Bunlar, senin şu felsefeden yakınan kimseler diye tanımladıklarıdır; hani felsefeye kafayı takmış olanların çoğunun çok berbat, en iyilerinin ise kullanılamaz olduğunu söyleyenler. Ve ben de onaylamıştım bu tespiti, değil mi?”

“Evet.”

5. “Umuyorum ki becerikli, gayretli filozofların neden işe yaramaz gibi görüldüğünü ortaya koyabilmişizdir.”

“Evet, yeterince!”

“O zaman gel şimdi de sözde filozofların çoğunun neden zorunlu olarak ahlaklı, törelere saygılıymış gibi görüldüğünü tartışalım ve becerebilirsek bu durumun sorumlusunun felsefe olmadığını göstermeye çalışalım.”

[e] “Öyle yapalım.”

“Bunun için öncelikle, seçkin ve erdemli insanı nasıl tarif ettiğimize yeniden bir göz atmamız gerekecek.

[490a] Hatırlarsan böyle bir insanın her şeyde, her işte izlemesi gereken rehberin hakikat (doğruluk) olduğunu, aksi durumda salt bir geveze olarak hakiki felsefe ile bir ilgisi bulunamayacağını konuşmuştuk.”

“Evet, böyle söylemiştik.”

“Peki bugün var olan, yaygın iddia bununla son derece ters düşmüyor mu?”

“Evet, kesinlikle ters düşüyor.”

“Peki, bak bakalım, şu söyleyeceklerim yeterli bir meşrulaştırma olabilecek mi? Bilgi’nin samimi sevdalısı olan bir insan, yaradılışı gereği gerçek varlığı (olma-halini) kavramak için elinden ne geliyorsa yapar ve sadece, oluş halindeki bir sürü tek tek şeye

[b] takılıp kalmaz. Yılmadan, yorulmadan yoluna devam eder ve her bir şeyin özünü, buna karşılık gelen ruh bölümüyle birlikte kavrayana kadar özleminden[236] vazgeçmez. Bu ruh bölümü ise (hakiki varolma) ile akraba bölümün ögesi olur; onun yardımıyla hakiki varolmaya yaklaşır, onunla birleşir, akıl, mantık ve hakikat üretir, hakiki bilgiye ve hakiki hayata ulaşır; olgunlaşır ve ancak böylelikle artık doğurma (üretme) riskinden kurtulur; daha önce değil!”

“Bundan daha iyi bir savunma düşünemiyorum.”

“Peki, yalan ve aldatmayı sevebilir mi böyle bir insan? Yoksa, filozof bir insan yalandan nefret mi eder?”

[c] “Nefret eder elbette.”

“Hakikatin (doğrunun) önde geldiği yerde, sanırım hiçbir zaman ayıp, utanç ve kötülükler halkası ortaya çıkmaz.”

“Tabii.”

“Tersine, sağlam ve adil bir karakterdir bu ve ona ölçülülük de eklenir.”

“Çok doğru!”

“Şimdi yeni baştan filozofların yaradılışında olan nitelikler halkasını sayıp dökmeye pek gerek yok

bence. Hatırlarsan, cesaretin, yüksek zekânın, kavrama yeteneğinin, bellek gücünün, bir filozofun olmazsa olmaz özellikleri olduğunu daha önce de söylemiştik. Bunlar üzerine sen de herkesin bizim ulaştığımız sonuçlara katılacağını, fakat inceleme, araştırmaları bir yana bırakıp söz konusu insanların kendilerine bakınca çoğunun çürümüş, bir kısmının da işe yaramaz olduğunun görüleceğini söyleyerek bir itirazda bulunmuştun.

[d] Biz de bu iftiranın nedenlerini anlamaya koyulmuş, buradan da gerçek bir filozofun gerçek özelliklerinin neler olduğunu belirlemeye çalışmıştık.”

[e] “Çok doğru.”

6. “Şimdi,” dedim, “neden bu insanların çoğunun doğal karakterinin bozulduğunu, bunların pek azının yozlaşmaktan kurtulabildiklerini, onların da şu işe yaramayan filozoflar olarak tanımlandıklarını açıklamamız gerekiyor.

[491a] Sonra da şu sahte, taklitçi filozoflar konusuna değineceğiz. Onların, güçlerinin çok üstündeki bir işle uğraşma arzusu içinde olan bu insanların, zihnen nasıl bir durumda olduklarını ve bu insanların felsefeye el atarak, şu bahsettiğimiz kötü namı ona nasıl bulaştırdıklarını anlatacağız.”

“Hangi yozlaşmayı kastediyorsun?”

“Bunu sana elimden geldiğince anlatacağım. Herkesin de kabul edeceği gibi, bizim gerçek bir filozofta var olması gerektiğini söylediğimiz özelliklerin hepsine sahip olan

[b] pek az insan vardır. Öyle değil mi?”

“Doğru, çok az vardır!”

“Ve bu az sayıdaki varlığa, sayısız ve büyük tehlikeler tuzak kurmuştur!”

“Hangi tehlikeler?”

“Öncelikle, şu bizim filozofların varlığında çok değer verdiğimiz cesaret, ölçülülük ve diğer bütün özellikler ruhu bozar ve onu felsefeden uzaklaştırır.”[237]

“Gerçekten de kulağa tuhaf geliyor.”

[c] “Ayrıca, güzellik, zenginlik, fiziksel güç, devlet içindeki etkili akrabalık bağları vb. maddi manevi değerler, zarar verici ve yabancılaştırıcı sonuçlar doğururlar.”

“Anlıyorum, fakat yine de biraz daha açıklasan iyi olacak.”

“Söylediklerimi bir bütün olarak kavramaya çalış. O zaman daha önce söylemeye çalıştığım şeyler aydınlığa kavuşur ve artık sana garip gelmemeye başlar.”

“Peki ne yapayım o zaman?”

[d] “Bitki olsun hayvan olsun, bir tohum ve soy ne kadar güçlüyse, uygun beslenme, iklim ve toprak koşullarından mahrum kaldığında göreceği zarar da o kadar fazla olur; çünkü kötü olan şey, iyi olmayandan çok, iyi olanın düşmanıdır.”

“Elbette.”

“Bundan şu sonuç çıkar: Soylu bir karakter yetersiz beslenmeden, önemsiz bir karakterden çok daha olumsuz etkilenir.”

“Kesinlikle.”

[e] “Peki, sevgili Adeimantos,” diye devam ettim, “şunu ileri sürebilir miyiz: En soylu ruhlar bile kötü eğitilirse en berbat ruhlara dönüşmezler mi? Büyük suçların ve katıksız kötülüklerin kötü bir eğitime maruz kalmanın etkisiyle bozulmaya uğramış soylu yaradılışlardan çıktığına, zayıf bir yaradılışa sahip olanların ne çok iyi ne de çok kötü işler yapabileceklerine inanmıyor musun?”

“İnanıyorum.”

[492a] “Öyleyse, tespit ettiğimiz gibi filozofların doğal yanları aynen bir bitki gibi, uygun bir şekilde yetiştirildiklerinde kaçınılmaz olarak gelişirler ve bütün erdemleri özümserler. Fakat, kendisine uygun olmayan topraklara ekilip yetiştirilmez ve büyütülmezlerse, tanrılardan biri yardıma koşmamışsa,[238] yozlaşıp karşıt hale dönüşürler. Yoksa sen de, o geniş kitle ile aynı kanaati mi taşıyorsun? Hani, sofistlerin sadece birkaç genç insanın yozlaştırıldığını ve yozlaştıranların da özel

öğretmen olarak çalışan, hani değinmeye bile değmeyecek birkaç Sofist olduğunu ileri sürüyorlar ya! Aslında, tam da böyle konuşan o genç insanlar

[b] en büyük Sofistler değiller mi, güçlü bir eğitim uygulayıp kendi iradelerine göre genç yaşlı, kadın erkek demeden önlerine gelene formasyon vermiyorlar mı?”

“Ne zaman yapıyorlar bu işi?”

“Ne zaman olacak! Halk meclislerinde, mahkemelerde, tiyatrodan ordu çadırlarında veya buna benzer birlikte otururken bir sürü insanın bir araya gelip büyük bir yaygara ve gürültü yaptıkları yerlerde bazı şeyleri ve söylenen bazı sözleri övüyor, bazı şeyleri suçluyor, kötülüyorlar.[239] Bunların haykırıları veya alkışlarıyla

[c] toplandıkları yerdeki kayalara çarpan seslerin oluşturduğu yankı, övgünün de yerginin de gürültüsünü iki katına çıkartıyor. Böyle bir durumda genç bir insanın yüreği kafesinden çıkacak gibi olmaz mı? Bunu hangi özel eğitim engelleyebilir, böylesine abartılı bir övgü ya da yergi seliyle kim süpürülüp aşağılara, akıntının koparıp götürdüğü yerlere sürüklenmez ki? Böyle bir durumda, insan, kitlenin sahip olduğu iyi ve kötü anlayışını paylaşıp aynı hedefleri önüne koyup kitleye benzemez mi?”

[d] “Evet, bu kaçınılmaz Sokrates.”

7. “Fakat, bundan daha da büyük bir zorlayıcılık var, ondan söz etmedik,” dedim.

“Nedir o?”

“Sözlerle ikna edemedikleri yerde işi eyleme döktüklerinden bu yetiştiricilerin ve Sofistlerin karşılarında olanları yurttaşlıktan çıkarma, para cezası veya idam tehdidiyle etkilemeye çalıştıklarından haberin yok mu?”

“Var tabii, bu tür şeylerin yapıldığına şüphe yok.”

“Bu durumda, başka bir sofistin veya tek başına başka bir insanın bu güçle rekabet etmesi, hatta başarılı olması beklenebilir mi?”

[e] “Beklenemez elbet.”

“Buna kalkışmak bile delilik olur. Temel ilkeleri engel çıkarmak olduğu sürece, herhangi bir karakteri eğitim yoluyla becerikli (erdemli) kılmak ne mümkün olmuştur, ne olabilir, ne de olacaktır, dostum! Atasözünün de dediği gibi, gel, burada tanrısal birini bu işe karıştırmayalım. Çünkü şunu aklından çıkartmadan gerekiyor: Değişmeksizin kendini koruyacak olan şey, böyle bir devlet düzeninde

[493a] bunu nasıl yapsın; tanrısal kaderin yardımından söz ederken yanılmıyorsun.”

“Sana tamamen katılıyorum.”

“Şimdi öne süreceğim fikirleri de kabul et!”

“Nedir bunlar?”

“Kitle tarafından Sofistler diye adlandırılan ve kitlenin, rakibi olarak gördüğü şu ücretli özel hocaların her birinin öğrettiği şeyler, kitlelerin toplantılarında ortaya koyduğu kanaatlerden başka bir şey değildir. Bunların bilgelik dediği şey de bu ortak kanaatlerin öğretilmesidir. Bunların durumu kendisinin yetiştirdiği güçlü bir hayvanın isteklerini, dürtülerini dizginlemeye çalışan bir insanın durumuna ne kadar da benziyor.

[b] Bu adam, yetiştirdiği hayvana nasıl yaklaşacağını, onu neresinden tutacağını, onun hangi koşullarda tehlikeli veya sakın olacağını, onun çıkardığı seslerin ne anlama geldiğini ve hangi ses tonunun onun sakın veya öfkeli olduğunu gösterdiğini tam olarak öğreniyor; bu konuda ustalaşmayı da bilgelik olarak görüyor. Bu konuda gittikçe daha da derinleştikçe öğrendiklerini bir araya getiriyor, bütünleştiriyor ve onu bir sistem haline getirerek başkalarına öğretiyor. Halbuki gerçekte bu insanın, bu arzuların ve huyların

[c] hangilerinin doğru, güzel, hangilerinin kötü, aptalca ve haksızca

olduğu konusunda en ufak bir fikri yok. Yaptığı tek şey, bu koca hayvanın hoşuna giden şeyleri iyi, hayvanı huysuzlaştıran şeyleri de kötü olarak saymak. İyi ile kötü olanın ne olduğunu hiçbir şekilde açıklamıyor. İyi olan ile zorunlu olan arasındaki o büyük farkın ne olduğu konusunda en ufak bir düşünceye ve böylelikle de bu farkı başkalarına açıklama yetisine sahip olmadığı için, zorunluluk altında yapılan her şeye ‘iyi’ ve ‘doğru’ sıfatını yakıştırıyor. Zeus aşkına söyle bana, böyle bir insan garip bir eğitimci sayılmaz mı?”

“Öyle.”

“Peki, gelişigüzel [d] bir araya gelmiş kalabalığın, ister resim, ister müzik isterse de politika konusunda olsun, zevk, haz ve öfke duygularını tanımış olan biri kalkıp da (bu kitleyi kastederek) bilmekten ve bilgelikten söz ederse, şu söylediğimiz adamdan farkı kalır mı sence? Böyle biri kitle ile düşüp kalksa, bir şiir veya devlete yaptığı bir hizmet hakkında onların fikrini sorsa, yani buna hiç de zorunlu olmadığı halde onları bu konularda yargıç yerine koysa, kaçınılmaz olarak onların zevklerinin kölesi olmaktan, kitleyi hükümdarı yerine koymaktan kurtulamayacak, böyle olunca da böyle bir insan, bütün öteki bildik mecburiyetlerin ötesinde diomedik[240] mecburiyetle karşı karşıya gelip kitlenin övdüğünü, beğendiğini yerine getirmek zorunda kalacaktır. Peki böyle bir mecburiyetin hakikaten iyi ve güzel olduğunu sana gösteren, ama gülünç olmayan bir kanıt sunabilen oldu mu?”

[e] “Hayır, sanmıyorum ki ileride de böyle bir şeye tanık olayım.”

8. “Madem bu konuda anlaştık, o zaman şu nokta üzerinde bir kez daha düşünelim. Sence geniş kitle, tek tek güzel şeyleri

[494a] değil de güzelin kendisini ya da tek tek şeylerin hepsini değil de tek olanı hakikaten var olan olarak kavrayıp kabul edebilir mi?”

“Kavrayamaz tabii.”

“O zaman sıradan kitleler filozof olamazlar.”

“Evet, olamazlar.”

“Öyleyse, filozofların halk tarafından yerilmeleri kaçınılmazdır.”

“Öyledir.”

“Aynı şekilde, kitle ile kendisini özdeşleştirip onların suyuna gidenler de filozoflara tepki duyarlar.”

“Öyle tabii.”

“Bu koşullarda, amacına ulaşmaya kadar işini yapmakta ısrar eden bir filozofun bunu yapmasını sağlayacak bir kurtuluş yolu var mı acaba? Daha önce söylediklerimiz, bu soruyu yanıtlarken önemli olacak. Hani hatırlarsan demiştik ki,

[b] öğrenme, kavrama becerisi, bellek gücü, cesaret ve yüce bir ruha sahip olmak, bir filozofun olmazsa olmaz özellikleridir.”

“Evet, öyle demiştik.”

“O zaman, beden nitelikleri de ruh nitelikleri gibi üstün özelliklere sahipse, böyle bir insan daha küçüklükten itibaren her şeyde birinci olmaz mı?”

“Kesinlikle.”

“Peki, yaşlandıkça, bu kişinin dostları ve hemşerileri onu kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemeyecekler mi?”

“Şüphesiz, isteyecekler.”

[c] “Onun gelecekte sahip olabileceği gücü düşünerek, ayağına kadar gelip, ona övgüler yağdırıp, dualar etmezler, ilerideki güç ve kudretine el koymazlar mı?”

“Evet, çoğu zaman olan şey de budur.”

“Peki bu koşullar altında böyle bir insan, hem de büyük bir devletin yurttaşı olup zengin, yakışıklı, boylu poslu birisi ise sence ne yapar? Aşırı beklentiler ve istekler içinde, kendisini hem Yunanlıları hem de Barbarları yönetebilecek güçte görmez mi? Kendi konumuyla övünerek

[d] boş bir kendini beğenmişlikle ve anlamsız bir gururla

kanatlanmaz mı?”

“Evet, aynen öyle olur.”

“Böyle bir tutum içerisindeyken, birisi yanına kibarca yaklaşip ona doğruyu söyleyecek olursa, aslında akla, mantığa sahip olmadığını, henüz ona erişmeye ihtiyacı olduğunu, bilgeliğin kölesi olunmadan onun elde edilemeyeceğini hatırlatsa, o berbat çevresi içindeyken sence bu sözlerle kolayca kulak verir mi?”

“Ne gezer!”

“Yine de iyi nitelikleri ve felsefe ile ruhsal yakınlığı sayesinde biri gözlerini biraz olsun açıp bu sözleri dinledi ve felsefeye merak duydu diyelim.

[e] Onun dostluğunu ve yardımını yitirme tehlikesi yaşayanlar bu duruma nasıl tepki gösterirler sence? Bir yandan önceki düşüncelerini değiştirmemesi için ona ve bir yandan da onu uyaranın hedefine ulaşmaması için uyarana karşı yeri göğü birbirine katmakla kalmayıp, kişisel olarak onu izleyip resmen kavgalara sürüklemeler mi?”

[495a] “Mecburen!”

“Peki bu durumda böyle bir erkek filozof olabilir mi?”

“Mümkün değil, olamaz.”

9. “O zaman görülüyor ki, biraz önce, filozofluk için gereken nitelikleri taşıyan bir insanın bu özelliklerinin, kötü eğitim ve yetiştirilme koşulları içinde bozulmaya uğrayacağını ve böylelikle de onun kaçınılmaz olarak filozofluktan sapacağını söylerken son derece haklıymışız.”

“Evet, gerçekten de bunda çok haklıydık.”

“İşte, benim sevgili dostum, biraz önce de belirttiğimiz gibi, en iyi ve az önce dediğimiz gibi çok ender yaradılıştaki (kişiyi) hayatının en güzel mesleğinde tehdit eden çöküş

[b] budur; yozlaşma, bozulma böylesine çeşitlidir. Devlete en büyük kötülükleri eden de, doğru yolda ilerledikleri takdirde en büyük yararları sağlayanlar da bu tür insanlardır. Yaradılıştan sınırlı olanın ise ne devletlere ne de insanlara bu kadar büyük bir olumsuz etki yapması mümkün değildir.”

“Çok doğru!”

“O zaman bu tür adamlar felsefeden uzaklaşıp onu ihanete uğramış bir eş gibi

[c] bir başına bırakarak onursuz, ikiyüzlü bir hayata sürüklenir; bütün yakınlarını kaybetmiş yetim felsefeye ise, ona hiç yakışmayan onursuzlar el atar, felsefeyi utanç ve ayıbın nesnesi yapar; senin daha önce dediğin gibi (487c, 489d), felsefeye çamur atanlar da çıkıp, felsefe öğrencilerinin hiçbir işe yaramadıklarını, bunların çoğunluğunun ise her türlü belayı hak ettiklerini ileri sürerler.”

“Evet, gerçekten de böyle diyorlar.”

“Ve bu da gayet doğal. Güzel isimler, gösterişli başlıklarla anılan bu alanın kapılarının açık olduğunu gören

[d] beş para etmez adamlar, hapisneden kaçıp tapınaklara sığınan mahkûmlar gibi, usta oldukları zanaat ve mesleklerini bırakarak felsefeye hücum ederler; özellikle de o dar sınırlı[241] meslekleri ile en çok kibirlenip bir şey yaptıklarını sananlar. Zira felsefe, acıklı durumuna rağmen, diğer uğraşlarda bulunmayan önemli ve anlamlı bir saygınlığa sahiptir. Yaradılışları itibarıyla felsefeye zaten yatkın olmayan, mesleklerindeki zanaat çalışması nedeniyle bedenlerini hasara uğratmış,

[e] mesleklerinin tekdüze temposu yüzünden ruhları kırılanlaşmış, kötürümleşmiş olanların iştahını kabartıp durur. Sence de öyle değil mi?”

“Öyle tabii.”

“Bunların durumu, bakırcılık işinde çalışıp da bir süre para biriktirdikten sonra, zincirlerinden kurtulur kurtulmaz, hamamda yıkanarak işinden kaynaklanan kirden pastan arınan ve üzerine yeni

elbiseler giyip tıpkı bir damat gibi süslenerek efendisinin yoksul ve çaresiz düşmüş kızını istemeye giden kel ve ufak tefek bir adamın durumuna benzemiyor mu?”

[496a] “Evet, epey benziyor.”

“Böyle bir evliliğin meyvesi nasıl olur tanrı aşkına? Bunların çocukları piç ve sakat doğum olmaz mı?”

“Şüphesiz öyle olur.”

“Peki, üst düzeyde bir eğitim görecektik değerli olmayan insanlar, felsefeye yaklaşıp hakları olmadığı halde ve uygunsuz biçimde onunla ilişki kurarlarsa, ne gibi sanı ve düşünceler ortaya koyarlar? Haklı olarak sofizm diyeceğimiz, sahici, doğru, hakiki olmaktan uzak şeyler, öyle değil mi?”

“Aynen öyle.”

10. “Demek oluyor ki Adeimantos,” dedim,

[b] “felsefeye layık, onun değerli bir müridi olabilecek genç insan sayısı oldukça azdır; örneğin, iyi bir eğitimle yetişmiş, yurdundan sürülmüş, bütün bozuculardan uzak olduğu için sadakatte kusur etmeyen[242] ya da

küçük bir devlette doğmuş, kamu görevlilerini küçümseyen, dar, sınırlandırıcı ilişkilerden uzak, kendini bunların üzerinde gören, haklı olarak aşağı gördüğü bir işi bırakarak felsefeye yönelen mutlu yaradılıştaki bir insan (sayısı!). Ya da dostumuz Theages’i dizginleyen şey, bu insanların felsefeyle gerçek bir izdivaç yaşamasını sağlayabilir. Biliyorsun, Theages felsefeye ihanet etmesine yol açacak birçok önkoşula, felsefeden uzaklaştıracak birçok niteliğe sahipti, ama sağlığının fazlasıyla bozuk oluşu onun siyasete bulaşmasını engelledi.

[c] İşte bu tür özelliklere sahip az sayıda insan, felsefenin verdiği hazzın ve mutluluğun tadına varmış, sıradan kitlelerin çılgınlığına yeterince tanık olmuştur (siyasette kimse akli başında bir eylem gerçekleştirmemektedir);

[d] hiçbir yerde kendisi yok olup gitmeden, adalete katkıda bulunacak bir müttefik bulunmadığını öğrenmiş insanlardır bunlar. Bu tür insanlar,

vahşi hayvanlar arasına düşmüş insanlar gibidir; ne onların zalimliklerine ortak olmak isterler ne de onların aşağılık işlerine tek başına karşı çıkmaya güçleri yeter; bu yüzden de ne devlete ne de dostlarına bir yararları dokunmadan ölüp gideceğini bilir böyle insan. Bunları göz önüne alarak, sessizliğini koruyarak kendi köşesine çekilir. Rüzgârlı bir günde güçlü bir fırtınanın sürüklediği tozdan, yağmurdan kaçıp bir damın altına sığınan insan gibidir. Başkalarının haksızlığa batmış olduğunu gördüğünden haksızlıktan, utanç verici eylemlerden uzak yaşar orada ve dünyadan göçüp gitme vakti geldiğinde

[e] içindeki huzur, iyi niyet ve yüksek umutlarla hayata veda eder.”

[497a] “Evet,” dedi Adeimantos, “ama yine de geride böyle temiz bir hayat bırakmak da az bir şey değil!”

“Evet, ama yapılabilecek en büyük şey de değil, çünkü kendisine uygun bir devlet bulamamıştır; çünkü o ancak kendine uygun bir devlette (kendisini) hem daha da geliştirip olgunlaştırır hem de böylelikle kendisiyle birlikte ülkesini de kurtarır.

11. Felsefenin böyle kötü nitelemelere maruz kalmasının nedenlerini ve ona yapılan haksızlıkları yeterince irdeledik sanırım. Senin söylemek istediğin bir şey var mı?”

“Bu konuya dair söyleyeceğim bir şey yok,” diye cevap verdi Adeimantos. “Şimdi asıl merak ettiğim şey, mevcut devlet biçimleri arasından bu filozoflara yaraşır olanın hangisi olduğu.”

[b] “Maalesef hiçbirisi değil,” diye cevap verdim. “Zaten ben de, (düzen yüzünden) durmadan dönüşüp değişen felsefecilerin doğasına, günümüz düzenlerinin layık olmayışından yakınıyorum ya! Nasıl, bir tohum kendisine tamamen yabancı bir toprağa ekildiğinde doğallığını yitirerek bu yeni topraklarda kendisi olmayan bir şey haline gelirse, felsefi yaradılış da kendisine uygun olmayan

koşullar içinde geliştirilmeye çalışıldığında asli özelliklerini yitirir ve bambaşka bir karaktere bürünür. Günün birinde kendi iyi ve kusursuz özüne denk gelen

[c] devlet düzeni ile buluştuğunda, aslında bir tek kendisinin tanrısal, yaşama tarzı ve kurumlaşma bakımından başka her şeyin, insansı özellikle (sınırlı) olduğu apaçık ortaya çıkar. Tahmin ediyorum ki şimdi sen bana hangi devlet düzeninin böyle olduğunu soracaksın!”

“Yanılıyorsun, bunu sormayacağım. Başka bir şey soracağım: Bu devlet acaba bizim tasarladığımız, kafamızda kurduğumuz devlet mi?”

“Evet, en azından öteki bütün ilişkiler bakımından. Hani demiştik ki, böyle bir devlette senin yasa koyucu

[d] olarak, yasaları yaparken kafanda taşıdığın devlet anlayışına bağlı kalacak, bunu koruyup gözetecek bir otorite olmalı.”

“Evet, söyledik bunu.”

“Fakat henüz bunu yeterince açıklayamamıştık. Öyle eleştirilerle lafa karışıp beni korkuttunuz ki bu uzun ve zor tartışmanın ayrıntılarına girmek istemedim. Konumuzun eksik kalan yanı üzerinde fikir yürütmek hakikaten de zor.”

“Nedir bu eksik yan peki?”

“Devletin, çökmek için felsefeyi nasıl kullanması gerektiği sorunu. (Tespit ettiğimiz gibi) büyük olan her şey kolay yıkılır ve güzel olana, gerçekten de, söylendiği gibi, zor ulaşılır.”

[e] “Ancak incelememiz, bu konuyu da açıklığa kavuşturduktan sonra bitmeli.”

“İyi niyetimden eminim; olsa olsa gücümün yetmemesi bizi bundan alıkoyar. Gayretimi az sonra göreceksin. Israrla, usanmadan, devletin bugün felsefeye karşı takındığı tutumun tam tersi[243] olması gerektiğini savunurken nasıl bir gayretle ve de ne tür bir tehlikeye rağmen bunu yaptığımı bir bak yeter!”

“Nasıl olmalı devletin tavrı ki?”

“Bugün felsefeyle uğraşmak isteyenler daha çocukluktan yeni çıkmış delikanlılar.

[498a] Bunlar ancak para kazanmaktan ve evi geçindirmekten arta kalan zamanlarda felsefeyle uğraşabiliyorlar. Ve bunlar arasında filozofluğa en yatkın olduğu varsayılanlar bile felsefenin en zor konusuna gelince bu işi bırakıyorlar; ama en iyi filozoflar olarak kabul ediliyorlar gene de. Felsefenin en zor bölümü derken “kavram-öğretisini” kastediyorum. İleriki zamanlarda felsefeyle ilgili yaptıkları tek şey, gidip davet edildikleri konuşmaları sessizce dinlemektir. Bunun da çok matah bir şey olduğunu sanırlar; çünkü onlara göre felsefe ilgilenilmesi gereken ikincil bir uğraştır. Yaşlarını başlarını aldıklarında çoğunun ışığı Herakleitos’un[244] Güneş’inden daha beter söner ve bir daha da hiç yanmaz.”[245]

[b] “Peki ne yapmalı bu insanlar?”

“Yaptıklarının tam tersini. Daha çocuk ve genç yaşta, yaşlarına uygun düzeylerde bir zihinsel eğitime tabi tutulmalı, büyüüp de erkeleşmeye (adamlaşmaya) başladıklarında, felsefe uğrunda kullanacakları bedenlerine, henüz zamanı geçmemişken özel bir bakım uygulamalıdır. Ruhun kendini kusursuzlaştırmaya başladığı yıllar geldiğinde, bu sefer bu yönde alıştırmalara yönelmelidirler. Siyasi ve askeri görevleri yerine getiremeyecek kadar bedenlerinin dermansız kalacağı yaşlılık dönemlerinde de

[c] ciddi, ağır işlerle uğraşmaktan muaf tutulmalı, kendilerini sadece ve sadece felsefeye adanmalıdırlar. Böylelikle hem bu dünyada mutlu yaşarlar hem de bu mutluluklarını öteki dünyaya taşırlar.”

12. “Söylediklerini ne kadar da hararetli savunuyorsun Sokrates. Fakat, yanılmıyorsam, aramızdan sana aynı heyecanla karşı çıkanlar olacaktır. Sözlerinle ikna olmayabilirler. En başta da Thrasymakhos,” dedi Adeimantos.

“Thrasymakhos ile benim arama

[d] nifak sokmaya kalkma şimdi. Daha yeni dost olduk biz onunla;

gerçi hiçbir zaman birbirimize düşman da olmamıştık. Onu da, diğer insanları da ikna etmek için elimden geleni yapacağım. Belki de bu suretle, yeni bir hayata başlayacakları o gelecekteki devlette bu tür tartışmalarla karşılaştıklarında, yararı olacak bir şeyler sağlamış oluruz onlara.”

“İyi de sanki bu yeni hayat çok kısa zamanda başlayacakmış gibi konuşuyorsun.”

“Hiç değilse sonsuzluk ile karşılaştırıldığında hiç denecek kadar kısa bir zamanda! Çoğu insanın fikirlerimize katılmayacağını biliyoruz; buna da şaşırırmamamız gerek; çünkü bahsettiğimiz şeyin gerçekleştiğine şimdiye kadar hiç tanık olamadılar.

[e] Onların şimdiye kadar duydukları şey, kelimelerin yapay biçimde bir araya getirilmesiyle oluşturulan bir laf kalabalığından ibaret. Halbuki bizim yaptığımız şey, sözcükler arasında doğal bir bütünlük kurup bir sonuca ulaşmak.

[499a] Onlar hem sözde hem de icraatta, erdemliliğe olabildiğince yakın bir yaradılışa sahip bir insanın kendisi gibi kusursuz bir devleti yönettiğine hiç tanık olmamışlar. Öyle değil mi?”

“Şüphesiz.”

“Ve dostum, şunu bil ki onlar, sadece ve sadece hakikatin titiz aranışını ve bilgiye ulaşmayı amaçlayan o güzel ve soylu tartışmaları hiçbir zaman dinlememişlerdir. Bu yüzden de gerek toplantılarda gerek de toplum içindeki özel konuşmalarda, tartışmaları gereksiz yere uzatmaktan ve dalkavukça alkışlar koparmaktan başka bir şeye yaramayan laf ebeliğinden ve kelime cambazlıklarından uzak konuşmalara asla tanık olmamışlardır.”

“Çok haklısın yine.”

“İşte bütün bunlardan ötürü,

[b] sizden gelecek tepkilerden çok korkmama rağmen, bir devletin ve tek bir bireyin kusursuz bir yapıya sahip olabilmesi için şu sapkınlaşmamış, ama toplum tarafından işe yaramaz olarak kabul edilen az sayıdaki filozofun, bunu istesinler ya da istemesinler, devlet yönetiminin içinde bulunmaları gerektiğini söylüyorum. Diğer yurttaşlar da bu durumda zorunlu olarak onlara itaat etmek durumunda olacaklardır. Diğer bir çözüm yolu, şu anda devlet yönetiminde bulunan efendilerin ve kralların veya hiç değilse onların oğullarının tanrısal bir ruhun içlerine girmesiyle

[c] gerçek bir felsefe aşkına düşüp, felsefeye sarılmalarıdır. Bu iki seçeneğin ya da ikisinden birinin gerçekleşmesinin imkânsız olduğunu ileri sürecek akla yatkın bir neden görmüyorum. Yoksa, söylediklerimiz arzu hayallerine benzeyeceği için herkes bizimle alay edecektir, öyle değil mi?”

“Haklısın.”

“Demek ki erdemli filozoflar karşısında geçmişin ölçülmeyecek kadar derinlerinde devleti idare etme zorunluluğu ortaya çıkmışsa ya da şimdi gene görme alanımızın çok ötesinde bir Barbarlar ülkesinde ortaya çıkıyorsa ya da bir gün çıkacaksa

[d] o zaman –hani bunu ortaya koyduklarımızla bütün ciddiyetiyle savunacağız– sözünü ettiğimiz devlet düzeni burada (da) var olmuştur ya da hâlâ vardır ya da felsefenin tanrıçası devletin başına geçince var olacaktır. İmkânsız değildir bu ve biz de imkânsız bir şeyi talep ediyor değiliz. Güçlükleri de elbette kabul ediyoruz.”

“Sana katılıyorum.”

“Ama sen yine de kitlenin bunu mümkün bulmadığını söyleyeceksin, değil mi?”

“Sanırım öyle.”

“Dostum, kitleyi bu kadar da suçlama. Ona öfkelenmeden, sakın,

[e] yumuşak bir şekilde yaklaşıp öğrenime yönelttikleri iftiraları geçersizleştirirsen ve filozofları

kendi anladığın gibi resmeder, onların özünü ve yaşama tarzını,

[500a] şimdi olduğu gibi iyice açıklarsan onların görüşleri de

değişecektir; aksi halde senin de, kendileri filozoftan ne anlıyorlarsa onu kastettiğini düşüneceklerdir. Oysa (bu yeni) bakışta, kabul edersin ki görüş ve cevaplarını değiştireceklerdir. Yoksa kıskançlık tanımayan, ılımlı, yumuşak huylu birinin (kitle insanının), öfkelenmeyen birine öfke duyabileceğini, kıskançlık bilmeyen birini kıskanabileceğini mi düşünüyorsun? Cevabı senden önce ben veriyorum: Çoğunlukta değil, çok az sayıda insan böyle huysuz, kavgacı bir yaratılıştadır.”

“Rahat ol. Ben de senin gibi düşünüyorum.”

[b] “Öyleyse şunu da doğru kabul edecek misin bakalım: Eğer çoğu insan felsefeye karşı hoş olmayan duygular besliyorsa, bunun sorumlusu, felsefe alanına düstursuz dalıp onu kötüye kullanan ve karşılarındakilerle anlamsız didişmelere girmekten zevk alıp, tartışmalarında başka insanları çekiştirmekten başka hiçbir şey yapmamak gibi, felsefeyle yakından uzaktan ilgisi olmayan eğilimlere sahip şarlatanlardır.”

“Evet, bu apaçık ortada.”

13. “Oysa ki Adeimantos, aklını varoluşun özünü keşfetmeye kilitlemiş gerçek bir filozof, kendinden aşağıdaki insanların

[c] küçük işlerine dönüp bakmaya vakit bile bulamaz ve bu bakımdan da onların art niyetli ve düşmanca eğilimlerine asla bulaşmaz. O gözünü sonsuz ve değişmez şeylere dikmiştir. Onların, birbirlerine asla zarar vermeden, aklın yasalarına uygun bir şekilde var olduklarını görür. Elinden geldiğince de bu düzeni taklit etmeye ve ona uymaya çalışır. İnsan, saygıyla özdeşleştiği şeyleri taklit etmeden durabilir mi hiç?”

“Duramaz elbet.”

“Ve tanrısal olanla ve düzenle özdeşleşen ve ona bağlanan bir filozof da bir insanın yaratılışının izin verdiği ölçüde, tanrısal ve düzenlidir, değil mi?”

[d] Fakat iftira her yerde vardır.”

“Çok doğru!”

“Peki böyle bir insan tanrısal ve düzenli olanda gördüğü şeyi (İdealar’a baktıktan sonra) gerek özel, kişisel gerekse de kamusal, insanın karakterine nasıl yansıtacağını bulmaya, yani sadece kendini (bu doğrultuda) nasıl geliştireceğini düşünmenin de ötesine geçmeye zorlansa ölçülülüğü, adaleti ve diğer tüm kamusal erdemleri hayata geçirmede usta olmaz mı?”

“Kesinlikle hayır!”

“Geniş kitle filozoflar hakkında ileri sürdüğümüz iddiaların –şu, devleti, onu tanrısal örneğe göre hareket eden ressamların tasarlaması durumunda (devletin) mutlu olabileceği sözlerimizin– doğruluğunu fark ederse

[e] ona öfke duymaya ve sözlerimize güvenmemeye devam eder mi?”

“Bunu kavrarlarsa kesinlikle etmezler de, hangi türden tasarımdan söz ediyorsun?”

[501a] “Önce insanların devletini ve törelerini ele alıp bunları bir masanın üstü gibi temizleyecekler; elbette kolay olmayan bir şey bu. Ancak bunu yapmakla, bildiğin gibi, önlerine tertemiz gelmedikçe ya da kendileri tertemiz etmedikçe, ne devletle ne de tek tek şeylerle (insanlarla) uğraşan ne de yasa yazmak isteyen öteki devlet adamlarından farklı olacaklardır.”

“Doğrusu da bu!”

“Ardından devletin temel ilkelerini tasarlayıp ortaya koyacaklardır!”

“Tabii ki!”

[b] “Çalışmaya koyulduklarında bakışlarını, her fırsatta, her iki yana da çevireceklerdir. Özünde adil olana, güzele, akıllılığa ve bunlara benzer şeylere; sonra da, harmanlayarak, karıştırarak insanların verilerinden ideal olanı yaratmak için, insanlarla birlikte verilmiş olan malzemeye (döndüreceklerdir bakışlarını); bunu yaparken de, Homeros’un daha önce tanımladığı o insanın içindeki tanrıya aynen benzeyen, tanrıya eşit yana dayanacaklardır.”

“Doğru!”

[c] “Ve insan karakterini mümkün olduğunca tanrının hoşlanacağı hale getirene kadar, burada (bir yanda) bir şeyi silerken orada bir şey çizeceklerdir.”

“Bundan ortaya kesinlikle en güzel resim çıkacaktır.”

“Senin dediğin gibi, mızrakla üzerimize gelen şu muhaliflerimizi, daha önce onlara karşı övdüğümüz şu adamın, hani devleti ellerine emanet etmek istediğimiz için bize öfkelenmelerine yol açan kimsenin, böyle bir devlet düzeni ressamı olduğuna ikna edebilir miyiz? Bunu işittikten sonra artık daha ılımlı davranmayacaklar mıdır bize?”

“Mantıklıysalar, fazlasıyla ılımlı olacaklardır!”

[d] “Neleri kuşkuyla karşılayabilirler ki? Örneğin filozofların oluş’un ve hakikatin âşığı olduğunu mu?”

“Saçmalık olur bu!”

“Ya da, anlattığımız biçimiyle, onların (filozofların) özlerinin en yüksek değer ile akraba olduğunu mu?”

“Bunu da yapmazlar!”

“Ya da böyle bir –nihai olarak eksiksiz iyi özelliğine henüz kavuşmamış– özün, kendisine atfedilen, uygun yaşama biçimi bulduğunda, hani bunu bulabilecek biri varsa, onun da bu bilgeliği seven (filozof/öz) olduğundan mı kuşku duyacaklar? Yoksa bu (özellik) bizim ayıklayıp dışta bıraktığımız erkeklere mi atfedeceklerdir?”[246]

[e] “Kesinlikle etmeyeceklerdir.”

“Peki şu iddiamız üzerine bize öfke duymaya devam edecekler midir sence? Filozoflar soyu devletin efendileri olmadıkça, ne devletler ne yurttaşların acısı bir son bulacak, ne de mitosun içinde düşünce yoluyla biçimlendirdiğimiz düzen pratikte gerçekleştirilip hayata geçirilebilecektir.”

“Belki öncesine göre daha az öfkeleneceklerdir bize!”

[502a] “Peki bu ‘daha az’ (öfkeleneceklerdir)’i de bir yana bırakıp bunun yerine, iyice sakinleşip ikna olmuş duruma geleceklerdir, diyelim mi?” diye sürdürdüm sözlerimi; “hani başka nedenlerden değilse bile utançlarından katılacaklardır bize!”

“Kesinlikle!”

14. “Demek ki,” dedim, “bunları bu konuda ikna edilmiş sayabiliriz. Peki, herhangi biri, kral ya da efendi, çocuklarının bir filozof doğasıyla dünyaya getirilebileceğinden şüphe duyabilir mi?”

“Elbette duyamaz!”

“Ya da, dünyaya gelmiş olsalar bile, yozlaşmaktan kesinlikle kurtulamazlar, diye iddia edebilir mi? Onları sağlıklı (bozulmadan) tutmak

[b] muhakkak ki zordur, bunu biz de kabul ediyoruz; ancak onca zaman içinde, bütün insanlar arasında en azından tek birinin sağlıklı, bozulmadan kalma olasılığını inkâr etmek mümkün mü?”

“Nasıl olsun!”

“Öyleyse bu tek kişi, elinin altında, ona itaat eden bir devlet olursa, bütün bu inanılmaz şeyleri gerçekleştiremez mi?”

“Gerçekleştirebilir!”

“Hâkim kişi olarak, bizim anlattığımız biçimiyle, yasalar ve töreler belirleyip koyarsa, yurttaşların ona boyun eğmeye razı olması imkânsız olmamalı!”

“Elbette!”

“Peki görüşlerimize başkalarının da katılması imkânsız, şaşırtıcı olabilir mi?”

[c] “Sanmıyorum.”

“Öte yandan –gerçekleştirilebilecek özellikte olduklarını varsayarsak– tasarılarımızın olabileceklerin en iyisi olduğu görüşüne katılmaları imkânsız mı? Daha önce yeterince ispat etmiştik

bunu, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Öyleyse ortaya koyduğumuz sonuç şu: Gerçekleştirilmeleri durumunda, yasama konusundaki önerilerimiz olabileceklerin en iyisidir; gerçekleştirmek zordur, ama imkânsız değildir!”

“Çıkardığımız sonuç bu!”

15. “Çok uğraşarak da olsa bu bölümü sonuçlandırdığımıza göre

[d] şimdi geri kalanı da ele almak zorundayız: Düzenin kurtarıcılarının tekrar tekrar doğup sürekli olarak var olabilmeleri için hangi eğitim konuları, hangi yaşama biçimleri gereklidir ve tek tek görevler ile hangi yaşta tanışıp onları ele almalıdırlar?”

“Bunu da konuşmamız şart,” diye onayladı Adeimantos.

“Daha önce hakikati eksiksiz gerçekleştirmenin ne kadar düşmanlık yaratıcı ve zor bir şey olduğunu bildiğim için evlenme, çocuk yetiştirme ve yöneticinin (hükümdarın) görevlendirilmesi konularını atlama yolundaki hilem artık işe yaramaz oldu böylece; artık hakikati (doğruyu) tartışma zorunluluğu gelip dayandı kapıya.

[e] Kadın ve çocuk sorunları aslında halledilmişti, ama yönetici (hükümdar) sorununu en baştan ele alıp açmak zorundayız. Hatırlayacak olursan, şunları söylemiştik:

[503a] Bu kimseler, vatani sevmeliydiler; acı ve sevinç şartları altında sınanmış olmalı ve ilkelerini ne acılar çekerken ne de endişe ve korkular içindeyken ya da başka duygusal değişim durumlarında bir kenara atmamalıydılar; bunu beceremeyeni, ayıklamamız gerektiğini söylemiştik; ancak ateşte sınanmış altın gibi dürüstlüğü, tamlığını ispat etmiş kimse yönetici (hükümdar) olarak başa geçirilmeli ve ona gerek sağlığında gerekse ölümünden sonra onur armağanları ve ödüller verilmeliydi. Bu konudaki tespitlerimiz bunlardı; hani, şu önümüzdeki konuya el atmaktan çekinip son kez bu konudan sapıp gizlendiğimizde (bunları söylemiştik.)”

[b] “Tamamen haklısın, hatırlıyorum!”

“Neye cüret etmiş olduğumu söylemekte (hâlâ) tereddüt ediyorum: En iyi bekçileri filozof yapmalıyız!”

“İyi, kabul ettik!”

“Düşün bakalım, büyük olasılıkla ne kadar az aday bulabileceğini! Çünkü onlar (filozoflar) için zorunlu önşart olarak tanımladığımız doğal veriler ender olarak, bütün yanlarıyla birlikte tek bir birlik (kişi) içinde bir araya gelebilirler; çoğunlukla ayrı ayrı, her birinde bir parçası olmak üzere gelişir bu doğal yan!”

[c] “Ne demek istiyorsun bununla?”

“Öğrenmeyi seven, güçlü bir bellek, hızla kavrama yeteneği ve keskin bir zekâ sahibi, ayrıca genç, atılgan ve düşünce ufku geniş olan ve benzeri bütün özellikleri taşıyan kimseler, bildiğin gibi, bir düzenin huzuru ve güvencesi içinde yaşamaya eğilimli olmayıp, heyecanlarının kendilerini sürüklemesine izin verirler ve bütün tutarlılıklarını yitirirler.”

“Çok doğru!”

“Tutarlı, dirençli, sarsılmaz bir ruha sahip olan, insanın seve seve güvenebileceği, savaşlarda tehlikeler karşısında da sarsılmaz cesaretlerini koruyan karakterler ise

[d] bilimler karşısında da bu özelliklerini korurlar; bu türden (öğrenme) zorlamalarıyla karşı karşıya kaldılar mı ağırkanlı, uyuşturulmuş gibi yavaş kavrarlar, uykuyu bir türlü üzerlerinden atamamış gibidirler; durmadan esnerler.”

“Öyledir!”

“Oysa biz, filozofun her iki karakter öbeğinden de pay almaya hakkı olmalıdır, diyoruz; yoksa en üst eğitim basamağından, onur ve egemen olma hakkından yoksun bırakılmalıdırlar.”

“Doğru!”

“Ancak (her iki öbeğin özelliklerine sahip olma durumu) çok ender görülür, öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

[e]

“Demek ki onu (filozofu) daha önce değindiğimiz çalışmalar, korkular ve zevkler bakımından sınamak şarttır. Şimdi, daha önce bir yana bıraktığımız bir şeyi daha buna ekleyelim. Filozofu çok sayıda öğrenim konusunda da sınamalı ve yaradılışının en yüksek bilimleri kaldırıp kaldıramayacağına, ürkek, korkak bir güreşçi gibi pes edip etmediğine bakmalıyız.”[247]

[504a] “Bunu da yapmalıyız, ama sen yüksek bilimlerden ne anlıyorsun?”

16. “Herhalde, ruhu üç bölüme ayırdığımızı ve buradan adaletin, ölçülülüğün, cesaretin ve bilgeliğin özünün ne olduğunu çıkardığımızı hatırlıyorsundur?” dedim.

“Hatırlamasam, geri kalanı dinlemeyi hak etmezdim zaten!”

“Peki, daha önce söylediğimizi de hatırlıyor musun?”

“Neyi?”

[b] “Bu özellikleri olabilecek en açık seçik biçimde görmek mümkündür, ancak bunu yapabilmek için, bize bu açık seçikliği ulaştıracak geniş bir adım atmak şarttır, demiştik; ayrıca araştırmayı daha önce söylediklerimize dayandırmanın da mümkün olduğunu ileri sürmüştük. Siz de bunu yeterli bulmuştunuz; bunun üzerine (bu konuyu) o zaman, aslında bana göre gerekli olduğu kadar dikkatli ele almamıştık; sizce de yeterliyse, bunu söyleyebilirsiniz!”

“Bana yeterli görünmüştü; belli ki ötekilere de!”

[c] “Dostum, böylesine önemli konularda hakikatin sadece biraz gerisine düşen bir ölçü, uygun bir ölçü değildir artık! Çünkü eksik olan hiçbir şey bir şeyin ölçüsü olamaz. Gerçi kimileri bu kadarıyla da yetinip başka araştırma talep etmiyor.”

“Evet, çok kimse işin kolayına kaçıp üşendiği için böyle yapıyor.”

“Bu hataya en az düşebilecek kimseler bizim devletin ve yasalarının bekçileridir!”

“Çok açık bu!”

“Demek ki, böyle bir adam (bekçi) o uzun yolu yürümelidir dostum

[d] ve beden alıştırmalarında olduğundan daha az çalışıp didinmemelidir öğrenirken. Ya da, daha önce söylediğimiz gibi, hiçbir zaman en büyük ve ona en uygun bilim hedefine ulaşamayacaktır!”

“Peki daha önce tartışılmış şeyler, en yüksekleri değil mi? Yoksa adaletten ve konuştuğumuz öteki şeylerden daha yüksek bir şey mi var?”

“Öyle! Üstelik o (öğrenen bekçi) şimdiye kadar bizim yaptığımızın aksine, her şeyin sadece gölge görüntüsünü incelemekle kalmaz; en kesin ve kusursuz inceleme ve uygulamayı bir kenara koyamaz.

[e] Yoksa sence, küçük, ayrıntı şeylere büyük bir heyecan ve dikkatle yönelip, en açık seçik tasarımı oluşturmaya çalışırken, en yüksek şeyleri en yüksek dikkati yöneltmeye değmez şeyler olarak görmek sence gülünç değil mi?”

“Kesinlikle öyle! Bu en yüksek bilimin ve onun konusunun ne olduğunu sana sormakta, sanırım aramızdan kimse gecikmek istemeyecektir!”

“Ah, hayır, sadece sen sor! Ama zaten sen söyleyeceklerimi bilmiyor da değilsin hani;

[505a] şimdi aklına gelmiyor ya da araya sokacağın sorularınla bana güçlük çıkartmak istiyorsun! Bu ikinci olasılığın etkili olduğunu sanıyorum; çünkü “iyi İdea’sının”[248] o nihai ve en yüksek (yüce) öğrenme konusu olduğunu sıkça duydun benden. Ve ancak adil ve öteki tek tek şeyler onu (iyi İdea’sını) değerlendirirlerse, kullanılabilir ve yararlı olabilirler. Şu anda bile ondan söz ettiğimizi ve onu yakından çok az tanıdığımızı biliyorsun! Ne var ki onsuz, başka her şeyi istediğimiz kadar iyi tanıyalım, bilelim, biliyorsun ki bunun bize hiçbir faydası dokunmaz; tıpkı iyi’siz bir şeylere sahip olmamız durumunda olduğu gibi.

[b] Yoksa sahip olduğumuz herhangi bir şeyi iyi’den daha mı değerli

tutuyorsun? Ya da iyi'den uzak, iyi ve güzele yönelmeyen herhangi bir bilgiyi?"

"Zeus adına, olur mu öyle şey!"

17. "Ayrıca, geniş kitlenin iyi'den hazzı, zevki ince (aydın) kişilerin ise kavrayıcı düşünciyi anladıklarını da iyi bilirsin!"

"Muhakkak!"

"Öte yandan, dostum," dedim, "bu kimselerin de düşüncelerinin türünü, tam olarak açık seçik belirtemediklerini ve mecburen iyi'ye yönelten düşünce demekle yetindiklerini de iyi bilirsin!"

"Ki bu da iyice gülünçtür zaten!"

[c] "Bir yandan, biz iyi'yi tanımıyor, bilmiyoruz diye bizi hor görürken öte yandan, bizimle, onu bilenler gene bizmişiz gibi konuşurken nasıl gülünç olmasınlar ki? Sanki onların 'iyi' sözcüğünden ne anladıklarını biliyormuşuz gibi, iyi'nin, iyi'ye götüren düşünce olduğunu söylemiyorlar mı?"

"Çok doğru!"

"Ve iyi'yi haz, zevk olarak anlayan ötekiler! Onların yanılgıları berikilerinkinden daha küçük (önemsiz) diye daha az mı itiraz edeceğiz onlara? Onlar da, kötü hazların, zevklerin bulunduğunu itiraf etmekle yükümlü değiller mi sence?"

"Elbette!"

[d] "Öyleyse, iyi'nin kötü ile özdeş olduğunu onlar da kabul etmek zorundadırlar."

"Kesinlikle!"

"Öyleyse çok sayıda tartışmalı soru ortaya çıkmış demektir?"

"Nasıl çıkmasın ki?"

"Şu belirgin biçimde gösteriyor kendini: Birçok insan adil ve güzel olana yönelik eylemlerde ve şeylerde dış görünüşle yetinip memnun olurlar; hani arkasında hakiki hiçbir şey bulunmasa da, öyle davranmaktan vazgeçmez, onlara sahip olmak ister ve (sahip olduklarına) inanırlar; iyi'ye sahip olma durumunda ise, kimse görünüş ile yetinmez, asıl olanı arar ve görünüşe değer vermez."

"Orası öyle!"

[e] "Her ruhun sahip olmak için çabaladığı şeydir bu ve ruh burada önemli bir şey olduğunu umduğu için onun uğruna her şeyi yapar; ruh kendinden emin değildir, asıl olanın ne olduğunu doğru dürüst kavrayamamakla kalmaz, birçok başka şeyde olduğu gibi burada da sağlam bir bilgiye ulaşamaz; dolayısıyla da kimi yararları yitirmek zorunda kalacaktır.

[506a] Peki böylesine önemli ve anlamlı bir konuda, kendilerine bütün gücü ve iktidarı emanet edeceğimiz, devletin şu en iyi adamları da karanlıkta çaresizlik içinde dolanıp dursunlar mı?"

"Kesinlikle olmaz!"

"Sanıyorum bunların niçin iyi olduğunu bilmeyen birinin söz konusu olduğu yerde adil ve güzel olan, kendilerine kötü bir bekçi bulmuşlar demektir; ve (iyi'yi tanıyıp bilmeden) kimsenin (güzel, adil ve iyi) arasındaki bağlamlılığı kavrayacağını sanmıyorum." [249]

"Çok doğru tahmin ediyorsun!"

"Demek ki bütün bunları çok iyi bilen bir adam onları korursa,

[b] düzenimiz için sorun yok demektir."

18. "Elbette, ama sevgili Sokrates, iyi'den bir kavrayışı ya da hazzı mı, yoksa bambaşka bir şeyi mi anlıyorsun?"

"İşte, adam dediğin böyle olur!" diye yüksek sesle haykırdım. "İyi ki çok önceden senin hakkında şunu belirtmiştim: (İyi'ye sadece) inanmak, başkalarına yettiği gibi yetmiyor sana!"

"Ayrıca, sevgili Sokrates, başkalarının (bu konudaki) kanaatlerini açıklamayı becerirken, bu kadar uzun süre onunla (iyi ile) uğraştıktan sonra kendininkileri açıklayamamak bana doğru da gelmiyor!"

[c] "Peki ya, insanın doğru dürüst tanımadığı (bilmediği) bir şey hakkında biliyormuş gibi konuşması sana doğru mu görünüyor?"

“Hiçbir şekilde, biliyormuş gibi konuşmamalı (böyle biri); ama kanaatlerini, sanısını öylece ortaya atmasına bir diyecek olmamalı!”

“Arkasında bilgi bulunmayan sanıların hepsinin bela olduğunu fark etmiyor musun? Bunların en iyileri bile kördür; çünkü doğru dürüst düşüncesi (kavrayışı) olmaksızın (bir konuda) parmağını doğrunun üstüne basan kimse, doğru yolda yürüyen körden farklı değildir.”

“Değildir!”

“Başkalarından ışıldayan ve güzel hakikatler duymak varken

[d] çirkin, kör, yanlış şeylerle yetinmek ister misin?”

“Aman sevgili Sokrates, Zeus adına, işin sonuna gelmiş gibi, sıvışmayasın!” diye atıldı Glaukon; “çünkü bizi, aynen adalet, ölçülülük ve öteki konularda aydınlattığın gibi aydınlatman bize yetecektir.”

“Bana da bol bol yetecektir sevgili dostum. Ama beceremeyeceğim! İstememe rağmen beceriksizlik edersem kendimi gülünç duruma düşürmüş olacağım! Gene de sevgili dostlarım, iyi’nin özünün ne olduğu sorusunu bir yana bırakalım

[e] çünkü şu içinde bulunduğumuz durumda, bu konudaki kanaatimin (sanımın) kıyasına kadar sokulmanın bile çok fazla olacağını düşünüyorum. Ancak hoşunuza gidecek olursa, iyi’ye çok benzeyen, onun bir sürgününü[250] sizlere tasvir etmek istiyorum, istemezseniz kalsın!”

“Peki, konuş yeter,” dedi Glaukon. “Başka bir sefer (bu sürgünün) doğurucusunu da anlatırsın bize!”

[507a] “Onu size verebileyim ve şimdi olduğu gibi sadece faizleri almakla kalmayın, bütün borcu üstlenesiniz isterdim.[251]

Ama faizle ve iyi’nin sürgünü (küçük dalıyla) yetinin. Ama dikkat edin kasıtlı olmasa da sizleri yanıltmayayım ve önünüze sahte bir faiz hesabı koymayayım.”

“Elimizden geldiğince koruyacağız kendimizi! Yeter ki konuş!”

“Önce sizlerin onayını almam gerek! Sizlere önceki açıklamalarımı ve söylediğim öteki şeyleri hatırlatmak isterim!”

[b] “Hangi şeyleri?”

“Güzel, iyi ya da her türlü şeyden söz ediyor ve konuşmalarımızda da bunları birbirinden ayırt ediyoruz.”

“Evet!”

“Ve aynı şekilde kendinde güzel ve iyi olandan da söz ediyoruz ve tek tek şeyleri aldığımızda da, her biri için tek bir İdea ayırıyor ve şeyleri bu İdealar’ına göre adlandırıyoruz.”

“Öyle!”

“Tek tek şeyleri görebilir, ama onları düşünemeyiz; İdealar’ı ise düşünür, ama göremeyiz.”

[c] “Doğru!”

“Peki, görülebilir şeyleri neyle görüyoruz?”

“Görme duyusuyla!”

“Aynı şekilde işitilebilir olanı işitme duyusuyla ve bütün öteki şeyleri de onlara karşılık gelen duyuyla, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Duyu organlarının yaratıcısının görme ve görülme gücünü en değerli şey olarak meydana getirmiş olduğunu fark ettin mi?”[252]

“Pek etmedim!”

[d] “Şöyle düşün! Kulak ve ses, işitmek ve işitilmek için, yokluğu durumunda birinin işitemeyeceği ötekinin de işitilemeyeceği, üçüncü bir aracıya (ortama) muhtaç mıdırlar?”

“Hayır!”

“Bütün hepsi demeyelim, ama birçok başka güç de (duyu da) başka bir şeye ihtiyaç duymaz. Ya da bana böyle bir güç söyleyebilir misin?”

“Ben söyleyemem!”

“Ama görme duyusu ve görülebilen şeylerin bir şeye ihtiyacı vardır, öyle değil mi?”

“Niye ki?”

“Görme gücü gözlerin içindeyse ve gözlerin taşıyıcısı onu kullanmak istiyorsa ve içinde renk de varsa, bildiğin gibi,

[e] bir üçüncü şey işe karışmazsa, göz göremez ve renkler görünmeden kalır.”

“Bununla neyi kastediyorsun?”

“Işık dediğin şeyi!”

“Doğru!”

“Görme duyusu ile görülebilir olma yetisi demek ki bir bağ ile birbirine bağlanmışlardır

[508a] ve bu bağ öteki duyu organlarındaki bağdan (taşıyıcı aracı ortamdan) hiçbir şekilde daha az değerli değildir; öyle olsaydı ışık değersiz olurdu!”

“Işığın değersizliği söz konusu olamaz!”

19. “Peki, tanrılardan hangisini bunun nedeni olarak tanımlıyorsun? Gözümüzün her şeyi en güzel şekilde görmesini, görülebilir her şeyin görülmesini sağlayan ışığı kim sağlıyor sence?”

“Sen ve herkes gibi düşünüyorum ben de: Sorduğun tanrı apaçık ki Helios,[253] güneş tanrısıdır.”

“Ama görme gücünün bu tanrı ile ilişkisi şöyle değil mi?”

“Nasıl?”

[b] “Ne görme gücünün kendisi ne de bu gücün mekânı olan göz dediğimiz organ, Helios’un kendisi değildir!”

“Evet, doğrudur.”

“Ama göz duyu organları arasında en güneşimsi organdır, öyle değil mi?”[254]

“Aynen öyle!”

“Göz, görme gücünü de kendisine akan bir nehir gibi güneşten almıştır, öyle mi?”

“Kesinlikle!”

“Öyleyse güneş, görme gücünün kendisi değil, ama onun nedenidir ve görme gücü onu da görür, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Bu güneş –bunu benim görüşüm olarak iletebilirsin herkese– şu sözünü ettiğim sürgündür, iyi’nin sürgünü (çocuğu);

[c] iyi onu kendi imgesi (kopyası) olarak yaratmıştır: (İyi’nin) kendisi, akıl ve düşünülen karşısında, düşünceler dünyası içinde neyse, güneş de görme duyusu ve görülen karşısında, görünür olanın dünyasında odur!”

“Nasıl yani, bunu bana biraz daha açıkla mısın?”

“Gözler hakkında şunu biliyorsun elbette: Onu, gün ışığının renklerini aydınlatdığı şeylere değil de gecenin karanlığının kuşattığı şeylere çevirdiğimizde, körleşir, hemen hemen içlerinde hiçbir görme gücü kalmamış gibi, görmez olurlar!”

“Doğru!”

[d] “Ama onları güneşin aydınlatdığı şeylere çevirdiğimizde onları net olarak görürüz ve bu gözlerde o anda görme gücünün bulunduğu apaçık belli olur!”

“Evet!”

“Aynı şeyin şimdi ruhun içinde de olup bittiğini kafanda canlandırmaya çalış: Hakikatin (doğrunun) ve varlığın aydınlatdığı şeye dayandığında ruh (gerçeği) kavrar ve bilgiye ulaşır ve aşikâr bir şekilde düşünme gücüne sahip olur. Oysa karanlık ile karışmış, olmakta-olan ve geçen (değişen) dünyaya (yukarıdan) baktığında sadece salt sanıya (kanaatlere) sahip olur ve körleşir; görüşlerini kâh şöyle kâh böyle değiştirir ve akıl’sız (anlama yetisini) yitirmiş izlenimi uyandırır.”

“Aynen öyle olur!”

[e] “Demek ki düşünmenin nesnelere hakikati (doğruyu), bilgi edinen özneye bilgi edinme gücünü veren şu kuvveti, iyi İdea’sı olarak belirle kafanda. Gerçi akıl iyi İdea’sını bilgi’nin ve hakikatin nedeni olarak kavrar; ancak bu ikisi, anlayacağın hakikat ve bilgi, her ne kadar güzelseler de, iyi İdea’sını bunlardan daha güzel başka bir şey olarak görsen isabetli davranmış olursun.

[509a] Nasıl ki orada haklı olarak ışığı ve görme gücünü güneşimsi (güneşe aynen benzer) saymakla birlikte güneşin yerine koymuyorsan, burada da bilgiyi ve hakikati ‘iyiye aynen benzer’ şeyler olarak kabul etsen de, ne birini ne de ötekini iyi’nin yerine koymasın iyi edersen; özü gereği daha yüksek bir yere yerleştirmek gerekir iyi’yi.”[255]

“Bize güzelliği ve hakikati armağan eden ve bunlardan daha da güzel olan inanılmaz bir güzellikten söz ediyorsun burada. Ama hazzı kastetmiyorsun elbette!”

“Sessiz ol, iyisi mi iyi’nin imgesini (yansımasını) incele!”

[b] “Nasıl?”

“Güneş görülür olana sadece görülme yeteneği vermekle kalmaz, kendisi oluşup değişmemekle birlikte, ona oluşma, (değişme) büyüme ve besin de sağlar.”

“Elbette, nasıl değişebilir ki kendisi zaten!”

“Öyleyse bilgi’nin nesnelere (konularına) iyi tarafından sadece bilinebilirlik özelliği verilmez, ondan varoluş ve (varlıksal) öz de alır bu nesneler. Bu özün kendisi, olmakta-olan (değişen) bir şey değildir; yüceliği ve gücüyle varlığın üzerine yükselir.”

20.

[c] Bunun üzerine Glaukon, biraz alay kokan bir sesle haykırdı: “Apollon adına, harika bir yükselme bu!”

“Bu konuda fikrimi söylememi istediğin için kabahat sende!”

“Bu kadarla bırakma, bir şeylere değinmedinse, en azından güneş ile yaptığın karşılaştırmayı biraz daha aç!”

“Aslında değinmediğim çok şey var!”

“Öyleyse hiçbir şeyi atlama artık!”

“Korkarım çok şey atlamak zorunda kalacağım! Gene de şu anda mümkün olduğunca, bile bile herhangi bir şeyi değinmeden bırakmak istemiyorum.”

“Bırakma elbette!”

[d] “Öyleyse düşün şimdi; söylediğimiz gibi iki kudret bulunmakta; bunlardan biri bilinebilirin tarzı, türü ve mekânının hâkimi (efendisi), ötekisi görülebilir olanın –hani bir sözcük oyunu yapıyor olmamak için göğün, demek istemiyorum. Demek ki aklında tutuyorsun şunu: İki âlem var; görülebilir olan ve bilinebilir olan.”

“Evet!”

“Bunu eşit olmayan iki parçaya bölünmüş bir doğru çizgi gibi düşün; bu parçaları al ve gene kendi aralarında aynı oranda böl; parçalardan biri görülebilir, ötekisi bilinebilir olanın alanını temsil etsin.”[256]

Şimdi (çizginin görünebilir şeyleri temsil eden yanını ele alacak olursak) nispeten çok ya da az belirgin (net) görünme durumuna göre bu parçada karşımıza imgeler (yansılar, kopyalar) çıkar;

[e] bundan önce gölgeleri anlıyorum,

[510a] sonra sudaki ve bütün katı, düz, parlak şeyler üzerindeki yansılar ve benzer her şeyi anlıyorum, söylediklerimi anlıyorsan eğer?”

“Anlamaz olur muyum!”

“Çizginin üzerindeki öteki parçayı, resimlere benzeyen nesnelere ayır; örneğin çevremizdeki canlı varlıklara, bitkiler dünyasına ve de insan elinin ürettiği o sayısız araç gerece, alete!”

“Peki!”

“Şunu da kabul ediyor musun? Hakikat ile hakikat olmayan (gerçek ile gerçek olmayan) ilişkisinde imgenin (yansının/kopyanın) orijinalle (asılla) oluşturduğu ilişki neyse, sanma’nın (sanının, öyle olduğunu düşünmenin, kanaatin) bilmeye (bilgiye) olan ilişkisi de odur!”

[b] “Elbette!”

“Peki, bilinebilir (kavranabilir) olanın bölümünü kendi arasında nasıl alt parçalara bölebileceğimizi bir düşün bakalım!”

“Nasıl yani?”

“İkinci bölümün ilk parçasında, ruh, (birinci bölümün) –orada taklit edilen– asıllarını sadece imgeler (kopyalar) olarak kullanır ve varsayımlar üzerinden araştırma yapmaya mecbur hisseder kendini. Bunu yaparken hedefi o en ilk başlangıcı bulmak değil, sağlam bir hedefe ulaşmaktır. Öteki parçayı, varsayımdan (hipotezden) önkoşulsuz ilk nedene (ilk-örneğe) doğru yol alarak araştırır ve önceki imgeleri (kopyaları) kullanmadan, sadece İdealar’ın yardımıyla yöntemsel bir yol izleyerek yapar bunu.”[257]

“Söylediklerini tam anlamış değilim!”

[c] “Peki tekrarlayalım! Şunu önceden söylersem daha kolay anlayacaksın: Geometriyle, hesaplama ve benzer şeylerle uğraşan insanların doğru’yu, eğri’yi, şekilleri, üç tür açıyı ve bunlara benzer belli önkoşulları kullandıklarını biliyorsun; bu önkoşullara dayanırken, bunları kesinlikle biliyormuş, açık seçik kavramış gibi davranırlar, kendilerine ve başkalarına bu konuda hesap vermeye gerek görmezler,

[d] onlara göre nasılsa herkesin malumudur bunlar; bu zeminden hareket ederek araştırmalarına koydukları hedefe ulaşana kadar (bu önkoşullar ile) tutarlılık içinde yol alırlar.”

“Bunu çok iyi anlıyorum!”

“Devam edelim! Bunlar görülebilir şekilleri kullanırlar ve incelerler, ama bunu yaparken figürleri değil, onların benzedikleri (gerilerindeki) ilk-örnekleri (aslını/ideasını) düşünürler. Dolayısıyla şekil olarak çizilmiş (önlerinde duran) dikdörtgeni değil de, asıl (kendinde) dikdörtgeni ve diyagonallerini incelerler;

[e] ve öteki şeyler için de geçerlidir bu. Biçim verdikleri ve çizdikleri, gölgeler oluşturabilen, suda yansılar yapan şeyleri (yapıları) sadece imgeler (kopyalar) olarak kullanırlar ve ancak soyut, salt düşünceyle ulaşılabilir olan ilk-örneklerin kendilerinin bilgisini edinmeye (onu kavramaya) çalışırlar.”

[511a] “Doğru!”

21. “Bunları, türlerine bakarak bilinebilir şeyler olarak tanımladım; ama ruh, araştırırken varsayımlar (hipotezler) kullanmak zorundadır. Ruh bunu yaparken o ilk temele geri dönmez, çünkü önkoşullarının ötesine geçemez ve duyum algıları dünyasındaki nesnelerin imgelerini (kopyalarını) kullanır; bunlarsa daha derindeki gölgelerin yansılardır ve bu gölgeler ile karşılaştırıldıklarında onlara göre daha belirgin (net) oldukları için özellikle dikkate alınmalıdırlar.”

[b] “Anlıyorum, geometriden ve onunla akraba bilimlerden söz ediyorsun!”

“Öyleyse, bilenebilirin (kavranabilirin) öteki parçası hakkında neler düşündüğümü de anla! Bu parçayı düşünen zihin (matematiksel akıl) diyalektiğin gücüyle[258] kavrar; burada varsayımları (hipotezleri) nihai neden olarak kullanmayıp, destek sütunları ve basamaklar gibi, sahici önkoşullar olarak değerlendirir; onların yardımıyla (düşünen zihin) bütünü o önkoşulsuz ilk-başlangıcıma kadar uzanır, ona tutunur, sonra gene, ona bağımlı olan şeye tutunup tekrar aşağıya iner ve hiçbir yerde görülebilir olandan yardım almayarak

[c] İdealar’ın yardımıyla ve onlar sayesinde gene kendisinin de son bulunduğu yere (İdealar’a) geri döner.”[259]

“Pek anlamış sayılmam, zorlu bir görevden söz ediyorsun burada. Şu kadarını anladım diyebilirim: Diyalektik bilimiyle kavranan (değişen, olmakta-olan) varlığın dünyasıyla bilenebilirin dünyasının,

branş bilimleri denen bilimler olarak gördüğümüz dünyadan daha açık seçik olduğunu söylüyorsun; çünkü bunların ilk-nedenleri hipotezlerdir (varsayımlardır); bunların gözlemleyicisi konusunu, duyum algılarına dayanarak değil de akıl yürütme, düşünme yoluyla incelemeye mecburdur;

[d] ancak nihai ilk-nedene kadar tırmanmayıp sadece hipotezlerden yola çıktıkları için, düşünceme göre, bu nesnelere ilişkin nihai bilgiye sahip olamazlar; ancak ilk nedenle birlikte[260] bilgileri salt olarak da elde edilebilir. Yani, geometricilerin ve benzeri (branşların) yöntemini asıl bilgi olarak kabul etmiyor, bir ‘üzerinde düşünme, kafa yorma’[261] olarak tanımlıyorsun; bu zihinsel faaliyet de salt sanma/sanı ile asıl bilgi ortasında yer alıyor.”

“Mükemmel bir şekilde anlattın durumu,” dedim. “Şimdi bu dört bölümün ardından dört ruhsal davranış biçiminin varlığını kabul et:

[e] Birincisine en yüksek bilgiyi; ikincisine üzerinde düşünme, kafa yormayı; üçüncüsüne sanı’yı ayır ve dördüncüsüne ummayı (ihtimal vermeyi). Bunların hakikatten pay aldıkça açık seçikliklerinin arttığını kabul edip bunları düzene sok.”

“Anlıyorum, seninle aynı fikirdeyim ve öyle düzene sokacağım!”

***

YEDİNCİ KİTAP

1. [514a] “Ve şimdi,” diye sözüme devam ettim, “doğamızdaki (yaradılışımızdaki) eğitilmişlik ve eğitilmemişlik hali arasındaki farkı aşağıdaki olaylara bakarak benzetme (eğretileme) halinde kavramaya çalış. İnsanları yerin altındaki, mağaraya benzer bir mekânın içinde kafanda ve gözünde canlandır; bu mekânın, ışığın geldiği yönde, mağaranın kendisi kadar geniş bir ağzı (girişi) bulunmaktadır.[262] Bu mağaranın içinde insanlar, çocukluktan itibaren orada yaşamak mecburiyetinde kalmış ve sadece karşılırlarına (ön tarafa) bakabilecekleri, ama zincirlerden ötürü başlarını (sağa sola) çeviremeyecekleri şekilde boyunlarından ve bacaklarından zincirlenmiş halde yaşamaktadırlar;

[b] çok uzaklardan, arkalarından ve yüksekte bir ateşin ışığı parlamaktadır; bu ışık ve zincirlenmiş insanların arasında, bir yol yukarılara gitmektedir; bu yolun üzerinde, tıpkı kukla oynatanların seyircinin önüne çekmiş oldukları ve üzerindeki sahnede sanatlarını icra ettikleri tahta-perdeye benzeyen alçak bir duvar düşün.”

“Kafamda canlandırabiliyorum,” dedi Glaukon.

“Bu duvarda, bunu da canlandırmaya çalış,

[e] insanlar (uçları duvar hizasından taşan) çeşitli araç gereci,

[515a] insanların ve başka yaratıkların tahtadan ve taştan heykellerini, kısaca sanat yoluyla (yapay yoldan) imal edilmiş her şeyi taşıyarak geçsinler ve (duvarın arkasından yürüyüp giderken) yer yer konuşup, yer yer suskun olsunlar.”

“Sözünü ettiğin benzetme ve şu zincirlenmiş olanlar çok ilginç.”

“Bizlere benziyorlar! Çünkü başlangıçta ateşin (ışığının) karşılırlarındaki duvara yansıttığı kendi gölgelerinden ve öteki şeylerin gölgelerinden başka bir şey görmüyorlar, anlıyor musun?”

[b] “Elbette, vücutlarını ömür boyu hareketsiz tutmaya mecbur olduklarına göre!”

“Aynı şey (arkalarında kalan alçak duvarın arkasında) taşınan araç gereç için de geçerlidir, öyle değil mi?”

“(Bu zincirlenmiş insanlar) kendi aralarında konuşabilecek olsalar, gördükleri gölgelerden söz ederken, gerçek (hakiki) nesnelerden söz ettiklerini sanacaklardır, öyle değil mi?”

“Mecburen!”

“Şimdi bu hapishanede (mağarada) karşılırlarındaki arka duvardan bir ses yankısı olsa, (arkalarında kalan) duvarın arkasından geçenlerden biri bir şeyler söylese, (zincirlenmiş olanlar) bu sesin önlerindeki duvara yansımış gölgelerden başka bir yerden gelmemiş olacağını düşünmezler mi?”

“Aynen öyle yaparlar Zeus aşkına!”

[c] “Sonuç olarak: Bu insanlar o araç gerecin gölgelerinden başka hiçbir şeyi gerçek (sahici) yerine koymayacaklardır.”

“Zorunlu olarak.”

“Şimdi artık nasıl olmuş olursa olsun, bu insanların zincirlerden ve olup biteni anlamama durumundan kurtulup esenliğe çıktıklarını ve şu söyleyeceklerimin olup olmayacağını bir düşün.

Aralarından birinin zincirleri çözülüp hemen ayağa kalkmaya ve başını sağa sola çevirmeye, yürüyüp ışığa bakmaya mecbur tutulduğunu; bütün bunları yaparken, daha önce gölgelerine bakmak durumunda kaldığı

[d] nesnelere, bunların ışığı yansıtip göz kamaştırmaları yüzünden bakamadığını düşün –daha önce sadece boş şeyler görmüş olduğu, şimdi ise oluş’a daha yakın durduğu ve gerçek (sahici) nesnelere yöneldiği için daha doğru (hatasız) gördüğü kendisine söylenecek olsa ne yapar sanıyorsun? (Daha önce arkasında kalmış alçak duvarın arkasından geçen) her bir kişi için dikkati çekilerek bunların ne olduğu sorusuna cevap vermeye zorlansa? Şaşkınlığa uğrayıp daha önce gördüklerinin şimdi kendisine gösterilenden daha gerçek (sahici) olduğunu düşünmeyecek midir?”

“Kesinlikle.”

2.

[e] “Peki, onu ışığa bakmaya zorlasalar gözleri acıyacak ve bakması gerekene şöyle kaçamak bir şekilde bir göz atacaktır; bu gördüğünün, ona son gösterilenden daha açık seçik (belirgin) olduğunu düşünecektir, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Peki onu,” diye sormaya devam ettim, “bulunduğu yerden zorla çekip alsalar, güneşin ışığını görene kadar bırakmadan zahmetli ve dik yokuştan yukarı çıkarsalar

[516a] bu sürüklenmeye karşı acı duyup isteksiz olmayacak mıdır?

Ve güneş ışığına çıktığında, gözleri ışığın parlaklığından iyice kamaşmış halde, bundan böyle hakiki diye ona göstermeye çalıştıkları şeylerden tek birini bile fark edemeyecektir, öyle değil mi?”

“En azından hemen!”

“Mağaranın dışındaki (üst) dünyayı incelemesi gerekiyorsa, önce (gözlerinin ışığa) alışması gerekir diye düşünüyorum; başlangıçta en rahat fark ettiği şeyler gölgeler olacaktır, ardından insanların ve öteki nesnelerin sudaki yansılarını. Sonra da onların kendilerini; bunun ardından gündüzleri güneşi ve ışığını değil de özellikle geceleyin gökteki nesneleri çok daha kolay inceleyebilecek, yıldızların ve ayın ışığına başını kaldırıp bakabilecektir.”

[b] “Elbette!”

“Ancak en son, güneşi, o da sudaki ya da başka bir cisimdeki yansımasıyla değil de, gökteki yerinde görüp varlığını (özünü) fark edecektir.”

“Mecburen!”

“Ardından akıl yürütme yoluyla mevsimleri ve yılları yaratanın ve dünyada görünebilen her şeyi yönetenin

[c] ve bir şekilde gördüğü her şeyin ilk nedeninin güneş olduğunu anlayacaktır.”

“Elbette, buraya kadar getirecektir akıl yürütmeyi!”

“Şimdi devam edelim. Şimdi kalkıp da biri ona ilk ikametgâhını, o zamanki bilgilerini ve onunla birlikte tutsak edilmiş olanları hatırlatacak olsa, yerini değiştirmiş olduğundan ötürü bunu mutlulukla karşılayıp ötekilere üzülmeyecek mi?”

“Hem de çok!”

“Bir zamanlar kendi aralarında, önlerinden geçen nesneleri (gölgeleri) en net görmüş, nesnelerin hangisinin ötekilerden önce, hangilerinin daha sonra, hangilerinin de birlikte geçip gittiğini en iyi fark etmiş ve bunları kafasına en kesin şekilde kaydetmiş, bu bakımdan da gelecekte ne olacağına akıl yürütme ile karar verebilecek olanlara onurlu mevkiiler ayırmış ve aralarında ödülleri koymuş olsunlar,

[d] bu adam o eski yerdekilere özel bir özlem duyup onların arasında onurlu bir mevkiye sahip olan, iktidarlı ve kudretli kimseleri kıskanır mı, yoksa o Homeros’un dediği gibi,

‘Kırsalda yoksul bir adamın yanında, ücretle iş yapmaya mı can atacaktır?’

O geçmişteki boş düşünceleri taşımak ve o eski tarzda yaşamak yerine her şeye katlanmayı mı yeğleyecektir?”

[e] “Bence, o (mağarada) yaşamaktansa, her şeye katlanacaktır.”

“O zaman şunu da bir düşün: Böyle biri tekrar geri dönüp oraya inse ve yerine otursa, az önce güneşli yerden geldiği için gözleri karanlıkla dolmayacak mıdır?”

“Hem de nasıl!”

“Ve aşağıda, hâlâ zincirli olanlarla, kendi gözleri henüz karanlığa alışmadan

[517a] gölgelerin birbirinden ayırt edilmesi konusunda iddialara girişse –biliyorsun karanlığa alışma süresi pek o kadar kısa değildir– kendisine gülüp yukarıda gözleri yozlaşarak geri döndüğünü ileri sürerek onunla alay etmeyecekler mi? Dolayısıyla da tırmanmayı göze

almaya değmeyeceğini söylemeyecekler mi? Ve (bu kişi) kalkıp ötekileri zincirlerinden kurtarmaya ve yukarıya çıkarmaya çalışacak olursa onu ellerine geçirdiklerinde öldürmeye bile kalkmayacaklar mıdır?”

“Eminim öyle yapacaklardır.”

3. “Bu resmi,”[263] dedim, “sevgili Glaukon,

[b] bütün olarak önceki akıl yürütmelerimiz ile ilintilemelisin. Görme duyusuna yansıyan dünyayı hapisanedeki (mağaradaki) ikametgâh ile karşılaştı, içindeki ateşi ise güneşin kudreti ile. Bunu yaptıktan sonra yukarıya tırmanan yolu ve üstteki dünyaya bakmayı (onu seyretmeyi) ruhun, düşünülebilir olanın dünyasına tırmanma olarak kabul edersen, duymayı arzu ettiğin görüşümü gözden kaçırmamış olursun. Doğru mu, yanlış mı bu görüş, tanrı bilir. Benim düşüncem şu: Bilinebilir olanın dünyasında iyi İdea’sı en yüksek İdea’dır ve güç bela tanınabilir (öğrenilebilir);

[c] ancak insan onu tanıyıp öğrenince, bütün haklı, adil, güzel ve doğru olanın nedeni olduğu da ortaya çıkacaktır; görünebilir dünyadaki ışığı ve efendisini yaratan odur; (ancak) düşünülebilir olanın dünyasında ise o bizzat hâkimdir ve bizim hakikati (ve özü) kavramamıza yardımcı olur; gerek kendi dünyasında gerekse kamusal dünyada mantıklı, akıllı davranmak isteyen herkes, ona bakmak (onu görmek) zorundadır.”

“Hakkında akıl yürütebildiğim kadarıyla söylediklerine katılıyorum!”

“İyi, şimdi de şu söyleyeceklerimi onayla ve bir kez bu yüksekliğe çıkmış insanların, artık insanların meseleleriyle uğraşmak istemeyişlerine de hayret etme! Onların ruhları artık, oralarda kalmak üzere, daha yukarıya tırmanmak için zorlar onları;

[d] çünkü anlattığım benzetmeye uygun düşmesi gerekiyorsa, bu anlaşılır, doğal bir sonuçtur.”

“Elbette!”

“Peki o zaman bu tanrısal seyir düzleminden insanların o acılı, dertli dünyasına indiğinde, kişinin aptalca, beceriksizce davranmasına ve alabildiğine gülünç görünmesine şaşıyor musun? Henüz yarı yarıya kör ve çevresindeki karanlığa alışmamış durumdayken, mahkemenin karşısında ya da başka bir yerde hakkın,

[e] hukukun gölgeleri ile ya da resimleri ile kavga etmeye ve hiçbir zaman hakiki adaleti görmemiş olanların hak anlayışları ile didişmeye zorlanmaktadır.”

“Bunda şaşacak bir yan yok!”

[518a] “Akıllı olan, görme aksaklıklarının hep iki türü ve iki nedeni olduğunu bilir; ışıktan karanlığa geçmek ve de tersi. (O kişi) aynı süreci ruhun da yaşadığını fark eder; ruhun şaşkın olduğunu, bir şeylere bakma yeteneğinden yoksun bulunduğunu görünce, buna gülecek kadar akılsız davranmaz; bunun yerine, ruhun ışıklar saçan hayattan gelmiş, karanlığa henüz alışmamış olabileceğini, dolayısıyla karanlığa yakalanıp yakalanmadığını ya da derin bir bilgisizlik durumundan aydınlık dünyaya tırmanıp gözlerinin ışıktan kamaşmış mı olduğunu düşünmeye çalışır;

[b] bu durumda, bunlardan birinin yeni bir hayata ve yaşantıya gelişini ona şanslar dileyerek kutlarken ötekine acıyacaktır. Ve buna gülmeye kalkacak olsa, bu gülüşü, öteki, ışıktan gelene gülmesi kadar eğlendirici olmayacaktır.”

“Çok doğru söyledin!”

4. “Bu doğruysa, eğitimin, kimilerinin söyledikleri ve açıkladıkları gibi olmadığı[264] kanaatine ulaşmamız gerekir.

[c] Onlar, ruhun içinde yer almayan bilgiyi, oraya ettiklerini söylerler; kör gözlere görme gücü veriyormuş gibi.”

“En azından iddiaları bu.”

“Oysa şimdiki akıl yürütmelerimiz bize şunu gösterdi: Her bir kişinin ruhundaki bu manevi (zihinsel) gücü ve herkesin öğrenmesini sağlayan organı –tıpkı gözde olduğu gibi, onu nasıl, ancak bütün bedenle birlikte karanlıktan aydınlığa doğru döndürebiliyorsak– ruhun bütünüyle birlikte,

değişen, olmakta-olanın dünyasından çıkıp var olana, evet, varolanın en aydınlık yanına bakmaya, buna dayanabilmeye alışana kadar döndürüp durmalıyız;

[d] ancak o en aydınlık şeyin, ‘iyi’ olduğunu söylemiştik, öyle değil mi?”

“Evet.”

“İşte bu nedenle, eğitim ve yetiştirme, bu çevirme (döndürme) işlemine dayanır ve bunun en kolay ve başarılı tarzda yapılması gerekir; ruha görmeyi ‘aşılama’ sanatı değildir bu; aslında ruh, o güce sahip olmakla birlikte onu doğru kullanmayı öğrenmemiş olduğu ve bakması gereken yere bakmadığı için, işte bu çevirme (döndürme) işlemi öğretmektir eğitim sanatı.”

“Öyle görünüyor.”

“Alışlageldiği şekilde ruha atfedilen öteki yetenekler,[265] bedenin yetenekleriyle yakın akrabadırlar; gerçekten de başta mevcut değildirler bunlar

[e] ve eninde sonunda, alışkanlık ve alıştırma yoluyla öğretilirler; düşünme yeteneği ise besbelli ki öteki bütün yeteneklerden daha fazla, gücünü hiç yitirmeyen ve kendisine verilen yöne göre kullanılabilir ve yararlı hale gelen, aksi halde yararsız ve işe yaramaz kalan tanrısal bir şeylere sahiptir.

[519a] Yoksa o belalı, ama kurnaz insanları şimdiye kadar hâlâ gözlemlemedin mi? Onların zavallı ruhları, gözlerini çevirdikleri nesnelere ne kadar keskin bakar; çünkü görme güçleri fena değildir, ama sadece kötülüğe hizmet etmeye mecburdur (bakışları) o kadar; bu nedenle de ne kadar keskin görüşlüyseler o kadar büyük felakete yol açarlar. Öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Dolayısıyla böyle bir karakterin (yaradılışın) bu düşünme organı çocukluktan itibaren korunmaya alınıp

[b] değişen varlıkların dünyasına ait olan ve yeme içmeye ve benzer şeylere duyulan hazdan ve pisboğazlıktan ileri gelip arttıkça artan, gözün görme gücünü ise aşağıya çeken kurşun ağırlıklarından[266] kurtarıldığında, işte bunlardan arındırılıp hakiki (doğru) olana çevrildiğinde, aynı insanların bu aynı organı o yüksek dünyayı da, şimdi aşağıdaki dünyayı gördüğü aynı keskinlikle görüp tanıyabilecektir.”

“Çok açık.”

“Peki devam edelim! Buraya kadar söyleyegeldiklerimizden olası hatta zorunlu bir sonuç olarak şu çıkıyor: Ne eğitimsiz olan ve hakikatten habersiz[267] kimseler

[c] bir devleti yönetebilecek yeteneklere sahiptirler ne de hayatlarının sonuna kadar eğitim öğrenim görmelerine fırsat tanınanlar; birinciler, ne özel hayatlarında ne de devlet hayatında bütün eylemlerinde kendilerini yönlendirecek sağlam, belli bir hedefe sahip olmadıkları; ötekiler ise, yaşarken bahtiyarların adasına (bitki gibi) dikilmiş oldukları inancıyla ellerini sıcak sudan soğuk suya sokmadıkları, pratik hayatla hiç temas etmedikleri için.”

“Doğru!”

“Devlet kurucusu olarak görevimiz, yaradılıştan gelen en iyi verilere sahip olanları, daha önce en yüce bilim olarak tanımladığımız bilime kendilerini adamaya zorlamaktır: İyiyi görebilmeleri ve o tırmanmayı yapmaları için;

[d] bir kez yukarıya ulaştılar mı, orada yeterince yaşadıktan sonra, onlara artık bugün olduğu gibi müsaade edilen şeyleri müsaade etmememiz gerekecektir.”

“Yani?”

“Orada kalmalarını önlemeli ve aşağıya tutsakların yanına dönmek ve onların önemli ve önemsiz çabalarına ve onurlu eylemlerine katılmak istememelerine göz yummamalıyız!”

“Ama bunu yapmakla onlara haksızlık etmiş ve onları, daha iyi bir hayat sürebileceklerken (aşağıya çekip) daha sınırlı, dar bir hayat yaşamaya zorlamış oluruz.”

[e] “Dostum,” diye konuştum, “yasanın devleti sadece tek bir zümrenin kendini özellikle iyi hissedip etmemesini umursamadığını; (bu düzenin) yurttaşları ikna ve zorlama yoluyla birbirleri ile uyum içine sokup

[520a] devletin her bir yurttaşının ortaya koyabileceği yarardan, herkesin faydalanmasını sağlayarak bu kendini iyi hissetme durumunu bütün bir devlet düzleminde gerçekleştirmeyi hedef aldığını ve devletin içinde, istedikleri gibi kendi iradeleri doğrultusunda yaşasınlar diye değil de devletin bekası için kullanmak üzere bu türden erkekler oluşturduğunu (yarattığını) unuttun gene.”

“Doğru, bunu unuttum,” dedi Glaukon.

“Öyleyse şunu bir düşün sevgili Glaukon: Başkalarının dertleriyle uğraşmaya ve onlara yardımcı olup bakmaya zorladığımızda (onları aşağıya yolladığımızda) filozoflarımıza haksızlık etmiyor, tamamen adil davranmış oluyoruz. (Bunu yaparken) onlara şunu söyleyebiliriz: Başka devletlerdeki filozoflar haklı olarak devletin dertlerini paylaşmıyorlar

[b] çünkü onlar kendi güçleriyle filozof oluyorlar, hatta devlet düzeninin iradesine rağmen yapıyorlar bunu. Kendi gücüyle yetişip büyüyor, beslenmesini kimseye borçlu olmadan yapıyor. Yani kimseye bir diyet ödemek zorunda değil. Sizleri ise hem sizin hem de devletin uğruna, bir arı kovani içinde olduğu gibi arılar ve kraliçe arılar olarak meydana getirdik, sizleri başkalarından daha iyi ve kusursuz eğitip yetiştirdik ve her iki yaşama tarzına da (hem aşağıya hem yukarıya) ayak uydurma yeteneği kazandırdık.

[c] Öyleyse herkes sırası geldikçe aşağıya inip başkalarıyla ortak hayata katılmalı ve gözlerini karanlığa alıştırmalıdır. Bir kez bu noktaya ulaştınız mı, güzelin, adil olanın ve iyinin içinde doğruyu, hakikati görmüş olduğunuz için, ötekilerden çok daha iyi göreceksiniz ve bütün görüntülerin türünü, tarzını ve kökenini kavrayacaksınız. Böylelikle bizler ve sizler, devleti şimdi olduğu gibi birbirlerine karşı gölge boksu yapanların

[d] ve sanki büyük bir değermiş gibi iktidar ve kudret uğruna birbirleriyle didişenlerin yönettikleri devlet gibi uykuda değil de uyanık durumda yöneteceğiz. Ancak gerçek şu: Egemenliği uygulamak için belirlenmiş olanlar, (yukarıda söylediklerimizi yapmaya) en az istekli (iktidar hırsı en az) olanlarsa, böyle bir devlet zorunlu olarak en iyi idare edilen ve en az kavgası, bölünmesi olan devlettir aksi şartlarda bunun tersi geçerlidir.”

“Çok doğru!”

“Peki sence bizim öğrencilerimiz (yetiştireceklerimiz) bunları duyunca, her biri kendi payına itaatten kaçınacak ve devlette çalışmaktan imtina mı edecektir –hani bu durumda zamanlarının çoğunu (o katıksız, pratikten uzak dünyada) kendi aralarında yaşayarak geçirebilecekken?

[e] “Kaçınmaları imkânsız! Çünkü adil buyrukları adil kimselere vereceğiz. Daha çok her biri zorunlu bir görevi üstlenircesine, şu anda devletimizde hâkim olanların aksine, hükmetmeye (yönetmeye) talip olacaktır.”

“Aynen böyle dostum! Hükmetmek (yönetmek) için belirlenmiş olanlara resmi görevlerin dışında daha iyi bir hayat tasarlayabiliyor musun;

[521a] işte bu durumda iyi yönetilen bir devleti hayata geçirmek mümkündür –çünkü sadece böyle bir devlette gerçekten zengin olanlar hükmedeceklerdir; hakikaten (sahici) zenginler; altın zenginlerini değil, iyi ve akla uygun bir hayat sürmekten mutluluk duyabileceklerin zenginliğini kastediyorum. Oysa dilenciler ve mülkiyet canlıları, oradan malı mülkü götürebilmek umuduyla devlete yönelirlerse, en iyi devleti gerçekleştirmek imkânsız olur; çünkü iktidar (kudreti) uğruna büyük mücadelelerin verildiği bir devlette, savaş, o ülkenin başının belası olup kalacak, hem iktidarı hem de o devleti yıkıp yok edecektir.”

“Çok doğru!”

[b] “Gerçek felsefenin dışında politik gücü, kudreti ve iktidarı küçümseyen başka bir yaşama tarzı tanıyor musun?”

“Zeus adına hayır!”

“Oysa güç ve kudretin peşinde didinen insanlar, yönetime geçmemeli (iktidar olmamalıdır), yoksa işbirlikçileri ile aralarında kavgalar kaçınılmaz olur, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“En iyi devlet yönetimi konusunda en iyi fikir ve kavrayışlara sahip olan, politik hayatın sunacağından başka ödüller ve yaşama tarzı da tanıyanların dışında kimi devletin bekçiliğine (koruyuculuğuna) zorlayabilirsin ki?”

“Kimseyi!”

6.

[c] “İstersen böyle erkeklerin devlette nasıl ortaya çıkabileceklerini, onları tıpkı efsanede olduğu gibi, Hades’ten tanrılara yükselmiş kahramanlar misali ışığa nasıl yükseltebileceğimizi düşünelim.”

“Nasıl istemem ki!” diye cevap verdi Glaukon.

“Ama bu, oyunda diskin yönünü değiştirmekten[268] çok daha fazla bir şey, bir tür, ruhu gecemsi bir (hayattan) gündüze çekip almak; gerçek (hakiki) felsefe dediğimiz varlığa doğru yükseltmektir.”

“Mutlaka öyle!”

[d] “Öyleyse bilimlerden hangisinin bu kudrete sahip olduğuna bir bakalım.”

“Tabii!”

“Hangi bilim, sevgili Glaukon, ruhu oluş-hali’nden çekip değişmez varlığa (olma-hali’ne) yöneltebilir? Tamam az önce aklıma geldi: Bu tür insanların daha gençken gayret ve hevesle savaş alıştırması yapmaları gerektiğini söylememiş miydik?”

“Söyledik!”

“Öyleyse aradığımız bilim de bunun ile ilintili olmalı!”

[e] “Ne ile?”

“Savaşçılara yararsız bir şey olmamalı, diyorum!”

“Elbette, mümkünse tabii bu!”

“Daha önce böyle bir gence jimnastik ve öteki sanatları öğretmiştik. (Öğrettiğimizi varsaymıştık).”

“Evet!”

“Jimnastik olmakta-olan (değişen) ile ve geçici olan yan ile ilgilidir, çünkü bedenın büyümesi ve çökmesi onun yönlendirdiği alana girer.”

“Aşıkâr bu!”

“Öyleyse, aradığımız bilim bu değil!”

[522a] “Öyle!”

“Belki daha önce incelediğimiz biçimiyle müziktir bu bilim?”

“Müzik, hatırladığım kadarıyla, jimnastiğin karşı kutbunu oluşturmaktaydı; uyumlu yankısıyla bir denge elde ettiği için bekçileri alışkanlık yoluyla eğitiyordu, ama bir bilim değildi; ritim sayesinde de ölçülülük sağlıyordu; müzik anlatılarda (sözlü hikâye anlatmalarda) bunların efsane yanlarının ya da gerçeklik yanlarının ağır basması durumuna göre, başka, ama benzer alışkanlıklara yol açar. Senin şu anda aradığın amaca hizmet edecek bir bilim, müziğin içinde yer almaz!”

[b] “Çok iyi hatırlattın bana! Hakikaten müzik bu türden hizmetler sunmaz. İyi de sevgili Glaukon, aradığımız türden bir bilimin yapısal özellikleri ne ola? Çünkü mesleki sanatların hepsi de zanaatla ilintili?”

“Kesinlikle!”

“O zaman hadi, bunların dışında başka bir şey bulamıyorsak o zaman her şey ile bağlantılı birşeyi alalım!”

“İyi de neyi?”

[c] “Bütün zanaatların, sanatların, araştırmaların yararlandığı, kullandığı, herkesin her şeye

başlarken öğrenmek zorunda olduğu bir şeyi!”

“Ve bu şey...?”

“Şu çok basit şeyden söz ediyorum: Bir, iki, üçü birbirinden ayırt etmeyi, üçe kadar saymayı kastediyorum, kısacası sayı ve hesap sanatından söz ediyorum. Her sanatın bundan nasibini alması söz konusu, değil mi?”

“Kesinlikle almalı!”

“Savaş sanatı da?”

“Mecburen!”

[d] “Palemedos, tragedyalarda Agamemnon’u her seferinde gülünç bir komutan durumuna düşürür! [269] Hatırlayacağın gibi, onun sayıyı bulduğunu, bu nedenle de İlion önünde orduyu bölüklere ayırdığını ve gemileri de öteki her şey gibi sayılarla hesapladığını ileri sürer: Sanki daha önce sayılmamışlar ve Agamemnon sayı saymayı bilmediği için kendisinin kaç ayağı olduğunu da bilmiyormuş gibi. Ne biçim bir komutanmış bu?”

“Hani doğruysa söylenen, tuhaf biriymiş!”

7.

[e] “Öyleyse savaşçı için sayı saymayı ve hesap yapmayı zorunlu bir bilgi olarak tanımlayacağız, öyle mi?”

“Hem de ordu düzeninden anlaması gerekiyor, hatta kişinin, gerçek, hakiki bir insan olması gerekiyorsa [270] çok zorunlu.”

“Öyleyse bu ders dalı konusunda benim düşündüğümün aynısını düşünüyor musun?” diye sordum.

“Nasıl yani?”

[523a] “Bu bilgi dalı özü gereği, aradığımız bilgiye götüren o bilimler arasında yer alır; ama kimse onu doğru kullanmıyor; hakiki varlığa (olma-haline) götüren bu bilimi.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Düşüncelerimi sana açık seçik göstermek istiyorum. Bizi hedefimize götürecek olan şey ile götürmeyecek olan şey arasında ayırım yapmalı ve birlikte araştıran biri olarak ya bana bu konuda katılmalı ya da (bu ayırım konusunda) söyleyeceklerimi reddetmelisin ki, kanaatlerimin bu konuda da doğru olup olmadığını açık seçik anlayalım.”

“Önce ne düşündüğünü göster!”

[b] “Beni izlersen göstereceğim; bir yandan algılar tarafından açık seçik belirlenmiş oldukları için ruhu (zihni) düşünmeye yönlermeyen şeyler, öte yandan algılamakla uygun bir sonuç ortaya koymadığı için ruhu (zihni) düşünmeye yönelten şeyler var.”

“Yani ancak uzaktan ya da (algıyı) yanılsatacak kadar aslına benzeyen resimler üzerinde gördüğümüz nesnelerden ve şekillerden söz ediyorsun, öyle değil mi?”

“Hayır, kafamdakini tam anlayamadın!”

“Ne peki öyleyse?”

“(İnsanı) düşünmeye (kafa yormaya) sevk etmeyen algılar’, [271] derken, aynı zamanda tam karşıt izlenimleri de beraberinde getirmeyen algıları kastediyorum;

[c] bunu yapanları ise, düşüncüyü harekete geçiren algılar sayıyorum; çünkü bu durumda (algılanan şey) ister kendisine uzak olsun isterse de yakın, algı, karşıt olanı da içerir. Düşüncelerimi şu şekilde çok daha iyi kavrayacaksın. Burada üç parmak var; küçük, orta parmak ve ikisi arasında kalan işaret parmağı.”

“Var, tamam!”

“Bunlara yakından baktığını farz et ve şuna dikkat et!”

“Neye?”

“Bunların her biri sana parmak olarak gözüküyor

[d] ve ortadaymış, kenardaymış, baştaymış, esmermiş, beyazmış,

kalinmış, ince, narinmiş filan, fark etmiyor. Bütün bu özelliklerin söz konusu olduğu durumlarda, ruh çoğu zaman akla, parmak denen şeyin ne olduğunu sorma mecburiyeti hissetmez; çünkü görme duyusu, hiçbir yerde ruha hem bir parmak ve onun tam karşıtı bir şey göstermemektedir.”

“Öyle!”

“Böyle bir algı, anlaşılacağı gibi, anlama yetimizi (aklı) dürtüp uyandırmaz.”

[e] “Evet; uyandırmaz!”

“Şimdi devam edelim. Görme duyusu (algısı) parmakların büyüklüğünü, küçüklüğünü yeterince görebilir mi? Parmağın birinin ortada, diğerinin başta olması (göz bunu önemsemese de) ortaya farklı durumlar koymaz mı? Aynı şekilde dokunma duyusu için de geçerlidir bu, kalınlık ve incelik, sertlik ve yumuşaklık (bu parmaklar arasında) tam karşıtlık ilişkisine işaret etmez, dokunma duyusu için hepsi parmağıdır. Ruha, parmak algısı iletir o kadar. Aynı şekilde öteki algılarımız (duyumlarımız da) kusurlu olma özelliği göstermezler mi? Yoksa aslında şöyle bir durum mu söz konusu:

[524a] sertliği (duyumsamak üzere belirlenmiş) algı (dokunma duyusu), yumuşaklığı da algılayacak şekilde belirlenmiştir ve ruha aynı zamanda hem sert hem de yumuşak bir şey algıladığını (karmakarışık) bildirir.”

“Öyleyse ruh bu durumda zorunlu olarak bir kafa karışıklığının içine sürüklenecektir; bu algı (duyu) aynı şeyin (örneğin parmağın) sert olduğunu göstermişken yumuşak olduğunu da niçin bildirmektedir kendisine? Aynı şey ağırlık hafiflik için de geçerlidir. (Algıladığı bir şeyin) hem hafif hem de ağır olma özelliğini (birbirinden ayırt etmeksizin) niçin bildirmektedir kendisine?”

[b] “Bu türden veriler elbette ruhu şaşırtıcıdır ve onu düşünmeye sevk ederler!”

“Haklısın! Böyle bir durumda ruh hesaplama sanatını (matematiği) ve akli (anlama yetisini) yardıma çağırır ve kendisine iletilen izlenimin (yumuşak, sert, kalın, ince vb.) tek bir nesneden mi yoksa ayrı ayrı iki nesneden mi geldiğini anlamaya çalışır.”

[c] “Doğru!”

“Demek ki görme duyusu (şeyleri) büyüğü ve küçüğü birbirinden ayırt etmeden algılamıştır, birbirine kaynaşmış biçimde?”

“Evet!”

“Açık seçiklik elde etmek, anlamak için, düşünce, büyük olanı bir yanda, küçük olanı da öteki yanda kabul etmeye zorlanmıştır; algının yaptığıının tersine, bu iki (özellik) birbirinden ayırt ederek.”

“Doğru!”

“İşte bu noktadan itibaren, büyük ile küçüğün aslında ne olduğu sorusu karşımıza çıkar!”

“Hiç şüphe yok!”

“Ve biz algıya bağlı verileri ‘görünebilenler’ düşünceye bağlı olanları da ‘düşünülebilenler’ olarak tanımladık!”

[d] “Çok doğru!”

8. “Şunu önceden belirtmek istiyorum: Algıların bir bölümü düşünceyi harekete geçirir, bazıları geçirmez; algılanmasıyla birlikte kendi karşıtını da gündeme getiren şeye düşünceyi harekete geçiren şey, dedim, ötekisine, akli heyecanlandırmayan, harekete geçirmeyen şey.”

“Şimdi anlıyorum ve sana katılıyorum.”

“Ve devam edelim. Sayı ve ‘bir’, bunlar hangi algılara aittir?”

“Bilmiyorum.”

“Şu önce söylediklerimizden sonuç çıkarmaya çalış! ‘Bir’ (tek’lik) kendi başına görme duyusunca ve/ya da başka bir duyu sayesinde yeterince kavranıyorsa,[272] o zaman salt varlığa (olma-hali’ne)

[e] götürmüyor demektir, tıpkı sözünü ettiğimiz parmak gibi; ama onun ile birlikte boyuna onun karşıtı da ortaya çıkıyorsa, yani ‘bir’ (tek’lik) her zaman karşıtı ile birlikte görülüyorsa, o zaman bir yargıya ihtiyaç var demektir ve ruh ister istemez kendinden emin olamayacak ve içinde düşünceyi uyandırıp harekete geçirerek, ‘bir’in’ (tek’liğin) aslında ne olduğunu soracaktır; böylelikle ‘bir’in (tek’liğin) bilgisi, bizim (bakışımızı) başka yöne çevirir

[525a] hakiki [gerçek] varlığın (olma-halinin) seyrine yöneltecektir.”

“Bir’in algısının da böyle bir gücü bulunmaktadır; çünkü aynı şeyi hem ‘bir’ hem de sayılar içinde sonsuz çokluk olarak görürüz.”

“Sadece ‘bir’de değil de bütün öteki sayılarda da aynı şey olmuyor mu?”

“Elbette!”

“Hesap ve sayılar öğretisi bütün olarak sayılarla uğraşmaz mı?”

“Tabii!”

[b] “Demek ki bu bilim kolları bizi hakikate yöneltirler!”

“Büyük ölçüde!”

“Öyleyse aradığımız bilimlerin arasında yer almaktadırlar.”

“Savaşçı onu, birlikleri bölmek için öğrenmek zorundadır; filozof ise oluş’un dünyasından çıkıp salt varlığın (olma-hali’nin) dünyasını kavramak zorunda kalacağı için; yoksa hiçbir zaman gerçek bir hesaplayıcı (matematikçi) olamaz!”

“Öyle!”

“Bizim bekçilerimiz hem savaşçı hem de aynı zamanda filozof olmalıdırlar, değil mi?”

“Elbette!”

“O zaman, sevgili Glaukon, bu bilim kolunu yasal olarak mecbur tutmak ve geleceğin devlet gücünün en üst düzeydeki temsilcilerini

[c] matematik öğrenimi görmeye yöneltmek şarttır; ancak matematiği pratikte kullanacak birinin yaptığı tarzda değil de, salt düşünce üzerinden sayıların özüne inecek duruma gelinceye kadar sürmeli bu öğrenim; tüccarların ve satıcıların yaptığı gibi alışveriş gerçekleştirmek için değil de, savaş ve ruh için; ruh olmakta-olan’dan, değişen varlıktan yüzünü çevirip hakikate ve öze yönelsin diye.”

“Çok güzel söyledin!”

“Ve sözü hesap sanatına getirmişken,

[d] bu dersin, onun, para kazanmak için değil de bilgi edinme adına gerçekleştirilmesi halinde hedeflerimize de ne kadar uygun ve yararlı olduğunu belirtmek istiyorum.”

“Ne bakımdan?”

“Belirttiğimiz tarzda: (Matematik) ruhu güçlendirip ileriye yöneltir ve biri kalkıp da açıklamalar yaparken elle tutulur gözle görülür nesneleri kullanmaya bağlı sayıları çalışırsa, buna izin vermeyip salt (soyut) sayılardan söz etmeye zorlamalıyız onu. Biliyorsun, birileri salt ‘bir’i’ düşüncede bölmeye çalışırsa, uzman matematikçiler onunla alay edip bu işlemi reddederler;

[e] yani sen tek’liği bölerken, onlar çoğaltmalarla uğraşıyorlar, ‘bir’in’ tek’lik, bütünlük değil de çokluk olarak görülebileceği endişesiyle yapıyorlar bunu.”[273]

“Çok doğru!”

[526a] “Peki, ne diyorsun sevgili Glaukon, biri onlara, ‘Sizi sözde âlimler, hangi sayılardan söz ediyorsunuz ki, ‘bir’ sizin kabul ettiğiniz özellikleri taşıyor, her biri en küçüğüne kadar birbirine eşit ve kendi içinde bölünmesine imkân bulunmayan sayılar da neymiş?’ diye sorsa, bu kimselerin ona ne cevap vereceğini sanıyorsun?”

“Sanırım şunu söylerler: Biz burada sadece akıl (anlama yetisi) sayesinde kavranabilen sayılardan söz etmekteyiz.”

“İşte görüyor musun dostum bu bilim bizim için gerçekten de zorunlu,

[b] çünkü ruhu besbelli ki salt düşünme yoluyla salt hakikate yaklaşılmaya mecbur tutuyor.”

“Üstelik çok yoğun bir şekilde yapıyor bunu!”

“Şunu da düşündün mü hiç? Matematik konusunda en yetenekli olanlar bütün öteki bilimlerde de zeki oluyorlar, hatta ağırkanlı olanlar bile, hesap dersi görüp alıştırma yaparlarsa hani başka yararları olmasa bile, daha öncesine göre daha hızlı bir kavrama yeteneği kazanıyorlar.”

“Öyle!”

[c] “Ve çalışkan, gayretli öğrencilere burada olduğundan daha fazla zahmet veren öyle çok sayıda başka bilim kolu bulmak güçtür.”

“Güçtür.”

“Bütün bu nedenlerden ötürü matematiği bir yana bırakmak olmaz, en yetenekli öğrenciler matematiği öğrenmelidirler.”

“Buna katılıyorum.”

9. “Bu bilgi dalını şimdi tespit edip bir yana koyalım,” diye sözlerime devam ettim. “Şimdi matematiğe çok yakın olan ikinci bilim kolunu ele alıp onu kullanıp kullanamayacağımıza bakalım.”

“Hangisini, yoksa geometriyi mi kastediyorsun?”

“Evet!”

[d] “Savaş ile bağlantılanabildiği ölçüde açık ki kullanılır (bir daldır); çünkü ordugâhın kurulması, alanların işgali (değerlendirilmesi), ordunun bir araya getirilmesi ve açılması, ayrıca bütün öteki hareketler için savaşma ve yürüyüşlerde geometriden anlamak büyük önem taşır.”

“Ancak bu işler için matematiğin ve geometrinin küçük bir bölümü yeterlidir. Geri kalan büyük bölümü için bizim iyi

[e] İdea’sını tanıyıp öğrenme amacımıza katkısı var mı yok mu, düşünmek gerekir. Ancak bu zaten ruhu, her halükârda bakmak zorunda olduğu, bütün var olanların en kutsalının oturduğu o yere bakmaya zorlayan her durum için geçerlidir.”

“Haklısın,” dedi Glaukon.

“Öyleyse geometri, ruhu salt varlığa (olma-hali’ne) bakmaya zorluyorsa yararlıdır, yoksa değildir!”

“Kabul!”

[527a] “Geometri konusunda biraz deneyimi olan, bu bilimin, tam da geometricilerin ifade tarzının aksine[274] bir konumda olduğu görüşümüze itiraz etmeyecektir.”

“Nasıl yani?”

“Geometriciler alabildiğine gülünç ve zorlama ifadeler (terimler) kullanıyorlar: Pratik (somut düzlemdeki) bir söylemi pratik bir amaç uğruna gerçekleştiriyormuş gibi, ‘karesini almaktan’, ‘kurmadan (şekil oluşturmaktan)’ ve ‘toplamaktan’ söz ediyorlar[275] ve bütün (öteki) yaptıklarında da böyle konuşuyorlar;

[b] oysa bütün bilim bilgi uğruna yapılır!”

“Muhakkak!”

“Şu konuda da fikir birliği içinde olmamız gerekiyor!”

“Hangi konuda?”

“Bilgi’nin oluş’la değil de ebedi varolan ile ilintili olduğu konusunda.”

“Bu konuda kolayca fikir birliği oluştururuz! Çünkü geometrinin bilgisi ebedi var olanın (olma-hali’nin) bilgisidir.”

“Dolayısıyla da sevgili dostum, şu anda ona hiç yakışmadığı şekilde aşağıya yönelttiğimiz ruhu (zihni) hakikate yöneltir ve zihnimizi (ruhumuzu) yükselten bir felsefi düşüncüyü hedefler.”

“En üst derecede!”

[c] “Öyleyse bu örnek devletin sakinlerinin, ne pahasına olursa olsun geometriden uzak durmalarına dikkat etmemiz şart. Çünkü bunun ikinci dereceden yararları da az değildir.”

“Hangileri?”

“Senin değindiğin o savaş için yararları ve ayrıca bütün bilimleri daha kolay kavramaya katkısı; geometriyi bilen bilmeyene göre her konuda nasıl öne çıktığının farkında değil miyiz!”

“Hem de nasıl Zeus aşkına!”

“Öyleyse geometriyi gençlik için ikinci bir dal (ders) olarak belirleyelim!”

“Evet!”

10.

[d] “Ve üçüncü olarak astronomiyi alalım, öyle değil mi?”

“Nasıl istersen öyle olsun! Çünkü ayların ve mevsimlerin iyi bilinmesi sadece tarıma ve gemiciliğe yararlar sağlamakla kalmaz, savaşa da katkılar getirir.”

“İnsanlardan duyduğun korku yüzünden,” diye yükselttim sesimi, “pratik olmayan bilimleri kullanmaktan kaçınman çok heyecanlandırıcı.[276] Gerçekten de, bu bilimler aracılığıyla herkesin içinde, aksi halde

[e] başka uğraşların yok olmaya yöneltip dumura uğratacağı bir ruh organının (ruhun “gözünün”) temizlenip yeniden canlandırılacağına; (ruh organının) kurtarılmasının binlerce gözü (kurtarmaktan) daha değerli olduğuna; çünkü sadece ruh organıyla insanın hakikati görebileceğine insanları inandırmak çok zor bir görev. Senin gibi düşünene konuşman harika görünecektir; ama bu konuda herhangi bir şey duymamış olan biri, sözlerini anlamsız (önemsiz) bulacaktır; çünkü bunlardan başka işe yarar sonuçlar çıkartamayacaktır.

[528a] Bu nedenle hemen hangi muhatap kitleyle konuştuğunu düşün ya da kimseye hitap etme; araştırmalarını en başta sadece kendin için yap; ama gene de bunlardan yararlanmak isteyen kimseyi de kıskanma.”

“Bunu seçiyorum ben: Konuşuyor, soruyor ve en başta kendim için cevap veriyorum!”

“Ama şimdi bir adım geriye dönelim! Çünkü geometriyi izleyen bilimin üzerinde henüz doğru dürüst durmadık.”

“Niye?”

“Çünkü düzlemin ardından (geometri biliminin ardından), düzlemin (başka bir yönü) üzerinde duracağımıza, hemen hareket halindeki cismi (astronomiyi) önümüze koyduk;[277][b] doğru olanı ise, iki boyutlu yer tutmanın (düzlemin) ardından üçüncüyü ele almaktır; bu küp ile ve derinliği olan her (cisimle) ilintilidir.”

“Öyle de, sevgili Sokrates, besbelli ki bunu (stereometri konusunu) henüz kimse keşfetmedi.”

“Bunun iki nedeni var: Hiçbir devlet buna değer vermediği için ortadaki sorunlara rağmen isteksiz araştırmalar yapıyor; ikincisi, araştırmacılar kendilerine yol gösterecek bir kılavuza ihtiyaç duyuyorlar; onsuz hiçbir şey bulamayacakları bir kılavuza. Daha onu bulmak bile çok zor;

[c] diyelim ki böyle biri bulundu; bu bilim ile uğraşan gençler (müridler) kibirlerinden dolayı ona itaat etmeyeceklerdir. Oysa devlet, meselenin önemini bütünüyle kavrayıp bu konuda yönetimi ele alacak olursa, bunlar o bulunan yol göstericiye itaat ederler ve kesintisiz, yoğun araştırmalar sonucunda (bu konudaki) bağlantılar ortaya çıkar; geniş kitle bu araştırmayı hor görürken gençler, bunda bir yarar görmedikleri için onu kötü şekilde sürdürüyorlar, bütün engellere rağmen çekici bir konu olduğu için araştırmalar gelişmektedir ve bu bilim gerçekten de doğup ortaya çıkacak olursa kimsenin şaşırması gerekir!”

[d] “(Bu konunun) özel bir çekiciliği olduğu kesin. Ama bana görüşünü daha belirgin bir şekilde açıkla! Düzlemin incelenmesine geometri demiştin!”

“Evet,” diye cevap verdim.

“Sonra peşine astronomiyi ekledin, ama ardından tekrar geri çektin!”

“Her şeyi çarçabuk ele alma acelesi içinde, daha da tereddütlü olup çıkıyorum; çünkü geometrinin peşine bağlanması gereken derinlik boyutu araştırmasını ele aldım; sebebi de, bu araştırmanın durumunun çok kötü olması; geometrinin ardından, hareket eden cisimlerin bilimi

[e] astronomiye bu nedenle yöneldim!”

“Doğru!”

“Öyleyse dördüncü bilim kolu olarak

astronomiyi koyuyoruz, çünkü devlet (araştırmayı üslenirse) atladığımız üçüncü alan (derinlik boyutu/küp) astronomiden önce gelecektir.”

“Elbette sevgili Sokrates, az önce astronomiye oldukça gündelik ilişkiler içinden (pratikten) bakıp

övdüğüm için benimle alay ettin, ama şimdi onu senin yaptığın tarzda övüyorum.

[529a] Çünkü ruhu yukarıya bakmaya zorladığını, dolayısıyla da buradan alıp götürdüğünü herkes biliyor.”

“Belki herkes biliyor, ama ben öyle düşünmüyorum!”

“Öyle mi, peki nasıl düşünüyorsun?”

“Günümüzde onu felsefeye yükseltmek isteyen araştırmacıların kullanımına bakılacak olursa, tam tersine yol açıyorlar: (Yukarıya değil) aşağıya baktırıyorlar.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Gök cisimlerinin bilimi hakkında bir tasarım oluştururken, öyle görünüyor ki soylu bir istekle hareket ediyorsun! Çünkü biri kalkıp da tavandaki resimlere bakıp bunlardan bir şeyler çıkarmak için

[b] geriye doğru eğilince, gözlerinin değil de ruhunun (zihninin) gücüyle baktığını düşünüyorsun. Belki de haklısın, ama ben bir kaçığım! Ancak olma-hali’ni (varlığı) ve görünmez olanı konu alan bilimin dışında başka bir bilimin ruhu yukarıya baktırabileceğine inanmıyorum; oysa biri ağzı açık yukarıya ya da kapalı aşağıya gözlerini dikecek olur ve bunu yaparken görünebilir bir nesneyi kavramak isterse, benim iddiama göre zaten bir şey öğrenebilmesi mümkün değildir;

[c] çünkü bilim böyle (görünen) bir şey içermez; ve onun ruhu ne yukarıya ne de aşağıya bakar, isterse sırt üstü yatmış suda ya da karada öğrenmeye çalışsın.”

11. “Cezamı çekiyorum,” diye konuştu Glaukon, “çünkü haklı olarak alay ettin benimle. İyi de sana kalacak olursa, bizim anladığımız anlamda bir yarar sağlayacak şekilde bugün yaptıklarından başka türlü nasıl öğrenmek gerekir ki astronomiyi?”[278]

“Şu şekilde,” diye cevap verdim. “Gökteki renkli yıldız görüntülerini en güzel ve en kusursuz görüntüler olarak kabul edelim,

[d] ancak görünebilir alanın içindeki görüntüler olarak gerçek (hakiki) yıldızların ve hareketlerinin çok çok gerisinde kalırlar. Gerçek hareketler –hani içinde her birinin birbirine karşı yönelişinin, gerçek sayıdaki gerçek hızı ve yavaşlığının, birbirlerine olan gerçek konumlarının ve aynı zamanda bütün o gerçek dünyanın hareketinin söz konusu olduğu bütün– ancak düşünerek ve kafa yorarak kavranabilir; yoksa öyle düşünmüyor musun?”

“Yo, kesinlikle katılıyorum!”

“Öyleyse bu gök tablosunu, bizi daha yükseğe götüren bilimin örneği olarak kullanabiliriz:

[e] Bunu, birisinin, Daidalos’un[279] ya da başka bir sanatçının ya da ressamın özenle biçimlendirdiği bir geometrik cisim bulmasına benzetebiliriz. Bunu gören bilgili bir geometrici, olağanüstü bir çalışma algılayacaktır bu resimde, gelgelelim, aynı olan, çift olan ya da başka herhangi ahenkli bir ilişki konusundaki hakikati (doğruyu) kavramak adına bu resmi olanca ciddiyetiyle incelemek ona gülünç gelecektir.”

[530a] “Nasıl gelmesin ki?”

“Yıldızların hareketlerine bakan bir astronom için de durum aynı olacaktır. Göğün ve içindeki her şeyin mimar bir yaratıcı tarafından, böyle eserlerde olabilecek en güzel şekilde biçimlendirildiğini düşünecektir, ama gecenin gündüz ile ilişkisine ve bunun ay ile, ay’ın yıl ile ve öteki yıldızlar ile ve bunların kendi aralarındaki ilişkilere gelince,

[b] bütün bunların, –elle tutulur, gözle görülür cisimsel oluşumlar olduğu ortadayken– hep aynı tarzda, değişmeden olup bittiğine, hiçbir zaman bir sapma olmadığına inanan biri karşısına çıkarsa, astronomumuz onu, bu (hareketli, değişken cisimler) üzerinden her türlü (değişmez) hakikati (doğruyu) kavramaya çalışan bir deli, budala yerine koyacaktır.”

“Seni dinleyince ben de öyle düşünüyorum artık!”

“Demek ki alıştırma malzemesi olarak geometriyle astronomiyi kullanıyoruz, ama astronomiyle

gerektiği gibi doğru uğraşarak ruhumuzdaki özce akli olanı işe yaramaz durumdan çıkartıp işe yarar duruma getirmek istiyorsak, gökteki dünyayı işin dışında bırakacağız!”

[c] “Günümüzde astronomların yerine getirdikleri bir görevin kat be kat fazlasını önümüze koymuş oluyorsun!”

“İyi, ama yasa koyucular olarak teşvik edici olmak istiyorsak, bizim de aynı tarzda hareket etmemiz gerekiyor.”

12. “Peki sen bu arada daha uygun bir ders kolu söyleyebilir misin?”

“Şu an için, hayır!” diye cevap verdi Glaukon.

[d] “Tek bir değil de, birçok hareket türü var sanıyorum;[280] bunların hepsini ancak bir uzman sayabilir; bizim de anladığımız (hareketlere bakacak olursak) sanırım sadece iki tane var.”

“Hangileri?”

“Adını verdiklerimizin karşıtları!”

“Hangileri?”

“Gözlerin astronomiye yönelik olması gibi, kulaklar da besbelli ki ahenkli hareketler için yaratılmışlardır ve bu bilimler, sevgili Glaukon, Pythagorascıların dediği gibi, bize göre de kardeş bilimlerdir, öyle değil mi?”

“Tamamen!”

[e] “Görevimiz geniş kapsamlı olduğu için, onlara, (Pythagorascılara) bu ve başka konulardaki görüşlerini sorabilir, ama onlara karşı görüş ve duruşumuzu da korumayı ihmal etmeyiz!”

“Hangisini?”

“Öğrencilerimizin, onlardan herhangi bir şeyi yarım yamalak ve az önce astronomi konusunda tespit ettiğimiz gibi, bizi her bakımdan geçerli hedefimize götürmeyen şeyleri öğrenmelerini engelleyerek.

[531a] Yoksa onların

harmoni öğretisini de astronomi gibi yürüttüklerini bilmiyor muydun? Ses ilişkilerini ve sesleri ölçerken, astronomide yaptıkları gibi, işin yarısıyla uğraşıyorlar.”

“Tanrılar adına, hem de ne gülünç bir tarzda! Belli başlı ses yoğunlaşmalarından (intervallerden) söz ediyorlar ve sanki uzaktan tek bir ses olsun yakalayabilmek için kulaklarını iyice kabartıyorlar.[281] Kimileri, iki tam ses arasında bir (çeyrek) ses duyduğunu iddia ederken, bunun ölçülmesi gereken en küçük interval olduğunu ileri sürüyor; ötekiler, sesler aynı ses olduğu için ölçmeye gerek yok diyorlar,

[b] ancak her iki öbek de kulaklarını aklın dışında (soyutun ötesinde)

kullanmaktadır.”

“Sen,” dedim, “tellere azap vererek onları sınayan ve o yana bu yana burarak işkence eden şu uyanık kimselerden söz ediyorsun. Ancak karşılaştırmamın fazla yayılmaması için, penayla yapılan vuruşlardan, tellerden yakınıp durmalardan, inkârlarından ve övünüp şişinmelerinden söz etmek istemiyor, onları karşılaştırmamın dışında tutuyorum; anlayacağın onları değil de, az önce değindiğimiz gibi, harmoni öğretilerini sorgulamak istediğimiz Pythagorascılara dönmek istiyorum. Astronomların yaptıklarının aynısını yapıyor onlar da.

[c] Hangi sayıların ahenkli hangilerinin uyumsuz ve niçin böyle olduğu yolundaki asıl soruna uzanmaksızın, duydukları akorların içindeki sayısal ilişkileri araştırıp duruyorlar.”

“Tanrısal bir şeyden söz ediyorsun!”

“En azından iyinin ve güzelin araştırılması konusunda yararlıdır bu; başka türlü ele alındığında ise yararsızdır.”

“Doğru!”

13. “Az önce sözünü ettiğimiz bilimlerin metodik incelemesi bizi bunların birbirine yakınlıklarına götürüyorsa,

[d] ve onların yakınlık tarzını kavrayabiliyorsak, bu demektir ki, bu uğraşmamız bizi hedefimize yaklaştırmaktadır ve uğraşmaya değer; aksi çaba zaten boşunadır.”

“Ben de böyle olacağını umuyorum sevgili Sokrates, ama çok yönlü (karmaşık) bir görevden söz etmiştin ya!”

“Üvertür kısmının görevinden –herhalde– yoksa, neyin, kimin görevinden söz ediyorsun ki?” diye sordum. ”Yoksa bütün bunların sadece asıl melodiye bir giriş olduğunu bilmiyor muyuz?

[e] Bu bilim dallarında eğitilmiş kimseleri herhalde diyalektikçi saymıyordursunuz, öyle değil mi?”

“Ne gezer, Zeus adına; bizzat tanıştığım birkaçı hariç!”

“Peki daha soru ile cevaba bile karşılık vermeyenler, bizim düşüncemize göre bilmeleri gereken şeyler hakkında malumat sahibi olabilirler mi?”[282]

“Hayır, olamazlar!”

[532a] “Diyalektiğin yarattığı şarkının cümlesi bu değil mi Glaukon? Salt düşünce gücüyle kavranabilir olan ile görme gücünün (ulaştığı şeyi) karşılaştırabiliriz; hani, varlıkların kendisine, ardından yıldızlara ve nihayet güneş’in kendisine bakmaya çalışan, demiştik ya! Aynen böyle, diyalektik ile bütün algıların (yanıltıcılığını) aşmış sadece düşüncenin gücüyle hakiki teke ulaşmaya çalışan

[b] ve akıllı ile iyi’yi kavramadan bundan vazgeçmeyen kişi, berikinin (mağaradaki) görünür olanın hedefine varması gibi, düşünülebilir olanın hedefine ulaşır, öyle değil mi?”

“Çok doğru!”

“Bu yolculuğa diyalektik yolculuk diyorsun, öyle mi?”

“Evet!”

“Zincirlerden kurtulma, gölgelerden yüzünü çevirip resimlere (görüntülere) ve mağaradaki ışık kaynağına bakma; sonra da mağaradan güneş’e yükselme, orada, (gözün kamaşması nedeniyle) geçici olarak, önce varlıklara, bitkilere ve güneş’e bakamama,

[c] buna karşılık sudaki tanrısal imgelere[283] ve hakiki şeylerin gölgelerine bakma; ama elbette (mağaradaki gibi) başka, sadece güneşe benzer bir ateşin ışığıyla ortaya çıkmış imgelerin gölgelerine değil; işte bütün bunlar, yukarıda saydığımız bilimlerle uğraşmanın içinde yer alırlar; hani güçleri ruhumuzun o en iyi bölümünü varlık dünyasına (varolma-hali dünyasına) bakmaya götüren bilimlerin;[284] ve orada bedeninin en açık seçik, belirgin bölümü, cisimsel olanın ve görünür dünyanın en aydınlık bölümüne yönlendirilir.”

[d] “Tamam katılıyorum buna,” dedi Glaukon, “gerçi katılmak da bana pek kolay gelmiyor söyleyeyim, ama katılmamak da zor görünüyor. Gene de öyle tek bir kez dinleyerek sınırlandırmayalım kendimizi bu konuda ve sıkça buraya geri dönelim. Ancak şimdi bu kadarıyla yetinip sözünü ettiğin diyalektiğin şarkı cümlesine dönelim ve onu, şu üvertürü (girişi) tartıştığımız gibi tartışalım. Söyle öyleyse, diyalektiğin gücü ne türden bir güçtür

[e] hangi bölümlere ayrılır ve ona götüren yollar hangi yollardır; çünkü bunlar, öyle sanıyorum ki, yolculuğun bitişindeki dinginliğin ve gezimizin sonunun bize el salladığı yere götüreceklerdir bizi.”

[533a] “Sevgili Glaukon, beni artık izleyemeyeceksin sanırım. Hani bunu yapma isteksizliği elbette söz konusu değil! Ayrıca artık konumuzun bir yansısını (imgesini) değil de, hakikati, o bana kendini nasıl gösteriyorsa öyle göreceksin. Hani hakikat gerçekten de böyle mi değil mi, bunu kesinlikle iddia etmek bizim meselemiz değil; ama (anlatacağıma) aynen benzediği konusunda hâlâ ısrarlıyım. Tamam mı?”

“Eminim!”

“Ayrıca diyalektiğin gücünün, bunu (hakikati) sadece, az önce konuştuğumuz bilim alanlarında

deneyimli olan bu (varsayımsal) adama (bilimciye) gösterebileceğinden eminim!”

“Bunu da iddia etmek mümkün!”

[b] “Ayrıca kimse şu cümlemize itiraz edemeyecektir: Her bir tek tek durumdaki özün metotlu olarak kavranabilmesine, öteki bütün yollardan farklı bir yol götürür bizi. Öteki bütün sanatlar insanların salt düşünceleri ve dürtüleri (arzuları) ile ilişkilidirler, değişen varlık ve birleştirmeye ilintilidirler; ya da büyümüş, yetişmiş ya da birleşerek (meydana gelmiş olana) ilintili olarak kullanılırlar; geri kalan bilimler, bizim yorumlarımıza göre, varlığın (olma-hali’nin) dünyası ile herhangi bir şekilde teması olan bilimler, yani geometri ve onunla bağlantılı öteki bilimler, gördüğümüz gibi, sadece ‘olmakta olanın’ (değişenin) hayalini görüp dururlar,

[c] uyanırken, kendi önkoşullarını hiç tartışmadan benimsedikleri ve bunların hesabını vermedikleri sürece onu (olma-hali’ni) göremezler. Çünkü başlangıcında bilgisizliğin bulunduğu, orta ile sonun bilgisizlikle birbirine bağlandığı yerde, böyle kendi içinde uyumlu bir bilgisizlikten bir bilim nasıl türeyebilir ki?”[285]

“Hiçbir zaman türeyemez!”

14. “Sadece diyalektik,” diye sözlerimi sürdürdüm, “önkoşulları aşar ve onu iyice emin ve güvenilir bir şekilde temellendirmek için, ilk-başlangıca dönebilir

[d] diyalektik, gerçekte barbarca bir çamurun ve pisliğin içine gömülmüş olan ruhun gözünü sakince ortaya çıkartıp onu yokuş yukarı tırmandırmaya başlar; bu arada daha önce sözünü ettiğimiz bilimler ona yardım edip onunla birlikte çalışırlar. Bu arada, alışkanlık sonucu sıkça ‘bilimler’ dediğimiz şeye, düşünceden daha aydınlık, (sahici) bilimden daha karanlık (anlamına gelen) bir ad bulmalı. Biz bu (zor ad konacak şeye) daha önce akıl yürütme, kafa yorma vb. demiştik. Ancak bizim gibi, çok önemli şeyler üzerinde konuşan erkeklerin, bu (adlandırma) konusunda uzun uzadıya didişmelerine gerek bulunmamaktadır.”

[e] “Elbette!”

“Öyleyse daha önce yaptığımız tanımları kullanalım: Birinci bölüme (bilimsel) bilgi, ikincisine üzerinde düşünme, (kafa yorma), üçüncüsüne inanma, dördüncüsüne umma diyelim.

[534a] Bunlardan son ikisi inanma ve umma birlikte sanma’ydı; ilk ikisi ise düşünme. Sanılar oluş’la gelişme ile ilintilidirler, düşünce ise olma-hali’nin salt (varlığın) kendisiyle; dolayısıyla varlığın (olma-hali’nin) oluş ile ilişkisi neyse, düşünce ile sanı ilişkisi de odur ve düşünce ile sanı ilişkisi neyse, bilgi ile inanma ilişkisi odur ve üzerinde düşünme ile umma ilişkisi de. Daha başka incelemelere dalmak zorunda kalmamak için, sevgili Glaukon, sanı ile düşünceye karşılık gelen nesnelerin birbirleriyle ilişkisini (oranını) ve bunları birbirinden ayırma işlemini bir yana bırakmak istiyoruz şimdi.”[286]

[b] “Seni izleyebildiğim kadarıyla sana katılıyorum.”

“Ve, her bir şeyin özü hakkında kavramsal açık seçikliğe ulaşmış kimseye diyalektikçi diyorsun; bu özelliğe sahip olmayana diyalektikçi demezsin, çünkü ne kendisine karşı ne de bir başkasına kavramsal konuda hesap veremez o.”

“Tabii ki diyemem!”

“Ve aynı şey ‘iyi’ için de geçerlidir. İyi İdea’sını (kavramını) bütün ötekilerden yalıtıp kavramsal olarak sınırını çekemeyen

[c] ve bir muharebede olduğu gibi bütün sınavlardan geçmemiş, görünüşü değil de varlığı (olma-halini) göz önüne almaya hazır olmayan kimse, kısacası bütün bu sınavlardan şaşmaz bir bilgi gücüyle yüzünün akıyla çıkmamış kimse için, iyi İdea’sını ya da başka herhangi iyi bir şey bildiğini iddia edemezsin; tersine, onun tam o anda ulaştığı herhangi bir görünüşü, bilgi’siyle (düşünme yoluyla) değil de sanı’sına göre kavradığını ve şu anda, burada uyanmaksızın, rüyalar içinde kaybolup gitmiş hayat uykusunu aşağıda, Hades’te tamamlayıp uykuda yok olup gideceğini ileri süreceksin!”

[d] “Zeus adına, aynen senin gibi düşünüyorum!”

“Ancak şimdi sadece düşüncende eğittiğin ve ders verdiğin çocuklarını gerçekten de yetiştirip büyütürken onların, devletin efendileri olarak önemli konular hakkında kararlar veren yetiştiricilere benzemesini istemezsin değil mi?”

“Hayır istemem!”

“Öyleyse onları yasal belirlemeler sayesinde, bilimsel tarzda soru ve cevaplara karşılık verebilecek şekilde yetiştirmek istersin!”

[e] “Bu yasaları seninle birlikte belirleyeceğim!”

“Öyleyse diyalektik senin kanaatine göre, öyle haksızlık etmeden (diyalektikten) daha yükseğe koyamayacağımız bütün öteki bilimlerin sütun başlığına benzer; bu bilimlerin tepesinde, onların sonu ve tamamlanmasıdır.”

[535a] “Kesinlikle öyle!”

15. “Öyleyse şimdi sana bu bilimleri kime ve hangi tarzda öğretmemiz gerektiğine karar vermek kalıyor,” dedim.

“Öyle görünüyor,” diye cevap verdi Glau-kon.

“Hâlâ o ilk ayıklamamızı hatırlıyorsundur, değil mi, yöneticilik görevine kimi seçtiğimizi?”

“Nasıl hatırlamam!”

“Genelde, kabul et ki, oraya değindiğimiz yaradılıştaki kimselerin seçilmesi gerekiyor, çünkü en güvenilir, en cesur ve mümkünse en güzellerin seçilmesi şartı. Ayrıca sadece en soylu ve en ciddi karakterleri seçmekle yetinmeyip

[b] yaradılıştan getirdikleri doğal verileri bizim eğitim ve yetiştirmemize elverişli olanları göz önüne almamız şarttır.”

“Peki onlarda hangi özellikleri arıyorsun?”

“Bilimler konusunda keskin bir yargı gücü ve öğrenme konusunda hiç zorluk çekmemeyi; çünkü ruhlar zor bilimleri öğrenirken gimnazyumlarda olduğundan daha fazla yorgun düşerler; o çaba sadece ruhla ilintilidir, beden bu çabanın bir kısmını yüklenmesi söz konusu değildir.”

“Haklısın!”

[c] “Ayrıca iyi bir bellek, karakter sağlamlığı ve yılmaz bir çalışma isteği de göz önüne alınmalıdır; yoksa kişi, bedensel zahmetlerin ardından bir de bu kadar çok dersi ve eğitimi nasıl yüklenmeye razı olsun ki?”

“Kuşkusuz, bütün bu konularda en iyi yetişmiş kişi olmalı o.”

“Günümüzdeki felsefenin başarısızlığının ve hor görülmesinin nedeni, daha önce de değindiğimiz gibi, kişinin kendini ona gerektiği şekilde adamamasıdır; çünkü felsefeye ne idüğü belirsiz kimseler, piçler değil soylular yönelmelidir.”

“Nasıl yani?”

[d] “Bir kere (felsefeyle ilgilenen genç müridler) maymun iştahlı olmamalı, çalışmaktan yarım zevk alıp ürkerek davranmamalı; bu durum onları tek ayak üzerinde topal bırakır; kişi jimnastiği ya da avı ve bedensel çabaları, zorlanmaları seviyor, ama öğrenmekten, araştırıp incelemekten ve dinlemekten pek hoşlanmıyor ve bu yöndeki her çabadan nefret ediyorsa, böyle bir durum ortaya çıkar. Ayrıca çalışma hazzı içinde, bu hazzı tam karşıt yöne çeviren de topaldır.”

“Çok doğru!”

“Hakikat konusunda da,

[e] bir ruh (karakter) kasıtlı yanıltan nefret ediyorsa ve bunu başkalarında şiddetle yeriye, kendisi de bundan uzak duruyorsa, kasıtsız yanıltmayı ise hoş karşılayıp ona katlanıyorsa ve beklenmedik bir şekilde bilgisizlikle karşılaştığında buna öfkelenmiyorsa ve bir domuz gibi keyifle pisliğin içinde yuvarlanıyorsa, böyle bir ruhu piç diye tanımlayacağız.”[287]

[536a] “Çok doğru!”

“Ölçülülük, cesaret, eli açıklık ve becerikliliğin, gayret ve erdemin her türünde piç ile soylu kanı

birbirinden ayırt etmeye dikkat etmek zorundayız, çünkü ister tek bir kişi olsun isterse de bir devlet, bu konuya dikkat edilmeyecek olursa, topalları ve piçleri hiç farkına varılmaksızın kâh dostlara kâh akla gelecek en iyi ilk göreve atanmış memurlara çevirir.”

“Kesinlikle öyle olur!”

“Düzgün uzuvlu ve düzgün (dürüst) kafalı erkekleri

[b] bu ölçüde bir eğitim ve çalışmaya yöneltmek ve yetiştirmek istiyorsak adalet bizi yermeyecektir, böylece hem devleti hem de düzeni (anayasayı) korumuş oluruz, aksi halde bunun tam tersini elde ederiz ve felsefeyle daha çok alay edilmesine yol açarız.”

“Utanç verici olur bu!”

“Kesinlikle. Ama daha gülünç bir şeyle karşılaştım gibi geliyor bana!”

“Neyle?”

[c] “Sadece şaka olsun diye konuştuğumuzu unutup, sözlerimi kullanırken fazlasıyla ileriye gittim.[288] Çünkü konuşurken aklım felsefeye takıldı ve ona haksız yere hakaret edildiğini görünce kızdım ve kabahatli olanlar hakkında besbelli ki bu öfkemde biraz ileri giderek ağır bir iki söz ettim.”

“Dinleyici olarak benim açımdan söz konusu değil bu, ama!”

“İyi de konuşmacı olarak benim için geçerli! Neyse unutalım bunu: O ilk (devlet adamı) seçimlerimizde[289] yaşlıları bir kenara bırakmıştık,

[d] ancak şimdi artık yapamayız bunu; yaşlı insanların da çok şey öğrenebileceğini ileri süren Solon’a[290] inanamayız; koşmayı bile öğrenebilir belki, ama bütün büyük ve çok gayret isteyen şeyler gençlerin işidir!”

“Zorunlu olarak!”

16. “Matematik ve geometriyle birlikte diyalektiğin bütün o ilk okulunu gençken onların önüne koymalı, ama yöntemi bir zorlamayla yozlaştırmadan yapmalı bunu!”

“Niçin?”

[e] “Çünkü özgür kişi, hiçbir dersi (branşı) zorlamayla öğrenmemeli! Çünkü bedeni zorlayan çabalar, bedeni daha kötü hale getirmez, oysa zorla dayatılmış bir bilgi ruhta yapışıp kalmaz.”

“Doğru!”

“Bu nedenle sevgili dostum, delikanlılara bilim öğretirken onlara zor uygulamayıp

[537a] oyun halinde yap bunu ki, her birinin karakterini tanıyabilesin.”

“Mantıklı bu!”

“Hatırlarsın, oğlan çocuklarını atlara bindirip seyirci olarak savaşa götürmek ve tehlikeli değilse, muharebe alanına iyice yaklaştırmak ve köpekler gibi kanın tadına baktırmak gerektiğini söylemiştik.”

“Biliyorum!”

“Bütün bu çabaların, gayretlerin, tehlike ve derslerin içinden geçip en yetenekli olduğunu ispat eden kimselerle bir özel grup oluşturmak şart.”

[b] “Hangi yaşta yapacak bu?”

“Mecbur tutuldukları beden eğitimi geride bıraktıktan sonra; çünkü bu iki üç yıl boyunca başka bir şey yapmak imkânsızdır; bitkinlik ve uyku, bilimin düşmanlarıdır. Öte yandan, kişinin beden eğitimi kendini göstermesi, kendi kendini sınaması demektir ve hiç de kötü bir şey değildir.”

“Muhakkak!”

“Bu dönemin ardından yirmi yaşındakiler arasından seçilenlere büyük onurlar verilecek ve oğlanlar okuldayken düzensiz bir biçimde onların önlerine konmuş olan bilimler,

[c] bundan böyle bilimlerin birbirleri ile oluşturdukları yakınlık (akrabalık) sistemi içinde ve olmakta-olan’ın (dünyadaki değişip duran varolmanın) özü ile ilintilenerek öğretilenecektir.”

“İşte ancak böyle bir öğrenme, öğrencilerin kalıcı malı olup çıkacaktır.”

“Bu aynı zamanda diyalektik yetenek konusundaki en güç sınamadır: (Bilimler arasındaki) bağlamlıkları kavrayanlar, diyalektikçidir, ötekiler değil!”

“Sana katılıyorum!”

“Demek ki şuna dikkat etmelisin: Onların arasından bu taleplere en çok uyan,

[d] öğretimde, savaşta ve öteki görevler bağlamında sabırlı, dayanıklı olan kişiler otuz yaşını geride bırakınca o seçkinler sürüsünün içinden yeniden ayıklanıp öne çıkartılacak, daha büyük nişanlarla taltif edilmek üzere önerilecekler ve bu arada diyalektik sayesinde, kimin gözlerinin ve öteki duyu organlarının yardımı olmaksızın, hakikatin aracılığıyla varlığa (olma-hali’ne) yaklaşabildiğine bakılacaktır. Ve işte bu noktada özellikle çok dikkatli olmak gerekir dostum.”

“Niçin?”

[e] “Şu anda yapıldığı şekliyle diyalektiğin ne büyük felaketlere yol açtığını görmüyor musun?”

“Hangi felaketlere?”

“Tamamen yasaya aykırılıklarla dolup taşıyorlar!”

“Yani!”

“Durumlarına hayret etmiyor, onları anlamıyor musun yoksa?”

“Ne demek bu?”

“Aynen, gerçek kendisinden saklanmış evlatlık bir çocuğun, geniş ve büyük bir ailede

[538a] bir sürü dalkavuğun arasında büyümesinde olduğu gibi; adam bu sözde anne babanın asıl çocuğu olmadığını fark ettiğinde, ama asıl anne babasını da arayıp bulamadığında, kendisine dalkavukluk etmiş olanlara ve sözde anne babasına nasıl bir tavır takınabileceğini tasarlayabiliyor musun? Evlatlık olduğunu öğrenmeden önceki ve sonraki tavır ve tutumunu bir düşünelim? İstersen benim düşüncelerime kulak ver?”

“Vereyim!”

17.

[b] “Şöyle olacağını sanıyorum,” dedim, “başta anne babasını ve öteki sözde akrabalarını dalkavuklardan daha çok sayıp sevecektir, onların ihtiyaçlarını ötekilerinkine göre daha az gözardı edecek, onlara karşı daha az asi davranıp konuşacaktır, önemli konularda dalkavuklardan daha çok onlara itaat edecektir; elbette gerçeği bilmediği sürece!”

“Elbette!” diye cevap verdi Glaukon.

“Gerçeği öğrendikten sonra onlara saygı ve sevgi göstermekten, onlar için gayretli olmaktan vazgeçecek, buna karşılık dikkatini dalkavuklara çevirecek, onların peşinden, öncesine göre çok daha istekli gidecek ve bundan böyle kesinlikle onlar gibi yaşayıp onlarla düşüp kalkacaktır

[c] ve yaradılışı gereği özellikle fazla dürüst, haksever biri değilse babasını ve sözde akrabalarını umursamayacaktır.”

“Bütün bunlar olabilir de, şu genç diyalektikçilere neresi uyuyor bunun?”

“Şurası; çocukluktan itibaren, ebeveynlerimizin bizi yetiştirirken öğrettikleri adil ve güzel olan hakkındaki belli başlı görüşler içinde büyütüldük; onlara karşı saygılı ve itaatkâr olmayı öğrendik.”

“Öyle!”

[d] “Ancak (bu öğretilenlerin dışında) bize sevinç veren, ruhumuzu okşayan ve onu cezbeden başka (bunlara karşı) alışkanlıklar da bulunuyor; ancak bunlar tutarlı kimselerin davranışlarını bozan alışkanlıklar değil; berikiler daha çok babalarının öğütlerine kulak veriyorlar.”

“Doğru!”

“Peki şimdi böyle bir insana (evlatlığa) ‘güzel nedir?’ sorusu sorulsa o da yasa koyucudan duyduğunu cevap olarak verse, ama sonra diyalektikçi onun söylediklerini çürütse ve bir sürü karşı neden ortaya atıp onun ‘güzel’ dediğinin güzel olduğu kadar çirkin de olduğu

[e] ve aynı şeyin adil olan, iyi olan ve o zamana kadar çok değer verdiği başka her şey için de geçerli olduğu kanaatini ona benimsetse, ne dersin, bu adamın bütün bu

değerlere karşı saygı ve itaati ne duruma gelecektir?”

“Mecburen itaatkârlığı ve saygısı artık eskisi gibi olmayacaktır!”

“Peki, artık bu değerleri önceki kadar sayılası, kendi varlığına uygun bulmamakla birlikte, doğrunun ne olduğunu da bulamazsa, dalkavuğunkinden başka bir hayatı kendine örnek alabilir mi; üstelik haklı olarak?”

[539a] “Alamaz!”

“Böylelikle, dürüst, namuslu bir adam, asi, yasa tanımaz biri olup çıkacaktır!”

“İster istemez!”

“İşte diyalektiğin genç müritlerinin de durumu böyle olabilir ve sanırım, bağışlayıcı bir anlayışı hak ediyor onlar!”

“Ve de merhameti!”

“İşte otuz yaşındakilere acımak zorunda kalmamak için, bütün dikkatinle onları diyalektiğe yönelteceksin!”

“Öyle!”

[b] “Bu konudaki çok önemli önlemlerden biri, onları fazlasıyla gençken diyalektiğin tadıyla tanıştırmamaktır. Genç delikanlıların diyalektiğin tadını alınca onu bir oyuncak gibi, her söyleneni çürütmek için kullandıklarını; çürütücüleri taklit ettiklerini ve başkalarına da böyle davrandıklarını bilirsin; çevrelerindeki herkesi tartışmalarıyla fırıldak gibi döndürmekten yavru köpekler gibi sevinç duyarlar.”

“Hem de nasıl sevinirler!”

“Çok sayıda insanın düşüncelerini çürütüp kendileri de sıkça çürütülünce,

[c] daha önce inandıkları şeyler konusundaki inançlarını hızla kaybederler. Buradan da, öteki insanların itibar ettikleri, gerek kendileri gerekse de felsefe hakkındaki o kötü ün buradan kaynaklanır işte.”

“Çok doğru!”

“Yaşı ilerlemiş biri böyle çılgınlıkları paylaşmaktan kaçınacak, zevk ve eğlence olsun diye alay edip karşı çıkmaya çalışanları değil de diyalektiğin yardımıyla hakikati (doğruyu) arayan insanları taklit edecektir; kişiliğinin söz konusu olduğu yerde, ölçülü davranıp öğreniminin adını kötüye çıkartmak yerine, saygınlatacaktır.”

[d] “Doğru!”

“Bundan önceki önlemlerimiz de (diyalektiğe) saygıyı öngörmekteydi; sadece ve sadece, doğru dürüst, kendi içinde sağlam yaradılıştaki kimseleri diyalektiğe yaklaştırmak gerekir, demiştik, yoksa şimdi olduğu gibi, önüne gelen herkes, uygun mu değil mi bakılmaksızın, ona el atsın demedik!”

“Çok doğru!”

18. “Peki, diyalektiğin öğrenilmesi için,” diye sordum, “zahmetli, kesintisiz ve hiçbir şeyle, üzerindeki dikkatleri dağıtmadan yapılan bir çalışma için, jimnastiğin tam karşıtı bir model için, oradakinin iki katı yıl yeter mi?”

[e] “Altı mı yoksa dört yıl mı demek istiyorsun?”

“Beş diyelim.”[291]

“Ardından tekrar o mağaraya dönüp, orada gençlere uygun olduğu ölçüde, savaşta ve öteki memuriyetlerde (devlet yönetiminde) görev almalıdırlar ki deneyim bakımından ötekilerden geri düşmesinler. Ama işte bunu yapmadan önce de çok yönlü cazibelere, baştan çıkartma girişimlerine rağmen, tutarlılıklarını (sadakatlerini) koruyup koruyamadıklarının, iki arada bir derede kalıp kalmadıklarının sınanması gerekir.”

[540a] “Kaç yıl ayırıyorsun bu sürece?”

“On beş yıl. Elli yaşlarına bastıklarında, dayanabilmiş ve kendilerini ispatlamış erkekler, her zaman ve her yerde, gerek eylem gerekse bilim yönünden hedefe yöneltilmeli ve ruhlarının ışığına ve bütün aydınlıkların en ilk kaynağına bakmak için doğrulmaya (başlarını kaldırmaya) zorlanmalıdırlar! Hakiki,

asıl iyi'yi gördükten sonra, bu iyi'yi gözlerinin önünde yol gösterici bir idol olarak tutmalı, devletin, yurttaşlarının ve kendilerinin bundan böyleki hayatlarını düzen içinde sürdürmelidirler.

[b] Hepsini sırayla yapmalıdırlar; gerçi hayatlarının büyük bölümünü felsefeye ayıracaklardır, ancak sırası geldiğinde politikayla da ellerinden geldiğince uğraşacak ve devlet adına, devleti (destek olmak için) yöneteceklerdir; güzel olduğu için değil, zorunlu olduğu için (yapacaklardır bunu); ve durmadan başkalarını da aynı becerileri elde etmeleri için yetiştirecek, bunları devletin bekçileri olarak arkalarında bırakacak, sonra da bahtiyarların (manevi saadete kavuşmuş olanların) adasına doğru, orada kalmak için yola çıkacaklardır. Devlet onlara, Pythia kabul ederse, tanrılara sunduğu gibi anıtlar dikip kurbanlar sunacaktır,

[c] etmezse, kutsal ve tanrısal insanlara yaptığını yapacaktır.”

“Harika bir şekilde, sevgili Sokrates, yöneticileri, bir heykeltıraşın heykelini yontup biçimlendirmesi gibi, işleyip sundun!”

“Ama kadın yöneticileri de, sevgili Glaukon! Çünkü inan bana, erkekler hakkında, aynen kadınlar için de geçerli olmayacak hiçbir şey söylemiş değilim! Yeter ki doğuştan yetenekleri buna elverişli olsun!”

“Doğru, her konuya, daha önce de belirttiğimiz gibi, erkekler ile eşit ölçüde katılmışlarsa!”

[d] “Neyse devam edelim! Devlet ve düzenden (anayasadan) söz ederken sadece arzularımızı dile getirmemiş olduğumuzu kabul ediyor musunuz? Kuşkusuz bütün bunlar çok zor, ama gerçekleştirilmeleri de imkânsız değil! Ama bunu söylediğimizden farklı yapmamaları gerekir: Gerçek filozoflar devletin efendileri olduklarında –ister kişi olsun isterse de birkaçı birarada– bugünkü unvanları, şanı, şerefi özgür bir insan için onur kırıcı ve değersiz oldukları için önemsemezlerse, bunun yerine

doğruyu ve bundan akıp gelen bütün onurları her şeyden daha değerli sayar

[e] ve en büyük ve en vazgeçilmez şey olarak

adaleti benimser, ona hizmet eder, onu genişletir, yaygınlaştırır böylece devletlerini yönetirlerse (mümkün olur söylediklerimiz).”

“Peki nasıl olacak bu?”

“Devlet on yaşından büyük olan bütün yurttaşları[292] kentin dışına kırsal kesime yollayacak,

[541a] ama çocuklarını kendi yanlarına alıp anne babalarının bağlı olduğu şimdiki töre ve âdetlerin tamamen dışında, daha önce söylediğimiz o kendi töre, ahlak anlayışı ve geleneklerine, âdetlerine göre eğitip yetiştireceklerdir; böylelikle devlet ve düzen bizim tanımladığımız şekliyle, olabilecek en hızlı ve kolay yoldan doğacak, kendileri mutlu olacak ve arasında yaşadıkları halka, mümkün en büyük yararı sağlayacaklardır.”

“Muhakkak! Hani gerçekleşmesi durumunda, sevgili Sokrates, gelişmeyi çok iyi tasvir ettin!”

[b] “Öyleyse, devlet ve buna denk gelen insan hakkındaki incelemelerimiz yeterli demektir, öyle değil mi? Çünkü, bu insan da, ona yönelttiğimiz taleplerle, açık seçik karşımızda duruyor artık.”

“Tamamen öyle! Senin sorun, sanırım halledilmiş oldu!”

***

SEKİZİNCİ KİTAP

1. [543a] “İyi öyleyse, bu konuda anlaştık sevgili Glaukon: Kusursuz yönetilen bir devlette, çocuklarla birlikte bütün eğitimin yanı sıra savaş ve barış dönemindeki bütün faaliyetlerde de kadın-erkek ortaklığı söz konusudur. Ancak onların kralı ise, gerek felsefe gerekse savaş alanında kendini ispat etmiş erkeklerdir.”

“Bu konuda hemfikiriz,” dedi Glaukon.

[b] “Şu konuda da: Yöneticiler görevlerini (memuriyetlerini) üstlendiklerinde, savaşçıları, betimlediğimiz gibi, tek bir kişinin mülkü olmayan, herkese ait o evlerde oturtacaklardır. Konutlar dışında, hatırlarsan, onların para kazanma yolları hakkında da fikir birliğine varmıştık.”[293]

“Hâlâ eksiksiz hatırlıyorum: Bunların hiçbirisi, demiştik, öteki insanlar gibi özel mülke, eşyaya sahip olmayacaklar, sadece savaşçılar ve bekçiler bunları

[c] koruma ve nöbet hizmetleri karşılığında başkalarından, öteki yurttaşlardan birer yıllığına alacaklar, böylece sadece kendilerini ve devleti düşünebileceklerdir.”

“Peki, bunu da hallettiğimize göre, şimdi hangi noktada incelememizden ayrılmıştık, bunu bulalım ki, yolumuza dönüp devam edebilelim!”

“Zor değil bu, aşağı yukarı şimdi olduğu gibi, açıklamalarının sonunda apaçık bir şekilde, anlattığımıza benzer bir devleti

[d] ve gene bu devlete benzeyen bir insanı ‘iyi’ diye tanımlayacağını söylemiştin. Bunu söylerken muhakkak ki, (bundan) daha iyi bir devleti ve insanı betimleyebilecek durumdaydın. Bu devlet doğru devlet olduğuna göre, bütün öteki devlet biçimleri kusurlu diye nitelenmelidir dedin.

[544a] Geri kalan devlet düzenlerinden, sözlerini hatırlıyorum, bu düzenleri ve onlara karşılık gelen insanları tanıyabilmek için incelemeye değer dört devlet biçimi olduğunu söyledin. Bu biçimlerin hepsine şöyle kuşbakışı bir göz attıktan ve içindeki en iyi ve en kötü insanlar hakkında bir karara vardıktan sonra, en iyi insanın aynı zamanda en mutlu, en kötünün de en mutsuz insan olup olmadığını düşünebiliriz, dedin. Ama sana bu dört düzenin hangileri olduğunu sorduğumda

[b] Polemarkhos ve Adeimantos araya girdiler; sen de onların itirazlarını ele aldın ve bu noktaya geldik.”

“Doğru hatırlıyorsun!” dedim.

“Şimdi bir kez daha, bir güreşçi gibi bıraktığın yerden eski konuma geç ve o zaman yapmayı denediğin gibi, benim yeni soruma cevap vermeye çalış.”

“Yapabilirsem!”

“Kendim de hangi dört düzeni (devlet biçimini) kastettiğini merak ediyorum!”

[c] “Şimdi bunu kolayca duyabilirsin! Benim sözünü ettiğim ve çok bilinen düzenler bunlar; çoğu kimsece övülen Girit düzeni ve Lakedaimonik (Sparta) düzen; ikincisi ve birincisinden sonra en tanınmış olan Oligarşi düzeni; birçok dezavantajı içinde taşıyan bir düzen bu. Ondan türediği halde onun tam karşısında yer alan Demokrasi ve bütün bunların arasında alabildiğine öne çıkan, devletin dördüncü ve en ağır hastalığı olan soylu Tiranlık.

[d] Yoksa, biçimleri belli bir adı hak edecek kadar belirgin başka devlet düzenleri tanıyor musun? Veraset yoluyla geçen zorbalık yönetimleri ve alınır satılır krallık unvanları barbarlarda olduğu kadar Yunanlılarda da rastlanabilen ara biçimlerdir.”

“Gene de çok sayıda ve tuhaf devlet düzenlerinden söz edilir hep!”

2. “Ne kadar devlet düzeni varsa o kadar insan karakterinin bulunması gerektiğini biliyorsun herhalde? Yoksa bir düzen biçiminin, terazinin kefesindeki ağırlık gibi her şeyi peşinden aşağıya

eken, devletin içindeki karakterlerden değil de (masallardaki gibi) bir meşe ağacından ya da kayadan
[e] turediğini mi sanıyorsun?”

“Hayır, sadece dediğin yerden kaynaklanır düzen!” diye cevap verdi Glaukon.

“yleyse, beş düzen biçimi varsa, beş ruh hali (temel karakter biçimi) var demektir.”

“Kesinlikle!”

“Aristokrasiye karşılık gelen insan karakterini daha önce konuşmuş ve onu haklı olarak iyi ve adil olarak tanımlamıştık!”

[545a] “yle yapmıştık!”

“şimdi bundan daha alttaki insan biçimlerine yönelmemiz gerekiyor: Zafer seven hırslı karakter, lakonik (Sparta) düzenine karşılık gelir; sonra oligarşik ardından demokrat ve tiran karakterler geliyor. İncelememizde en haksız (adillikten uzak) olanı tespit edebilirsek, onu en adil olanın karşısına yerleştirip incelememizi hedefine yöneltebilir ve adalet ile haksızlığın en salt biçimleriyle, birbiri karşısında nasıl bir ilişki oluşturduklarını, bunların temsilcilerinin mutluluğunun, mutsuzluğunun ne durumda olduğunu tespit edebilir; sonuçta ya Thrasymakhos’a bağlı kalıp haksızlığın (adaletsizliğin) peşine takılırız

[b] ya da şimdiki incelemelerimizin sonucuna göre adaletin peşinden gideriz, öyle değil mi?”

“Bu yöntemi izleyelim!”

“Başladığımız şekilde, karakterleri önce devlet düzenleriyle karşılaştırıp ardından tek tek kişilerdeki durumlarını araştırmamız gerekmiyor mu; çünkü o zaman durum hem daha açık seçik belli olur hem de onurlu devlet düzenini öncelikle konuşmuş oluruz. Hani daha başka, önüne layık bir isim aklıma gelmediği için, bu düzene Timarşi ya da Timokrazi[294] adını vermek istiyorum. Bu düzenin ardından ona benzeyen (karşılık gelen) insanları konuşacağız,

[c] ardından Oligarşi’yi ve oligarşik insanı; bunun ardından Demokrasi’yi gözden geçirdikten sonra, demokratik insanı inceleyeceğiz; dördüncü olarak Tiranlığın incelenmesine geçeceğiz, ardından da tiran insanın; böylece yargımız hakkında güvenilir bir sonuca ulaşmayı umuyoruz!”

“İnceleme ve yargılarımız böylece kesinlikle akla uygun ve güvenilir olacaktır!”

3. “yleyse şimdi bir Aristokrasi’nin bir Timokrazi’ye nasıl dönüştüğünü göstermeye çalışalım. Ya da zaten durum şu mu:

[d] Her düzen değişikliği devlet memuriyetlerini üstlenmiş yurttaşlar arasında bir ikiliğin patlak verdiği andan itibaren (bu yurttaşlarda ortaya çıkan bölünmeyle) başlar; yönetenler birlik olduğu sürece, hani sayıları az bile olsa, bir dönüşüm mümkün değildir.”

“yledir!”

“Peki sevgili Glaukon, bir devlet nasıl (denge durumundan çıkıp) hareket etmeye (sarsılmaya) başlar, yöneticilerimiz ve yardımcılarımız kendi aralarında nasıl birbirlerine düşerler? Yoksa Homeros gibi Musa’ları çağırıp ilk kavganın ne zaman başladığını bize söylemesini mi isteyelim?

[e] Tragedyanın o yüksek tonuyla, ciddi şeyleri kastettikleri halde, bizimle, aynen çocuklarla olduğu gibi, alay edip eğleniyorlarmış gibi eğlenmelerine fırsat mı verelim?”

“Nasıl yani?”

[546a] “Aşağı yukarı şöyle! Bir devlet böyle bir düzenle (anayasayla) dengesini çok zor kaybedip harekete geçecektir. Gelgelelim bütün varolmaların (değişmelerin) kaçınılmaz sonu çöküp gitmek olduğuna göre, bu düzen de ebediyen baki olmayıp (bir gün) yok olup gidecektir. Bu zlme ise şöyle gerçekleşir: Sadece dünyadaki bitkilerin içinde değil, yeryüzündeki varlıklar kadar beden ve ruhun içinde de kıtlık dönemleri bulunur; bu dönemlerin her biri için daireyi oluşturan çemberler kapalıdır; kısa evreli daireler kısa ömürlere, uzun evreliler ise uzun ömürlere karşılık gelir.[295]

Onları bilge olarak yetiştirmiş olsanız da, sizin kuşağın bereketli ve bereketsiz dönemlerini devletin önderleri

[b] anlama yetisi (akıl) ve duygu aracılığıyla doğru tespit edemeyeceklerdir. Doğru an, önlerinden hızla geçip gider ve onlar yanlış zamanda çocuk yaparlar. Tanrısal çoğalmayı belirleyen bir döngü hareketi ve süresi vardır ve bu süreyi veren sayı tanrıya ayrılmış, kusursuz bir sayıdır. Ölümlü (insan) içinse (bu doğru üreme zamanını belirleyen sayı) şöyle belirlenir:[296]

İlk sayıdan kökler ve üs kuvvetler alınır; üç boyutta ve dört sınır içinde kalarak yapılır bu; eşitlik ve eşitsizlik, çoğalma ve azalma yaratır bu (sayı) ve her şeyi birbiriyle uyum içine sokup orantılı hale getirir. Bu sayının temel bağıntısı 3'ün 4'e oranının

[c] 5 ile çoğaltılmasıdır (çarpılmasıdır); 3 ile çoğaltıldığında da (çarpıldığında da) iki uyum armağan eder bize; bunlardan biri aynı sayının kendisiyle sayı kadar çoğaltılıp alınması ve 100 ile de sıkça çoğaltılmasıdır; öteki uyum ise, bir yandan kare bir yandan da dikdörtgen biçimine (karşılık gelir); bir yandan 5'in rasyonel diyagonalı olan (7'nin) 100 kare karesi; ama bu sayı (7), 1 eksiltirmiştir; irrasyonel olan diyagonal (50) ise 2 eksiltirmiştir; başka bir yönden bakıldığında 3'ün 100 karesi(dir). Demek ki geometrik kavranmış haliyle bu, iyi ve kötü doğumların efendisi olan sayıdır.

[d] Bekçileriniz ona dikkat etmeyecek olurlarsa, erkekler ters zamanda eşlerini döllerler, o zaman çocuklar soylu ve bahtiyar olmayacaklardır. Kuşkusuz yöneticiler bunların arasından memuriyetler için en iyilerini seçip alacaklardır, gene de bir işe yaramaz bunlar ve bir gün babalarının gücünü (iktidarını) devralacak olurlarsa, bizleri, o bekçilik görevinde utandıracaklardır; zihnin bakımına gereğinden çok az önem verecek, ardından bedeni de savsaklayacaklardır; gençler Musa'lara (sanatlara) yabancılaştıracaklardır sizleri orada. Ve bunlar efendi konumuna yükseldiklerinde, sizlerin de soyu olan Hesiodos'un soyuna dikkat etmekten kaçınan

doğru bekçiler olmaktan [e] artık çıkmış olacaklardır. Bunlar arasında devlet yöneticiliğine geçen insanlar da ne Hesiodos'un soylarını ne de sizin

[547a] altın, gümüş, tunç ve demir soylu insanlarınizi birbirinden ayırabilecek meziyetlere sahip olabilirler. Bu noktada da demir gümüşe, tunç altına karışacak, uyumsuzluk, eşitsizlik ve düzensizlik hortlayacaktır. Bunların olduğu yerde, savaşın ve kinin olması kaçınılmazdır. Bu bakımdan böyle bir kuşağın yetişmesinin devlet içindeki bölünmelerin asıl kaynağı olduğunu söyleyebiliriz."

[b] "Peki onların bu sözlerini doğru kabul edecek miyiz?"

"Elbette edeceğiz. Musa'ların ağzından hiç yanlış söz çıkar mı?"

"Peki bunun ardından ne derler?"

"Bir kere toplumda böyle bir bölünme ortaya çıkınca, demir ve tunç soylular, toprak, ev, altın ve gümüş sahibi olma sevdasına kapılırlar; altın ve gümüş soylular da zaten yaradılışlarında zenginlik barındırdıklarından, erdeme yönelerek eski devlet düzenini yeniden tesis etmek isterler. Bunlar arasında kıyasıya bir savaş çıkar tabii. Ama sonunda bir anlaşmaya vararak, eskiden herkesin ortak malı olan toprak ve evleri şahıslara dağıtırlar. Önceden özgür bir insan olarak koruma altına aldıkları,

[c] eskiden dost ve besleyici dedikleri kimseleri köleleştirerek, onları aşağı bir kabile, kendilerinin hizmetçisi haline getirirler. Bir yandan da savaşa tutuşmaya devam ederek kendilerini korumaya çalışırlar."

"Çok güzel ifade ettin, değişimin kökeninde ne bulunduğunu."

"Peki böyle bir devlet, Oligarşi ile Aristokrasi arası bir şey olmaz mı?"

"Olur elbette."

4. "İşte geçiş böyle gerçekleşir. Bu geçiş bir kez sağlandıktan sonra

[d] devlet düzeni nasıl kurulur? Besbelli ki arada durduğu için, kısmen eski düzeni kısmen de Oligarşi'yi taklit edecektir; bunlara ek olarak kendine özgü nitelikleri de ortaya koyacaktır, öyle değil mi?"

"Böyle olacaktır," diye cevap verdi Glaukon.

“Yöneticilere saygı gösterir ve savaşçı kesimini tarımdan, zanaatlardan ve her türlü ticaretten uzak tutarsa, bu kesime ortak yemekler düzenlerse, jimnastik ve savaş alıştırma­ları sağ­larsa, bütün bu alanlarda eski düzeni taklit etmiş olur.”

“Evet!”

[e] “Oysa aralarında sade ve katı insanlar bulamayıp, sadece karışık karakterli erkeklerle karşılaştığı için, filozoflara resmi makamları teslim etmekten çekinirse; bunların yerine ödünsüz, kafasının dikine giden ve barıştan çok savaşa uygun alabildiğine sıradan yaradılışlara eğilim gösterirse; [548a] bunlar onun kendine özgü varlığının belirtileri değil midir daha çok?”

“Evet!”

“Oligarşi’deki beyler gibi para konusunda,” diye sözüme devam ettim, “açgözlü olacaktır bu kimseler; gizliden gizliye altın ve gümüşü severler; zaten bunları saklayabilecekleri kendi odacıkları ve hazine daireleri vardır; ayrıca evlerini çepeçevre saran duvarlar; tam anlamıyla kendilerine ait yuvaları vardır, buralarda altını gümüşü har vurup harman savururlar, kadınlarla, başka sevgililerle bol bol para harcayabilirler.”

[b] “Çok doğru!”

“İş kendi paralarına geldi mi tasarrufçu kesilir, çünkü kıymetini bildikleri gibi, alanen kazanılmış da değildir bu para; ama zevkleri için sessizce keyiflerin tadını çıkartıp başkasının parasını pulunu rahatlıkla harcarlar; yasadan, babasından kaçan çocuk gibi kaçarlar; ikna edici konuşmalarla değil de şiddet yoluyla yetiştirilip büyütülmüşlerdir; çünkü akla dayalı konuşma ve felsefeyle bir birlik oluşturan çevrelerindeki gerçek sanatları (kültürü) öğrenmek için çaba göstermemiş ve jimnastiği, zihinsel eğitimden fazla önemsemişlerdir.”

[c] “İyi şeyler ile kötü şeylerin birbirine karıştığı bir devlet düzeni tasvir ediyorsun!”[297]

“Böyle bir düzenin içinde kişiyi tahrik eden cesaret, hâkim duygu olduğu için belirgin bir özellik, zafer kazanma ve şan şeref edinme sevinci (zevki) iyice göze batar bu düzende.”

“Hem de fazlasıyla!”

“Bu düzenin temel biçimini düşüncemizde kavramakla yetinip ayrıntılara dalmazsak bu devlet biçiminin ortaya çıkışı ve özü budur;

[d] (ayrıntıya girmek gereksizdir) çünkü bu taslaktan hareketle adil olan ile olmayanı yeterince teşhis etmek mümkündür; ayrıca hiç birini dışta bırakmadan bütün karakterleri ve devlet biçimlerini görüşmek, sonu gelmez bir çaba olurdu!”

“Çok doğru!”

5. “Peki bu düzene karşılık gelen adam kimdir? Nasıl yetişip ortaya çıkar ve hangi özelliklere sahiptir?”

“Sanırım,” diye lafa karıştı Adeimantos, “zaferden duyduğu sevince bakılacak olursa, bizim Glaukon’a pek de benziyor!”

[e] “Bu yönden belki!” diye cevap verdim. “Ancak öteki özellikler bakımından ona benzemiyor sanırım!”

“Hangileri bakımından?”

“Sanatı, kültürü seviyor ve can kulağıyla dinliyor olsa da, ondan daha çok kafasının dikine giden, kendine güvenen, ama eğitimsiz biri olmalıdır Timokrat,[298] ayrıca da konuşma yeteneğinden yoksundur!

[549a] Böyle bir adam halka karşı, –gerçek eğitilmiş kişilerin yaptığı gibi onları hor görmese de– acımasızdır; özgür yurttaşa karşı nazik, hükümdarlara (yöneticilere) karşı fazlasıyla itaatkâr; iktidar hırsı taşıyan, hırslı biridir; iktidar olma (hükmetme) talebini konuşmadaki ustalığına dayandırmak yerine savaş eylemleriyle ve bu bağlama giren her şeyle destekler; jimnastiğin ve avcılığın dostudur.”

“(Buna karşılık gelen) düzenin karakteri de budur zaten!”

[b] “Henüz genç bir erkekken parayı önemsemez; ama yaşlandıkça daha çok memnuniyet duyar bundan; çünkü özünde, açgözlü karakter ile akrabadır ve gerçek çalışmaya, gayrete hiçbir zaman tam olarak vermez kendini: En iyi bekçi onu yüzüstü bırakmıştır!”

“Hangi bekçi?” diye sordu Adeimantos.

“Gerçek eğitim ile birleşmiş akıl! Çünkü ruhuna yerleşmiş olduğu herkesin gerçek erdemliliğini (çalışkanlığını, becerikliliğini) hayatının sonuna kadar koruyan odur!”

“Yerinde bir söz!”

“İşte Timokratik devlete karşılık gelen timokratik (karakterli) genç budur.”

[c] “Peki, iyi!”

“Onun gelişme yolu aşağı yukarı şöyledir: Çalışkan, becerikli (erdemli), iyi yönetilmeyen bir devlette yaşayan, rahatsız edici olaylar yaşamamak için onur verici ve resmi görevlerden ve bütün bu işlerden kaçınıp kendi halinde yaşayan bir babanın genç oğludur bu.”

“İyi de bu durumda?..”

“Kocasını egemenler arasında bulunmadığı için kendisi de öteki kadınların gerisinde kaldığı endişesini taşıyan annesinin huysuz yakınmalarını duyar;[299][d] ayrıca kadın kocasının parayı öyle fazla umursamadığını, ne kendi davası ne de kamusal davalar için mahkemeye çıkıp gerektiği kadar kavga verip bağırıp çağırmadığını, tersine her şeyi kolayca sineye çektiğini ve her zaman kendini kollayıp kendine dikkat ettiğini, kadını ise ne öyle fazla şan şeref içinde yaşattığını, ama ne de şerefsiz bir duruma düşürdüğünü görür. Bütün bunlara sinirlenir ve kocasının (babanın) gerçek bir erkek olmadığını, fazlasıyla yumuşak olduğunu; kısacası böyle erkekler için kadınlar ne söylerlerse onları söyler.”

[e] “Evet, bunlara benzeyen çok kimse var,” dedi Adeimantos.

“Ayrıca bildiğin gibi, böyle kimselerin hizmetkârları da (hizmet ettikleri insanları) erkek çocuklarına, onlara kalacak olursa sırf iyi niyetlerinden ötürü kimileyin gizlice böyle şeyler söylerler. Ve babasına borcu olan ya da ona herhangi bir şekilde zararı dokunmuş biriyle babasının uğraşmadığını görünce, çocuğu, büyüüp tam bir erkek olduğunda bütün bu kimselerden öç almaya ve babasından daha fazla erkek olmaya çağırırlar.

[550a] Ve çocuk, evin dışında da bu türden daha başka şeyler görüp işitir: Görevini yerine getirene aptal denmektedir ve yaptığı pek önemsenmemektedir; tersini yapan ünlü olur, onur sahibi olur, saygı görür. O, bütün bunları görüp işitince, öte yandan da babasının söylediklerine kulak verirken onun yaşama tarzına, başkalarınınkine göre çok daha yakından tanık olunca, her iki yana doğru çekilir;

[b] babası onun ruhunun akıl bölümünü besleyip güçlendirir, ötekiler ise arzu eden (hırsları içeren) ve atılgan bölümünü; delikanlı yaradılıştan çalışkan, gayretli (erdemli) bir insandır, ama etrafını kötü insanlar sardığından bu her iki etkinin arasında ortaya doğru çekilir ve kendisine hâkim olacak gücü orta’ya,[300] hırslı iradeye teslim eder, böylece burnu büyük, kibirli, hırslı bir erkek olur.”

“Böyle bir adamın oluşum sürecini çok iyi tarif ettin!”

[c] “Böylelikle ikinci devlet düzenini (biçimini) ve buna denk düşen ikinci insan tipini de halletmiş olduk!”

“Evet!”

6. “Peki şimdi, Aiskhylos’un yolunu izleyip[301] öteki devlete karşılık gelen öteki adamdan mı söz edelim yoksa kendi hedefimize dönüp önce devletten mi bahsedelim?”

“Önce devletten söz edelim!” dedi Adeimantos.

“O düzenden sonra gelen düzen (devlet biçimi) Oligarşi’dir.”[302]

“Hangi düzene Oligarşi diyorsun sen?”

“(Kişinin) maddi varlığını (zenginliğini) ölçü alan düzene;

[d] zenginlerin egemen olduğu yoksulların ise (iktidara katılamadığı)

güçsüz oldukları düzene.”

“Anlıyorum.”

“Önce Tımarşî’den Oligarşî’ye geçişi konuşmamız şart!”

“Evet!”

“Bir kör bile bunu görmüştür!”

“Yani...?”

“Herkesin altın ile doldurduğu hazine odacıkları, düzeni yozlaştırıp çürütür. Önce büyük bir harcama yapmanın fırsatını kollarlar ve bu amaçla ne erkek ne kadın, saygı göstermedikleri kendi yasalarını da çarpıtırlar.”

“Öyledir herhalde!”

[e] “Sonra biri ötekinden görür; birbirleriyle rekabete başlar ve sonunda hepsi birbirine benzeyip çıkar!”

“Kesinlikle öyle olur!”

“Giderek kendilerini para kazanmaya daha çok verirler ve bu onlara onur verici görüldüğü ölçüde çalışkanlığı, dürüstlüğü (erdem) de ihmal ederler; yoksa sence de bu ikisi tıpkı bir terazinin iki kefesindeki ağırlıklar gibi birbirinin karşı kutbunu oluşturmazlar mı; biri yükselirken diğeri alçalır mı?”

“Çok doğru!”

[551a] “Bir devlette zenginliğe ve zenginlere değer verildikçe çalışkanlığa, becerikliliğe (erdeme) ve bu niteliklere sahip birine daha az değer verilmez mi?”

“Öyle olur elbette!”

“Dolayısıyla da (böyle bir düzende) herkes her yerde değer verileni göz önünde tutup değersiz kabul edileni ihmal etmez mi?”

“Öyle olur!”

“Zafer seven ve hırslı insanlar sonunda gözlerini para ve mal mülk hırsı bürümüş insanlara dönüşürler; zenginleri övüp onlara saygı gösterir, hayranlık beslerken, onları resmi görevlerin başına getirir, yoksulları göz ardı ederler.”

“Hem de çok!”

“Ve nihayet Oligarşî düzeninin sınır değerlerini (baş geçeceklerin kazancını) tespit eden bir yasa çıkarırlar.[303]

[b] Oligarşî’nin güçlü olduğu yerde belirledikleri paranın miktarı yüksek, güçsüz olduğu yerde düşüktür ve yasaya şunu da eklerler: Maddi varlığı tespit edilmiş miktara ulaşamayan kimse resmi görevlere (memuriyetlere) katılamaz! Bu maddeyi silah zoruyla uyguladılar ya da zaten daha önceden yaydıkları korku sayesinde böyle bir düzen kurmuş (anayasayı yürürlüğe sokmuşlardır).”

“Öyle!”

“Demek ki Oligarşî düzeni bu şekilde doğup hayata geçer!”

[c] “Evet! Peki de bu düzenin karakteristik özelliği nedir? Dikkati çekmemiz gereken kusuru nerede yatar?”

7. “İlk hatası, zenginliğe göre getirdiği sınırdır. Düşünsene bir, bu anlayış doğrultusunda malını, mülkünü, zenginliğini ölçü aldığımız dümençileri (kaptanları) gemilerde görevlendirdiğimizi; yoksulu ise, çok daha becerikli, gayretli dümençi olduğu halde, gemiye sokmadığımızı!”

“Sonu hüsrana dolu bir yolculuk olabilir bu!” diye haykırdı Adeimantos.

“Her yönetici konumu için geçerlidir aynı şey, öyle değil mi?”

“Sanırım öyle!”

“Devletin dışında; yoksa orada da mı geçerli bu?”

“Görev ne kadar zor ve büyükse, bu durum orada da o ölçüde geçerlidir!”

[d] “Demek ki Oligarşî’nin ilk ve öyle önemsiz olmayan kusuru budur.”

“Açık bu!”

“Peki de şu daha mı az bir kusur sayılır?”

“Hangisi?”

“Zorunlu olarak böyle bir devletin tek bir devlet değil de iki devlet olması kusuru; zenginler ile yoksullar aynı devlette yaşamalarına ve karşılıklı olarak fırsat kollamalarına rağmen, bir zenginler devleti bir de yoksullar devletine bölünmüştür (Oligarşi).”[304]

“Daha az bir kusur değil bu!”

“Ama şu da güzel bir şey değil: Bir savaş yapabilecek durumda kesinlikle değildirler; çünkü geniş kitleyi silahlanmış (asker) olarak kullanacaklarsa

[e] düşmandan çok ondan çekinmek zorundadırlar; ya da onlardan vazgeçseler, o zaman da savaşta, gerçekte sayıca az olan taraf durumuna düşmekten kurtulamazlar; cimriliklerinden dolayı vergilere duydukları isteksizlik de buna eklenmelidir.”

“Hiç de güzel değil bu!”

“Bir de daha önce yaptığımız bir itiraz var: Birden fazla işle (meslekle) uğraşma durumu(na getirdiğimiz itiraz)!

[552a] Aynı kimseler hem tarımla ve para kazanma işleriyle hem de savaş sanatıyla uğraşmak durumundadırlar böyle bir devlette –yoksa sence doğru mu bu?”

“Olur mu hiç!”

“Bak bakalım bütün bu olumsuzlukların içinde şu Oligarşi içindeki en büyük kusur olarak başta gelir mi gelmez mi?”

“Hangisi?”

“Bütün malını mülkünü satma imkânı.”[305]

“Bunları herkes satın alabilir ve o artık devletin bir parçası olmadığı, ne tüccar, ne zanaatkâr, ne süvari, ne de piyade olduğu halde, hani zavallı bir fukara derler ya, işte o şekilde o devlette yaşayıp gider.”

[b] “İlk önce Oligarşi’de görülür bu! Zaten engellenmez de orada; çünkü aksi halde birileri aşırı zenginken ötekiler ise sersefil yoksul kalmazlar!” dedi Adeimantos.

“Doğru! Böyle bir adamın, zenginken parasını har vurup harman savurduğunda, az önce değindiğimiz mesleklerden herhangi biri aracılığıyla devlete bir yararı dokunmuş muydu? Ya da dışa dönük yüzüyle egemenlerin bir halkası gibi görünürken, gerçekte ise devletin ne efendisi ne hizmetkârı olup sadece malının mülkünün altından girip üstünden çıkan biri değil miydi?”

[c] “Aynen öyle. Dıştan bakınca bir efendiydi, gerçekte ise sadece har vurup harman savuran biri!”

“Nasıl ki bir kovanda (erkek, otlakçı) arı,[306] kovanın bir hastalığı olarak ortaya çıkıyorsa, bu kimseyi de evdeki otlakçı olarak tanımlayabiliriz, devletin bir hastalığı olarak.”

[d] “Çok doğru sevgili Sokrates!”

“Tanrı bu otlakçı arıların, sevgili Adeimantos, kanatlı olanlarını iğnesiz yaratmıştır, iki bacaklı bu otlakçıların kimileri iğnesiz, kimileri ise kocaman iğnelerle donatılmıştır; iğnesizler yaşlanınca dilenci arılara dönüşürler, iğnelilerin hepsi ise canı denen arılar olurlar.”

“Çok doğru!”

“Demek ki bir devlette dilenciler gördüğün yerde muhakkak ki bir yerlerde de hırsızlar, yan kesiciler, tapınak soyguncuları ve benzer türdeki suçların ustaları gizlenmişlerdir.”

“Kesinlikle öyledir!”

“Peki Oligarşi devletlerinde dilenciler yok mu?”

“Yönetenlerin dışında zaten dilenciden başka bir şey yoktur ki!”

[e] “Demek ki bu devletlerde resmi makamların kasten[307] şiddete başvurarak bastırdıkları iğneli birçok suçlu da vardır.”

“Böyle olduğunu kabul etmek zorundayız!”

“Bunların mevcudiyet nedeni elbette eğitim eksikliği, kötü öğrenim ve yetiştirme ve devletin

düzeni (anayasasıdır), öyle değil mi?”

“Evet!”

“İşte aşağı yukarı Oligarşik devlet böyle bir görünüm sunar; kusur ve hataları bunlardır; hatta belki daha da fazladır.”

“Evet, aşağı yukarı bunlardır!”

[553a] “Böylece, yöneticilerini maddi varlıklarına göre ölçüp değerlendiren Oligarşi düzenini de ele almış olduk. Şimdi ona karşılık gelen erkeği, onun doğup ortaya çıkışını ve özünü ele almak istiyoruz!”

“Evet!”

8. “Timokratik insanın oligarşik insana dönüşümü yaklaşık olarak genellikle şöyle gerçekleşir sanıyorum!”

“Nasıl?” diye sordu Adeimantos.

“Erkek evlat önce babasına öykünüp onun izinden giderse, ama sonra babasının kayaya çarpıp batan tekne misali devlette başarısız olduğunu,

[b] ister komutan ister yüksek makamdaki bir memur olsun, varlığını ve kişiliğini nasıl tehlikeye attığını, sonra da mahkemelerde nasıl sürüldüğünü, muhbirlerce nasıl ihbar edildiğini; ölüme ya da sürgüne mahkûm edildiğini, onurunu, şerefini kaybettiğini ve malının mülkünün elinden alındığını görürse.”

“Doğru!”

“Bunları görür, acısını çeker, para kaybederse sevgili dostum, korkuya ve endişeye kapılır; gururunu ve eylemlerden haz duyuran cesaretini ruhunun tahtından uzaklaştırır;

[c] ve yoksulluğun etkisiyle içten yıkılmış olduğu için para kazanmanın[308] yollarını aramaya başlar; zahmetli, kirli küçük işlerle para toplar. Ardından arzulayan, isteyen ve para hırsı taşıyan ruh bölümünü o tahta (aklın işgal etmesi gereken yere) çıkartır ve onu kendi büyük kralı yerine koyar, onu taçlandırır; gerdanlıklar ve hançerle süsler! Böyle olmaz mı gerçekten de?”

“Kesinlikle doğru!”

[d] “Akıllı ve eylem sever yanını tahtın her iki yanında (kralın) ayakları dibine serer ve bu şekilde onlardan uzak durur; böylece bunlardan birine, az paranın nasıl çoğaltılabileceğinden başka bir şey düşünme imkânı bırakmaz, ötekinin ise zenginlik ile zenginlerden başka bir şeye hayran olmasına fırsat vermez ve hırsını, gururunu, paranın nasıl elde edileceğini ve bu yolda neyin yardımcı olacağını bulmaya yöneltir.”

“İşte bu, onurlu bir gencin paragöz birine dönüşmesindeki en hızlı ve tayin edici gelişmedir.”

[e] “Demek ki bu oligarşik insan, öyle mi?” diye sordum.

“En azından Oligarşi’nin doğuşunu hazırlayan düzene ait bir insandan ortaya çıkmıştır.”

“Öyleyse ona benzeyip benzemediğine de bakalım!”

[554a] “Pekâlâ!”

9. “En başta paraya verdiği aşırı değerden ötürü ona benzer.”

“Muhakkak!”

“Sonra, ancak en gerekli ihtiyaçlarını gidermesine fırsat veren, ancak öteki masraflara izin vermeyen ve başka bütün arzuları boş sayıp bastıran elisikilik ve işbilirlik bakımından.”

“Çok doğru!”

“Pis bir insan,” diye devam ettim. “Her yerde sadece parayı kollayan, bir para canlısı. Halk da böyle insanları över bilirsin!

[b] İşte bu, böyle bir düzene benzeyen bir insan değil mi?”

“Sanırım öyle! Bu türden bir devlet ve insan için en çok saygı duyulacak şey paradır!”

“Zihinsel eğitimi ise hiç dert edinmemiştir (bu insan)!”

“Öyle olsa, bir körü koro başı yapmaz ve ona en büyük saygıyı sunmazdı!”[309]

“Peki, bir de şunu düşün! Eğitimsizliği yüzünden içinde otlakçı arıninkine benzer dürtüler gelişmiştir onun, bir dilencinin dürtüleri,

[c] ancak zorla, öteki kaygıları nedeniyle baskı altında tutabildiği bir suçlunun dürtüleri.”

“Kesinlikle öyle!”

“Peki bu insanların, adice suçlarını nerede fark edebileceğini biliyor musun?”

“Nerede?”

“Öksüzlerin bakımının ve benzer şeylerin söz konusu olduğu, engellenmeden, bol bol haksızlık edebildikleri yerlerde.”

“Doğru bu!”

“Böylece şu da anlaşılır oluyor: Dış görünüşüyle dürüst, haksever biri olduğu izlenimini verdiği, adının iyiye çıkmış olmasına bağlı öteki işlerde belli bir kibarlık duygusuyla öteki kötü dürtülerini dizginler,

[d] ama elbette daha iyi olanların uyarmalarıyla ikna olduğundan ve akla yatkın nedenlerle sakinleşip kendilerine geldiklerinden değil de zorlama ve korkudan yapar bunu; çünkü öteki malı mülkü üzerinde titremektedir.”

“Çok doğru!”

“Ama Zeus adına dostum, kendisine ait olmayan bir parayı (malı mülkü) tüketmeye gelince bunların çoğunda o otlakçı arıninkine benzer dürtülerin varlığını keşfedersin!”

“Kesinlikle!”

“Böyle bir insan kendisiyle mücadele eden, ikiye bölünmüş biri olmaktan kurtulamaz; aynı anda iki kişilikten meydana gelmiştir; tek değildir,

[e] ancak çoğunlukla iyi dürtüleri kötü dürtülerine hâkim olur.”[310]

“Öyle!”

“Bu nedenle dışa dönük yüzüyle başka birçok kimseden daha iyi bir davranış ve tutum sunar, ne var ki kendi içinde bütünlüklü, uyumlu, dengelenmiş bir ruhun kusursuzluğundan tamamen uzaklaşmıştır.”

“Buna ben de inanıyorum!”

“Ve pinti kimse sonucunda zafer ya da onur kazanmak olan resmi bir müsabakaya kişisel olarak katıldığında pek hevesli görünmez.

[555a] Adına düzenlenen eğlencelerde ya da bu tür müsabakalar için para harcamak istemez, çünkü içinde para harcama zevkini uyandırmaktan, bu zevki paylaşmaya ve zafer sevinci yaşamaya çağırmaktan çekinir. Sahici bir oligarşik olarak maddi imkânlarının sadece bir bölümünü kullanarak mücadele ettiği için, çoğunlukla başarısız olur, ama zenginliğini korur!”

“Öyle yapar!”

“Pinti ve para peşinde olan adamın oligarşik devlete karşılık geldiği konusunda hâlâ kuşkumuz var mı?”

[b] “Kesinlikle yok!”

10. “Şimdi de ona denk düşen insanın karakterini öğrenip hakkında karar verebilmek için Demokrasi’yi ele almamız gerekiyor,” dedim, “doğup ortaya çıkışını, karakterini.”

“Böylelikle amacımıza da sadık kalmış oluyoruz,” diye cevap verdi Adeimantos.

“Oligarşi’den Demokrasi’ye geçişin nedeni, olabilecek en büyük zenginliğe, kişinin kendi seçtiği en üst değere yönelik isteğin doyumsuz oluşudur.”

“Nasıl yani?”

[c] “Yönetenler maddi varlıkları (zenginlikleri) sayesinde iktidarda oldukları için, genç insanları, bir yasayla o dizginlenemez davranışlarıyla varlarını yoklarını har vurup harman savurup batırmaktan alıkoymayı düşünmezler. Çünkü onları borçlandırıp ellerindekini almak böylece daha zengin ve ünlü

olmak isterler.”

“En büyük hedefleri budur onların!”

“Öyleyse daha baştan son derece açık olan bir şey vardır: Zenginliğe sahip olmak ve ölçülülüğe ulaşmak için çabalamak, bu ikisi, bu devlet biçiminin yurttaşı için aynı zamanda mümkün değildir; [d] bu ikisinden birini ihmal etmek zorundadırlar.”

“Çok açık bu!”

“Oligarşi’de ölçsüzlük bir dert olmadığı, tersine dizginlenmemiş bir yaşayışın önü açıldığı için, bunlar, örnek insanları da zaman zaman yoksulluğa batmaya zorlarlar!”

“Muhakkak!”

“Bu kimseler devlette diken (iğne) ve mızraklarla donanmış halde oturmaktadırlar, bir bölümü borç batağı içinde, ötekiler yurttaşlık onurundan yoksun, üçüncüler her iki utanca birden batmış halde; mal mülklerini ellerinden almış olan (yeni) sahiplere ve ötekilere kin ve nefret besleyerek, onları devirmenin yollarını arayarak!”

[e] “Öyle!”

“Tefeciler ise başlarını öne eğip siner, berikileri görmezlikten gelirler! Ancak ötekilerin arasından darda kalıp kendilerine teslim olan herkesi paralarıyla iğneleyip zehirlerler, kendilerine kat kat faiz, para baba’nın filizlerini (çocuklarını) sağlarlar;

[556a] böylece devletteki otlakçı arıları ve dilencileri çoğalttıkça çoğaltırlar.”

“Hem de nasıl!”

“Bu felaketin alevi ortalığı sarınca, ne maddi zenginliği keyfi olarak saçıp savurmayı önleyerek ne de sorunu çözebilecek bir yasa çıkartarak yangını söndürme yoluna gitmezler.”

“Nasıl bir yasa?”

“O (israfları durduracak) yasadan sonraki ikinci bir yasa olarak yurttaşları namuslu, dürüst olmak için uğraşmaya zorlayan bir yasa.

[b] Çünkü bir yasa[311] kişisel iş sözleşmelerinin kuralda (borç verenin) kişisel risk alması anlamına geldiğini söyler. Bu durumda devletteki yurttaşlar işlerini çok daha az utanç yaşayarak yürütebileceklerdir ve sözünü ettiğimiz kötü durumlar da daha seyrek ortaya çıkacaktır.”

“Muhakkak!”

“Oysa yöneticiler tutumlarıyla kendilerine tabi olanları tasvir ettiğimiz durumlara sürükler, kendilerini ve oğullarını ise daha gençliğinden başlayarak sefahata alıştıırıp onların zihinsel ve bedensel çalışmayı yapamayacak,

[c] zevk ve acıyı yaşama bakımından güçsüz, zayıf, üstelik hantal, tembel hale gelmelerine yol açarlar.”

“Kesinlikle!”

“Kendilerinin derdi ise sadece para kazanmaktır, hakiki gayrete, beceriye, çalışkanlığa gelince, fakirlerin yaptığı gibi işin bu yanını hiç umursamazlar.”

“Doğru!”

“Şimdi bu iki yan (hükmedenler ve tabi olanlar) bir bayram eğlencesinde ya da seferde,

[d] gemi personeli (tayfası) ya da ordugâh (çadır) arkadaşı olarak her biri kendi tarzını koruyarak birbirleri ile temas ettiklerinde ya da tehlike içindeyken birbirlerini gözlemlediklerinde; işte bu durumda yoksullar, zenginler tarafından kesinlikle küçümsenmeyeceklerdir; dahası sıska, güneş yanığı zavallı bir adam savaşta, genellikle yanında gereksiz yere fazla et taşıyan solgun yüzlü bir zenginin yanında durursa ve berikini soluğu tükenmiş ve çaresiz bir vaziyette görürse, o yoksulun, böyle ödlekin zenginliklerini sadece kendilerinin, yani yoksulların korkaklığına borçlu olduklarını fark etmez mi dersin; böyle olunca da kendileriyle baş başyken bu adamlar bize ait, hiçbir işe yaramaz kimselermiş onlar, demez mi?”

[e] “Böyle davranacaklarını elbette çok iyi biliyorum!”

“Ve nasıl ki zayıf bir bedenin hasta olması için dıştan küçük bir darbe yeterse, hatta kimileyin hiçbir dış etki olmaksızın kendi kendisiyle çatışma durumuna düşerse, devlet de benzer durumda, partilerden biri Oligarşik bir komşu devletten, ötekisi de Demokratik bir devletten yardım alınca en küçük bir nedenle hastalanır; iç savaşa sürüklenir; kimileyin de dış bir neden olmaksızın kendi içinde bölünüp çatışır.”

[557a] “Muhakkak öyle olur!”

“Demek ki bir Demokrasi, yoksulların üstün gelmesi, rakiplerini öldürmeleri ya da sürgün etmeleri, geri kalan herkesi eşit haklarla düzene (anayasaya) katmaları, onlara resmi görevler vermeleri ve memurlukları mümkün olduğu ölçüde kura ile dağıtmaları durumunda ortaya çıkar.”

“İşte Demokrasi öteki tarafın (zenginlerin) ister silah zoruyla ister zamanında korkudan kaçıp gitmeleriyle doğup ortaya çıkar.”[312]

11. “Peki bir Demokrasi’de nasıl yaşanır? Böyle bir düzen neye benzer?

[b] “Çünkü bu düzenin içinde (düzene karşılık gelen) demokrat insanı bulabileceğimiz kesindir.”

“İşte bu son derece açık!”

“Bir kere, bu insanlar özgürdür. Devletin her yerinden eylem ve konuşma özgürlüğü fişkirir ve herkes istediğini yapmakta serbesttir!”

“Öyle diyorlar!”

“Dolayısıyla izin verildiği her yerde kişi kendi hayatını da canının istediği gibi biçimlendirecektir!”

[c] “Demek ki böyle bir düzende binbir çeşit insan olacaktır, öyle değil mi?”

“Muhakkak!”

“Böyle bakıldığında bütün devlet düzenleri içindeki en güzel devlet düzeniymiş gibi görünüyor Demokrasi. Bir giysinin göz alıcı çiçeklerle rengârenk süslenmesi gibi, bu düzen de binbir çeşit karakterle kaplıdır ve harika bir görünüm sunar. Dolayısıyla da kadınların ve çocukların rengârenk giysileri hayranlıkla seyrederken yaptıkları gibi, birçok insan Demokrasi düzenini en güzel düzen olarak ilan eder!”

“Muhakkak!”

[d] “Ve sevgili dostum, bu devlette (bir düzen biçimi) aramak çok kolaydır!”

“Nasıl yani?”

“Çünkü, bu özgürlükler sayesinde, bu devlet bütün düzen biçimlerini içerir ve bizim de yapmaya çalıştığımız gibi, bir devlet inşa etmek isteyen birinin, sanırım, demokratik bir devlete gidip orada hoşuna giden düzen biçimini seçmesi yetecektir, tıpkı bir düzenler dükkânına girmiş gibi ve seçimini yaptıktan sonra devletini inşa etmek için kolları sıvayacaktır.”[313]

[e] “Örnek ararken zorlanmayacağı kesin!”

“Böyle bir devlette uygun da olsan seni bir memuriyet üstlenmeye zorlayacak bir zorunluluğun bulunmaması, aynı zamanda, istemiyorsan itaate de, bir savaş sırasında savaşılmaya ya da barış sırasında barışçı olmaya da zorlanamayacağın için; hatta bir yasa senin bir memuriyeti veya yargıçlık yapmanı yasaklasa bile, canın çok isterse bunları yapabileceğin için

[558a] böyle bir hayat (böyle arzuların gerçekleştiği anlar için en azından) tanrısal ve sevinç verici değil midir?”

“Herhalde!”

“Peki, devam edelim! Hüküm giymiş kimilerinin umursamazlığı keyif verici değil midir sence? Yoksa böyle bir devlette insanların ölüme ya da sürgüne mahkûm edildiklerinde, buna hiç aldırmaz etmeden hâlâ orada kalmaya devam ettiklerini, milletin ortasında sakın sakın dolaştıklarını, kimse onlarla ilgilenmediği ve dönüp bakmadığı için, sanki birer kahramanmış gibi, ortalıkta caka sattıklarını görmedin mi?”

“Çook gördüm!”

[b] “Bütün bunların üstüne bu devletin, bizim devlet kuruluşunun en önemli temel ilkesi olarak öne çıkarttığımız ilkeye karşı gösterdiği umarsızlık, değer vermeme hatta küçümseyip hor görme halini de ekle: Ortalamanın üzerine çıkan bir yaradılışa sahip olmayan kimsenin, çocukluktan itibaren gerek oyunlarla gerekse ciddi ilişkiler içinde güzele nasıl davranacağını öğrenmemişse hiçbir zaman becerikli, gayretli, çalışkan (erdemli) biri olamayacağı (ilkesini ortaya atmıştık.) Demokrasi yüce bir poz takınarak bütün bunları, çok çok ötesinde bir yerde tutar ve bir siyaset adamının içinden geldiği şartlara hiç aldırış etmeyip halk karşısında iyi niyetini belli eden herkese değer verir!”

[c] “Aynen öyle!”

“Bunlar ve benzeri avantajları vardır Demokrasi’nin. Hiç ayırım yapmaksızın eşit olana ve olmayana aynı eşitliği dağıtan, hoş, güzel, hâkim efendisi bulunmayan rengârenk bir düzen gibi görünüyor.”

“Söylediklerin her yerde bilinen bir şey!”

12. “Peki de insanın yapısının (yaradılış özelliklerinin) ne olduğunu bir düşün! Ya da önce, devlette yaptığımız gibi, bu insanın doğup ortaya çıkış sürecini incelememiz gerekmiyor mu?”

“Evet öyle!”

“Bu süreç yaklaşık şöyle yol alıyor olmalı: Şu elisıkı oligarşik adamın,

[d] baba olarak kendi ahlak anlayışına ve tarzına göre yetiştirdiği bir oğlu var.”

“Pekâlâ!”

“Bu çocuk da, beraberinde kazanç yerine sadece masraf getiren, dolayısıyla da ‘zorlu olmayan’ diye tanımladığı (ihtiyaçlara yol açan) dürtülerini zorlayarak bastırır.”

“Tabii ki!”

“Tartışmalarımızda karanlık içinde el yordamıyla dolaşıp durmamak için, önce zorunlu (ihtiyaçlara, arzulara yol açan) dürtüler[314] ile

[e] zorunlu olmayanları birbirleri karşısında bir sınırlayalım mı?”

“Evet!”

“Kendimizden uzak tutamayacağımız ve

[e] tatmin edildiğinde bize yarar sağlayan dürtülere haklı olarak zorunlu dürtüler diyoruz. Bu her iki dürtü türünü istemeye bizi doğamız zorluyor, öyle değil mi?”

“Evet!”

[559a] “Haklı olarak engellenemez bir zorunluluktan söz ediyoruz bu iki tür dürtünün söz konusu olduğu yerde.”

“Haklı olarak yapıyoruz bunu!”

“Oysa gençlikten itibaren uğraşıldığında insanın kendisini onlardan kurtarabileceği ve varlıklarıyla insana bir yarar sağlamayan, hatta zaman zaman zarar bile veren dürtüleri; işte bunların hepsini birden lüzumsuz diye tanımlarsak, gene haklıyız öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Bu iki tür dürtüyü genel bir tip içinde toplayabilmek için her ikisinden de birer örnek vermeye çalışalım!”

“Gerekli de zaten!”

“Sağlığımızı ve kendimizi iyi, rahat hissetmemizi güvence altına aldığı ölçüde, yani ekmek ve yemek, sebze, meyve ihtiyacı zorunludur, öyle değil mi?”

[b] “Sanırım!”

“Ekmek ihtiyacı ise her durumda zorunludur, çünkü yaşadığımız sürece bizim için faydalı ve vazgeçilmezdir.”

“Evet!”

“Buna karşılık, sebze meyve ihtiyacı sağlığımızı korumaya destek oldukları ölçüde gereklidirler.”

“Öyledir!”

“Ancak bu ihtiyaçların ötesine geçen ve bunlardan daha özel yiyeceklerle yönelen, ancak gençlikten başlayarak terbiye yoluyla ve eēitimle insanların çoēunun vazgeirebildiēi yeme alışkanlıklarına yönelik, ayrıca bedene ve ruha, kişinin dūřınme gücüne, ölçllēne zararlı bir isteēi, haklı olarak zorunlu olmayanlar diye tanımlıyoruz, öyle deēil mi?”

[c] “Haklı olarak!”

“Bu dürtüleri savurganlaştıran, ötekileri ise getirisi olan (kazanç dürtüleri) olarak tanımlayabiliriz: Çünkü bunlar kazanç getirecek mesleklerde kullanılabilirler.”

“Muhakkak!”

“Aynı şey aşk dürtüleri ve öteki dürtüler için de geçerlidir, öyle deēil mi?”

“Evet!”

“Otlakılar derken bu türden zevkler ve tutkulardan ölecek hale gelmiş lüzumsuz dürtülerin hâkimiyeti altına girmiş insanları kastetmiştik,

[d] sadece zorunlu dürtülerin peşindeki insana ise oligarşik ve tutumlu kişi demiştik.”

13. “şimdi de demokratik insanın oligarşik insandan türeyişi üzerinde konuşalım! oēunlukla şöyle gerçekleşir bu.”

“Nasıl?”

“Az önce konuřtuēumuz biçimde derin bir eēitim görmeksizin tutumlu yetiştirilmiş bir genç, otlakçı arıların (insanın) balından tadıyor; bu kişi, her türden, rengârenk zevkleri, sevinçleri sunan, alacalı bulacalı, tehlikeli hayvanlar ile temas ediyor,

[e] işte o zaman, inan bana, ruhunun Oligarşi’den Demokrasi’ye dönüşümü başlıyor!”

“Zorunlu olarak!”

“Devlet düzeni, yanlardan birinin dıştan, kendisi gibi dūřınenden aldıēı yardımıyla nasıl deēiřmiřse, dıştan bir dürtüler türü, delikanlının içindeki akraba ya da onlara aynen benzeyen öteki dürtülerin yardımına gelince bu kiři de deēiřecektir, öyle deēil mi?”

“ok doēru!”

“Ve ondaki oligarşik ēeye, ona yol gösteren ya da onu paylayıp duran babadan ya da öteki akrabalardan bir yardım gelecek olursa

[560a] gencin içinde mücadele ya da direnme dalgaları kabarcak, kendisine karşı bir meydan muharebesi gelişecektir.”

“Nasıl gelişmesin ki?”

“Ve kimileyin demokratik ēe oligarşik ēe karşısında geriler ve gencin yreēinde bir utanç dalgası ykseleceēinden, kimi dürtüler yenilip gider, kimileri kovulur; böylece yeniden düzene kavuşur.”

“oēu zaman böyle olur!”

“Sonra gene sürülüp atılmış dürtüler ile akraba olan başka dürtüler oluşup büyürler

[b] ve babanın anlayıřsızlıēı yüzünden güçlenip sayıca oēalabilirler.”

“Sıkça olur bu!”

“Bunun zerine genci yeniden çekip eski arkadaşlarının yanına getirirler ve bu gizli beraberlik sırasında yeni dürtü soyları üreyip artar.”

“Kesinlikle!”

“Ancak sonunda gencin ruhundaki kaleyi[315] ele geçirmişlerdir; hani şu soylu bilgilerin ve alışkanlıkların ve hakiki fikirlerin koruyuculuēundan; tanrının sevgilisi erkeklerin kafalarındaki görev anlayışından, en iyi bekilerden yoksun gencin.”

[c] “Aynen yle!”

“Bu dūřnce ve alışkanlıkların yerine yalan dolan, kibirli, tepeden bakan kanaatler ve dūřnceler

alıp yükselmiş ve böyle bir adamın kalesini ele geçirmişlerdir.”

“Kesinlikle!”

“Bunun üzerine o da kalkıp Lothophag’ların[316] yanına döner; aşikâr biçimde onlarla yaşamaya başlar ve yakınlarından onun ruhunun tutumlu ögesini destekleyici yardım geldiğinde, kibirli, ukala kanaatler, kraliyet kalesinin kapılarını kapayıp yardımı içeriye bırakmadıkları gibi, elçi olarak yollanmış dostların kişisel, deneyimli, olgunlukla yapılmış tavsiyelerini de kabul etmezler;

[d] berikiler ise zafer elde etmek için mücadele eder, saflık dedikleri onur, haysiyet duygusunu[317] adice sürgün ederler; erkekliğe yakışmıyor dedikleri ölçülülüğü çiğneyip ayakları altında kirletirler ve kovalayıp atarlar; ölçüyü ve doğru dürüst harcamayı (çabayı) köylüce, kaba ve uşaklara özgü bulup, yararsız dürtülerin yardımıyla onlara sınırı gösterirler; öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Ele geçirdikleri ve en derin gizemlerle kutsanmış bu insanın ruhundan

[e] bu iyi özellikleri kazıyıp attıktan ve ruhu temizledikten sonra, –kibre, iyi yetişmişliğe, keyfiliğe (iradeciliğe) özgürlük dedikleri için– kibri ve keyfiliği (iradeciliği), savurganlığı ve utanmazlığı, ihtişamlı çelenk sarmallarıyla süslenmiş ve uzun kortejler halinde methiyeler ve dalkavukluk şarkıları eşliğinde sürgünden geriye getirmişlerdir.

[561a] İşte genç bir insan böyle dönüşmek durumundadır; sadece gerekli (zorunlu) dürtülere göre eğitilip yetiştirilmişken, hiçbir yararın ve yoksunluğun talep etmediği zevklerin önünü açıp onları geliştirerek serbest bırakır!”

“Aşikâr bu!”

“Derken bu kimse yaşamayı sürdürür ve parasını, ayrıca çaba ve zamanını zorunlu sevinç ve zevkler yerine, yararsızların yolunda harcaıyıp gider. Ancak şanslıysa ve bu baş döndürücü atmosferin içinde kendini tamamen kaybetmemişse

[b] sürgün edilmiş dürtülerin bir bölümünü, hani yaşlanmış ve gençlik sarhoşluğu yatışmışsa geriye alır ve (zorla içeriye sokulmuş) dürtülere tamamen teslim olmaz; o zaman sevinçlerinin (zevklerinin) kurdukları dengede yaşamaya başlar; kendisini belli bir anda kuşatan hazzın, doyuncaya kadar ruhuna hâkim olmasına fırsat verir; ardından gene başka bir hazzı bu imkânı tanır ve hiçbirini hor görmez, çünkü hepsine eşit saygı gösterir.”

“Çok doğru!”

“Ancak biri kalkıp da ona, ‘bunlar iyi ve güzel dürtülerin yarattığı sevinçlerdir (zevklerdir, memnuniyetlerdir) ötekiler ise kötülerin; bunları beslemeli, onlara saygı göstermelisin, ötekileri ise terbiye edip baskı altına almalısın’ dediğinde

[c] böyle doğru bir sözü ne benimser ne de onu kalesinden içeriye koyverir; her seferinde eliyle ret işareti yapıp bu tutumunu sürdürecektir; dürtülerin (sevinç ve hazların) hepsi ona göre eşittir ve eşit saygı görecektir (ondan).”

“Evet o böyle biridir ve böyle davranır.”

“İşte böyle sürdürür gündelik hayatını ve kendini, onu etkisi altına almış dürtüye teslim eder; kâh sarhoş, flütlerin sesiyle büyülenmiş, kâh su içerek ayık, halsiz ve zayıf bir haldedir; kâh jimnastik yapar

[d] kâh tembel tembel dolaşıp aylaklık eder ve hiçbir şeye aldırmaz, çok geçmeden felsefe yapmaya başlayacakmış gibi görünür! Sık sık siyaset yapar. Yerinden fırlar, nutuklar atar, eylemlere girişir, artık gönlü nasıl isterse öyle yapar! Savaşçı kesilip savaşa dalar, tüccarlar gururunu kırarlarsa ticarete atılır. Hayatını düzene sokacak herhangi bir güç ona hükmetmez, ama hayatını tatlı ve özgür diye tanımlar ve sonuna kadar onun tadını çıkarmaya bakar!”[318]

[e] “Eşit haklara sahip adamın hayatını eksiksiz anlattın!”

“Çok çeşitli ve farklı yaşama tarzlarıyla dolu, güzel ve çok renkli olan o (demokratik) devlet gibidir, birçok erkeğin ve kadının yaşama tarzına hayranlık duyduğunu sandığım bu adam; çünkü devlet ve törelerin en fazla örnek modellerini o temsil etmektedir.”

“Muhakkak öyledir!”

[562a] “Peki şimdi, bu adamı Demokrasi’ye tekabül ettirelim ve onu tam anlamıyla demokrat karakter diye tanımlayalım mı?”

“Öyle yapalım!”

14. “En harika devlet biçimi ve en güzel adam olarak geriye Tiranlık ve tiran adam kaldı, öyle değil mi?”

“Evet!” dedi Adeimantos.

“Peki sevgili dostum, tiran kişinin özü olarak kendini gösteren şey ne sence? Çünkü Tiranlığın Demokrasi’den türediğini artık iyi biliyoruz, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Tiranlık, Demokrasi’nin Oligarşi’den türemesi gibi doğup ortaya çıkmıştır, değil mi?”

[b] “Aynen öyle!”

“Oligarşi’nin göz önüne serdiği ve üzerinde kurulu olduğu en yüksek değer zenginlikti öyle değil mi?”

“Evet!”

“Bu düzendeki doymazlık ve para kazanma dışındaki öteki bütün görevlerin ihmal edilmesi bu düzenin sonunu getirmişti, öyle değil mi?”

“Doğru!”

“Demokrasi de en yüksek değere ulaşma çabası yüzünden batıp gider, öyle değil mi?”

“Neyi kastediyorsun?”

“Özgürlüğü! Özgürlüğün en güzel değer olduğunu duyarsın bu devlet düzeninde, işte bu nedenle de [c] özgür doğmuş biri ancak bu düzende yaşayabilir, derler!”

“Bunu sık sık duyarız!”

“Peki az evvel sormak istemiştin, bu en yüksek değere (özgürlüğe) yönelik doyumsuzluk ve öteki bütün görevlerin ihmal edilmesi, bu devlet düzenini değiştirip bir Tiranlık isteği yaratmaz mı?”

“Niçin?”

“Demokratik bir devlet, özgürlük susuzluğu çekerken danışman olarak kötü sakilere sahipse

[d] ve o saf (karışık olmayan) özgürlükten, ölçüyü kaçırarak kadar içip sarhoş olmuşsa, memurları gerektiği kadar göz yumucu olmayıp, kendisine bütün özgürlükleri bahşetmezlerse onları cezalandırır ve canı ve oligarşik düşünceye sahip oldukları suçlamasını getirmez mi onlara?”

“Öyle yapar!”

“Memurlara itaat edenlere, üstlerini şımartıp onlara yağcılık edenler ve berduşlar, diye hakaret ederler; ancak kendilerine hiç ses çıkarmayan memurları ve memur gibi davranan kulları (tabi olanları) gerek özel ‘kişisel’ olarak gerekse de kamusal düzlemde övüp saygıyla anarlar. Böyle bir devlette özgürlük itkisi her şeyi kapsamalıdır, öyle değil mi?”

[e] “Nasıl kapsamasın ki?”

“Hatta evlerin içine kadar uzanır dostum, ta ki sonunda anarşi hayvanlar arasında bile kök salıncaya kadar!”

“Bunu kafamızda gözümüzde nasıl canlandıracağız?”

“Baba çocuğa benzemeye (onunla eşit olmaya) ve erkek çocuklarından korkmaya alışır; erkek evlat özgür olmak için babaya benzemek (onunla eşit olmak) ister; ebeveynlerine saygı göstermez, onlardan çekinmez;

[563a] sığıntılar yurttaşlarla eşit görürler kendilerini, yurttaşlar da sığıntılarla ve yabancılarla.”

“Öyle olur!”

“Bunun gibi şeyler ve başka ayrıntılar olup biter bu düzende. Öğretmen öğrencilerinden korkup onları şımartır. Çocuklar öğretmenlerini, eğitimcilerini adam yerine koymazlar. Ve gençler kendilerini yaşlılar ile eşit görür ve söz ve eylemde onlarla rekabete girerler; yaşlılar ise kendilerini gençlerin seviyesine düşürürler

[b] ve onlara karşı dostça ve sevgiyle davranırlar; onlara sevimsiz ve sert görünmemek için onları taklit ederler!”

“Kesinlikle!”

“Ancak sevgili dostum, böyle bir devlette özgürlüklerin bolluğunun yol açtığı en uç durum, satın alınmış erkek ve kadın kölelerin satın alan gibi özgür olma durumudur. Ancak erkek ile kadın arasındaki eşit haklara sahip olma özgürlüğünün nerelere vardığına değinmeyi unuttum.”[319]

[c] “Az önce Aiskhylos’la birlikte dilimize dolanan şeyi şimdi dışa vurmayalım mı?”

“Kuşkusuz! Bu konuda şunu söylemek istiyorum: Bu düzende insanların yanındaki hayvanların başka bir yerdekilere göre ne kadar serbest olduklarına, onları gözüyle görmeyen kimse inanmaz. Köpeklerin durumu, atasözündeki gibidir: Hanımefendisi neyse köpeği de odur ve ayrıca gerek atlar gerekse de eşekler diledikleri gibi (serbest) hareket etmeye iyice alışmışlardır ve insanlar onları görünce sokakta kenara çekilmedikleri takdirde yollarına çıkan herkese çarparlar. Kısacası her şey özgürlüklerle (serbestlikle) dolup taşar.”

[d] “Hayalini ne zamandır kurduğum bir şeyi anlatıyorsun sadece! Çünkü kırsal alana gittiğimde bunu ben de yaşıyorum!”

“Ancak özet olarak hepsinin bağlanabileceği asıl mesele şu: Mesela bütün bunların yurttaşın ruhunu ne kadar duyarlılaştırdığını fark ediyorsundur. Öyle ki en küçük bir eşitsizlik, bir tabi olma durumunda huysuzlaşacaklar ve buna katlanamayacaklardır. Çünkü sonuç olarak, tepelerinde bir efendiye asla tahammül edemeyecekleri için

[e] ne yazılı ne sözlü yasaları umursarlar.”

“Bu durumun ben de farkındayım zaten!”

15. “İşte dostum bu,” diye devam ettim, “Tiranlığın doğumunu hazırlayan, o muhteşem gençlik dönemine özgü cıvıl cıvıl başlangıçtır, sanırım.”

“Kesinlikle öyle de! Peki sonrası nasıl gelişiyor?”

“Oligarşi’ye musallat olan ve onu yok eden aynı hastalık burada da oluşup ortaya çıkar, ancak özgürlüklerin (serbestlik) bir sonucu olarak orada olduğundan çok daha şiddetli ve güçlüdür ve Demokrasi’yi boyunduruk altına alır.

[564a] Gerçekten de mevsimlerdeki, bitkilerdeki ve vücutlardaki her aşırılığın adeta bir kural olarak tam karşıtına dönüşmekte olduğunu biliyoruz. Aynı durum aslında toplumsal düzenler için de geçerlidir.”

“Öyle görünüyor!”

“Çünkü normalde aşan bir özgürlük (serbestlik) hem tek tek kişiler hem de devlet düzleminde aşırı bir uşaklığa (köleliğe) dönüşür.”

“Doğrusu da bu!”

“Ve gene doğrusu odur ki, sanırım, Tiranlık da Demokrasi’den başka bir devlet düzeninden doğmaz.[320] En üst düzeydeki özgürlükten (serbestlikten) en büyük ve katı uşaklık (kölelik) doğar.”

“Bu çıkarsama doğru!”

[b] “Ama sanırım sen bunu değil de, ister Oligarşi’de ister Demokrasi’de olsun aynı şekilde ortaya çıkan ve her ikisini de yıkan hastalığı sormuştun?”

“Haklısın!”

“Şu, en cesurların yol gösterdiği, ödlelerin izlediği tembel savurganlar türünü kast etmiştim; onları şu bazıları iğneli olan otlakçı arılar ile karşılaştırıyoruz.”

“Doğrusu da bu!”

“Bu her iki tür, doğup ortaya çıktıkları her devlette, bedenin içinde balgamin ve safranin yaptığı gibi, kargaşa yaratırlar.

[c] İyi hekimle birlikte devletin yasa yapıcısı kadar akıllı arıcı da bunların yuva kurup yerleşmelerine fırsat vermemek için daha uzaktan (yuvayı) kendileri korumalıdır; ama bir kez yuvaya yerleşmişlerse, petekle birlikte hemen kesip atmak gerekir onları.”

“Zeus adına, ne var ne yok, hepsini!”

“Hedefimizi olabildiğince açık seçik görebilmek için şunu kabul edelim.”

“Neyi?”

“Demokratik devleti kafamızda üçe bölelim[321][d] gerçekte de zaten üç bölümü var onun. Bölümlerden birini sözünü ettiğimiz, serbestliklerinden ötürü burada da Oligarşi’de olduğundan daha az yetişip büyümeyen otlakçı arılar soyu oluşturur.”

“Öyle!”

“Üstelik orada olduğundan çok daha bereketli büyürler!”

“Niçin?”

“Orada dikkati çekmeyip resmi makamların da dışında kaldıkları için idmansız ve zayıf düşerler; demokraside ise bu kısım, çok az sayıda iyi istisnaya birlikte tamamen öne çıkar. Bunlardan en kurnazları gerek konuşmada gerekse de eylemde etkilidirler; geri kalanlar ise konuşmacıların sahnesinin çevresinde oturup homurtu ve gürültüleriyle başka herhangi bir düşüncenin ortaya çıkmasına fırsat vermezler;

[e] bu nedenle demokratik bir devletin yönetimi ve idaresi istisnasız böyle adamların elindedir.”

“Kesinlikle!”

“Şu ikinci tür öbek de halktan alabildiğine ayrılır!”

“Hangi öbek?”

“Bu öbek genelde paracı olduğuna göre, düzen sevenler de çoğunlukla zenginler olacaktır, öyle değil mi?”

“Herhalde!”

“Burada otlakçı arılar için hem de en kolay yoldan elde edilebilecek bol bol bal bulunmaktadır.”

“Yoksullardan başka türlü zorla nasıl alacaklardır ki bu balı?”

“Bu yüzden bu zenginlerin (dünyasını) bir otlakçılar çayırı olarak adlandırırlar.”

“Evet, aşağı yukarı böyle bir şey derler!”

16. [565a] “Üçüncü katman, ellerinin emeğiyle yaşayan ve başka hiçbir şeyle uğraşıp dert edinmeyen halkın kendisidir; yoksul insanlardır bunlar, ancak hepsi bir araya geldiğinde Demokrasi’nin en büyük ve tayin edici bölümünü oluştururlar.”

“Öyledir! Ancak baldan pay almayacaksa o kadar sık bir araya gelmekte isteksiz olacaktır halk!”

“Politikacılar mülk sahiplerinden mallarını mülklerini çekip aldıkları sürece halk da baldan payını hep alacaktır.[322] Bu gasp ettiklerinin birazını halka dağıtırlar; büyük kısmını kendilerine ayırırlar.”

[b] “İşte bu kadarcık bir pay düşer onlara!”

“Ellerinden maddi varlıkları alınan kimseler halkın karşısına çıkıp konuşarak ya da ellerinden gelirse eylemlerle kendilerini korumaya mecburdurlar.”

“Elbette!”

“Hani bir yıkma planlamasalar da berikileri Demokrasi’nin ve Oligarşi’nin düşmanı olarak suçlarlar.”

“Eminim!”

“Ve eninde sonunda halkın kasten değil de hiçbir şeyden haberi olmaksızın ve iftiracıların kalleşliği sonucu

[c] (zenginlerin) kendilerine karşı harekete geçmek istediğini görünce, işte ancak o zaman, istesinler istemesinler, gerçekte birer oligarşi olup çıkarlar: Kendi

iradeleriyle, istekleriyle yapmazlar bunu; batırdığı iğneler ile bu felakete yol açan şu otlakçı arılardır!”

“Çok açık bu!”

“Karşılıklı davalar, hükümler, mahkemeler bunun sonucudurlar.”

“Elbette!”

“Ve halk her zaman, bir adamı ötekilerden ayırıp tepeye koyma, bunu pohpohlayıp şişirerek büyütme alışkanlığı gösterir!”

“Öyledir!”

[d] “Öyleyse şimdi açık seçik belli olan şu: Bir tiran doğup ortaya çıkıyorsa işte başka hiçbir yerden değil de bu liderlik kökünden çıkıp büyür!”

“Çok açık!”

“Peki halk önderliğinden tirana bu geçiş nasıl başlar? Besbelli ki önder kişi mitostaki adam gibi davranıp hareket etmeye başladığında; hani şu Arkadya’daki[323] Lykaios Zeus’u Tapınağı üzerine anlatılan mitostaki adam gibi.”[324]

“Hangi mitosta?”

“Şunda: Hani başka hayvanların etinin arasına bir parçacık da olsa insan iç organlarının parçası karışmışsa, bu insanın iç organlarının tadını bir kez almış olan kişi, kaçınılmaz olarak bir kurda dönüşmüş. Yoksa duymadın mı bu mitosu?”

[e] “Duymaz olur muyum!”

“Aynı şey o koruyucu efendi için de geçerlidir: Kendisine ölümüne kadar sadık güruhla birlikte halkın tepesine geçmiş kişi, soyunun akrabalarının kanından uzak durmaz, rakibini, çok sık rastlandığı gibi, haksız yere mahkemeye sürüklerse ve bir insan hayatını yok ettiği için üzerine kan sıçrayıp lekelenirse

[566a] ve lanet dudaklarıyla ve diliyle akraba kanının tadına bakarsa ve (insanları) sürer, öldürür ve halkın borcunu silmekten ve toprak bölüştürmekten söz edip durursa, bu adamın rakiplerince mahvedilmesi ya da bir tirana, yani bir insanken bir kurda dönüşmesi kaçınılmaz bir son, bir kaderdir.”

“Kurtuluş yoktur bundan!”

“Bu adam varlıklı insanlara karşı halkı ayaklandırmaya çalışıp durur!”

“Evet!”

“Sonra sürgüne yollanıp rakiplerinin karşı koymasına rağmen geri dönerse, tepeden tırnağa kusursuz bir tiran olarak geri gelecektir, öyle değil mi?”

“Tabii!”

[b] “Onu kentten kovamaz ya da iftiralarla halktan uzaklaştıramazlarsa, onu şiddet yoluyla, ama gizlice öldürmenin yollarını aramaya başlarlar!”

“Genelde böyle olur!”

“Bütün tiranların o çok bilinen arzusuna,[325] işi buralara kadar götürmüş tiranların hepsi ulaşır: Halkın kurtarıcısı sağ salim ayakta kalsın diye halktan kendisini korumasını rica ederek.”

“Kesinlikle öyle olur!”

“Ve halk tiranın hayatından endişe ettiği, (onunkine bağlı olduğunu düşündüğü) kendi hayatı konusundaysa umut dolu olduğu için onun bu arzusunu yerine getirir.”

[c] “Aynen öyle!”

“İşte, parasından dolayı halkın düşmanı olduğu kuşkusunu uyandıran zengin bir adam bunu görünce, Kroisos’a[326] ulaştırılan kehanet uyarınca,

‘Kumlu Hermos’a[327] doğru kaçacaktır;

ne öyle fazla oyalanır ne de utanır
Korkak denmesine kendine’.”

“İkinci bir kez eline utanma fırsatı bile geçmeyecektir çünkü!”

“Yakalanırsa, öldü demektir!”

“Başka yolu yok!”

“Ve bizim koruyucu efendi

[d] devrilip boylu boyunca yere serilmez yayarak koca bedenini toprağa,[328] aksine içinden birçok kimseyi aşağıya attığı devlet arabasının[329] içinde ayakta durur; az önce koruyucu efendiyken şimdi artık tastamam bir tirandır.”

“Nasıl olmasın ki!”

17. “Böyle bir adamın ortaya çıkıp yükseldiği bir devletin ve bizzat adamın mutluluğunu tasvir edelim mi?” diye sordum.

“Elbette edelim!” dedi Adeimantos.

“İlk günlerde herkesi hemen hemen gülümseyen bir yüz ifadesiyle karşılar,

[e] bir tiran olduğunu inkâr eder, özel kişi ve de devlet adamı olarak onlara çok şey vaat eder, borçları silen bir yasa çıkartır, toprağı halkın ve yandaşlarının arasında bölüştürür ve herkese karşı insafli ve yumuşak biri gibi davranır.”

“Mecburen!”

“Dış rakipleriyle kısmen anlaşarak, bazılarını imha ederek bir kez huzuru sağladıktan sonra, halk bir komutana ihtiyaç duysun, diye durmadan yeni savaşlar açar.”[330]

“Çok doğru!”

[567a] “Öte yandan bunun bir başka nedeni de insanların savaş vergileri yüzünden yoksul düşmelerini, sadece günlük dertleri ile baş başa kalıp onunla çok az uğraşmalarını sağlamaktır.”

“Belli bu!”

“Ayrıca gene, bağımsız düşüncelerinden dolayı egemenliğine karşı çıkma kuşkusu uyandıran kimseleri bir bahaneyle düşmanların eline teslim edip yok etmek için de (savaş çıkartır). Bütün bunlar durmadan savaşa bağlı huzursuzlukların diri tutulması zorunluluğunu getirir.”

“Kaçınılmaz olarak!”

[b] “Böyle olunca yurttaşların ona olan kin ve nefreti arttıkça artar.”

“Nasıl artmasın ki?”

“Onun iktidara tırmanmasında ona yardımcı olan, ardından kendileri de nüfuz sahibi olmuş adamlardan bazıları ona karşı ve kendi aralarında içlerinden geldiği gibi konuşacak ve olup biteni beğenmediklerini söyleyeceklerdir; en azından aralarındaki yürekli kimseler.”

“Böyle olabileceğini kabul edebiliriz!”

“Tiran iktidarını yürütmek istiyorsa, iyi kötü önemli tek bir dostu ve düşmanı kalmayınca kadar bunların hepsini bertaraf etmek zorundadır.”[331]

“Son derece açık!”

“Bu nedenle de kimin yürekli, kimin gözüpek, kimin cömert, iyi yürekli, kimin akıllı ve kimin zengin olduğuna çok dikkat etmek zorundadır;

[c] işte devleti hepsinden temizleyene kadar bütün bu erkeklere, istesin istemesin, düşman kesilebileceği ve onları kollamak zorunda kalacağı için de bayılır buna!”

“Güzel bir temizleme!”

“Hekimlerin vücudu temizlerken izlediklerinin tam tersi bir yoldur bu; çünkü onlar zararlı olanı ayıklayıp atar, iyi olanı bırakırlar; bu ise tersini yapar!”

“Hükümdarlık etmek istiyorsa başka çaresi de bulunmamaktadır besbelli ki!”[332]

18.

[d] “Ne bahtiyar edici, elini ayağını bağlayıcı bir zorunluluk ama; onu ya o alt düzeydeki kitle ile birlikte kalıp kitlenin nefretiyle birlikte yaşamaya ya da yok olmaya mecbur bırakan bir durum bu!”

“Öyle!”

“Ancak bu tür eylemlerinden ötürü yurttaşlar kendisinden ne kadar nefret ederlerse, o ölçüde kendine sadık ve yeterli sayıda bekçiye ihtiyacı olacaktır, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Peki ona sadık olanlar kimlerdir ve nereden bulacaktır onları?”

“Onlara ücretlerini ödedi mi kendiliklerinden koşarak geleceklerdir!” dedi Adeimantos.

“Köpekler adına, gene bir tür otlakçı arıdan, yabancı ve rengârenk, karışık gürühtan söz ediyorsun?”[333]

[e] “Ama haklıyım, öyle değil mi?”

“Peki bu durumda kendi devletinden...”

“Kendi devletinden ne...?”

“Yurttaşların elinden köleleri almaz mı, onlara özgürlüklerini verip kendi maiyetindeki muhafız birliğini bunlardan kurmaz mı?”

“Muhakkak, bu durumda onun en sadık hizmetkârları olacaktır bunlar.”

“Gerçekten de,” diye bağırırım, “senin şu tiranın,

[568a] önceki arkadaşlarını imha ettikten sonra böyle sadık dostlar edinebildiğine göre çok şanslı bir adam olmalı.”

“Gerçekten sadece böyle dostlara kalmıştır artık!”

“Ve işte bu dostları ona hayranlık duyarlar ve yeni yurttaşlar onun maiyetini oluştururlar; doğru dürüst insanlar ise ondan nefret edip kaçınırlar.”

“Nasıl kaçınmasınlar ki!”

“Boşu boşuna tragedyayı genelde akıllı ve bilge (bir tür) Euripides’i de onun doruğu saymıyorlar!”

“Nasıl yani?”

“Şu sözü uçurumlar kadar derin bir kavrayışla söylediği için:

[b] Tiranlar bilge dostluklar sayesinde bilgedirler! Belli ki bilge derken maiyetindeki insanları anlamaktadır (bizim) tiran!”

“Ve Tiranlığı öteki ozanlar (edebiyatçılar) gibi, tanrılığa ve benzer şeylere eşit tutarak över.”

“Tragedya yazarları böylesine bilge oldukları için, onları, Tiranlığın övücüleri olarak bizim devlete almayacak olursak, devlet konusunda bizleri ve bizim gibi düşünenleri bağışlayacaklardır!”[334]

[c] “Bağışlarlar bizi sanırım, en azından aralarındaki ince kimseler!”

“Sanırım (onları bizim devlete sokmazsak) öteki devletlere gidip ortalıkta dolaşacak, kalabalığı toplayacak, oyuncuların en güzel, en güçlü ve en ikna edici sese sahip olanlarını seçip kiralayacaklar, böylece Tiranlık düzenini ve Demokrasi’yi çekip oralara yatacaklardır.”

“Eminim bundan!”

“Üstelik bunun için para ve şan şeref de kazanırlar, tabii en çok tirandan; sonra ikinci sırada demokratlardan; ancak düzenlerin tepelerine tırmandıkça

[d] sanki nefesleri tükendikçe onu da beraber tırmandıramıyorlarmış gibi, şerefleri de aşağıda, geride kalmaya başlar!”

“Aynen böyle olur!”

19. “Neyse, konumuzdan saptık!” diye onları yüksek sesle uyardım. “Yeniden şu tiran ordusuna dönmek istiyorum, büyük, güzel, çok renkli ve durmadan değişen orduya! Neyle tutacaktır bu orduyu bir arada?”

“Belli bu!” diye atıldı Adeimantos, “Devlette kutsal hazineler bulunduğu sürece bunları tüketip duracak ve bıçak kemiğe dayanınca da öldürttüklerinin malını mülkünü kullanacak, halka yüklemiş olduğu vergileri ise kısacaktır.”

[e] “İyi de bunlar da tükenince ne olacak?”

“O zaman aşıkâr bir biçimde babanın maddi varlığına dayanarak yaşamaya çalışacaktır; hem kendisi hem silah arkadaşları, hem de erkek, kadın dostları.”

“Anlıyorum: Halk, tiranın babası, onu ve arkadaşlarını besleyecektir.”

“Eh, yapmalıdır bunu halk!”

“İyi de, halk çileden çıkmışsa ve yetişkin bir evlada hâlâ babanın bakmasının haksızlık olduğunu, tersinin yerinde olacağını söylerse ne olacak?

[569a] Onu, büyüüp halkı kendi kölelerinin kölesi durumuna getirip, hem onu hem de kölelerini, bütün öteki güruhla birlikte beslemesi için değil de devlete (kente) hâkim olunca halkı zenginlerden ve soylu denen kimselerden kurtarması için iktidara getirdiklerini söylerlerse ne olacak? Dolayısıyla halk, ona, güruhuyla birlikte devleti (kenti) terk etmesini emretti diyelim, tıpkı babanın oğlunu, serseri takımıyla birlikte evinden kovması gibi; ne dersin buna?”

“O zaman halk, Zeus adına, dünyaya ne berbat bir evlat getirmiş,

[b] şımartmış ve büyütmüş olduğunu fark etmiş ve zayıf birinin güçlü birini sürüp atmaya çalıştığını anlamıştır derim!”

“Peki ne düşünüyorsun, tiran, babasını zorlamayı göze alacak mıdır ve babası boyun eğmese onu terbiye etmeye yönelecek midir?”

“Kesinlikle, hem zaten önceden silahlarını ellerinden almışsa!”

“Demek ki bir baba katiline sen tiran ve yaşlı babanın kötü bir beslemesi diyorsun. İşte apaçık tiranlık budur ve atasözünün dediği gibi, halk da özgürlere hizmetin dumanından kaçayım derken, köleler arasında uşaklığın ateşine düşmüş olanlardır.

[c] Fazlasıyla geniş ve uygun olmayan özgürlüğün yerine köleleri efendiler yerine koyarak, arasında en ağır ve en acı uşaklığa mahkûm etmiştir kendini.”

“Gerçekten de böyledir!”

“Öyleyse haklı olarak, Tiranlığın Demokrasi’den doğup gelişmesini ve karakterini yeterince anlatmış sayabiliriz kendimizi.”

“Hem de nasıl!”

***

DOKUZUNCU KİTAP

1. [571a] “Şimdi geriye şu tiran[335] insanın kendisini,” diye tekrar söze girdim, “onun demokratik (insandan) doğuşunu, karakterini ve hayatını, mutlu mu değil mi, bunu incelemek kaldı.”

“Evet, bu görev hâlâ bekliyor!” dedi Adeimantos.

“Biliyor musun hâlâ neyin eksikliğini hissediyorum?”

“Neyin?”

“Dürtülerin türünü ve sayısını henüz yeterince tartışmadık; bu eksiklik sürdükçe, incelememizin anlaşılabilirliğinin en önemli ayağı kısa kalacaktır!”

[b] “Peki artık çok geç değil mi bunun için?”

“Kesinlikle değil! Dürtülerin nesini göz önüne almak istediğimi şöyle bir düşün! Şunları kast ediyorum: Gereksiz hazlar, zevkler ve dürtüler içinde birkaçı, sanırım örflere, âdetlere ve düzene ters düşüyorlar; insan bunları doğuştan getiriyor.[336] Ancak yasalar ve insanın iyi dürtüleri akıl ile işbirliği yapıp bu (kötü) dürtüleri denetim altına alırlarsa, bunlar, kimi insanların yakasını tamamen bırakırlar ya da geriye çok az zayıf (dürtü) kalır; ancak gene kimi kimselerde bunlar çok daha güçlü ve sayıca fazladırlar.”

[c] “Hangilerini kastediyorsun?”

“Öteki, mantıklı, sakın bölümün hâkimi olan ruh bölümü uykudayken, rüyada ayaklananları; hayvansı ve esrik, tıka basa doymuş bölüm yerinden kalkar, uykuyu şöyle bir üzerinden atar, oradan uzaklaşıp hazlarının tadını çıkarmak ister. Böyle duygular içinde, bildiğin gibi, mantıktan, akıldan ve utançtan tamamen kurtulmuş ve serbest kalmışçasına her şeyi göze alır. Hiç tereddüt etmeden kendi öz annesi ile ya da başka herhangi bir insan ile, tanrı ve hayvan ile ilişkiye girmeye çalışır;

[d] her türlü akraba ilişkisi suçunu (ensesti) işler ve hiçbir doyumdan kendini men etmez: Kısacası hiçbir delilikten ve utanç verici davranıştan korkup geri durmaz.”

“Çok haklısın!”

“Oysa iç dünyasında (ruhen) sağlıklı ve mantıklı biri olarak ve aklını harekete geçirdikten, onu iyi düşüncelerle besleyip kendine iyice geldikten, aklını başına topladıktan sonra yatmaya gitmek ise bambaşka bir şeydir.[337] Bu durumda, uyuyabilsin ve iyi yanı haz ve acıyla kargaşaya sürüklenmesin, dolayısıyla da kendi başına, düşüncelerle baş başa kalsın, hâlâ anlayamadığı (kimi) geçmişe, şimdiye ya da geleceğe ait bilgiler üzerinde kafa yorsun diye ruhunun o arzu eden yanını

[e] ne aç bırakmış ne de aşırı beslemiş,

[572a] ayrıca ruhun o atılğan, öfkeli, çabuk kızan yanını sakinleştirmiş, canını, başkalarına duyduğu öfkelerle sıkmaksızın dinlenmeye çekilip (yatağına) uzanmıştır; yani dürtüleri ve öfkeyi uyuşturmuş ve sadece, içinde aklın konukladığı üçüncü bölümü harekete geçirmiştir: İşte bütün bunlardan sonra dinlenmiş olacağından, bu durumda hakikati (gerçeği) muhakkak ki kavrayacaktır ve rüyalarının çehreleri (görüntüleri) örf, âdet ve yasaya çok az aykırı olacaktır.”

[b] “Düşüncene tamamen katılıyorum.”

“Konuşmamızdan fazla uzaklara sürüklendik. Bilmek istediğimiz ise sadece şu: Her insanın içinde anarşist, vahşi ve ürkütücü bir dürtü türü yaşar; hatta gayet düzenli, doğru dürüst biri gibi görünen aramızdaki kimselerin içinde de. İşte bu yan, kendini ancak rüyalarda gösterir. Düşün bakalım haklı mıyım ve buna katılıyor musun?”

“Kesinlikle!”

2. “Özelliklerini belirlediğimiz şu demokratik insanı hatırla.

[c] Küçüklüğünden itibaren, sadece para biriktirme dürtüsüne değer veren, öteki gereksiz, sadece oyuna (eğlenceye) ve içkiye yönelik dürtüleri hor gören tutumlu bir babanın elinde büyütülmüştü.”

“Evet!” diye cevap verdi Adeimantos.

“(Bu çocuk) ileride, tasvir ettiğimiz şu dürtülerle dolup taşan insanlar ile bir araya geldiğinde, babasının eli sıkılığına duyduğu nefretten ötürü, her türlü atılganlığın, gözüpekliğin, haddini bilmezliğin (temsilcisi), bu insanların hayatının içine balıklama atlayacaktı. Ancak karakteri onu baştan çıkartanlardan daha iyi olduğu için, her iki yana da çekildikten sonra

[d] ortada, her iki yaşama tarzının arasında bir hayat yolu bulmayı başarıyordu; ölçülü olduğuna kanaat getirdiği şekliyle, her tür (hayatın) tadını çıkartıyor ve özgür birine yakışır, yasalara aykırı olmayan bir hayat sürüyordu: İşte oligarşik insandan demokratik bir insan (karakter) böyle doğuyordu.”

“Böyle bir insan hakkında görüşlerimiz bunlardı.”

“Şimdi varsay ki, bu kişi yaşlandı ve babasının (kendisinin) yaşama tarzına göre yetiştirilen genç bir oğlu var.”

“Peki öyle varsayıyorum!”

“Ve farzet ki o da aynen babasının yaşadıklarını yaşıyor,

[e] onu her türlü utanç verici eylemin ve davranışın içine sürüklüyorlar, ama baştan çıkartıcılar bu yaptıklarına özgürlük (serbestlik) diyorlar; (sözünü ettiğimiz) ortadaki (ölçülü) dürtüler konusunda babası ve öteki akrabaları (yakınları) yardım ederlerken, baştan çıkartıcılar rakip yanı oluşturuyorlar. Bu kötü büyücüler ve tiran yetiştiriciler, genci başka türlü büyüleyemeyeceklerini (cezbedemeyeceklerini) düşününce, bütün hile ve hünerlerini kullanarak onun içine bir tutku –çürümüş ve bütün iyi değerleri har vurup harman savuran dürtülerin liderini, kanatlı, kudretli (dev) bir eşek arısını (otlakçısı)– sokuyorlar.

[573a] Bu tür insanların tutkuları bundan başka bir şey mi sence de?”

“Kesinlikle değil!”

“Şimdi bu tutkunun etrafına; ziyafetlerin, şöenlerin fûme (yoluyla yapılmış) yiyecekleri, kokular (parfüm ve yağlar), taç çelenkleri, şaraplar, taşkın zevk ve hazlar toplanıp onu besleyip çoğaltır ve bu eşek arısına özlemin iğnesini batırırlarsa,[338] ruhun bu demagoğu, (tutku) çılgınlığın dürtülerinden bir muhafız oluşturur ve etrafta dolaşmaya başlar

[b] ve kendisinde hâlâ kalmış dürüst, hatta saygıdeğer dürtü ve düşünce (kalıntısına) rastlarsa, onları ya öldürür ya kendi içinden kovup atar; sonunda bütün akli başında davranışları tamamen temizler ve sürükleyip getirdiği delilikle kendini ağzına kadar doldurur.”

“Tiran bir insanın ortaya çıkışını eksiksiz tasvir ettin!”

“Peki zaten oldum olası bu tutku, Eros, bir tiran değil mi?”

[c] “Muhakkak öyle!”

“Çıldırılmış, delirmiş kimse de insanlar hatta tanrılar üzerinde hâkimiyet kurmayı umar ve buna uğraşır, öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Sevgili dostum, bir kimse, doğuştan getirdiği verilerle ya da yaşama tarzıyla veya her ikisiyle birlikte (bunların etkisiyle) ayyaş, şehvet düşkünü ve deli olmuşsa, tiran bir adam olmaya doğru yol almaz mı?”

“Aynen öyle olur!”

3. “İşte bu, öyle sanıyorum ki, tiran bir insanın gelişiminin seyrini yansıtmaktadır. İyi de nasıl yaşar o?”

[d] “Bunu da bana sen söyleyeceksin, oyunda kullanılan o cümlelerin söylediği gibi,” diye cevap verdi Adeimantos.

“İyi, peki; sanırım yüreklerinde Eros’un tiran olarak yerleşmiş olduğu ve bütün ruhu yönettiği

insanların hayatı, bayramlar ve geçit törenlerinden, ziyafetlerden ve kadın arkadaşlardan geçilmez.”

“Mecburen öyle olur!”

“Ve çok sayıda güçlü tutku onun içinde kabırır durur; gece gündüz demeden ve (bu insandan) çok şey talep ederler.”

“Doğru. Hem de çok çok şey!”

“Varsa, gelirleri, hızla erir!”

“Elbette!”

[e] “Sonra borca batıp yaşamaya başlar ve sıra mala mülke el atmaya gelir!”

“Muhakkak!”

“Ve elde avuçta bir şey kalmayınca, (içine) yuva kurmuş çok sayıdaki o arsız, küstah dürtüler gecikmeden kükremeye başlarlar; insanlar ise, başka tutkuların batırdığı iğnelerle, özellikle de, kendisi dışındaki herkesi ve muhafızını yönlendirip duran Eros tarafından dürtüklenip sürükleniyormuşçasına, çılgınlar gibi ortalıkta dolanmaya, hileyle ya da zorla kendisinden alabilecekleri bir şeyleri olan kimseler var mı diye bakınmaya başlarlar.”

[574a] “Kaçınılmaz bir şey bu!”

“Bunlar mecburen her yerde haydutluk, hırsızlık yapmak zorunda kalırlar ya da (bunu yapamadıkları durumda) şiddetli acılar ve işkencelere teslim olmaktan kurtulamazlar.”

“Mecburen!”

“İnsanın (ruhuna sonradan) katılmış haz dürtülerinin öncekileri alt edip onların mülkiyetini ellerinden almaları gibi, anneden ve babadan çok daha genç olan bu insan da, kendi miras payının hakkından geldikten sonra, baba malına el koyabilmek için, daha fazlasına sahip olmaya ve onların elindeki malı mülkü almaya kalkacaktır.”

“Şüphesiz!”

[b] “Anne babası buna müsaade etmeyince de, önce çalmayı ve onları aldatmayı deneyecektir!”

“Kesinlikle!”

“Bunu yapamazsa işi haydutluğa ve şiddete döker.”

“Öyle yapar!”

“Yaşlı adam ve kadın dikilip kendilerini savunmaya kalkacak olurlarsa, sevgili dostum, beriki geri çekilecek ve kendini koruyacaktır; evet, bir tiran (zorba) gibi onlara karşı çıkmayacaktır, öyle değil mi?”

“Böyle bir insanın anne babası olmak istemezdim!”

“Ama Zeus adına, sevgili Adeimantos, kısa süre önce tanıştığım işe yaramaz bir kadın (kız) arkadaş yüzünden vazgeçilmez annesini,

[c] çocukluktan beri beraber olageldiği kız arkadaşını ya da yeni edindiği güzel ve gereksiz erkek dostu yüzünden artık yıpranmış, ama vazgeçilmez yaşlı babasını, dostlarından en eskisini, aynı çatı altında yaşıyorlarsa, fiilen taciz edip onlara saldırıp bu kimselerin kölesi haline getirmeyi mi?”

“Zeus adına, yapar bunu, eminim!”

“Tiran bir evlada sahip olmak harika bir duygu olmalı!”

“Muhakkak!”

[d] “Babasının ve annesinin malı mülkü eriyip bitince, ama bu arada içinde hazlardan, zevklerden dev bir sürü toplanmışsa, ilk önce evlerden birinin duvarını zorlayacak ya da gece yarısı dolanan (kötü) birinin pelerinine bürünecek, sonra da bir mabedi soyup soğana çevirecektir, öyle değil mi? Ve bütün bunlar olurken, çocukluktan beri güzel ve iyi hakkında taşıdığı görüşlerle birlikte hak, adalet ve dürüstlük konusundaki anlayışı da, kendisinin de katkılarıyla, kısa süre önce kölelikten kurtulmuş yeni görüşlerine, Eros’un muhafızına yenik düşecektir; eskiden,

[e] henüz içten demokratik bir insan, yasaya bağlı, baba eline bakan biriyken sadece uykuda, rüya sırasında serbest kalan görüşlerdir (dürtülerdir) bunlar. Ne var ki, Eros’un

zorba hâkimiyeti altına girmiş olduğu ve daha önce sadece ender olarak rüyalarında büründüğü o ürkütücü kimliğe, artık gündüzleri de büründüğü için, hiçbir korkunç cinayetten, hiçbir yiyecekten, hiçbir eylemden korkup geri durmaz artık.

[575a] Tiran tarzıyla, tamamen anarşik ve yasa tanımaz bir biçimde onun içinde yaşayan Eros, bir devlet gibi işgal altında tuttuğu insanın biricik hâkimi olarak onu, ürünüyle kendisini ve tayfasını, –hani şu yer yer fena bir birlikteliğin sonucu olarak dıştan onun içine zorla girmiş, yer yer de onun karakterinin aynı özelliklerince serbest bırakılmış şu kitleyi– besleyip her çılgınlığa sürükleyecektir. Bu türden bir insanın hayatı böyle değil midir?”

“Böyledir!”

“Ve devlette bu türden az sayıda insan varsa ve geri kalan kitlenin akli başındaysa

[b] bu az sayıdaki insan, devletin dışına göç edip başka bir tirana muhafız olarak hizmet eder ya da savaş olan bir yer varsa, paralı askerlik yapmaya çalışırlar. Ama her yerde barış ve huzur hâkimse, devletin içinde kalıp kimi ufak tefek zararlar vermekle yetinirler.”

“Bununla ne demek istiyorsun?”

“Çalmak, çırpamak, bir yere gizlice ve zorla girmek, milletin kesesini kesip almak, haydutluk, kundakçılık, köle ticareti yapmak gibi eylemleri; yetmez, ağızları laf yapıyorsa insanları ihbar eder, sahte kanıtlar (belgeler) sunar ya da rüşvete boyun eğderler!”

[c] “Sen şimdi, bunları yapan insanların sayısı az diye bunlara küçük zararlar mı diyorsun?”

“Evet, çünkü küçük, sadece büyük ile orantısına göre (onun ile karşılaştırıldığında) küçüktür ve ne yaparlarsa yapsınlar, bütün eylemleri, bir tiranın yönetimi altındaki bir devletteki sefalet ve felaketin (mutsuzluğun), –hani bir deyiş kullanmak istersek– eline bile su dökemezler! Çünkü böyle insanlar, bütün maiyetleriyle birlikte devlette ağır basmaya başlar ve kendilerine bağlı kitlelerinin farkına varırlarsa, kitlenin akılsızlığını da kullanıp tiranı besleyen kimseler olurlar,

[d] hani şu, onların arasında en büyük ve en güçlü tiranı ruhunda taşıyan adamı.”

“Haklı olarak, çünkü onların arasındaki en sert, en hâkim kimsedir o!”

“Ötekiler gönüllü olarak ona uyarlarsa ne âlâ; ancak devlet ona katılmazsa, o zaman tiran, bir zamanlar anne babasına yaptığı gibi, şimdi de, elinden gelirse, yurduna karşı kötü davranacak ve bunu yapabilmek için de dışarıdan yeni dostlar getirecektir; böylelikle, Giritlilerin dediği gibi, bir zamanlarki sevgili ‘anayurdunu’ ve yurdu uşaklaştırıp koruyacaklardır! Böylece, böyle bir insanın tutkusu da amacına ulaşmış olacaktır.”

[e] “Olacaktır!”

“Bu insanlar iktidara gelmeden hemen önce kişisel (özel) hayatlarında şöyle davranırlar: Önce kendilerine yağcılık edecek ya da her türlü hizmete hazır olan kimseler ile ilişki kurmaya çalışır ya da kendilerinin bir şeye ihtiyaçları olduğunda, itaatkâr biri olup çıkar

[576a] sırf dost görünebilmek için her şeyi yaparlar; ancak bir kez amaçlarına ulaştılar mı, ötekileri tanımazlar bile!”

“Aynen böyledirler!”

“Ömür boyu dostları olmaz onların, her zaman bir başkasının ya efendisi ya da kölesidirler; çünkü hakiki dostluk tiran karakterin özüne her zaman aykırıdır.”

“Kesinlikle!”

“Haklı olarak böyle insanlara ‘güvenilmez, sadakatten yoksun insan’ deriz!”

“Nasıl demeyelim ki?”

“Ayrıca, daha önce adaletin özünün ne olduğu konusunda fikir birliğine varabildikse, onu alabildiğine haksız biri olarak da tanımlarız!”

[b] “Adalet konusundaki görüşlerimiz doğrudu zaten!”

“Kısaca en kötü insan tipinin özelliklerini özetleyiverelim: Bu kimse gerçekte, az önce rüyayı çizirken tasvir ettiğimiz gibidir.”

“Çok doğru!”

“Demek ki doğasından (yaradılıştan) yönetme bağımlısı olan kimse, bir başına hâkim (hükümdar/yönetici) olursa, böyle bir adam, burada çizdiğimiz türden biri olup çıkar! Ve tiran olarak ne kadar uzun yaşarsa, o kadar nemrut birine dönüşür!”

“Çok doğru,” dedi sözün burasında lafa giren Glaukon.[339]

4. “En yozlaşmış, en sefil kimsenin en bahtsız kimse olduğu da ortaya çıkmayacak mı?” diye sordum.

[c] “Ve en uzun süre ve en üst düzeyde tiran olmuş kişi, gerçekten de en uzun süre ve en fazla mutsuz olan kişi değil midir? Geniş kitlenin bu konuda farklı görüşleri bulunmaktadır.”

“Böyle de olması gerekiyor,” diye cevap verdi Glaukon.[340]

“Demek ki tiran insan tiran devlet ile aynen demokrat insanın demokrasi ile öteki insanların da öteki devlet biçimleri ile oluşturdukları mütakabiliyet ilişkisi içinde bulunmaktadır?”

“Başka türlü nasıl mümkün olabilir ki?”

“Öyleyse bir devlet bir başka devlet ile kusursuzluk ve mutluluk bakımından nasıl bir tekabüliyet ilişkisi oluşturuyorsa, bir adam da başka bir adam ile böyle bir ilişki oluşturur.”[341]

[d] “Elbette!”

“Peki bir tiranlık kusursuzluk bakımından daha önce tanımladığımız krallık yönetimi karşısında nasıl bir konumdadır?”

“Bunlar en uç karşıtlıkları oluştururlar: Bu devletlerden biri en iyi ötekisi en kötü devlettir.”

“Hangisini kastettiğini sormuyorum bile, besbelli bu. Mutluluk ve mutsuzluk bakımından karşılaştırdığında da böyle bir yargıya mı varıyorsun yoksa orada farklı mı düşünüyorsun? Sadece tirana ve onun çevresindeki küçük sürüye bakıp gözlerimizi körleştirmeyelim ve zorunlu olduğu şekilde bütün devlete nüfuz edelim ve oradaki duruma bakalım; demek ki tamamen derine dalmak

[e] ve her yana bakıp düşüncemizi ona göre ortaya koymak durumundayız.”

“Talebinde haklısın! Herkes, Tiranlık’tan daha mutsuz bir devlet, Krallık’tan da daha mutlu bir devlet olmadığını gayet iyi biliyor.”

“Şimdi kalkıp da insanlar hakkında yargıya varırken aynı şeyi talep edersem, bu talebimde haklıyım mı öyle değil mi: Bunlar hakkında sadece

[577a] zekâsının keskinliği sayesinde insanın karakterine nüfuz edebilen ve onun içini görebilen kimse karar vermelidir; yoksa öyle çocuk gibi sadece yüzeysel yargılarla yetinen ve tiran insanın yanıltıcı dış görünüşleriyle, davranışlarıyla kafası karışan kişi değil; hayır, çekirdeğe kadar inip onun içini görebilmelidir böyle biri. Hepimizin böyle yargıya varma yeteneği bulunan, ayrıca tiran ile aynı çatı altında kalmış ve onun ev içi ilişkilerini, hayatını, yakınlarına

[b] akrabalarına davranışlarını, hiç süsleyip gizlemeden, tiyatrodaki (gibi) pozlar yapmadan, göz önüne serdiği haliyle görüp her şeye tanıklık etmiş birinin sözlerine kulak vermemiz gerektiğini[342] sanıyorum; ardından da gene bütün bunları yaşamış olan kimseden, tiranı mutluluk ve acı yönünden öteki insanlar ile karşılaştırıp bize bilgi vermesini talep edip (bu durumda) devletin karşı karşıya bulunduğu tehlikeleri anlatmasını isteyelim.”

“Bu talebinde de haklısın elbette!”

“Öyleyse, bize bu soruların cevabını verecek birini bulmuş olmak için, sırf varsayım olarak, o sözünü ettiğimiz, yargıya varma yeteneğine sahip kimselerden biri ve bu konuda deneyim sahibi olduğumuzu kabul edelim mi?”

“Evet!”

5.

[c] “Şöyle bir düşün bakalım!” dedim ona. “Devlet ile insan arasındaki benzerliği iyice düşün, adım adım her şeyi incele ve ardından durumu tespit et!”

“Hangi bakımdan?”

“Önce devletten söz edelim: Tiran devletini özgürlükçü mü, yoksa uşaklaştırıcı bir devlet olarak mı tanımlıyorsun!”

“En üst düzeyde uşaklaştırıcı (köleleştirici) bir devlet olarak!”

“Ama bu devlette de efendiler ve özgür insanlar var, değil mi?”

“Ama çok az; çünkü herkesin, özellikle de en becerikli, gayretli (erdemli) olanların onur kırıcı ve mutsuz bir uşaklık içinde yaşadıklarını görüyorsun orada!”

[d] “Tespitimiz gereği insan devlete aynen benziyorsa, onun içinde de aynı durum hâkim olmalı: Ruhu uşaklıklarla ve tutsaklıklarla doludur ve en berbat ve en çılgın yanı (bütüne) hâkimken, gene en iyi yanlar da onun içinde yer alır.”

“Öyle olmak zorunda!”

“Peki böyle bir ruha uşaklaştırılmış mı yoksa özgür mü dersin?”

“Elbette uşaklaştırılmış (köleleştirilmiş) derim!”

“Uşaklaştırılmış bir tiranın hükmettiği bir devlet, kendi iradesine en az tabi olan devlettir, öyle değil mi?”[343]

“Muhakkak!”

[e] “Öyleyse uşaklaştırılmış ruh da kendi iradesinin peşinden gidemez; hani ruhu bir bütün olarak alırsak; çünkü durmadan bir iğne tarafından şiddetle dürtüklenip sürüklenir, huzursuzlukla dolup taşar; ruh hali değişip durur.”

“Kesinlikle!”

“Tiranlık’la yönetilen devlet zengin midir yoksa yoksul mu?”

“Yoksuldur.”

[578a] “Öyleyse tiranca yönetilen ruh da yoksul ve aç olmalı?”

“Hem de nasıl!”

“Ayrıca böyle bir devlet ve insan endişe ve korku içinde kıvranmaz mı?”

“Öyle!”

“Yanıp yakınmalar, ağlayıp acılara boğulmalar; bütün bunları bu derecede başka bir devlet biçiminde bulmak mümkün mü?”

“Kesinlikle değil!”

“Peki böyle ruh halleri, dürtü ve tutkularıyla çığıından çıkmış tiran bir insandan başkasını böylesine hâkimiyet altına alabilirler mi?”

“Nasıl alsınlar?”

[b] “Bütün bunları ve daha fazlasını göz önünde tuttuğun için bu devleti bütün devletler arasında en mutsuz devlet ilan ettin, öyle değil mi?”

“Haklı olarak, değil mi?”

“Elbette, peki aynı yönden baktığında tiran insan için ne hükme varıyorsun?”

“Bütün insanlar arasındaki en mutsuz kimse olmalı o!”

“İşte bunda haksızsın!”

“Niçinmiş o?”

“En mutsuz kişi o değil henüz!”

“Peki kimmiş?”

“Sana ondan çok daha mutsuz gelecek kişi...”

“Kim?”

[c] “Tiran karakterli (özünde tiran olan), sıradan bir yurttaşken, böyle yaşamayıp kaderince tiranlık düzeyine yükseltilme şanssızlığına uğramış biri!”

“Daha önce ortaya koyduklarımıza bakacak olursak haklısın!”

“Evet, ama böyle şeyler hakkında doğrudan bir fikri olmak yetmez; aşağıdaki tarzda ilerleyip her şeyi enikonu düşünüp taşınmak gerekir. Çünkü bizim için en önemli şey, iyi ya da kötü hayat söz konusu burada!”

“Çok doğru!”

“Kafa yor bakalım, düşündüklerim doğru mu değil mi? Sanırım düşünmeye şu noktadan başlamalıyız.”

[d] “Hangi noktadan?”

“Devletlerde birçok köleye sahip olan zengin, özel kişilerin durumundan. Çünkü birçok kişi üzerinde hâkimiyetleri bulunması bakımından tiranlar ile karşılaştırılabilir durumdadırlar. Tiran sadece insan kalabalığı bakımından ondan fazlasına hükmetmektedir.”

“Öyle!”

“Bu insanlar, bildiğin gibi, endişesiz yaşar ve evdeki insanlardan korkmazlar.”

“Zaten niçin korksunlar ki?”

“Tabii, peki nedenini de biliyor musun?”

“Evet, çünkü (bizim devletimizde) her bir yurttaşta zaten devlet yardım eder de ondan.”

[e] “Çok güzel! Bir tanrı, elli ya da daha fazla köleye sahip olan birini kentten havalandırıp onu, karısını, çocuklarını, kölelerini, varını yoğunu toplayıp ıssız bir çöle, hiçbir özgür yurttaşın onun yardımına gelemeyeceği bir yere indirecek olsa; kölelerinin kendilerini öldürebilecekleri korkusuyla kendisinin, eşinin ve çocuklarının hayatından nasıl da endişe ederdi, değil mi?”

“Akla gelebilecek her türlü endişeyi taşırdı!”

[579a] “Bu durumda kimi kölelere karşı sevimli olmak, onlara vaatlerde bulunmak ve mecbur olmadığı halde onları serbest bırakmak zorunda kalacak; giderek kendi kölelerinin yağıcı olup çıkacaktır.”

“Olmalı, yoksa işi bitik demektir!”

“Şimdi bir tanrı, onun çevresine, bir kimsenin ötekinin efendisi olmasına müsaade etmeyen, bunu yapmaya kalkanları da, ele geçirdikleri anda en korkunç cezalara çarptıran birçok komşu yerleştirse?”

[b] “Bu durumda bizimki çok daha büyük bir felaket ile baş başa demektir, çünkü çepeçevre düşmanlarla sarılı olacaktır.”

“Peki tiranın özü (karakteri) bizim tasvir ettiğimiz gibiyse, akla gelebilecek her türlü endişe duygusu ve tutku içinde, buna benzer bir hapis hanede zincirlenmiş olarak yaşamaz mı o sence? Yaradılıştan bir tad, haz insanı olan bu kişi, bütün yurttaşlardan farklı olarak tek başına hiçbir seyahate gidemez, öteki özgür yurttaşların aksine, törenleri, oyunları izleyemez; daha çok zamanının büyük bir kısmını kendi evine sinip bir kadın gibi yaşayarak geçirir

[c] ve bir yurttaş kalkıp dış ülkelere seyahat yapıp güzel bir şeyler görünce, kıskançlıktan delirir.”

“Aynen böyle olur!”

6. “Demek ki, iç yapısının kötü olmasından ötürü az önce tiran ve en mutsuz kişi olarak ilan ettiğin kişi, yani özel kişi olarak yaşamayıp kader tarafından tiran olmaya zorlanmış ve daha kendine hâkim olmazken başkalarına hâkim olmaya çalışan adam, kendine o ölçüde fazla acı çektirir; aynen hasta, daha kendisiyle başa çıkamayan bir bedene sahip

[d] birinin özel kişi olarak değil de, başka vücutlar ile rekabet ve kavga içinde yaşamaya zorlanmasında olduğu gibi.”

“Karşılaştırmam mükemmel sevgili Sokrates ve sözlerin doğru!”

“Bu durum, sevgili Glaukon, sefil bir durum, değil mi?”

“(Böyle bir) tiran, senin dünyanın en mutsuz kişisi ilan ettiğin tirandan çok daha bedbaht yaşamaz mı?”

“Hiç kuşkusuz!”

“Öyleyse, kimileri inanmak istemeseler de, hakiki tiran, –hükmettiği devlete benzemesi koşuluyla– gerçekte, tutkularını hiçbir zaman tatmin edemeyen,

[e] boyun eğmenin, hizmet etmenin ve yağcılığın ve düşmüşlüğü doruklarında gezinen bir köledir; ruhun bütününe bakmayı becerebilirsek, arzularının çoğunun yerine getirilmemiş, ömür boyu korkular, acı ve ıstıraplar içinde kıvranan zavallı bir gariban olduğunu görürüz.”

“Elbette!”

[580a] “Ona ayrıca daha önce değindiğimiz özellikleri de atfedeceğiz: Dolayısıyla, hükmetmesi yüzünden, daha öncesine göre çok daha fazla kıskanç, kallesiz, haksız, dolsuz, kutsal olana saygısız, her türlü kötülüğü besleyip yapmaktan çekinmeyen biri olup çıkmaktan kurtulamaz; ve bunun sonucunda da (dünyanın) en bahtsız insanıdır ve çevresindekileri de aynı sefaletin içine sürükler.”

“Aklı başında kimse bu tespitine karşı çıkmayacaktır!”

“Peki devam edelim! [b] Şimdi final müsabakalarındaki hakem gibi konuş ve kanaatine göre kimin mutluluk bakımından birinci kimin ikinci olduğunu söyle[344] ve ilk beşi kralcı, timokratik, oligarşik, demokratik ve tiran insan sırasıyla açıkla!”

“Karar vermek kolay! Onları korolarda olduğu gibi, becerikliliğe, erdeme ve kötülüğe, mutluluğa ve mutsuzluğa göre sıralamak isterim.”

“Bir tellal kiralayalım mı, yoksa ben mi bildireyim sonucu. Ariston’un oğlu[345] karar vermiştir (diye):

[c] En becerikli, gayretli, çalışkan, erdemli kişi en mutlu kişidir, bu da bir kral gibi kendine hâkim olup kendini idare edebilen kralcı tarzdaki kimsedir; en kötü ve en haksız kişi en bahtsız kişidir, bu da hem kendini hem de devleti en çok uşaklaştıran tiran tarzlı adamdır.”

“Tamam, böyle ilan etmiş olayım!”

“Bunların tanrılardan ve insanlardan gizlenip gizlenemediklerini de ekleyeyim mi?”

“Ekle!”

7. “Peki, tamam! Şimdi bu ilk ispat; şimdi ikinci ispatı bir düşün bakalım, aklına bu konuda söyleyecek bir şey geliyor mu?”

[d] “Hangi ispatmış o?”

“Aynen devletin üç sosyal öbeğe bölünmüş olması gibi insanın ruhunun da üç bölümde toplanmış olması, bana öyle görünüyor ki, her sağlıklı insan aklı için üçüncü bir ispat koyuyor ortaya!”

“Hangi ispatı?”

“Şunu: Üç ruh bölümü olduğuna göre üç çeşit de sevinç[346] olmalı; her bir bölüm için bir sevinme hali; gene her birine bir dürtü ve hâkimiyet (yönetim) biçimi karşılık gelmelidir.”

“Bundan neyi kastediyorsun?”

“Bölümlerden biri, insanın öğrenmesini sağlayan bölümdür demiştik, ikincisi, taşkın, atılğan, gözüpek, cesur davranmasına yol açan bölüm,

[e] üçüncüsünü ise birçok yönü içerdiği için karakterize etmekte biraz zorluk çekmiştik ve en belirleyici, en büyük özelliğini göz önünde tutarak, arzu eden, istekleri en yoğun bölüm olarak tanımlamıştık onu; yiyeceğe, içeceğe duyduğu arzular şiddetliydi bu bölümün, aşka, aşkla beraber ortaya çıkan öteki fenomenlere de öyle; kazanç hırsı taşıyan, para canlısı bölüm de bu bölüme giriyordu; çünkü bu türden dürtüler en çok parayla tatmin olurlar.”

[581a] “Çok doğru!”

“Bu ruh bölümünün hazzı ve sevgisi, kazanca yönelmiştir diye iddia ediyorsak, bu tanımla tek bir ana karakteristik özelliğe dayanmış oluyoruz; ve bu ruh bölümünden her söz edişimizde açık seçik bir görüntü çıkıyor karşımıza. Ve haklı olarak bu bölüme, para ve kazanç canlısı diyebiliriz.”[347]

“Sanırım diyebiliriz!”

“Atılgan, gözüpek, hırslı yan, her zaman bir bütün olarak gücün, kudretin, iktidar ve ünün peşindedir, demiştik, öyle değil mi?”

[b] “Hem de nasıl!”

“Dolayısıyla da bu bölüme, zafer ve ün, onur seven bölüm, dersek yanlış olmaz herhalde?”

“Tam oturur!”

“Öğrenme yetimiz, herkesin fark ettiği gibi, her zaman katıksız hakikatin bilgisine yönelmiştir ve bütün ruh bölümleri içinde para ve ün peşinde en az olan bölümdür bu.”

“Öyle!”

“Şimdi, ruhlar içinde, duruma göre hangisi uygunsa, bu bölümlerden kâh biri kâh ötekisi hâkim duruma geçer!”

[c] “Öyle!”

“Bu bakımdan üç temel insan biçimini (karakterini) birbirinden ayırt edebiliriz: Bilgeliksever, zafersever ve kazançsever!”

“Elbette!”

“Ve her bir temel (insan) biçimi için de (karşılık gelen) bir sevinç (memnuniyet, zevk duyma durumu) vardır.”

“Evet!”

“Böyle üç kişiye sırayla, bu hayat biçimlerinden hangisinin en huzur verici, en hoş olduğunu sorarsan,[348] her biri kendi hayat biçimini koyacak yer bulamayacaktır.

[d] Gözü kazançta olan adam, paranın, kazancın hazzının yanında, ünlü olmanın ya da öğrenmenin hazzının devede kulak kaldığını söyleyecektir. Para getirmediikten sonra bunların hiçbir kıymeti yoktur onun gözünde!”

“Doğru!”

“Peki ya, gözü ünde, şanda şerefte olan kişi? Paranın getireceği hazzı, sevinci, alabildiğine sıradan sayıp, öğrenme hazzını da, insana ne ün ne de saygınlık kazandırdığı için, boş gevezelik saymaz mı?”

“Öyle yapar!”

“Peki şu konuda kendimizi neye inandıralım sence: Bilgelik seven,

[e] hakikati bilmenin ve kesintisiz öğrenmenin hazzı ve sevinci karşısında öteki sevinçleri, hazları nasıl değerlendirecektir? Bunları, aslında zorunluluğa bağlı hazlar olarak tanımlayacaktır; çünkü ortada onu bunlara yönelten bir zorunluluk bulunmadıkça onlardan uzak duracaktır!”

“Kesinlikle böyle olduğunu kabul edebiliriz!”

8. “Gelgelelim bu insan sınıflarına karşılık gelen sevinç ve hazlar ve de bunların bütün bir yaşama tarzı (birbirine göre) tartışmalı olduğu sürece, hani bunlardan hangisinin daha güzel, hangisinin daha çirkin, berbat olduğu, hangi yaşama tarzına bağlı olanın daha iyi ya da daha

[582a] kötü yaşadığı anlamında değil de, kimin daha rahat, dertsiz, huzurlu olduğu anlamında belirsizlik sürüp gittiği sürece, aralarında hangisinin doğruya en yakın olduğunu nasıl bileceğiz?”

“Bunu söyleyebilecek durumda değilim!” dedi Glaukon.

“Öyleyse şöyle düşün: Doğru bir yargıyı hangi temelin üzerine inşa etmek zorundayız? Deneyimin, kavrama yetisinin ve mantığın (aklın) üzerine değil mi? Yoksa daha iyi yargıya varma araçları var mı?”

“Olması imkânsız!”

“Öyleyse şöyle düşün: Bu üç insan (biçimi) arasında sözünü ettiğimiz o hazlar, sevinçler bakımından, en deneyimli olan hangisidir?[349] Kazanç hırslı olan kimse hakikatin özünü kavramak isterse

[b] bilimden sevinç duyma (zevk alma) konusunda filozofun kazançtan sevinç (duyma) zevk alma konusunda sahip olduğu deneyimden daha fazlasına mı sahiptir?”

“Ne gezer? Çünkü biri (filozof) çocukluktan başlayarak öteki sevinçleri (memnuniyetleri) tatmak zorundadır; oysa para hırsı olan kimse şeylerin özü ile bir kez uğraştı diyelim; bu sevincin tadını duymasına ya da en azından (bu tadı) deneyim olarak kaydetmesine gerek yoktur; hatta bu konuda gayret etse de pek kolay olmayacaktır bu onun için.”

“Demek ki filozof deneyim bakımından sevincin her iki türünde de, para hırsı olan kimseden çok daha üstün durumdadır?”

[c] “Çok belirgin bir biçimde!”

“Peki şan, şeref hırsı olan kimseden? Şanın, ünlü olmanın verdiği sevinç konusunda berikinin bilgi konusunda sahip olduğu deneyimden çok daha azına mı sahiptir?”

“Hayır,” diye cevap verdi. “Çünkü ün ve şeref, ulaşmaya çalıştıkları hedeflerine varan herkesin peşinden gelir; zengin, birçok konuda saygı ve takdir görür; cesur ve bilge olan da. Bu nedenle de hepsi ünün getireceği sevinç (vereceği memnuniyet) konusunda deneyim sahibidirler. Gelgelelim hakiki varlığa (olma-hali’ne) bakma sevincini, hakikati (gerçeği, doğruyu) sevenin dışında birinin tatmış olması imkânsızdır.”

[d] “Demek ki deneyimleri sayesinde (sevinç konusunda) en iyi karar verme (yargıya varma) gücüne o sahiptir?”

“Hem de nasıl!”

“Üstelik bir tek o kavrama (düşünme) konusunda (ötekilere göre) çok daha deneyimlidir, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Öyleyse, yargılar oluştururken kullanmamız gereken araç (alet), para hırsı ya da ün hırsı olanın değil, bilgeliği sevenin bir aracıdır, öyle değil mi?”

“Neyi kast ediyorsun?”

“Mantığın yardımıyla yargıya varmamız gerektiğini söylemiştik.”

“Evet?”

“Mantıksal incelemeler (araştırmalar) en başta bilgeliği sevenin aracıdır, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Para ile kazanç bir yargı oluşturmanın en iyi araçları olsalardı

[e] para hırsı olan kimsenin övgüsü ve yergisi de hakikate (doğruya) en yakın bir yere denk gelirdi!”

“Zorunlu olarak!”

“Şeref, zafer ve cesaret (yargı oluşturmanın en iyi araçları) olsalardı, o zaman da ün hırsı taşıyan ile zafer sevenin (övgüsü ve yergisi hakikate en yakın bir yere denk gelirdi), öyle değil mi?”

“Besbelli bu!”

“Ama konumuz deneyim, kavrama ve mantık olunca?”

“Bu durumda, zorunlu olarak hakikatin ve aklın dostunun övdüğü şey hakikate en yakın yerde durmalıdır!”

[583a] “Üç sevinç türünden, düşünmemizi sağlayan ruh bölümünün ve ruhlarında bu bölümün hâkim olduğu insanların sevinci en hoş olanıdır, öyle değil mi?”

“Kavramayı bilen, gerçek uzman olarak kendi hayatını övdüğüne göre, başka türlü mümkün olabilir mi?”

“Bizim hakemimiz hangi hayatı ve hangi sevinci ikinci sıraya yerleştiriyor bakalım?”

“Besbelli ki savaşıma ve şan şeref sevincini; çünkü bu sevinç para kazanan adamkinden daha yakındır birincisine!”

“Son sıraya da kazanç hırsı olanın hazzını koyacaktır o!”

“Elbette!”

9.

[b] “İşte bunlar peş peşe yapılmış iki ispat ve adil kişi, adil olmayı

iki kez yenmiş oldu. Şimdi de olimpiyat oyunları âdetine göre kurtarıcı ve Olimposlu Zeus'a ithaf edilmiş üçüncü aşamaya geçelim.[350]

Unutma, ötekilerin hiçbir sevinçi, bilgidен sevinç duyanınki kadar hakiki ve salt değildir; bir bilgeden[351] duymuştum sanırım; bunlar sadece gölgelerdir. Dolayısıyla da bu (adil olmayan için) en büyük ve tayin edici yenilgi sayılır!”

“Muhakkak da, ne demek istiyorsun tam olarak?”

[c] “Ne demek istediğimi tasarlarken sen de bana cevaplar verirsen iyi olur!”

“Sor, yeter!”

“Cevap ver öyleyse! Acı hazzın karşıtıdır, öyle değil mi?”

“Evet!”

“İnsanın ne acı ne de haz duyduğu bir durum var mıdır?”

“Tabii!”

“Her iki karşıt duygunun tam ortasındadır bu ve ruhun bu her iki duyguya göre belli bir huzur halini temsil eder. Yoksa farklı mı düşünüyorsun?”

“Yoo!”

“Hastaların hastalıkları sırasında söylediklerini hatırlıyor musun?”

“Hangilerini?”

“Sağlıktan daha güzel bir şey yoktur, derler, ama hastalanmadan önce bunun hiç farkında olmamışlardır.”

[d] “Evet, hatırlıyorum.”

“Ağır bir ıstırapla kıvranan insanların da, bu ıstırapın bitmesinden daha hoş hiçbir şey olamaz, dediklerini de duymuşsundur?”

“Evet!”

“Benzer birçok durumda da insanlar bir dertleri, acıları varsa, dertten, acıdan kurtulmuş olmayı ve öteki uçtaki sevinçleri değil de aradaki huzur durumunu en büyük haz olarak övüp dururlar.”

“Çünkü o durumda bu huzur ve rahatlık hali çok iyi gelir ve onu arzu ederler.”

[e] “Ve bir sevinç son bulduğunda, sevincin ardından gelen huzur halini acı olarak duyar mıyız?”

“Herhalde!”

“Öyleyse bu iki aşırı uç arasındaki durum, huzur, sükûnet durumu, aynı zamanda her iki durumu birden temsil edebilir; sevinci ve acıyı, öyle mi?”

“Öyle görünüyor?”

“Her iki şeyden hiçbirisi olmayan bir şey, o her iki şey birden olamaz mı?”

“Pek sanmıyorum!”

“Haz ve acı, ruhta ortaya çıkarlarsa, bu bir tür harekettir, öyle değil mi?”

“Evet!”

[584a] “Ne haz ne de sevinç olan durum az önce bize huzur (sükûnet) durumu olarak görünmüş ve bu ikisinin arasında konumlandırmıştık onu, öyle değil mi?”[352]

“Evet!”

“Öyleyse nasıl olur da insan acıdan azade olmayı haz verici, sevinçten yoksun olmayı da acı verici sayar?”

“İmkânsız bu!”

“Acı karşısında huzuru (sükûneti) haz, sevinç karşısında ise acı olarak duyumsuyorsak, bu durumda gerçek bir duyumsama değil de bir yanılgı (duygusu) söz konusu olmalıdır; ve gerçek sevinç hakkında bu aldatıcı duyumsamalar (duygular), göz boyayıcılık oldukları için mantıklı bir önerme sunmazlar bize!”

“Akıl yürütmelerimizin gösterdiği gibi!”

[b] “Araştırmalarımızın şu anki durumuna bakıp da, haz, çoğu zaman acının yakamızı bırakmasından başka bir şey değildir, acı ise hazzın sonudur, diye düşünmemek için acının sonucunda

ortaya çıkmış şu sevinçlere bir bak yeter!”

“Nerede böyle sevinçler var ve hangilerini kast ediyorsun?”

“Başka birçok sevincin yanı sıra özellikle koku almanın verdiği haz duygularını; çünkü bu duygular, daha önce hiçbir acı duymamış olduğumuz halde birdenbire şiddetli bir şekilde ortaya çıkar ve geçip gittikten sonra geride bir acı durumu bırakmazlar.”

[c] “Demek ki gerçek hazzın acıdan bir kurtulma ve acının da hazdan yoksunluk durumu olduğuna bizi inandırmalarına fırsat vermemeliyiz!”

“Evet!”

“Öte yandan beden üzerinden ruha yayılan ve alışlageldiği gibi hazlar olarak tanımlanan duyguların hemen hepsi ve özellikle de bunların arasında en şiddetli olanları, acılardan bir tür kurtulma durumudurlar.”

“Öyledirler!”

“Ve sevinç ve acı duygularından önce ortaya çıkan önsevinç, önacı diyebileceğimiz durumlar da aynen bu özellikleri gösterirler.”

“Evet!”

10.

[d] “Peki biliyor musun,” diye devam ettim sözlerime, “bu hazlar hangi türdendirler ve en çok ne ile karşılaştırılabilirler sence?”

“Ne ile?”

“Doğada bir ‘üst’ bir ‘alt’ bir de ‘orta’ var, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Biri, alttan ortaya doğru hareket ederken, üste (yukarıya) doğru hareket ettiğini düşünecektir; ortada durup aşağıya, geldiği yere dönüp bakınca, henüz gerçek üst’ü görmemişse, üstte olduğunu sanacaktır.”

“Zeus aşkına, gerçekten de başka bir sanıya kapılamaz!”

[e] “Geldiği yere düşerse, aşağıya (alta) düştüğünü düşünecektir ve haklıdır da bunda, öyle mi?”

“Tabii ki!”

“Bütün bunların nedeni, gerçek altı, ortayı ve üstü tanımamış olmasıdır!”

“Kesinlikle!”

“İşte bu nedenle, insanların hakikati bilmezliklerinden dolayı birçok şeyin yanı sıra haz ile acı ve bütün ara basamaklar hakkında akla yatkın bir düşünceye sahip olmayışlarına şaşırma. Onların durumu şudur: Acıya doğru karşıdan hareket ettiklerinde, gerçekten de bir acı duyarlar ve bunun acı olduğunu düşünmekte haklıdır,

[585a] ancak acıdan ortaya doğru hareket ettiklerinde, hazla dolup taşıklarına inanırlar, bundan emindirler hatta; tıpkı beyazı tanımayan birinin gri rengi siyah karşısında beyaz sanması gibi, burada da hazzın ne olduğunu bilmeden, acıdan yoksunluk durumunu acı durumu ile karşılaştırdıklarında yanılgıya sürüklenirler.”

“Zeus adına şaşırtmıyor bu beni, tersi olsaydı şaşardım!”

“Şöyle düşün şimdi: [b] Açlık, susuzluk ve benzeri duygular bedeninin durumunda belli bir boşluk anlamına gelirler, öyle değil mi?”

“Elbette!”

“Mantıksızlık ve cahillik de öte yandan ruhun durumundaki boşluklar değil midir?”

“Muhakkak!”

“Besin ya da bilgi alan kendini doldurmuş olmaz mı?”

“Evet!”

“Peki doldurduğumuz hangi şey ötekine göre daha sahici, daha değerlidir sence? Alçak mı yoksa yüksek varlık basamağındaki şey mi?”

“Elbette ikinci basamaktakiler!”

“Peki sence, ekmek, içki ve sebze, meyve ve benzeri gıdalar mı, yoksa doğru tasarım (düşünce), bilgi, mantık; kısacası zihinsel bir yetenek mi salt varlıktan (olma-hali’nden) daha çok pay almışlardır?

[c] Ancak yargıya varırken şöyle hareket et: Ebediyen kendisiyle aynı olana, ölümsüze, hakikate (doğruya) yakın olan şeyin de bu özelliğe sahip olduğunu ve benzer şeyin içinde doğup ortaya çıktığını unutma; şimdi bu, o sonsuza kadar değişip duranın, ölümlünün içinde yer alan öteki şeylerden (ekmek, içki, sebzeden) daha yüksek bir varlık basamağını temsil etmez mi ve kendisi de öyle olup benzer şeyin içinde doğup ortaya çıkmaz mı?”

“Elbette, varlıktan daha büyük pay almış olan, ebediyen kendisi ile aynı kalan ile bağlantılı olan şey (yani zihinsel yetenektir.)”

“Herhangi bir yiyeceğin ebediyen kendisiyle aynı olandan aldığı pay bilgi’nin aldığından daha fazla değildir, öyle değil mi?”

“Kesinlikle!”

“Peki ya hakikatten pay alma konusunda?”

“Burada da aynı ilişki geçerlidir!”

“Hakikatten pay alamıyorsa varlıktan (olma-hali’nden) da alamıyordur öyleyse?”

“Mantiken!”

[d] “Demek ki bütün olarak alındığında, bedenin bakımına giren şeylerin, ruhun bakımına giren şeylere göre hakikatten ve varlıktan daha az pay aldıklarını söyleyebilir miyiz?”

“Hem de çok çok daha az!”

“Ve beden de ruhtan daha az pay alır!”

“Evet!”

“Yüksek varlığın (olma-hali’nin) şeyleriyle dolu olan ve kendisi yüksek varlık (olma-hali) olan şeyin doyurulması gerçekten de daha alt düzeyde bir varlığı bulunan ve daha alçak şeylerle doldurulmuş olan şeyler karşısında gerçekten de daha değerlidir.”

“Elbette!”

“Doğaya uygun şeylerle doldurulmak haz vericiyse, yüksek varlığın şeyleriyle sahici bir doldurulma, sahici ve hakiki bir sevinç verir;

[e] halbuki alt düzlemdeki varlıklara ait şeylerden pay alan şey, kendini daha az hakikatle (gerçekle, doğruyla) doldurur ve çok daha az güvenilir ve hakiki sevince kavuşur.”

“Kaçınılmaz bir sonuç bu!”

[586a] “Demek ki kavrayıcı düşüncüyü ve zihinsel faaliyeti (verimliliği) tanımayan, ama bunun yerine boyuna oburluk ve benzer şeylere düşkün olanlar, aşağıya doğru düşerler ve sonra yeniden ortaya kadar taşıtırlar kendilerini ve aynen böyle sendeleye sendeleye hakiki üste tırmanmadan, yukarıya bakamadan ya da kendilerini oraya kadar yükseltmeden hayatın içinden yürüyüp giderler; hiçbir zaman hakiki varlığın (olma-hali’nin) şeylerini içlerine almazlar; hiçbir zaman güvenilir ve katıksız bir sevinç tatmazlar; bunun yerine sevimli sığır gibi hep aşağıya, yere doğru eğilmiş şekilde yemliğe bakar, sırf yemek ve cinsellik hazzı için yaşarlar

[b] ve hakiki olanı ve (içe) alınanı korumasını da bilen ben’lerinin o bölümünü hakiki varlığın şeyleri ile dolduramadıkları için sadece daha fazlasını alabilmek uğruna boynuzlarıyla, toynaklarıyla birbirine vurur, doymazlık yüzünden birbirlerini öldürürler.”

“Senin hayatı betimleyiş tarzın, sevgili Sokrates, gerçekten de bir tanrı sözü gibi,” dedi Glaukon.

“Böyle insanlar acı ile karışık haz duyguları da taşımak zorunda değiller midir, etkileri, renklerin birbirlerine olan konumlarından kaynaklanan,

[c] dolayısıyla da hepsi güçlüymüş gibi görünen ve mantıksız kimsede, kendilerine yönelik çılgınca istekler doğuran hakiki hazza, yanıltacak kadar benzeyen haz yansılar; tıpkı Stesikhoros’un anlatısına göre Truvalı erkeklerin gerçeği bilmedikleri için Helena’nın yanıltıcı görüntüsü çevresinde savaşmaları olayında olduğu gibi.”[353]

“Onların da durumu gerçekten buna benziyor!”

11. “Bir insan sadece gözüpek, atılgan ruh bölümünün peşinden giderse, bu nedenle de hırslı, kıskanç, zafer isteklerinden dolayı şiddet uygulayıcı, tahammül edilmezliğinden dolayı öfkeyle doluyorsa,

[d] ruhun bu bölümünde de benzer şeyler ortaya çıkmaz mı? Dolayısıyla bu kimse, düşünceden, akıldan yoksun halde şan ve şeref hırsının doyurulması için çabalayacaktır.”

“Evet, kaçınılmaz olarak!”

“Peki, devam edelim,” dedim. “Vicdan rahatlığıyla şunu söyleyebilir miyiz: Kazanç hırsını ve zafersever yanı içeren ruh bölümü, düşünce ve aklın yolunu izledikleri ve bunlarla birlikte gerçek mantığın kendilerini yönlendirdiği sevinçleri aradıkları ve elde ettikleri sürece, hakikati (doğruyu) izlemiş oldukları için, ulaşabilip ulaşabilecekleri en hakiki sevinçleri elde ederler; aynı zamanda bu sevinçler o kimsenin (ruhun) özüne en çok karşılık gelen sevinçlerdir; çünkü herkes için

[e] en iyi olanın aynı zamanda onun özüne en iyi ve mümkün olduğu bir gerçektir.”

“Gerçekten de durum bu!”

“Şimdi, bütün ruh, hakikati (doğruyu) seven ruh bölümü ile didişmeyip onu izleyecek olursa, her bir ruh bölümü sadece kendi görevini yerine getirmekle, dolayısıyla da adil olmakla kalmaz, özüne uygun düşen, en hakiki oldukları ölçüde en iyi olan sevinçlerin de tadına varabilir.”[354]

[587a] “Çok doğal bu!”

“Oysa başka bir ruh bölümü (bütün) ruha hâkim olursa, kendine uygun hazzı bulamaz ve öteki ruh bölümlerini, yabancı ve hakiki olmayan bir sevincin peşinden gitmeye zorlar.”

“Öyledir!”

“Felsefe ve mantığa (akla) en uzak olan şey, büyük olasılıkla böyle davranacaktır, öyle değil mi?”

“Apaçık belli bu!”

[b] “Çıkardığımız sonuçlara göre bunlar tirana özgü tutkular ile erotik tutkulardı, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Yasaya en yakın duranlar krala özgü ve düzenli bir yaradılışın arzularıdır, sence de öyle değil mi?”

“Evet!”

“Öyleyse hakiki, gerçek, öze en uygun hazdan en uzak olan tirandır, en az uzak olansa kraldır.”

“Zorunlu olarak!”

“Demek ki tiran sevinçten en yoksun kimse olarak yaşarken kral sevinçler içinde yaşar, değil mi?”

“Mantiken!”

“Tiranın kraldan ne kadar az sevinç yaşadığını biliyor musun?”

“Söylersen!”

“Görüldüğü kadar üç tür sevinç vardır: Bir temizkan, iki tane melez (piç);

[c] yasa ve mantıktan kaçtığı için melez düzeyinin bile ötesine geçen tiran, kişiyi en fazla uşaklaştıran zevklerle, maiyeti (muhafızlarıyla) birlikte yaşar; sevinçten ne kadar pay sahibi olduğunu ancak şöyle tarif etmek mümkündür.”

“Nasıl?”[355]

“Oligarşik insandan bakıldığında tiran üçüncü sırada yer alır, çünkü aralarında demokrat bulunmaktadır.”

“Evet!”

“Öyleyse önceki tespitlerimiz doğruysa, tiranın sevinci, hakikat ile (gerçeklik ile) ilişkisi bakımından, oligarşin sevincinin üçüncü kopyası (suyunun, suyu) olacaktır.”

“Evet!”

“Aristokrat ve kral insanı, birer biçim olarak alırsak, kral insandan bakıldığında oligarşın kendisi de üçüncü sırada yer alır.”

[d] “Evet, üçüncüdür.”

“Öyleyse tiran üç çarpı üç kere uzaktır hakiki hazdan.”

“Öyle görünüyor.”

“Tirana özgü hazzın görüntüsü, bu durumda uzunluğu veren sayının üzerindeki düzlemdir (alandır).”

“Elbette!”

“Şimdi bu alanın (81) kare kökünü alıp onu (9’u) üç kez kendisiyle çarparsak, söz konusu uzaklığı buluruz.”

“En azından bir matematikçi yapabilir bunu!”

“Şimdi kalkıp bir de tersini hesaplamak ve kralın hakiki sevinç bakımından tirandan ne kadar uzak olduğunu bulmak istersek,

[e] çarpımlar sonucunda (9 x 9 x 9) kralın tiran’dan 729 kez daha iyi, berikinin de o ölçüde kötü, acılar içinde yaşadığını buluruz!”

“Bu iki adam; adil olan ile olmayan arasındaki sevinç yaşama farkı konusunda

[588a] harika bir hesap ortaya koydun.”

“Üstelik günler, geceler, aylar ve yılları da üzerine eklersek, hakiki ve hayata karşılık gelen bir sayı!”

“Öyle olduğu muhakkak!”

“İyi ve adil olan kötü ve haksız olandan böyle kat kat üstünse, soylu hayat sürme, güzellik ve kusursuzluk bakımından da ondan sonsuz kere üstün olacaktır.”

12.

[b] “Peki öyleyse,” diye devam ettim sözlerime, “incelemelerimizde buralara kadar geldikten sonra şimdi geriye dönüp bizi buraya yönlendirmiş olan açıklamalarımızı ele alalım. Haksızlık yapmak, adil biri yerine konan tam bir adaletsizlik yarar getirir demiştik, öyle değil miydi?”

“Evet!” diye cevap verdi Glaukon.

“Şimdi bu düşüncüyü savunanlar ile konuşup tartışmak istiyoruz; çünkü adil ve adil olmayan eylem ve davranışın değeri konusunda daha önce fikir birliği sağlamıştık.”

“Nasıl konuşacağız peki?”

“Beriki ona bakarak iddiasını tartabilsin diye kafamızda ruhun bir görüntüsünü (modelini) tasarlayacağız.”[356]

[c] “Nasıl bir görüntü bu?”

“Mitlerin bize anlattığı şu Kimaira, Skilla, Kerberos[357] ve benzeri eski figürlerden oluşan bir görüntü.”

“Evet, bunların geçtiği masallar var!”

“Kafanda, çevresinde vahşi ve uysal hayvanların başları sallanan ve bu hayvanların her birine dönüşebilen bir canavar tasarla.”

[d] “Müthiş bir plastik (resim) çalışması bu, ama düşünce, balmumundan ya da benzer şeylerden daha kolay şekillendirilebildiği için, yaptım diyelim!”

“Buna ikinci olarak bir aslanı ve nihayet bir insanı ekle. Birincisi bunların arasında en büyük, ikincisi daha küçük olsun!”

“Bu ilk ikisi daha kolay canlandırılıyor; kafamda şekillendirdim bile!”

“Şimdi bu üçünü tek bir yapı içinde bir araya getir; öyle ki bunlar bir şekilde birlikte büyümüş gibi görünsünler!”

“Getirdim bile!”

“Şimdi bunların dışına sadece tek bir varlığın, insanın şeklini kılıf gibi kapla, öyle ki içeriği değil

de

[e] sadece dışı görebilen biri, tek bir canlı varlık, bir insan gördüğünü sansın!”

“Tamam (insan biçimiyle) örttüm onları!”

“Şimdi kim kalkıp da adil davranmak değil de haksızlık etmek böyle birine (adil olmayana) yararlı oluyor iddiasını ortaya atıyorsa, onun karşısına şu görüşümüzü çıkartacağız: Böyle düşünen biri, çok biçimli canavarla birlikte aslanı ve kendisine ait her şeyi besleyip güçlendiren insanın, aslında açlıktan ölüp bitap düşerken, (bu beslemenin ve güçlendirmenin) onun için avantaj olduğunu ileri sürmekten başka bir şey yapmamaktadır;

[589a] bu kimse, öteki iki hayvanın kendisini çekip götürmesine ses çıkartamaz ve bu iki yanı birbirine alıştırıp dost kılmak yerine, bunların birbirlerini parçalamalarına, yiyip bitirmelerine çanak tutar.”

“Haksızlık etmeyi öven hatip de işte tam bunu iddia etmektedir!”

“Buna karşılık adaletin yarar getirdiğini savunan kimse, iç insanın bütün kişiliğin efendisi olmasını sağlayan eylem ve konuşmalar talep eder

[b] ve evcil dürtüleri besleyip geliştiren, vahşi olanların ise büyüüp olgunlaşmasını engelleyen, bunu yapmak için de aslanın tabiatını kendi müttefiki haline getirmek, dürtülerin hepsi için çaba göstermek, onları kendi aralarında ve kendisi ile dost kılmak ve bu doğrultuda eğitip yetiştirmek zorunda olan bir köylü gibidir.”

“Adaletin övücüsü de aynen bunu talep eder!”

“Demek ki her bakımdan adaletin övücüsü doğruyu söylerken ötekisi yalan söyler.

[c] İster haz, ister şan şeref ya da yarar kollansın, adaletin övücüsü doğru konuşur. Yericisi ise mantıklı bir nedeni olmaksızın ve neyi yerdiğini bilmeksizin yerer.”

“Bundan tamamen habersizdir, diye düşünüyorum!”

“Öyleyse şimdi iyi niyetli ikna çabalarıyla onun aklını başına getirmeliyiz, çünkü o bunu kasıtlı olarak yapmamaktadır ve ona şöyle sormalıyız: Sevgili dostum, güzel ve çirkin hakkındaki alışıldık düşüncelerimizi şöyle türetmemiz gerekmiyor mu? Doğanın (yaradılışın) vahşi dürtülerini insana ya da hatta tanrının buyruğuna tabi kılan her şey güzeldir,

[d] buna karşılık soylu olanı hayvansı olanın boyunduruğuna sokan her şey çirkindir. Sence o buna katılır mı itiraz mı eder?”

“Benim gibi düşünürse, katılacaktır!”

“Bu incelemeden sonra, bir insan haksız yere altın edinirse ve sonucunda da en iyi (ruh) bölümünü kötüye tabi kılar, bunun ona bir faydası olur mu? Ya da başka bir şey daha:

[e] Biri kalkıp oğlunu ya da kızını altın uğruna, üstelik vahşi ve kötü insanlara köle olarak satarsa, bu satıştan eline çok fazla para geçse de, kesinlikle bir kazancı olmayacaktır bundan. Öte yandan tanrısal yanını, merhametsizce tanrısız ve lanet yanına tabi kılar, mutsuz olmaz mı?

[590a] Ya da sırf rüşvete kandığı için kocasının hayatı karşılığında altın bir gerdanlık alan Eriphyle’ninkinden beter olan bir suça (cinayete) ortak olursa?”[358]

“Bu çok daha adice olurdu. O soracağın kişinin yerine ben cevap vermiş olayım!”

13. “İşte bu korkunç, kudretli ve çok şekilli hayvan, zaptedilebilirliğin ötesine geçtiği için dizginlenemezliği de oldumolması yerip dururlar, öyle değil mi?”

“Aşikâr bu!” dedi Glaukon.

[b] “Aslansı ve çabuk öfkelenen yanımız her türlü ölçünün üzerine taşıp çileden çıktığında da taşkınlığı, kibiri, ukalılığı uzlaşma bilmezliği yereriz.”

“Muhakkak!”

“Öte yandan lüks ve (bollukla birlikte) yumuşama, ruhun bu (cesaret) bölümünü uyuşturup ona haddinden fazla serbestlik bıraktıkları için korkaklığa yol açtıklarında yerilirler.”

“Tabii!”

“Aynı şekilde, içimizdeki taşkın, atılğan, öfkeli yanı soysuz canavara tabi kılan; onu, hayvanın para hırsı ve gözü doymazlık yüzünden boka batıran ve gençliğinden itibaren bir aslan yerine bir maymun olmaya alışmışsa (kişi), yağcılık ve sürüngenlik de yerilir.”

[c] “Hem de özellikle!”

“Peki sence, alt düzeydeki el işçiliği niçin utanç vericidir? Çünkü bunun biricik nedeni, bir kimsenin soylu yanının doğuştan, içindeki hayvanlara hâkim olamayacak kadar zayıf olması, onu korumak, ona bakmak zorunda kalması ve sonuçta, onun gözüne nasıl gireceğini öğrenmesidir, diyoruz.”

“Öyle görünüyor!”

“İşte böyle (zayıf karakterli) biri o en iyi kişiyi yönlendiren aynı efendiyi kılavuz edinmeli ve kendi içinde tanrısal olanı hâkim güç olarak taşıyan o en iyi insana

[d] hizmet etmelidir, diye iddia ediyoruz. Ama tabi Thrasyamakhos’un yönetilenler hakkındaki düşüncelerini benimsemiyor ve hizmet edenin kendi zararına efendiye tabi olduğunu (da) düşünmüyoruz; daha akıllı ve tanrısal olana hizmet etmenin herkes için daha iyi olacağını düşündüğümüz için bunu ileri sürüyoruz; en iyisi, kişi bunu, içinde varsa gönüllü yapmalıdır; aksi halde bu ona buyurulmalıdır. İşte ancak bundan sonra hepimiz, olabildiğince eşit ve dost olabilir ve aynı ruh (akılca) yönlendirilebiliriz.”

“Haklısın!”

[e] “Yasa da, devletteki bütün yurttaşların yardımcısı ve koruyucusu olduğu için aynı şeyi istediğini gösteriyor zaten; ve aynı şekilde çocukların eğitilip yetiştirilmesi için de şunu talep ediyor: bir devlette olduğu gibi gençlerin içinde de bir düzen kurmadan

[591a] ve onların ruhlarının, bizim ruhlarımızın en iyi yanıyla desteklediğimiz en iyi bölümünü onların bekçisi ve efendisi olarak başlarına dikmeden, onları serbest bırakmayacağız.”

“Öyle!”

“Nasıl ve hangi nedenle şunu iddia edebiliriz sevgili Glaukon: Adaletsizlik ve dizginlenemezlik ya da utanç verici eylemler, insanı olduğundan daha kötü birine dönüştürseler de ona fayda sağlar, para ve nüfus kazandırır?”

“Hiçbir nedenle!”

“Haksız bir eylemi fark edilmediğinde ya da cezasız bırakıldığında bir avantajdan, faydadan nasıl söz edebiliriz ki?

[b] Yoksa tersine, suçu fark edilmemiş suçlu çok daha berbat biri olup çıkmaz mı? Buna karşılık suçu anlaşılan ve cezalandırılan kimsenin hayvani yanı yatıştırılıp terbiye edilir, yumuşak yanı da tamamen açığa çıkıp serbest kalır; (bu durumda) ruh bir bütün olarak kendi karakterine en uygun duruma ulaşır; kavrama, anlama yeteneğiyle birlikte ölçülülüğe ve adalete kavuşur, dolayısıyla da bir beden elde edebileceği en yüksek değere sahip olur, sağlıkla birlikte güç ve güzellik de kazanır; ruh bedenden daha değerli olduğu için, o ölçüde büyük olan bir değerdir bu.”

“Çok doğru!”

[c] “Demek ki mantıklı insan ömür boyu olanca gücüyle bu hedefe ulaşmak için çabalayıp duracaktır. En başta ruhuna böyle bir tavır ve duruş sağlayan bilimleri onurlandıracak ötekilere az önem verecektir.”

“Elbette!”

“İkinci olarak bedeninin bakımını ve korunmasını hayvani ve akla aykırı hazza terk etmeyecek ve bunu hayatının hedefi olarak görecektir; ayrıca kendisine ölçülülük sağlamadığı sürece, sadece sağlığını kollayıp sağlıklı, güzel ve güçlü olmaya bakmayacaktır;

[d] dolayısıyla bedeninin uyumunu ruhun uyumuna tabi kılacaktır

hep!”

“Uyumu, ölçölölölölöl, gölzelliği ve dölzeni seven biri olmak istiyorsa böyle yapacaktır kuşkusuz.”

[e] “Aynı şekilde para kazanma konusunda da dölzeni ve uyumu bozmamaya dikkat edecek ve kitlenin övgöllerine bakıp para yığınının, sonsuz büyölüp kendine ölçölmez acılar edinmeyecektir!”

“Sanırım!”

[592a] “Öte yandan aynı bakış açısını kollayarak şan, şerefın (onurun) söz konusu olduğu durumlarda da onlardan pay alıp seve seve kimilerinin tadını çıkartacak, ancak onun ruh durumunu bozma tehlikesi taşıyanlardan, gerek özel gerekse kamusal hayatta uzak duracaktır.”

“Bu ilkeyi kollarsa politik faaliyette bulunamayacaktır ama!”

“Olur mu öyle şey! Tanrısal bir yazgı ona bu konuda yardımcı olmazsa, belki şu andaki devletinde söz konusu olamayacaktır ama, kendi (ideal) devletinde pekâlâ bulunacaktır!”

“Anlıyorum; tartışıp açıkladığımız ve elbette sadece düşöncemizde temellendirdiğimiz, sanırım, yeryüzünde hiçbir yerde olmayan şu devlette!”

[b] “Ama belki göktedir (bu devlet), onu görmek ve buna göre ben’ini düzene sokmak isteyen kişi için kurulmuş halde. Herhangi bir yerde varolması ya da gelecekte varolacak olması, onun için fark etmez; çünkü başka hiçbir devlete değil, sadece bu devlete adayacaktır kendini!”

“Haklı olarak!”

***

ONUNCU KİTAP

1. [595a] “Kurduğumuz devletin ne kadar doğru olduğunu,” dedim söze devamlı, “öteki bütün düşüncelerin yanı sıra bir o kadar da

edebiyat (şiir-tragedya) sanatı üzerine söylediklerimiz gösteriyor.”[359]

“Nasıl yani?” diye sordu Glaukon.

“Taklit yaptığı sürece ona müsaade etmediğimiz için. Bu sanatın hiçbir koşulda (devlete) kabul edilmemesi gerektiği, [b] ruhun bölümlerini kesin olarak birbirinden ayırdığımız için, şimdi daha da iyi belli oluyor diye düşünüyorum.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Aramızda kalsın –beni tragedya yazarlarına ve öteki yazarlara (ozanlara) şikâyet etmeyeceksiniz herhalde– bu yazarlar, bilgilerinin arasında edebiyatın hakiki karakteri hakkında bir iyileştirici araca (ilaca) sahip değillerse, bütün bu edebiyat bana dinleyicilerin ruhunun (zihninin) bir zehriymiş gibi geliyor.”

“Bu konudaki düşünme tarzını merak ediyorum!”

“Aslında hemen şimdi söylemem gerek bunu! Gelgelelim çocukluğumdan bu yana Homeros’a duyduğum sevgi ve saygı, konuşmamı engelliyor.”[360][c] Çünkü Homeros, aralarında o güzelim tragedya yazarlarının da bulunduğu herkesin ilk öğretmeni oldu. Ne var ki bir insan, karşımızda hakikatten (doğrudan) daha yüksek (bir yerde) durmamalı. Dolayısıyla da konuşacağım!”

“Kesin öyle!”

“Öyleyse dinle şimdi, ama daha çok cevap ver bana!”

“Sor!”

“Çok genel olarak taklidin ne olduğunu bana söyleyebilir misin? Bu konuda benim bile kafam karışık.”

“Yani senin kafan karışırken ben mi açık seçik düşünebiliyorum bu konuda?”

“Bu pek tuhaf sayılmaz, çünkü çoğu zaman zayıf gözler, keskin gözlerden biraz daha önce görebilirler.”[361]

[596a] “Evet öyle, ama sen varken, hani aklıma bir şeyler gelse de, onu rahatça söyleyecek cesareti kendimde bulamam, onun için, bunu kendin yapmaya çalış.”

“İncelememize gene alışıldık yöntemimize göre şu noktadan başlamamız gerekmiyor mu: Tek bir ad altına topladığımız tek tek (çok sayıdaki) her şeyi, tek bir İdea altında toplama alışkanlığı edinmiştik. Anlıyorsun değil mi?”

“Evet!”

“Gene gelişigüzel birkaç şey seçelim: Çok sayıda masa ve divan var.”[362]

[b] “Öyle!”

“Ancak bu iki (sınıf) şey için sadece iki İdea var, bir masa İdea’sı bir de divan (sandalye) İdea’sı.”

“Evet!”

“Şöyle konuşmayı âdet edinelim şimdi: Zanaatkâr, bu her bir gerecin İdea’sına bakıp burada kullandığımız o masaları, şurada o divanı ve öteki benzer her şeyin imalatını yapar, çünkü bizzat İdea’nın kendisini hiçbir zanaatkâr imal edemez, öyle değil mi?”

[c] “İmkânsız!”

“Şimdi bak: Şu zanaatkârı nasıl tanımlarsın?”

“Hangisini?”

“Her bir zanaatkârın tek tek yaptığını tek başına yapanı?”

“Güçlü, kudretli, hayranlık duyulacak bir adam olarak!”

“Acele etme, az sonra ona daha çok hayran olacaksın, çünkü bu zanaatkâr sadece her türlü aletin,

grecin imalatını yapmakla kalmıyor, topraktan yetişen her şeyi, kendisini ve öteki varlıkları (canlıları) yaratıyor, üstüne üstlük yeryüzü ile gökyüzünü ve tanrıları, ayrıca gökteki ve yerde, Hades'teki her şeyi, hepsini o yaratıyor.”

[d] “Kudretli bir büyücüden söz ediyorsun herhalde!”

“İnanmıyor musun? Söyle bana, böyle bir ustanın varlığını imkânsız mı görüyorsun, yoksa onun belli bir anlamda her şeyin yaratıcısı olduğunu, gene belli bir anlamda da olmadığını mı söylüyorsun? Ya da bizzat sen belli bir anlamda bütün bunları yaratma yeteneğine sahip olduğunun farkında değil misin?”

“Hangi anlamda?”

“Çok kolay bu ve sıkça da yapılan bir şeydir. En çabuk da bir ayna alıp ortalıkta dolaştırmaya başlarsan yaparsın bunu.

[e] Hızla güneşi yaratabilirsin ve gökyüzü âlemini, hızla yeryüzünü, kendini ve bütün hayvanları ve araç gereci ve bütün bitkileri ve az önce sayıp döktüğümüz her şeyi?”

“Evet, kopyalar (imgeler) olarak, yoksa gerçekten, hakikaten var olan şeyler olarak değil!”

“Çok güzel. Sorunun sana tam da ihtiyaç duyduğu yere geliyorsun şimdi. Çünkü bu ustalar (zanaatkârlar) arasında ressam da yer alır, öyle değil mi?”

“Kuşkusuz!”

“Ama, diye itiraz edeceksin, onun yapıtı gerçekten var olmaz; ne var ki ressam da herhangi bir anlamda bir sandalye yaratmaktadır, öyle değil mi?”

“Evet, hani görünürde (var olan) bir sandalye de olsa!”

2.

[597a] “Peki ya marangoz? Az önce onun sandalyenin İdea’sını, yani gerçekten var olan sandalye anlamındaki İdea’yı değil de, herhangi bir sandalyeyi yaptığını (imal ettiğini) söylemedin mi?”

“Söyledim!”

“Marangoz varoluş-hali’ndeki bir şey yaratmıyorsa, yapıtının da hakiki bir varoluşu yoktur, dolayısıyla hakikaten (gerçekten) var olana (olma-hali’ne) ancak benzeyebilir o şey. Ancak biri kalkıp da bir marangozun ya da başka bir zanaatkârın yapıtının tamamlanmış (eksiksiz) gerçeklik olduğunu ileri sürecek olursa, besbelli ki doğruyu söylememektedir.”

“Öyle. En azından bu türden incelemelerle uğraşan insanların anlayışına göre!”

“İşte bu nedenle, böyle bir çalışma, hakikat karşısında sadece bir parçayı temsil eden bir yapıtsa buna şaşmamamız gerekir.”

[b] “Kesinlikle!”

“Bu örnek üzerinden bu taklitçinin özünü açıklamaya çalışalım mı?”

“Lütfen!”

“Diyelim ki üç sandalye var. Biri hakiki varolan; onu, sanırım tanrı yaratmıştır, başka kim olabilir ki?”[363]

“Başka kimse olamaz!”

“İkincisi marangozun yapıtıdır.”

“Evet!”

“Ve sonuncusu da ressamın, öyle değil mi?”

“Peki!”

“Ressam, marangoz, tanrı, bunlar üç tür sandalyenin ustalarıdır!”

“Öyle!”

[c] “Tanrı ister (bunu yapmak) istemiş olsun ya da olmasın ya da (yapmaya) zorlayıcı bir kaçınılmazlığın baskısı altında kalarak özsel bir sandalye yapmak zorunda kalmış olsun, sonuçta sadece tek bir sandalyeyi, o ilk-örnek, asıl sandalyeyi yaratmıştır (İdea olan sandalyeyi.) Dolayısıyla iki ya da öteki çok sayıdaki sandalye tanrı tarafından ne yaratılmışlardır ne de gelecekte yaratılacaklardır.”

“Nasıl yani?”

“Çünkü iki tane yapmaya kalkmış olsa bile bunlar yine yalnızca bir tane olacaktı; ötekiler bu bir tek olandan kendi biçimlerini örnek alacaklardı; dolayısıyla da gene bütün bu sandalyelerin içinde sadece bir tanesi gerçekten (hakikaten) varolan (olma-hali’ni temsil eden) sandalye olur; iki tanesi değil.”

“Doğru!”

[d] “Tanrı bunu bildiğinden ve herhangi bir sandalyenin yaratıcısı ve bir marangoz olmak istemeyip biricik, hakiki tek sandalyenin yaratıcısı olmayı amaçladığından, onu bir kez, sandalyenin öz, ilk-örneği biçiminde yarattı!”

“Öyle görünüyor!”

“Öyleyse onu özün yaratıcısı olarak ya da buna benzer bir şey olarak tanımlayalım mı?”

“Doğru olabilir bu, çünkü o hem bu şeyi hem de öteki her şeyin özünü yarattı.”

“Peki marangoza ne diyeceğiz? Sandalyenin zanaat ustası filan mı?”

“Evet!”

“Peki, ressamı da bir zanaat ustası, bu şeylerin yaratıcısı olarak mı adlandıracağız?”

“Kesinlikle olmaz!”

“Peki ressamın sandalye ile ilişkisini nasıl tanımlayabiliriz öyleyse?”

[e] “Onu, zanaatkârların ürünlerinin taklitçisi olarak en iyi biçimde tanımlayabiliriz.”

“Pekâlâ, üçüncü tür yapıtların yaratıcısını da –yapıtları öze ilişkin biçimi göz önüne alarak değerlendirdiğimizde– taklitçi diye tanımlıyorsun öyleyse?”[364]

“Evet!”

“Bu durumda taklitçi olduğu ölçüde ve hakikati göz önüne alıp oradan baktığımızda, tragedya yazarı da, üçüncü kraldır[365] ve bütün öteki taklitçiler de (yazarlar da) böyledir.”

“Öyle görünüyor!”

[598a] “Taklitçiler konusunda görüş birliği içindeyiz! Peki ressamlar hakkında bana hemfikir olduğumuzu söyleyebilir misin? Sence özsel olanı taklit etmeye mi çalışır, yoksa zanaatkârların ürettiklerini mi?”

“İkincisini!”

“Peki onları oldukları gibi mi yoksa kendisine göründükleri gibi mi taklit eder?”

“Nasıl yani?”

“Şu anlamda: Bir sandalyeye yandan, karşıdan ya da herhangi başka bir yönden baktığında, sandalye değişip durur, öyle değil mi? Aslında kendisiyle hep aynı kalır ama farklı farklı görünür, değil mi? Başka her şey için geçerlidir bu!”

“Öyle. Kendisi değişmeden farklı görünüşler sunar.”

[b] “Peki şunu düşün şimdi! Öteki nesneler karşısında resim bize ne türden bir ilişki sunar? Resim taklidini gerçek nesneye (nesnenin İdea’sına, olma-hali’ne) göre mi yaratır yoksa onun görünüşüne göre mi? Dolayısıyla gerçekliğin taklidi midir yoksa görünüşün resmi midir?”

“Görünüşün.”

“Demek ki taklit sanatı hakikatten alabildiğine uzaktır, tam da bu nedenle, her bir şeyin çok az yanını kavradığı ve bu da o şeyin sadece görünüşü olduğu için, (önüne çıkan) her şeyi taklit eder.

[c] Sözelimi bir ressam bir kunduracıyı, marangozu ve bütün öteki zanaatkârları, bu zanaatların tekinden olsun bir şey anlamadan resmeder. Ama iyi bir ressam, bir marangozun resmini yapıp bunu belli bir mesafeden gösterdiğinde, sadece çocukları ve saf kimseleri aldatabilecek, karşılarında gerçek bir marangozun durduğuna inandırabilecektir.”

“Kesinlikle!”

“Ama dostum! Şunu hiç unutmamak gerekir: Birisi kalkıp da bütün zanaatlardan anlayan ve de herkesin tek tek zanaatlar hakkında bildiklerinden çok daha fazlasını onlardan daha iyi kavramış

[d] birine rastladığını ileri sürecek olursa, onun sözünü kesip, hilebaz ve taklitçi olduğu besbelli birine çatmış saf biri olduğunu, bu yüzden de, kendisi bilmeyi bilgisizlikten

ve taklitten ayırt edemediği için, berikini her şeyi bilen biri yerine koyduğunu ona söylememiz gerekir.”

“Çok doğru!”

3. “Ve de,” diye sözüme devam ettim, “tragedyayı ve onun önderi Homeros’u incelemek istiyoruz, çünkü bazı kimselerden

[e] bunların (Homeros ve tragedya yazarlarının) bütün zanaatları, erdem ve kötülük bakımından insani olan her şeyi ve de tanrısal her şeyi anladıklarını duyuyoruz; çünkü iyi bir yazarın, iyi bir yapıt yaratmak istiyorsa, bunu ancak bir bilgi sayesinde yapabileceğini, başka türlü olmayacağını ileri sürüyorlar.[366] Öyleyse bu saf insanların, ellerine düştikleri taklitçiler tarafından

[599a] yanıltılıp yanıltılmadıklarını ve (berikilerin) yapıtlarına baktıklarında, bunların hakiki varlıktan (varolma-hali’nden) üç basamak uzak ve hakikati bilmeyen biri için kolayca yapılabilecek bir şey olup olmadığını fark edebilirler mi diye düşünmemiz gerekiyor; çünkü bunlar (yazarlar), hakiki değil de sadece görünüşe ait (aldatıcı) imgeler yaratırlar; ayrıca (yazarların bilgi sahibi olduklarını ileri sürerlerken) bu kimselerin haklı olup olmadıklarını, yazarların da, hakkında geniş kitlelere güzel sözler söyledikleri şeyler konusunda gerçekten bilgi sahibi olup olmadıklarını düşünmemiz gerekmektedir.”

“Bunu enikonu tartmak şart,” dedi Glaukon.

“Birisi her ikisini de, hem ‘ilk şeyi’ hem de onun görünüşünün imgesini yaratabiliyorsa, sence bütün gayretiyle kendini görünüşün imgelerini yaratma zanaatına verip bunu sahip olduğu en iyi şey olarak hayatının amacına dönüştürür mü?”

[b] “Sanmıyorum.”

“Taklidini yaptığı şeylerin hakikatini bilse, bu durumda onların taklidiyle değil de kendisiyle uğraşıp birçok güzel şeyi kendi anısı olarak geride bırakmaya çalışır ve başkalarını öven kişi olmaktan çok övülen olmayı tercih ederdi, öyle değil mi?”

“Öyle olduğunu sanıyorum, çünkü yararlı olmak ile ünlü olmak tamamen farklı şeylerdir!”

“Şayet (hekimlikte yararlı olduğu düşünülen) kişi sadece hekimlik dilinin taklitçisi değil de hekimlik sanatına gerçekten hâkim biriye, Asklepios’un yapmış olduğu gibi, gerek eskiden gerekse yenilerde kimi sağlığına kavuşturdu, ya da onun kendi ardıklarını yetiştirdiği gibi hekimlik sanatına hangi öğrencileri (yetiştirip) bıraktı biçimindeki soruları burada da sorarak

[c] Homeros’u ve öteki yazarları, başka alanların hesabını vermeye çağırmak istemiyoruz; aynı şekilde öteki sanatları kast ederek de böyle soru sormaya niyetimiz yok; bunu da bir yana bırakıyoruz. Ancak en büyük ve en güzel hakkında, hani Homeros’un üzerinde söz söylemeye çalıştığı konularda, savaşlar ve seferler,

[d] devletlerin düzeni ve insanların eğitim ve yetiştirilmesi hakkında; işte bu konularda ona soru sormak yerinde olacaktır: Sevgili Homeros, şayet –hakikat açısından bakıldığında– mükemmellik sorunları bakımından üçüncü, sadece bir görünüş imgesinin yaratıcısı, dolayısıyla da bizim belirlemelerimize göre sadece bir taklitçi değilsen, yani (hakikat yönünden bakıldığında) ikinciysen, bu bakımdan da insanların gerek özel-kişisel gerekse resmi-kamusal hayatlarında hangi yaşama biçimlerinin onları daha iyi ya da daha kötü yapacağını bilecek yetenekteysen, o zaman söyle bize, sayende hangi devlet, Lykurgos sayesinde Lakedaimon’un ya da öteki birçok kişi sayesinde başka devletler gibi,

[e] daha iyi hale geldi.[367] Hangi devletin en yerinde, en uygun kurucusu ya da teşvik edicisi olarak kabul edildin? İtalya ve Sicilya Kharondas’ın[368] biz de Solon’un adını anarız bu durumda. Peki de senin adını anan kim var? Homeros’un adını anabilecek biri çıkar mı acaba?”

“Sanmıyorum. Homeros’un öğrencileri bile anmıyor!”

[600a] “Peki Homeros zamanından, onun yönetimi altında ya da onun tavsiyeleri üzerine mutlu

sona ulaşmış bir savaş adı söyleyebilir mi kimse?”

“Hayır!”

“Ya da, Miletli Thales veya İskityalı Anakharsis gibi, pratik işlerde becerikli adamlar misali, zanaatlar konusunda hayırla anılan buluş ya da başka pratik şeyler ortaya koymuş olduğunu söyleyen var mı?”[369]

“Ne gezer!”

“Yoksa Homeros, resmi (kamusal) hayatta olmasa bile

[b] kendi kişisel, özel hayatında, tıpkı bu nedenle saygıyla anılan Pythagoras gibi, onu çevresi ve ilişkilerinden ötürü sevip sayan ve kendilerinden sonraki dünyaya Homeroscu bir hayat düzeni bırakan insanlar mı yetiştirmiştir? Pythagoras’ın öğrencileri bugün bile hâlâ Pythagorascı[370] bir hayat düzeninden söz etmektedirler ve bu yanlarıyla ötekilerden ayrılmaktadırlar.”

“Böyle bir şey duyan yok sevgili Sokrates! Ayrıca Homeros hakkında anlatılanlar doğruysa, Homeros’un arkadaşı Kreophylos,[371] adından çok, Homeros’tan aldığı eğitimden ötürü bize çok daha gülünç görünecektir,

[c] anlayacağın, yaşadığı dönemde Homeros’un (öğrettiklerini beğenmeyip) onu kabaca ihmal ettiği söylenir.”

4. “Öyle diyorlar!” diye onu doğruladım. “Ancak inanıyor musun ki sevgili Glaukon, Homeros gerçekten de insanları eğitip yetiştirme ve daha iyi yapma konusunda yetkin olmuş olsaydı, bunu yaparken sadece taklit yapmayı becermekle kalmayıp (hakiki) bilgiyi de ortaya koymuş olacağı için, birçok dost kazanmış, onlarca saygı görüp sevilmiş olmaz mıydı? Biliyorsun Abderalı Protagoras ve Keoslu Prodikos[372] ve başka birçok kişi, dönem-

lerindeki insanlar ile kurdukları kişisel ilişkilerde, bunları, gelip kendilerinden ders alıp eğitilmezlerse,

[d] ne evlerini ne de devletlerini idare edebileceklerine ikna etmeye çalışmıyorlar mı? Ve bu akıllılıklarından ötürü öylesine candan seviliyorlar ki, yandaşları onları neredeyse elleri üzerinde tutuyorlar! Gelgelelim insanları mükemmelleştirme konusunda gerçekten yetenekli olmuş olsaydı, kendi çağdaşları Homeros’u ve de Hesiodos’u gezgin ozan (şarkıcı) olarak ortalığa salarlar mıydı; altına olduğundan çok onlara yakın durup, onları

[e] evlerinde (yanlarında) oturmaya zorlamazlar mıydı, ya da diyelim ki onları buna ikna edemediler, yeterince eğitim alana kadar onların her gittikleri yere peşlerinden gitmezler miydi?”

“Tamamen haklısın Sokrates!”

“Öyleyse şunu tespit edelim: Homeros’tan başlayarak bütün yazarlar (ozanlar), hakkında yazdıkları (edebiyat yaptıkları) kusursuzluğun ve öteki geri kalan şeylerin sadece görünüşünü taklit etmektedirler, ama hakikati kapsamamaktadırlar; bunlar sözünü ettiğimiz ressam gibidirler; bu kimse, kunduracılıktan hiçbir şey anlamaksızın, insanı yanılsatacak kadar ona benzeyen bir kunduracı resmi yapmaktadırlar,

[601a] en azından (kendisi gibi) bu zanaattan hiçbir şey anlamayan ve sadece renklere ve biçimlere bakarak bir hükme varan insanlar için (yapar bunu).”

“Çok doğru!”

“Öyleyse, –diyeceğiz,– yazar da (ozan da) sözcükleriyle ve deyişleriyle, söylem tarzıyla, taklit etmekten başka bir şey bilmezken, her bir sanatın rengini yüzeysel olarak resmeder, öyle ki kunduracıyı ya da komutanı veya herhangi bir şeyi, uyak ve ritimle, ses tonuyla anlatırken

[b] aynı kefeye koyabileceğimiz, sadece sözlere bakarak bir hükme varan kimselere, çok iyi konuşuyormuş gibi görünür. Böyle güçlü bir büyüü gerçekleştiren doğanın dış biçimidir; çünkü yazarların (ozanların) yapıtları üzerinden sanatsal renkleri soyup alır ve sadece çıplak içeriği verecek olursak, bu durumda nasıl kalakaldıklarını sen de iyi biliyorsun. Gördün zaten kendin!”

“Evet!”

“Bu durumda (yapıtlar) olgunlaşmakta olan gençlerin yüzlerine benzerler; gençliğin çiçekleri onları terk edince hiç de güzel olmadıklarını fark ettiğimiz yüzlere.”

“Hem de fazlasıyla!”

“Şimdi şunu bir düşün! Görünüşün imgesini yaratan kişi, şu taklitçi, söylediğimiz gibi, varlıktan (olma-hali’nden) hiçbir şey anlamaz, o sadece görünüşten oluş’tan anlar, öyle değil mi?”

[c] “Evet!”

“Öyle yarım sonuçlarla yetinmeyip, olabildiğince yeterli bir inceleme yapmamız gerekiyor!”

“Konuş!”

“Bir ressam, diyelim ki dizgin ve gem resmi yapıyor.”

“Evet!”

“Bunların imalatını yapacak olan ise saraç ve demircidir.”

“Elbette!”

“Peki ressam, gem ile dizginin nasıl olması gerektiğini bilir mi? Hatta bunları imal eden saraç ve demirci bile bilmezler; ancak onları kullanmayı bilen, binicilikten anlayan bilir bunu.”

“Çok doğru!”

“Başka her şey için de geçerli değil midir bu söylediklerimiz?”

“Nasıl yani?”

[d] “Her şeyi dahil edebileceğimiz üç sanat bulunmaktadır: Kullanan, üreten ve taklit eden.”

“Evet!”

“Her araç gerecin, her canlı varlığın ve her eylemin kusursuzluğu, güzelliği ve doğruluğu, sadece, bunların yapılması, yaratılması ve büyümesi sırasında göz önünde tutulan kullanıma hizmet etmez mi?”

“Öyle!”

“Zorunlu olarak her araç gerecin kullanıcısı, o konuda en büyük deneyime sahip olmalı ve üreticiye, söz konusu nesnenin pratikte kullanımı bakımından neyi iyi, neyi kötü yaptığını bildirmelidir. Örneğin flüt çalan sanatçı, çalarken gerektiği gibi kullanabilmek için

[e] flüt imalatçısına, alet hakkında açıklamalar yapar ve yapımında yollar gösterir, beriki ise onun talimatlarını izler.”

“Elbette!”

“Demek ki (bu konuyu) bilen, flütlerin işe yararlığı ve yaramazlığı konusunda berikini aydınlatır, beriki ona inanır ve talimatlara göre de flütü yapar.”

“Evet!”

“Üreticisi, aynı alet hakkında, aletin güzelliği ve kötülüğü hakkında doğru bir düşünceye sahip olur böylelikle, çünkü o işten anlayan kimse ile (uzman ile) yan yana gelmiş ve ondan bilgi edinmeye mecbur kalmıştır; kullanıcı ise bu konuda sahici bir uzmanlık bilgisine sahiptir.”

[602a] “Evet!”

“Peki taklitçinin durumu nedir? Resmini yaptığı nesne hakkında, onun güzelliği ve doğruluğu hakkında, onu kullanmaktan ileri gelen deneyime dayalı bir uzmanlık bilgisine sahip midir, yoksa sırf işten anlayan bir uzmanla yan yana gelmeye mecbur kalmış olduğu ve kendisine nasıl resim yapılması gerektiğini gösterdikleri için bu konuda doğru bir düşünceye (tasavvura) mı sahiptir?”

“Ne biri ne ötekisi!”

“Öyleyse taklitçi taklidi yapılan nesneler hakkında ne bir uzmanlık bilgisine sahiptir, ne de güzelliği ve çirkinliği konusunda doğru dürüst bir fikre?”

“Sanırım öyle!”

“Demek ki taklit eden yazarın, yarattığı her konudaki bilgisi muhteşem olmalı!”

“Ne gezer!”

[b] “Ama o gene de her bir şeyin işe yararlığı ya da yaramazlığı konusunda hiçbir şey bilmediği halde taklit etmeye devam edecektir. Daha çok, geniş ve cahil kitleye güzel görüneni taklit edecektir

besbelli ki.”

“Başka türlü olabilir mi ki?”

“Bu konuda aramızda apaçık bir fikir birliği mevcut: Taklitçi taklit ettiği şeyler hakkında nelerin söz etmeye değer olduğunu bilmemektedir; onun taklidi ciddiyetten uzak bir tür oyundur ve jambos ve hexameter ölçüleriyle yazan tragedya yazarları da, olsa olsa en üst düzeyde taklitçilerdir.”[373]

“Çok doğru!”

5.

[c] “Zeus adına!” dedim sonunda, “bu taklit, hakikat açısından bakıldığında, üçüncü basamakta yer alan şeylerle ilintilidir.”

“Evet,” diye cevap verdi Glaukon.

“İnsanların hangi bölümünü etkiler bu taklit?”

“Şu anda ne hakkında konuşuyorsun ki?”

“Şunun hakkında: Aynı büyüklük, bize yakından ve uzaktan aynı görünmüyorsa, bunun nedeni bizim görme duyumuzdur, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Suyun içinde mi yoksa dışında mı baktığımıza bağlı olarak, aynı nesne bize eğri ya da düz; görme duyumuzun renkler yüzünden yanılması nedeniyle renksiz ya da harika, yüce bir şeymiş gibi görünür. İşte bütün bunlar, ruhun bir kargaşaya sürüklenmesine yol açar.

[d] Ve perspektifli resim sanatı doğamızın bu bize özgü özelliğine dayanır ve bu sayede her hilekârın yapıtı kullanışlı olma özelliğine kavuşur; ve sihirbazlık ve bu tarzdaki çok sayıdaki öteki sanat da aynı şeyi yaparlar.”

“Doğru!”

“Bu arada ölçme, sayma ve tartma seve seve el atacağımız yardımcılarıdır; böylelikle görünüşte büyük ya da küçük olan ya da daha fazla ve daha ağır olan içimizde (ruhumuzda) tayin edici olmaktan çıkarlar ve bunların yerini hesap eden, ölçen ve tartan alır.”

“Öyle de olmalı!”

[e] “Bu ruhumuzdaki mantıklı (akli) bölümün görevidir.”[374]

“Kesinlikle öyle!”

“Bu bölüm, belli şeylerin ötekilerden daha büyük ya da daha küçük veya onlar kadar olduğunu ölçerek tespit edince, genellikle aynı şey hakkında daha önce edindiğimiz algıların tersi bir durum ortaya çıkar.”

“Evet!”

“Ruhun aynı bölümü söz konusuysa, aynı nesne (şey) hakkında iki karşıt (sonucun/fikrin) mümkün olmadığını söylememiş miydik?”

“Ve bunda da haklıydık!”

[603a] “Düşüncesi ruhun ortaya koyduğu ölçüm sonucu ile çelişen ruh bölümü, bu sonuca uyan bölümü ile aynı değildir, değil mi?”

“Elbette!”

“Ölçme ve hesaplamaya aşına olan ruh bölümü, herhalde ruhun en iyi bölümüdür, öyle değil mi?”

“Öyle!”

“Bunun karşıtı da içimizdeki en zayıf yandır öyleyse?”

“Zorunlu olarak!”

“Az önce resmin ve taklit eden bütün sanatların, yapıtlarını gerçekleştirirken hakikatten fersah fersah uzak kaldıklarını söylemiştik; öte yandan taklit sanatı

[b] ruhumuzun her türlü kavrayıştan ve anlama yeteneğinden uzak yanına yönelir ve bu yanın öyle hiç de sağlıklı olmayan ve hakikilikten uzak hedefinin sadık arkadaşıdır.”

“Çok doğru!”

“Kendisi değersiz olan taklit etme sanatı değersiz olan ile birleşip değersiz şey üretir.”

“Öyle!”

“Bunu sadece görme duyumuzla ilintili sanat mı yapar yoksa kulağımızla bağlantılı sanat ile edebiyat için de mi söz konusudur bu durum?”

“Herhalde onlar için de geçerlidir!”

“Sadece, resim sanatının bize sunduğu olasılığa güvenmekle kalmayıp aklımızın, taklit eden edebiyatın yöneldiği yanına da yaklaşım değerli mi değil mi buna bakmak istiyoruz!”

[c] “Bunu yapmak zorundayız!”

“Bunu şöyle ele alacağız: Taklit eden edebiyat sanatı, mecburen ya da gönüllü olarak eylemler üstlenen ve buradan mutluluk ya da felaket elde ettiklerine inanan, buna göre de ya acı çeken ya da sevinç duyan insanları taklit eder. Bunun dışında başka şık bulunmamaktadır, değil mi?”

“Öyle!”

“Peki bütün bu durumlarda insan kendisi ile birlik içinde midir

[d] yoksa görme duyusunun söz konusu olduğu durumdaki gibi (ruhu ile) bir bütünlük oluşturmayıp aynı nesneler hakkında birbirine karşıt görüşleri içinde mi taşır? Dolayısıyla eylem ve davranışlarında kendisi ile uyum içinde olmayıp kendisi ile mücadele halinde midir? Çünkü önceki araştırma ve incelemelerimizde ruhumuzun bu türden binlerce karşıtlıkla dolup taşıdığını belirlemiştik.”

“Doğru!”

“Evet, öyle, ama o konuşmalarda atladığımız şeyi şimdi ele almak durumundayız!”

[e] “Neyi?”

“Oğlunun ya da sevdiği bir varlığın kaybı gibi bir kader darbesi yemiş dürüst bir adam, bu darbeye, o zaman dediğimiz gibi (387d/e) (öteki insanlara göre) en kolay dayanabilen kimse olacaktır.”

“Kesinlikle!”

[604a] “Şimdi, bu kimse hiç mi acı duymaz, yoksa, bu imkânsız olacağına göre, acısını hafifletir mi, bunu konuşalım.”

“Son söylediğin hakikate daha uygun görünüyor!”

“Şimdi onun hakkında bana şunu söyle bakalım: Kendine benzer biri ile karşılaştığında mı acıya karşı daha şiddetle mücadele eder ve acıya direnir yoksa kendi başına yalnız yaşarken mi?”

“Daha çok benzer durumda birini gördüğünde!”

“Tek başına bırakıldığında, onu dinlerken yapmaktan utanacağından çok daha fazla feryat eder ve kimsenin onu görmediğini bildiği yerde bir sürü şey daha yapar.”

“Öyledir!”

6. “Acının kabarması insanı yas tutmaya yöneltirken onu direnmeye çağıran,

[b] akıl (mantık) ve töredir.”

“Bu gerçek!” dedi Glaukon.

“Aynı şey karşısında insanda birbirine karşıt çabalar ortaya çıktığına göre, onun içinde iki farklı yetenek bulunuyor olmalı.”

“Elbette!”

“Bunlardan biri, törenin (yasaların) emrettiği şeye itaat etmeye hazırdır.”

“Nasıl yani?”

“Töre şöyle der: Felaket durumlarında mümkün olduğunca serinkanlılığını muhafaza etmek ve çılgıncıdan çıkmamak iyidir; çünkü böyle bir davranışın iyi mi kötü mü olduğu belli olmadığı gibi, kendini tutamayan kimseye yarar da getirmeyeceği bellidir;

[c] töreye göre, aslında insana ilişkin hiçbir şey öyle büyük, aşırı öfkelere değmez; evet, böyle durumlarda hızla atılıp elde edeceğimiz şeyin karşısına acı, engelleyici olarak çıkar.”

“Ne demek istiyorsun?”

“Olup biten üzerinde serinkanlı düşünmeyi ve zar oyununda olduğu gibi, aklın, mantığın en iyi dediği önlemleri almayı kastediyorum; yoksa bir yere çarpınca, acıyan yerlerini tutup avazları çıktığı kadar bağırarak çocuklar gibi davranmaktan söz etmiyorum! Doğru olan, iyileştirme (hekimlik) sanatı yardımıyla feryadı, bağırıp çağırmayı (ruhtan) kovarak,

[d] ruha hızla kendini iyileştirme ve hasara uğramış, incinmiş (hastalanmış) yanına yönelme alışkanlığı kazandırmaktır.”

“Kaderin darbelerine karşı yerinde davranış budur!”

“Peki en iyi yanımız bu düşünceye katılmak durumundadır herhalde, değil mi?”

“Aşikâr bir şey bu!”

“Bizi (yanıltıp) acıya boğan ve şikâyet etmeye, yanıp yakınmaya yönelten ve bunu yapmaktan bıkip usanmayan doyumsuz öteki yanımızı (ruhun bu bölümünü), akıl ve mantıktan uzak, üşengeç, hantal ve ödlekliğin bir dostu olarak tanımlamayacak mıyız?”

“Öyle yapacağız!”

[e] “Bu dizginlenemez bölüm, çok sayıda ve çok çeşitli taklitlere malzeme sunar. Öteki bölüm, şu sakın ve akli başında, hiç değişmeyen karakter ise, ne kolay kolay taklit edilmeye imkân tanır ne de onun taklidi öyle kolay kolay anlaşılabilir bir şeydir, hele hele ne halk meclisi için ne tiyatrodaki bir araya gelmiş kalabalık için. Çünkü burada, onlara tamamen yabancı bir durumun taklidi sunulmaz mı sence?”

[605a] “Çok kesin!”

“Taklit eden edebiyatçı ruhun bu türüne uygun yaratılmamış olmakla kalmaz, geniş kitlelerce tanınmış, ünlü biri olmak istiyorsa, sanatı da ruhun hoşlanmasına elverişli olmayan, hırçın, dizginlenemez ve alacalı bulacalı, ıslıl ıslıl bir karakteri taklide elverişlidir; çünkü bu kolayca taklit edilir.”

“Açık bu!”

“Öyleyse bu kimseyi haklı olarak yerebilir ve onu götürüp ressamın yanına yerleştirebiliriz. Çünkü, hakikat yönünden baktığımızda, değersiz olanı yarattığı için o ressama benzemektedir, ayrıca da

[b] ruhun iyi yanına değil de öteki yanına yöneldiği için de ressamın bir eşidir. İşte onu geleceğin örnek devletine almayacağız, çünkü kötü ruh bölümünü tahrik etmekte, besleyip güçlendirmektedir; böylelikle de akıl, mantık bölümüne zarar vermektedir; tıpkı (birinin) bir devlette kötü insanlara yükselme yolu açıp devleti onun ellerine teslim ederken, dürüst, namuslu olanları perişan etmesi gibi. Aynen böyle, kötü edebiyatçı, kişinin içinde akli olmayan, büyük ile küçüğü birbirinden ayırt edemeyip bunları birbirleri yerine koyup duran yana yakınlık gösterdiğinde,

[c] her bir kişinin ruhunda kötü bir düzen yaratır; bu durumda edebiyatçı, hakikatten fersah fersah uzaktaki resimlerin ressamıdır.”

“Öyle!”

7. “Oysa edebiyata karşı en büyük şikâyetimizi daha ortaya koymadık bile! Nadiren de olsa, örnek insanlara bile zarar verme gücüne sahip oluşuna yönelik şikâyetimizi. Korkunç bir şey bu!”

“Kesinlikle, tabii bunu yapabildiğini varsayıyorsak!”

“Dinle ve düşün. Aramızdaki en iyilerimiz (bile),

[d] bir kahramanın nasıl derin acılar içinde boğulup kaldığını ve acı dolu güçlü bir konuşma yaptığını ya da kahramanların şarkı söyleyip göğüslerini nasıl dövdüklerini canlandıran bir Homeros’a ya da başka bir tragedya yazarına kulak verdiğinde, bildiğin gibi, sevinir, kendini tamamen kaptırıp (tragedyayı) tam bir katılımla izler, bizi en güçlü etkileyip heyecanlandıran edebiyatçıyı üstelik iyi yazar diye överiz.”

“Evet, bunu zaten biliyorum!”

“Buna karşılık başımıza kişisel bir felaket geldiğinde, tamamen sakın davranıp kendimize hâkim olabildiğimizde, bu tam da bir erkeğe yakıştığı, öteki,

[e] tiyatroda gördüğümüz davranış ise kadınca olduğu için (tragedyadakinin) tam tersi davranmaktan gurur duyarız. Farkında mısın bunun?”

“Öyle!”

“Peki kendisi gibi olmak istemeyeceğimiz bir insanı görünce böyle bir övgü sence yerinde midir, hele ondan tiksirmek yerine bir de büyük bir sevinçle övüyorsak onu?”

“Zeus adına, hiç de mantıklı görünmüyor bu bana!”

[606a] “Hele şöyle düşünürsen daha da mantıksızlaşıyor!”

“Nasıl?”

“Şunu düşünecek olursan: Daha önce kaderin kişisel darbelerinde yerlere serilmiş, doğası bunu talep ettiği için gözyaşları ve yakınmaların peşinde koşup tatmin arayan ruh bölümünü; işte yazarların doyurup tatmin ettiği ve sevinçlere boğduğu ruh bölümü budur. Buna karşılık bizim yaradılıştan en iyi yanımız (ruh bölümü), mantık ve alışkanlık aracılığıyla yeterince beslenip gerektiği gibi yetiştirilemediği için, gözyaşı dökme bağımlısı bölüm üzerindeki bekçiliğini gevşetir,

[b] çünkü kendine yabancı olanı (başkasının acısını) seyretmektedir; dahası, (gerekli alışkanlıkları edinmemiş bu akıl bölümü) kendini ‘iyi’ diye tanımlamakla birlikte, yersiz ve zamansız yakınıp, gözyaşları dökken bir adama acıyıp merhamet duyar, onu övmekten de çekinmez. Tersine, bunu seyrettiğine sevinir; ve bu sevinci bir kâr sayar, yapıtın tümünü küçümseyerek bu sevinçten yoksun kalmak istemez. Çünkü çok az kimse başkasının acısının tadına varmanın, kendi ruh halini etkileyeceğinin farkındadır; başkasının acısına merhamet duyma eğilimini artıran kimsenin, kendi acıları söz konusu olduğunda bu acısı kolay kolay dindirilemez.”[375]

[c] “Çok doğru!”

“Aynı akıl yürütme, gülünç olan için de geçerlidir. Bir komedi gösterisinde ya da kendi evinde, yapmaktan utanacağın cıvıklıklar, sululuklar duysan ve bunları kötü diye küçümseyeceğin yerde buna çok sevinersen, bu durumda şu merhamet, acıma ilişkisinde olduğu gibi davranmış olursun; çünkü soytarı olarak tanınma korkusuyla mantıklı düşünceler sonucunda (daha önce) bastırmış olduğun sululuk (kaba güldürü) eğilimini artık engellemezsin; (oysa bilmezsin ki) onun, arsızlığı bir kez eline almasına fırsat verince hiç farkına varmadan, evinde önemsizleşir ve bir soytarı olup çıkarsın.”

“Çok doğru!”

[d] “Aşk zevklerinde, öfkede; kısacası ruhun, her eylemimize eşlik eden o arzulayan, acı verici ya da sevindirici her heyecanında ve isteğinde, taklit edici sanat aynı şekilde etki yapar bize. Çünkü daha kötü ve mutsuz değil de daha iyi ve mutlu olmamız için (bu sanat) kuruyup gitmesi gerekeni besleyip sular, hâkim olunması gerekeni bize hâkim olan olarak karşımıza çıkartır.”

“Buna itiraz edemem!”

[e] “Şayet sevgili Glaukon, Homeros’un Yunanistan’ın eğiticisi olduğunu, insan eğitiminin ve hayatı biçimlendirmenin her alanında öğretmen olarak ele alınmayı hak ettiğini, kişinin bütün hayatını bu ozana göre yönlendirmesi gerektiğini söyleyen Homeros övücülerine rastlayacak olursan, en iyiler olmak istediklerinden, onlara dostça karşılık vermelisin

[607a] ve Homeros’un en büyük ve ilk tragedya yazarı olduğu görüşlerine katılmalısın; ancak onun bütün yapıtları arasından sadece tanrılara adanmış ilahileri ile iyi insanları öven methiyelerinden başka hiçbir devletimize girmeyecektir.[376] Şarkıda ve destanda coşkulu Musa’ları devlete kabul edersen, her yerde ve her zaman en iyiler olarak kabul edilen yasa ve aklın yerine, haz ve acı devlette kral kesilecektir.”

“Çok doğru!”

8.

[b] “Demek ki,” diye bu konuyu kapattım, “yeniden edebiyat sanatı hakkında konuşmaya dönmüş olduğumuza göre, bu tarzını koruduğu sürece, bu sanatı devletin dışında bırakma düşüncemizi haklı kılmaya yetecektir söylediklerimiz; çünkü serinkanlı düşüncelerimiz bizden bunu talep etmektedir. Ancak edebiyatın bizi insafsızlıkla ve cahillikle suçlamaması için, felsefe ile

edebiyat arasında kadim bir kavganın bugün de sürüp gittiğini ona hatırlatmak zorundayız. ‘Sahibine hırlayıp havlayan dişi köpek’ ve ‘boş budala gevezeliklerinde kudretli’, ‘Zeus’a hâkim olan bilgiler yığını’

[c] ve ‘niçin yoksul oldukları konusunda büyük kafa patlatanlar’ ve benzeri binlerce söz ve ifade, eskilere giden bir rekabetin kanıtlarıdır.[377] Gene de şunu söylemek gerekir: Eğlendirici ve taklit edici sanat iyi düzenlenmiş bir devlette vazgeçilmez olduğunu gösterirse, şaşkınlığımızı gizlemeden onu seve seve bu devlete alırız. Ne var ki (şu an) tespit ettiğimiz gerçeğe ihanet etmek, günah işlemek olur. Sen bile dostum,

[d] özellikle Homeros üzerinden yaşadığında, edebiyat sanatının büyüüne kapılmıyor musun?”

“Hem de nasıl!”

“Öyleyse ona (edebiyata) kendini bir şarkının ya da başka bir (anlatı) biçiminin içinde savunabildiğinde, yuvaya dönme izni vermek doğru ve yerinde olmaz mı?”

“Hem de nasıl?”

“Ayrıca edebiyatçı (ozan) olmayıp onların arkadaşları olan edebiyat koruyucuları beylere de düz yazı kullanarak edebiyatın devlet ve insan hayatı için sadece hoş bir şey olmayıp aynı zamanda yararlı olduğunu ispat etmeleri için fırsat tanınmalıdır.

[e] Ve onlara seve seve kulak verimiz, çünkü edebiyatın sadece hoş olmakla kalmayıp aynı zamanda yararlı da olduğu ispat edilirse bundan sadece kazançlı çıkarız.”

“Nasıl arzu etmeyiz ki böyle bir şeyi!”

“Aksi halde sevgili dostum, âşıklar gibi davranacağız: Bir aşk onlara yararlı görünmekten çıkınca, zora başvurarak da olsa kendilerini geriye çekerler. Biz de, harika devletimizin eğitiminin içimize tohumlarını ektiği bu edebiyata duyduğumuz sevgi nedeniyle, iyi niyetimizi kollayarak onun olabildiğince iyi ve hakiki görünmesini istediğimizi itiraf edeceğiz,

[608a] ancak kendini savunamadığı sürece yeniden çocukluğumuzun aşkına, geniş kitlelere duyduğumuz aşka geri dönmekten duyduğumuz endişe yüzünden, kendi düşüncelerimizle ve büyü şarkılarımızla başışıklık kazanmadan, ona hiçbir zaman kulak vermeyeceğiz. Kendini hakiki ve ciddi yerine koyan böyle bir edebiyatı ne kadar az ciddiye almamız gerektiğini hissediyoruz. Korumalıdır kendini aslında her dinleyici bundan

[b] kendi ruhsal düzeni için korkmalı ve edebiyat sanatı hakkındaki görüşümüzün doğru olduğunu kabul etmelidir.”

“Tamamen katılıyorum sana!”

“Bu mücadele büyük, sevgili Glaukon, genelde sanıldığından daha büyük; dolayısıyla insanın ne ünle ne parayla ne kudret ve iktidarla ne de edebiyatla baştan çıkıp adaleti ve öteki bütün beceri ve erdemleri göz ardı edecek kadar kötü mü olacağına, yoksa erdemliliği mi tercih edeceğine ilişkin bir mücadele olarak çok büyüktür.”

“Sana incelemelerimize dayanarak katılıyorum ve başka herkes de bunu yapar sanıyorum.”

9.

[c] “Ve erdem ve becerinin büyük ödülünden ve bu yoldaki mücadelenin ödülllerinden henüz söz etmedik.”

“Konuşmuş olduklarımızdan daha büyük bir şey varsa, harika bir büyüklükten söz ediyorsun demektir!” diye atıldı Glaukon.

“Bu kadar kısa bir zaman süresi içinde ‘büyük’ ne anlama gelebilir ki? Çocukluktan yaşlılığa kadarki bütün süre ebediyet ile karşılaştırıldığında çok kısa kalır!”

“Bir hiçtir sadece!”

“Ama devam edelim. Bu kısa zamanı değil de ebediyeti kendine dert edinmesini ölümsüz bir varlığın görevi olarak görmüyor musun?”

[d] “Elbette, ama bununla ne demek istiyorsun?”

“Ruhumuzun ölümsüz olduğuna ve hiçbir zaman yok olup gitmediğine hiç dikkat etmedin mi?”

Bunun üzerine Glaukon bana hayretle baktı ve: “Zeus adına, etmedim, ama bu konuda konuşabilir misin?” dedi.

“Konuşmasam zaten haksızlık etmiş olurum! Ama sanırım bunu sen de yapabilirsin, çünkü zor değil!”

“Benim için gene de zor, ama bu zor olmayan şeyi seve seve senden dinlemek isterim!”

“Dinleyebilirsin!”

“Konuş ne olursun!”

“İyi ve kötü bir şeyden söz etmiştin, değil mi?”

“Evet!”

[e] “Bu konuda benim gibi mi düşünüyorsun?”

“Nasıl yani?”

“Kötü, imha edip yıkan şeydir, iyi olan, koruyan ve yarar sağlayan!”

“Evet!”

“Peki devam edelim. Her şeyin kendine özgü bir kötü yanı ve bir iyi yanı bulunduğunu kabul ediyor musun?”

[609a] Örneğin gözlerin durmadan yaşlanma hastalığı ve beden hastalıkları, tahılın küflenmesi, odunun çürümesi, maden ve demirin paslanması gibi; kısacası her şeyin hemen hemen doğuşundan (ortaya çıkışından) itibaren birlikte getirdiği kötü yanı, hastalıkları vardır.”

“Kabul ediyorum!”

“Bunlardan herhangi biri onun başına gelirse, hastalık o şeyi çürütür, sonunda tamamen ayırıştırıp nihayet yıkar.”

“Kesinlikle!”

“Her bir şeyle birlikte doğmuş hastalık ve kötülük her şeyi imha eder

[b] ve bunların dışında onu öyle yıkıp yok edecek başka bir şey bulunmamaktadır, çünkü ne iyi olan ne de ne iyi ne kötü olan, bir şeyi yıkıp yok etmezler!”

“Nasıl yaparsın ki zaten?”

“Demek ki bütün hakikaten varolanlar arasında, başına gelen bir kötülüğün, hastalığın onu zayıflatıp bitkin düşürdüğü, ama dağıtıp, parçalayıp yok edemediği bir varlık bulursak, bu varlık için –bunu biliyoruz– yok olma diye bir şey söz konusu değildir.”

“Büyük olasılıkla!”

“Şimdi devam edelim. Ruhu kötü yapan bir şey var mı?”

“Elbette, konuştuğumuz her şey; haksızlık, ölçsüzlük, korkaklık ve bilgisizlik!”

[c] “Bu kötülüklerden biri ruhu yıkıp yok eder mi? Ancak yanılıp da, adil olmayan ve mantıksız bir insanın, haksızlığının kanıtlanması durumunda ruhunun kötülüğü olan adaletsizlik yüzünden mahvolduğunu sanıp kendimizi aldatmayalım. Böyle düşünmek yerine şöylesi daha doğru: Nasıl ki bir vücut, bu vücutun kötülüğü, hastalığı tüketip yıkarsa ve sonunda onu artık vücut olmaktan çıkacağı bir duruma getirirse, sözünü ettiğimiz her şey de, sürekli olarak yakasına yapışan ve onu yıkan kendine özgü kötülük ve hastalıklar yüzünden

[d] varolmama durumuna ulaşır, öyle değil mi?”

“Evet!”

“Şimdi aynı şeyi ruh için düşün! Ruhun içinde yer tutmuş adaletsizlik ve başka herhangi kötülük, ruhu, orada sürekli yuva kurmuş olduğu için ölüme yenik düşüp bedenden ayrılacak kadar imha edip parçalar mı?”

“Kesinlikle hayır!”

“İyi de ruhun kendi içindeki kötülükler onu yok etmezken bunu dıştan, yabancı kötülüklerin yapması mantıksız olmaz mı?”

“Öyle!”

[e] “Çünkü, bir düşün sevgili Glaukon, beden de, ne türden olursa olsun, yiyeceklerin kötülüğünden, diyelim ki bayatlamışlığından, küflenmişliğinden ya da başka bir şey yüzünden değil de, yiyeceklerin kötülüğünün (bozulmuşluğunun) bedeninin içinde bedeninin bozulmasına yol açması yüzünden çöküp gitmekten kurtulamaz; biz böyle düşünüyoruz; bu durumda, bedeninin, bizatihi kendisindeki bir kötülükten, hastalıktan ötürü yok olup gittiğini söylüyoruz. Yiyeceğin kendisi olmayan şeydir kötülük ve yiyeceklerden başka bir şey olan bedeninin

[610a] içine yerleşmiş kötülük olmaksızın (bu dış şeylerin) bozulmuşluğu yüzünden çöküp yok olduğunu ileri sürmeyiz bedenini!”

“Haklısın!”

10. “Aynı düşünce ruh için de geçerlidir: Bedenin kötülüğü (hastalığı) ruhun bizatihi içinde, ruhun kendisinin bozulmasına yol açmadıkça, ruhun, kendine has kötülük yüzünden değil de dış (yabancı) bir kötülük yüzünden çöküp gittiğini ileri süremeyiz!”

“Bu düşünce doğru!”

“Ya bu düşüncenin doğruluğunu çürütmemiz lazım, ya da, çürütülemediği sürece

[b] ruhun (bedene musallat olmuş) bir hummadan (ateşten) ya da başka bir hastalık (melanet) ya da bedeninin (kesiciyle) doğranması yüzünden çöktüğünü ileri süremeyiz; hatta bedeni dilim dilim doğrasak bile, (ruhun) bu nedenle yıkılıp gittiğini söylemek imkânsızdır; çünkü daha önce bu bedensel acılar ve dertler yüzünden ruhun adillikten uzaklaştığını, haksızlıktan yana olduğunu ve yüce değerlere saygısız hale geldiğini bize ispat etmeleri gerekir. Demek ki başka (yabancı) bir varlığın içinde –bu varlığa özgü bir kötülüğe, hastalığa yol açmaksızın– bir kötülük, hastalık (melanet) ortaya çıktığında, (bunun etkisiyle) ruhun ya da başka herhangi bir şeyin yıkılıp gittiği

[c] iddiasına katılamayız!”

“Ölmekte olanların ruhlarının gittikçe daha adaletsiz, dürüstlükten uzak bir hale geldiğini kimse ispat edemez!”

“Ama gene de birileri çıkıp da bizim ispatımıza itiraz edip sırf ruhun ölümsüzlüğünü itiraf etmemek için, ölmekte olanın adaletten uzak, kötü biri olup çıktığını ileri sürecek olursa, iddiası doğruymuş gibi şu talebi yönelteceğiz ona:

[d] Adaletsizlik, onun temsilcisi kişi için aynen bir hastalık gibi, ölüm nedenidir; doğalarının gücü bu hastalıkla yıkıma uğradığı için de, adaletsizliği içlerinde taşıyan insanlar ölüp gitmektedirler; kişi, (içinde) adaletsizliği ne kadar fazla taşıyorsa, o kadar hızlı ölür; ötekiler ise daha yavaş; gelgelelim adil olmayanlar, bugün olduğu gibi, ona, kendi adaletsizliklerinden ötürü bu cezayı veren ötekilerin elinden ölmezler!”

“Zeus adına!” diye bağırdı Glaukon, “adaletsizlik sadece onu içinde taşıyan kişiye öldürücü etki yapıyorsa, hiç de korkulacak bir şey sayılmaz! [378] Hatta kötülükleri temizlediği anlamına gelir bu! Ancak sanıyorum ki, (böyle bir etki) yapmadan çok daha önce elinden gelirse, adaletten uzak kişinin hayatına güç katıp onu dipdiri, uyanık tutarken, başka insanların katili olduğunu gözlerimizin önüne serecektir

[e] (taşıyıcısını) öldürme hedefinden çok uzak yerlere kurmuştur o çadırını.”

“Çok güzel! Kişinin kendi kötülüğü ve kendi hastalıkları ruhu ne öldürebilir ne de yıkıp imha edebilirlerse, başkalarını yıkmaya yönelmiş hiçbir kötülük (hastalık, melanet), kendisine düşen şeyin dışında ne ruhu ne de başka bir şeyi yıkıma uğratacaktır.”

“Kesinlikle!”

“Ruhu ne kendini taşıyan kişideki ne de dıştaki yabancı, hiçbir hastalık (melanet) yıkamıyorsa

[611a] ebedi olması şarttır onun! Ebediyse ölümsüzdür!”

“Mantıken!”

11. “Bu tespit böyle geçerli olsun!” dedim, “ama eğer durum buysa, oldumolusu aynı sayıda ruhun

varolması gerekir; çünkü şayet hiçbir ruh yıkılıp, yok olup gitmiyorsa, bunlara yenileri de eklenmiyor demektir. Çünkü ölümsüz olan çoğalabilseydi, ancak ölümlüden türemek koşuluyla mümkün olurdu bu! Dolayısıyla da sonunda her şey ölümlü olup çıkardı!”

“Çok doğru!”

“Her şeyin ölümlü olduğunu kabul edemeyiz, sakın sakın düşününce de buna imkân olmadığını görürüz.

[b] Gene aynı şekilde, ruhun en hakiki karakteri (doğası) gereği her türlü renklilikle, eşitsizlikle ve kavgayla dolup taşıdığını da söyleyemeyiz.”

“Ne demek istiyorsun acaba?”

“Çoklu şeylerin sentezi olan bir şey, çok zor ebedi olabilir; ayrıca en güzel uyum içinde bulunamayacağı gibi, kısacası, bizim ruh için çıkardığımız sonuçlara uymayacaktır.”

“Böyle bir olasılık yok elbette!”

“Ruhun gerçekten de ölümsüz olmak zorunda olduğunu hem şu son incelemelerimiz hem de daha öncekiler gösterdi. Ancak ruhun hakiki yapısını (karakteristik yapısını) kavrayabilmek için

[c] onu, şu an yaptığımız gibi, ne toplum, ne beden, ne de başka kötülük, hastalık tarafından zaafa uğratılmış haliyle ele alamayız; dolayısıyla onu zihnin gözüyle, bütün saflığıyla karşımızda durduğu şekilde incelemeliyiz. Böyle yaparsak onu çok daha güzel buluruz ve adalet ile adaletsizliği ve az önce konuştuğumuz her şeyi çok daha açık seçik görebiliriz. Gerçi daha önce görüldüğü biçime dayanarak, ruhun hakikatini inceledik; tıpkı denizcilerin Deniz Tanrısı Glaukos’u gördükleri gibi yaptık bunu,

[d] denizciler onun daha önceki durumunu neredeyse hiç fark edemezler, çünkü bedenin eski parçaları yer yer kırılmış, kısmen kaybolmuş, dalgalarca tamamen tanınmaz hale getirilmiştir; ayrıca üzerinde, ona yapışan istiridyeler, yosunlar ve taşlar büyümüş, Tanrı daha önceki halinden çıkıp daha çok bir hayvana benzemiştir. İşte ruhu da böyle inceliyoruz biz; binlerce kötülükle, hastalıkla tanınmaz hale gelmiş durumdayken. Oysa oraya bakmak zorundayız sevgili Glaukon!”

“Nereye?”

[e] “Onun bilgeliğe duyduğu aşka! Ve tanrısal, ölümsüz ve ebedi olan ile akraba olduğu için, nelerle (kimlerle) bir arada olmanın özlemini çektiğine bakmalıyız; kendini bu itkiye tamamen bırakabildiğinde bu dünyanın konuğu olduğu için

[612a] onu sarmış istiridyelerden, taşlardan, bu topraklı, kumlu, taşlı ve kaba yığından; mutluluk getirdiği söylenen ziyafetlerden, şölenlerden yapacağı bu hamleyle kurtulup şimdi yaşadığı denizden çıkarak yüксеlebildiğinde elini nereye uzattığına (neye tutunduğuna) bakmalıyız; işte ancak bundan sonra onun doğasını, çok biçimli mi tek biçimli mi olduğunu ya da bu doğanın asıl biçiminin ne olduğunu tanıyabiliriz. Ancak şu ana kadar zaten onun dünyevi hayatının şartlarını ve fenomenleşmelerini yeterince konuştuk.”

“Muhakkak!”

12. “Şimdi,” diye sözüme devam ettim, “incelemelerimizde (konumuzla doğrudan ilgisi bulunmayan) her şeyi bir yana bıraktık, ayrıca Homeros ve Hesiodos’un

[b] sözünü ettiklerini söylediğimiz şu adalet ödülleri ve onurlarını da ona öğretmedik; biz adaletin doğrudan kendisinde ruh için en büyük değeri gördük; bu nedenle ruh, ister (parmağında) Gyges’in yüzüğünü[379] taşıyın ve bu yüzükle birlikte bir de Hades’in miğferine sahip olsun ya da olmasın, adil, haklı davranmak zorundaydı.”

“Hakikati dile getiriyorsun!”

“İşte şimdi, sevgili Glaukon, ayrıca adaletin ve başka bir erdemin, çok sayıda ve çeşitli biçimlerde ruha armağan ettiği ödülleri verecek olursak, bize kimse itiraz etmeyecektir artık;

[c] hani şu tanrıların ve insanların, hayattayken ve öldükten sonraki armağanları?”

“Kesinlikle etmeyeceklerdir!”

“İncelemelerimiz sırasında ödünç aldığınız şeyi geri verecek misiniz?”

“Neyi?”

“Adil olmayanın adilmiş gibi, adilin de adil değilmiş gibi görüldüğünü ileri sürdüğünüzde size katılmıştım. Çünkü sizler, hani böyle bir durum tanrılardan ve insanlardan kesinlikle saklı kalmayacak olsa bile, sırf incelemenin yüzü suyu hürmetine, katıksız adaletin adaletsizlik karşısında yargılanıp hakkında bir karar verilsin diye, bu tespiti kabul etmemi istemiştiniz. Hatırlıyor musun?”

[d] “Hatırlamadım desem ben de haksızlık etmiş olurum!”

“Şimdi her ikisi hakkında hüküm verilmiş olduğuna göre, adalet adına senden talepte bulunuyorum: Tanrılara ve insanlara layık gördüğünüz saygı, şimdi artık tarafımızdan aynı şekilde ona da (adaletle de) gösterilmelidir; çünkü o da dışsal saygı sayesinde elde ettiği ve (zaferin) sahiplerine sağladığı zafer ödülleri kendisi de alabilsin. Çünkü onun, hakiki varlığından (olma-hali’nden) türeyen iyi’yi bol bol dağıttığı ve kendisine gerçekten sarılmış kimseyi aldatmadığı açık seçik belli oldu.”

[e] “Talebinde haklısın!”

“Borcumuzun ilk parçası olarak şunu geri veriyoruz ona: (Diyoruz ki) tanrılar karşısında ne adil kişi ne de haksız (adil olmayan) kişi özlerini gizleyebilirler!”

“Bunu teslim ediyoruz!”

“Madem ki gizlenemiyorlar, o zaman bunlardan biri tanrının sevgilisi ötekisi nefret ettiği kimsedir; bunu ta başlarda kabul etmiştik.” (bkz. 352b)

“Öyle!”

“Tanrının sevgili kuluna –bunu itiraf etmek zorundayız– şayet geçmişindeki bir suçundan ötürü kaçınılmaz bir lanete uğramamışsa,

[613a] tanrılarca sadece en iyi kaderler layık görülür.”

“Kesinlikle!”

“Demek ki şunu kabul edebiliriz: Adil bir adam yoksulluk içinde yaşıyorsa ya da hastaysa ya da buna benzer başka felaketlere uğramışsa, bu ya yaşarken ya da ölümünde onun hayrına bir sonuç verecektir. Çünkü tanrılar, bütün gücüyle adil

[b] davranan ve kendini erdemlere adayarak, bir insanın yapabileceği kadar tanrılara benzemeye çalışan kimseleri hiçbir zaman unutmazlar.”[380]

“Böyle bir insan, kabul etmek gerekir ki, benzediği şeyce (kimsece) hiçbir zaman unutulmayacaktır.”

“Peki adil olmayan kimse için bunun tersini kabul etmek zorunda değil miyiz?”

“Elbette!”

“İşte tanrıların adil kimseye verdikleri zafer ödülleri bu türdendir.”

“En azından benim düşünceme göre!”

“Peki ya insanlar, onlar hangi ödülleri verirler? Olgusal ilişkilere dönüp baktığımızda durum şu değil mi: Kötüler ve haksızlıktan yana olanlar starttan itibaren iyi koşan ancak dönüşü yaptıktan sonra koşuya kötü devam eden koşucular gibi davranırlar. Önce hızlı başlarlar, sonunda, boyunları göğüslerine düşüp çelenk melenk almadan oradan uzaklaşınca herkesin maskarası olurlar.

[c] Hakiki koşucular ise hedefe ulaştıklarında yarışma ödülleri alır ve çelenkler takarak oradan uzaklaşırlar. Çoğu kez adil olan da benzer şeyler yaşamaz mı? Her eylemde, her ilişkide (sözleşmede) ya da hayatta hedefe doğru yaklaştıkça saygı görüp, insanların onlara verdikleri zafer ödülleri almazlar mı?”

“Öyle elbette!”

“Öyleyse senin haksızlıktan yana olanlar için söylediklerinin aynısını onlar için desem bunu öylece kabul edecek misin?

[d][381] Çünkü sana şunları söylemek istiyorum: Adil kimseler yaşlandıklarında, istemeleri halinde, devletteki en yüksek memuriyetleri yönetirler, isterlerse

evlenebilirler ve kız çocuklarını gönüllerince evlendirebilirler. Senin adil olmayanlar için söylediğin her şeyi ben adil kimseler için söylüyorum işte. Ve öte yandan, haksız kimselerin çoğu, gençliklerinde saklanabilmiş olsalar da, hayatlarının sonunda gene de yakayı ele verir, alay konusu olur ve sonra ihtiyaçladıklarında, mutsuz olunca, gerek yabancıların gerekse kendi yurttaşlarının hakaretlerine hedef olmaktan, kırbaçlanmaktan kurtulamazlar,

[e] senin haklı olarak vahşet diyeceğin muamelelere maruz kalırlar; onları alıp kazığa geçirir, gözlerine mil çekerler! Bütün bunlar gelir işte başlarına! Cevabımı böyle kabul edebilirsin. Dikkat et, katılıyor musun söylediklerime, iyi düşün!”

“Kesinlikle, çünkü haklısın!”

13. “İşte, adil kimsenin hayattayken, adil olmanın doğrudan ona armağan ettiği yüce değerlerin yanı sıra, tanrılardan ve insanlardan ayrıca elde ettiği zafer ödülleri, armağanlar

[614a] bunlar.”

“Güzel ve kalıcı ödüller bunlar!” dedi Glaukon.

“Herkesi ölümünden sonra bekleyen armağanların yanında, büyüklük ve çokluk bakımından hiçbir şey değil bunlar. Adil olan ile olmayanın bizim incelememizde hak ettikleri şeyi eksiksiz almaları için, şunu da dinlemek gerekiyor!”

[b] “Yeter ki konuş, çünkü dinlemeye can atıyorum!”[382]

“Tamam o zaman. Sana bir öykü anlatacağım, ama tabii ki Odysseus’un Alkinoos’u[383] değil. Onun yerine cesur bir adamın başından geçmiş bir öyküyü, Pamphylia’lı[384] Armenius’un oğlu Er’in öyküsünü anlatacağım. Öykümüzün kahramanı Er, bir savaşta ölür. On gün sonra çürümeye yüz tutmuş cesetleri gömmek için savaş meydanına gelenler Er’in vücudunu bozulmamış şekilde bulurlar ve gömmek için evine götürürler. Ölümünün on ikinci gününde, odunların üzerinde yakılmak için beklemekte olan Er birden dirilir ve öteki tarafta gördüklerini anlatmaya başlar. Söylediğine göre ruhu bedenini terk ettikten sonra

[c] diğer ruhlarla birlikte harika bir yere gelmiş. Bu gizemli meydanın zemininde birbirine bitişik iki yarı[385] varmış. Bunların tam karşısında, yani göğe doğru da yine aynı şekilde iki dar boğaz bulunuyormuş. Yerdeki ve gökteki bu boğazların (geçitlerin) arasında da yargıçlar oturuyormuş. Yargıçlar ruhları yargıladıktan sonra adil ruhların önlerine, verdikleri kararları temsil eden yaftalar asıp, göğe çıkan sağdaki yolu takip etmelerini buyuruyorlarmış. Adil olmayanların ise yaptıklarını anlatan yaftaları arkalarına

[d] takıp yere inen soldaki yola girmelerini emrediyorlarmış. Yargılama sırası Er’e gelince yargıçlar Er’e, kendisinin öteki dünyada neler olup bittiğini insanlara bildirmekle görevlendirildiğini ve bu yüzden öteki dünyada gördüğü her şeyi aklına yazması gerektiğini söylemişler. Er de olan biteni izlemeye başlamış. Yargılandıktan sonra, yargılanan ruhların yerdeki veya gökteki boğazlara girdiklerini görmüş. Yerin derinliklerine inip tekrar geri gelen ruhlar kir pas içindeyken, gökten geri gelenler pırıl pırıl, temiz pakmışlar; bunlar uzun bir yolculuğa çıkmış da (yıllar sonra) geri dönmüş gibilermiş

[e] ve hepsi geri geldikten sonra güle oynaya henüz başlamış bir festivalin bulunduğu bir çayıra gidiyorlarmış. Yerin derinliklerinden yüzeye çıkanlar gökten inenlere gökte neler olduğunu, diğerleri ise yer altında neler olduğunu soruyormuş. Yerin altından gelenler yeraltındaki yolculukları sırasında tanık oldukları veya bizzat yaşadıkları korkunç şeyleri kimileri ağlayarak ve yanıp yakılarak birbirlerine anlatıyorlarmış. Çünkü 1000 yıl süren yerin altındaki yolculuk sırasında neler çektikleri ve gördükleri akıllarına geliyormuş.

[615a] Gökten inenlerse, gökte yaşadıkları mutlulukları ve gördükleri eşsiz güzellikleri aktarıyorlarmış. Ruhların anlattıklarının hepsini söylemem uzun zaman alır Glaukon, fakat Er’in söylediklerine göre ana noktalar şunlarmış: Her ruh haksızlık ettiği kişiler ve işlediği her kusur için sırayla on kat ceza alıyormuş; insan ömrü ortalama yüz yıl

[b] olduğu için her bir ceza yüz yıl sürüyormuş. Bu hesaba göre de

her suçun cezası on kat oluyormuş. Şayet ister devletlerine ister ordularına ihanet etmiş olsunlar, çok sayıda insanın ölümünden sorumlu olanlar, insanları köleleştirenler veya başkalarının suçlarına ortaklık edenler, suçlarının cezasını on kat fazlasıyla çekiyorlarmış. Öte yandan, hayırseverler, doğru ve kutsal davranışlarda bulunanlar aynı mantık doğrultusunda ödüllendiriliyormuş.

[c] Er, hemen doğumun ardından ya da çocuk yaşta ölenlerle[386] ilgili kayda değer bir şey anlatmamış, ama söylediğine göre ailesine saygısız ve asi davranmanın, yakın akrabaları öldürmenin cezası olağanüstü derecede sertmiş. Aynı şekilde dindarlık ve itaatkârlığın ödülü çok büyükmüş. Bir keresinde, ruhlardan biri diğerine büyük Ardaios'un nerede olduğunu sorduğunda Er de onların yanındaymış.[387] Ardaios, bu olaydan bin yıl kadar önce Pamphylia'da bir kentin tiranıymış ve söylenenlere göre ihtiyar babası ile ağabeyini

[d] ölüme göndermenin yanı sıra nice günahlar işlemiş. Ardaios'u gördüğünü söyleyen ruh demiş ki, 'O buraya gelmedi ve gelebileceğini de zannetmem.'

14. Gördüğümüz en kötü manzaralardan birisi de şuydu (diye devam etti Er): Cezamızı çektikten sonra yüzeye çıkmak için o dar geçidin tam ağzında duruyorduk. O anda birden Ardaios'u ve çoğu tiran olan başkalarını gördük. Aralarında ağır suçlar işlemiş sıradan yurttaşlar da vardı.

[e] Bu kişiler bizimle beraber buraya yükselebileceklerini zannediyorlardı, fakat geçit onları kabul etmiyordu; günahları affedilmesi imkânsız veya suçlarının cezasını yeterince çekmemiş ruhlar yukarı çıkmaya kalkıştıkça bu dar geçit kükrüyordu. Sesin ne anlama geldiğini bilen ateş vücutlu[388] vahşi adamlar onları omuzlarından tutup götürüyorlardı. İşte bu ateş vücutlu adamlar Ardaios ve yanındakilerin başlarını, ellerini ve ayaklarını bağlayıp onları yere yatırdılar; kırbaçlayarak

[616a] derilerini yüzdüler, sonra da yolun kenarındaki dikenli çalılara sürüklediler ve oradan geçmekte olanlara da bu günahkârları Tartaros'a atacıklarını söylediler. Oradaki korkunç ve çeşitli dehşet verici şeyin arasında en kötüsü şuydu diye devam etti Er: Yukarıya doğru çıkarken o korkunç kükreme sesi duyulabilirdi; duyulmayınca herkes sevinç içinde yoluna devam edebiliyordu.

[b] İşte cezalar, ıslak yollar ve ödüller bu türdendir orada.

Ruhlar çayırdı yedi gün geçirdikten sonra sekizinci gün yola çıkmak zorundadırlar. Yolculuklarının dördüncü gününün sonunda yukarıdan aşağıya uzanan, yeri ve göğü boydan boya geçen ve aynen gökkuşağı gibi, ama ondan daha ihtişamlı ve parlak bir ışık sütunu gördükleri bir yere gelirler. Bir gün daha gittikten sonra, ışığın merkezine ulaşırlar ve

[c] ışık sütununun uçlarından göğe bağlı olduğunu görürler. Tıpkı kadırgaları güçlendiren kaburgalar gibi bu ışık da titreyen göğü bir arada tutar.[389] Kaburgaların uçlarına zorunluluğun aktarma milleri yerleştirilmiştir. Bütün dönüşler bunlar sayesinde olmaktadır. Er'in anlattığına göre halkaların (disklerin, ağırşakların) düzeni şöyledir:

[d] Şekil olarak sıradan bir ağırşaktır, ama yakından bakınca aslında içi boş büyük bir ağırşak olduğu ve içine, ona benzeyen, ama ondan daha küçük bir ağırşağın yerleştirilmiş olduğu fark edilir. İç içe giren kutular gibi, ikinci ağırşağın[390] içinde üçüncü, üçüncünün içinde dördüncü vardır ve onların içinde de sırayla küçülen dört ağırşak daha konuludur. Yani iç içe geçmiş,

[e] ortak merkezli ve kenarları dışarıdan görülen sekiz ağırşak vardır ve bunların hepsi tek bir ağırşak meydana getirir. Bu tek ağırşak, sekizinci ağırşağın merkezinden geçen bir mile sarıdır; en dıştaki birinci ağırşak en geniş kenarlara sahiptir. Altıncısı birinciden daha dardır; sonra kenarlar sırasıyla dördüncü, sekizinci, yedinci, beşinci, üçüncü ve ikinciye doğru daralır. En dar kenara sahip ağırşak ikincisidir. En büyük ağırşak oldukça renkli kenarlara sahiptir,

[617a] yedincisi en parlak olanıdır; sekizinci ise rengini yedinci ağırşağın yansıttığı ışıktan alır. İkinci ve beşinci dairelerin renkleri birbirine benzer ve diğerlerinden daha derindir. Üçüncü ağırşak ise aralarında en mat olanıdır; dördüncüsü kırmızı, altıncısı ise hemen

hemen üçüncü ağırşak kadar mattır. O ana mil bir bütün halinde kendi çevresinde düzenli bir hızla döner, ama döndükçe içindeki yedi daire daha yavaş bir hızla ve tam tersi yönde hareket eder;

[b] ağırşaklardan en hızlı döneni sekizincidir ve ondan sonra, ondan daha az hızlı dönen parçalar olarak eşit hızla dönen yedi, altı ve beşinci ağırşaklar gelir. Dördüncü ağırşak, döngüsünü diğerlerinden daha yavaş tamamlar ve ondan sonra sırayla üçüncü, ikinci ve birinci ağırşaklar gelir. Ana milin kendisi, zorunluluğun dizleri üzerinde döner.[391] Her ağırşağın üzerinde ağırşak diskiyle beraber dönen sekiz denizkızı oturur; her denizkızı ayrı bir nota okur ve bu sekiz nota tek bir senfoni oluşturur.

[c] Deniz kızlarının yanında ve onlara eşit uzaklıkta bulunan üç tahtta üç kız oturur. Bunlar zorunluluğun kızları olan kader tanrıçaları Lakheisis, Klotho ve Atropos'tur. Beyaz cüppeler içinde, başlarında çelenklerle deniz kızlarının şarkılarına eşlik ederler, Lakheisis geçmişin, Klotho bugünün, Atropos da geleceğin şarkılarını söyler. Klotho, sağ eliyle en dış diski, Atropos da sol eliyle iç taraftaki diskleri çevirir.

[d] Lakheisis ise her iki eliyle kâh bu diski kâh o diski çevirir.

15. Ruhlar oraya ulaştıklarında Lakheisis'in huzuruna getirilmişler hemen. Bir tanrı habercisi ruhları sıraya sokmuş ve Lakheisis'in kucağındaki kura numaralarını ve hayat örneklerini aldıktan sonra yüksekçe bir kürsüye çıkıp şöyle demiş: 'Zorunluluğun kızı bâkire Lakheisis buyurmuştur ki siz fani ruhlar yeniden ölümlü soyun zorunlu döngüsüne ikinci kez gireceksiniz.

[e] Size bir Daimon verilmeyecek onu siz kendiniz seçeceksiniz.[392] Kura sonucu kaderini seçme şansını ilk elde eden kimse, kaderini, bir daha değiştirilemeyecek şekilde belirleyecektir. Mükemmelliğin efendisi yoktur! [393] Kim onu yüceltirse daha erdemli, kim küçümserse de daha erdemsiz olur. Herkes kendi yarattığı kaderinden kendi sorumludur. Seçtiğiniz kaderlerden tanrı sorumlu tutulamaz.' Bunu söyledikten sonra kura numaralarını onlara doğru atınca herkes kendi önüne düşeni almış, bir tek o kuraya el atamamış. Her ruh, çektiği kuraya göre sıraya giriyormuş.

[618a] Bunun üzerine tanrının elçisi mevcut ruhlardan sayıca çok daha fazla hayat örneğini onların önüne (tek tek) açmaya başlamış; çeşit çeşit görüntülermiş bunlar; bütün hayvanların ve insansı yaşama biçimlerinin hayat örnekleri (görüntüleri); bunların arasında tiran hayatlarının görüntüleri varmış; kimileri bütün hayatı kapsıyor, gene kimileri ortasında kesintiye uğramış bir hayatı gösteriyormuş bunlar, yoksulluk, kaçma ve dilencilik içinde son bulmuşlarmış. Ama ayrıca ünlü erkeklerin hayat görüntüleri de varmış; bunların bazıları; dış görünüşü, güzellik, güç ve savaşı becerisi bakımından,

[b] bazıları da soyları ve atalarının ayrıcalıkları sayesinde tanınmış olanların görüntüleriymiş; ayrıca gene tanınmamış erkeklerin ve aynı şekilde kadınların görüntüleri (örnekleri) de varmış. Belli bir ruh düzeni bulunmuyormuş burada; çünkü her bir ruh hayat seçimine göre başka türlü olmak zorundaymış. Bunun dışında her şey kendi arasında birbirine karışmış, zenginlik

ile yoksulluk, hastalık ile sağlık renkli bir karışım oluşturmuşlar ve gene bazıları bunların ortasında (bir yerdeymiş).

[c] Sevgili Glaukon insanlar için en büyük tehlike de burada işte, bu nedenle de en çok bu konuda uğraşmak gerekiyor: Aramızdaki herkes bütün öteki bilimleri bir yana bırakıp sadece bu bir tek bilimde öğrenci ve araştırmacı olmalıdır; hani elbette hangi bilimin kendisine iyi hayatı kötü hayattan ayırt etme gücünü ve bilgisini, mümkün biçimler içinden en iyisini her zaman ve her yerde seçme yeteneğini sağladığını fark edebilmesi gerekir; bunu yaparken bütün akıl yürütmelerimiz üzerinde düşünmesi, bunları birbirleri ile karşılaştırması ve hayatın mükemmelliği bakımından bunların değerini sınıflandırması

[d] ve güzelliğin yoksulluk ve zenginlikle birlikte nasıl bir etki yaptığını ve hangi ruhsal durumda iyi ile kötüyü yarattığını iyice bilmesi gerekir; ayrıca soylu ve soylu

olmayan kökenin, kişisel ve kamusal hayatın, güç ve zayıflığın, akıllılığın ve deliliğin, kısacası, ruhun bütün doğal (yaradılıştan) verilerin ve yetilerin yanı sıra sonradan kazanılmış davranış ve tutumların karşılıklı etkileşim içinde nasıl sonuçlara yol açtığını çok iyi kavramış olmalı, böylece bütün bu düşünceler içinden seçimler yapabilmelidir. (Böyle bir ruh) gözünü ruhun özüne çevirip kötü hayatı iyi hayattan ayırt eder;

[e] ruhu haksızlığa sürükleyene kötü, onu daha iyiye götürene ise iyi hayat, der; başka hiçbir şeyi önemsemez; çünkü adalet, –bunu görmüştük– gerek hayat gerekse ölüm için en iyi seçimdir.

[619a] Adil ruh Hades’e indiğinde zenginliğin ve öteki melanetlerin etkisiyle sarsılmaması, tiranların ve benzeri kimselerin hayat seviyesine düşmemesi ve onmaz sayısız suç işlememesi, kendisinin de çok daha büyük suçların kurbanı olup acı çekmemesi ve bu hayatın hep orta yolunu seçip[394] aşırılıktan her iki yönde, hem buradaki, dünyadaki hayatında hem de öte yanda kaçınabilmeyi başarması için inancının çelik gibi sağlam olması lazımdır.

[b] Çünkü insan ancak böyle en mutlu insan olabilir.

16. Öte dünyadan elçi Er, tanrının habercisinin şöyle konuştuğunu bildirdi: ‘En son kalan da, akıllı seçim yapar ve buna sınıksız bağlı kalıp yaşarsa, onun için bile, pek kötü sayılmayacak, sevimli bir hayat hazır bekliyor. Ne ilk seçen hiçbir şeye aldırmadan, endişesiz seçsin ne son seçen, korkarak!’

Bu sözler üzerine ilk ruh öne çıkıp büyük Tiranlığı seçmiş; akılsızlığı, aniden kabaran iştahı yüzünden ve yeterince düşünmediği için seçimini yapmış ve (seçtiği hayat örneği içinde) kendi çocuklarını yemek ve başka rezillikler olduğunu görmemiş.

[c] Ne var ki sakın sakın düşününce dövünmeye başlamış ve habercinin daha önceki sözlerini dikkate almadığı için yanıp yakınmış; çünkü talihsizliğinden kendini değil de kaderi, tanrıları, kendisinden başka her şeyi sorumlu tutmuş. O da gökyüzünden yeryüzüne inenlerdenmiş, çünkü daha önceki hayatını iyi düzenlenmiş bir anayasaya (bağlı devlette) öyle derin bilgilere ihtiyaç duymadan sadece alışkanlığın yardımıyla becerilerden, çalışkanlıktan ve erdemden pay alarak yaşamış.[395]

[d] Açık söylemek gerekirse: Gökten inmiş ruhların az sayılamayacak bir bölümü, acılara alışkın olmadıkları için bu durumda budalalık edip kanıyorlar. Alttaki geçitten çıkıp gelenler ise acıları hem bizzat yaşadıkları hem de etkisini başkalarında gördükleri için kuraya hemen atlamıyorlar. Bu nedenin yanı sıra kuranın rastlantısallığı[396] da işin içine karışınca, çoğu insanın hayatında mutluluk ile mutsuzluğun öyle yer değiştirip durması anlaşılır oluyor. Çünkü bir insan, bu hayata girdikçe, bilgi isteği içinde mantıklı bir hayat sürerse ve seçim sırasında sona kalmış kuralardan biri ona düşmemişse,

[e] o dünyadan anlatılanlara bakılacak olursa, sadece burada (dünyada) mutlu yaşamakla kalmaz, buradan öteye göçlerinde ve dönüşlerinde de engebeli bir yolu aşmak zorunda kalmayıp dümdüz bir cennet yolunda yürür. İşte, diye anlattı Er,

[620a] ruhların hayatlarını nasıl seçtiklerini seyretmek, acınası, gülünç ama aynı zamanda da harika bir andır. Çoğu zaman önceki hayatlarının alışkanlıklarına bağlı kalırlar. Örneğin Er, Orpheus’un kuğunun hayatını nasıl seçtiğini görmüş.[397] Çünkü Orpheus, kadın cinsinin kendisine çektiği acıları hatırlayıp ölüm korkusu yüzünden bir kadından doğmayıp kuğu olmayı tercih etmiş. Thamyras’ın ruhu ise bir bülbül seçmiş.[398] Bir kuğu ise insan hayatı biçimini seçmiş, öteki tanrısal hayvanlar da öyle yapmışlar.

[b] Yirminci ruh bir aslanın hayatını seçmiş; Telamonier Aias’ın[399] hayatıymış bu. Yirmi birinci sıradaki Agamemnon da çektiği acılar yüzünden insanlardan nefret etmiş ve bu yüzden bir kartal olmayı tercih etmiş. Orta sıralardaki Atalante’nin[400] ruhu, bir atletin şerefli hayatını görmüş ve o hayatın cazibesine kapılıp onu seçmiş.

[c] Atalante’den sonraki sıra Panopeus’un oğlu Epeios’unmuş.[401] Epeus, hünerli bir kadın olarak yaşamayı tercih etmiş. Sonlara doğru, Thersites[402] adlı soytarı, bir maymunun hayatını talep etmiş. Kurada en son sıradaki Odysseus’un[403] ruhuymuş. Geçmişte

yaşadığı acılar Odysseus'un şöhret dolu bir hayat isteğini körelttiği için o, uzun bir süre sakin bir hayat aramış ve başka ruhlar tarafından beğenilmeyip bir kenara atılan hayatlar arasından nihayet aradığı, beğendiği hayatı bulmuş. O kadar eminmiş ki yaptığı tercihten 'İlk sırada olsam, yine hemen bu hayatı seçerdim' demiş.

[d] Aynı şekilde hayvanların kimileri insan olmayı ya da başka hayvanların hayatını sürdürmeyi istiyorlarmış. Kötüleri vahşi ve yırtıcı, iyileri ise evcil hayvanlar oluyorlarmış. Sonuçta isteyen istediği şeyi seçebiliyor, tam bir karışma sağlanabiliyormuş.

Bütün ruhlar kurada çıkan sıraya göre hayatlarını seçtikten sonra sırayla Lakhesis'in yanına gelmişler. Lakhesis, onlara perilerini vermiş. Bu perilerin onları hayat boyu koruyacağı ve seçtikleri hayatın gereklerini yerine getirecekleri varsayılmış.

[e] Bu periler, ruhları Klotho'nun elinin altından ve hızla dönen kirmenin[404] altından geçiriyor ve

ruhların seçtiği hayatları sırayla onaylıyorlarmış. Klotho'ya dokunan ruhlar, kaderleri tarafından Atropos'un çıkığına getiriliyor ve bu sayede Klotho'nun onayladığı hayat değiştirilemez kılınıyormuş. Oradan sonra da ruhlar Zorunluluğun tahtının

[621a] altından geçiyormuş. Er de dahil bütün ruhlar bu tahttan geçtikten sonra, bunaltıcı sıcaklar altında bir yolculuğun sonunda Unutkanlık ovası Lethe'ye varmışlar; akşam olunca tek bir ağacın, hatta bitkinin bile olmadığı ovanın ortasından geçen unutkanlık ırmağının kenarına oturmuşlar. Bu ırmağın suyu hiçbir kaba konulamazmış. Herkes bu ırmağın suyundan bir miktar içmiş, ama düşüncesiz davrananlar içmeleri gerekenden fazla içmiş ve anında her şeyi unutmuş. Ruhlar uykuya daldıktan sonra, gece yarısı

[b] gök gürlemiş, yer sarsılmış ve tıpkı bir yıldız kayması gibi ruhlar dünyaya geliş anlarına gönderilmişler. Er'in bu sudan içmesine izin verilmemiş, ama onun anlayamadığı bir şekilde ruhu bedenine yeniden kavuşmuş ve bir de bakmış ki, şafak sökerken odunların üzerinde yatıyor kendisi.

İşte sevgili Glaukon, bu öykü hiçbir zaman unutulmamış, yok olmamış.

[c] Unutma ki öyküyü ciddiye alırsak biz de kurtulur ve ruhumuzu kirletmeden Lethe Irmağı'nı kolayca geçeriz. Yani, dediklerime uyar da ruhun ölümsüzlüğüne ve iyilik gibi kötülüklere de katlanabileceğine inanırsanız göğe giden yola kolayca ulaşır, adalete ve bilgelige hayatlarımızı kolaylıkla adayabiliriz. Böylelikle bu dünyada yaşarken, taraftarlarından ödülleri toplayan bir şampiyon gibi

[d] adilliğin ödülleri aldığımızda hem diğer insanların hem de tanrıların sevgisini kazanırız. Böylece hem bu hayatımızda, hem de o bin yıllık yolculuğumuzda mutluluğumuzu kaybetmemiş oluruz."

***

DİPNOTLAR:

ÖNSÖZ

Not: Önsözün dipnotları genç okurlar gözetilerek redaktörler tarafından konmuştur.

[1] Sokrates'in Savunması (Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2003), yasalara saygı üzerine: Kriton, cesaret üzerine: Lakhes, ölçülülük üzerine: Kharmides, dindarlık üzerine: Euthypron, yalan ve haksızlık üzerine: Küçük Hippias, erdemin öğretilbilirliği ve tekliği üzerine: Protagoras, retoriğin özü üzerine: Gorgias, yeniden anımsama üzerine: Menon, dil üzerine: Kratylos, sevgi üzerine: Symposion (Şölen), Devlet (Politeia), İdea üzerine: Phaidros, bilgi üzerine: Theaitetos, kozmoloji üzerine: Timaios, Phaidon, şiir üzerine: İon, felsefe üzerine: Anterastai, Epistolai, Euthydemus, Kritias, dostluk üzerine: Lysis; Yasalar, Philebos, Devlet Adamı, Sophistes, Parmenides.

[2] Aristoteles (İÖ 384-322): Makedonya'da doğdu, Euripos Boğazı yakınlarındaki Khalkis'te öldü. Gerçekçiliğin babası. Eski Yunanlı filozof.

[3] Proklos (410-485): Yunanlı filozof. Yeni Platonculuğun Bizans, İslam ve Roma'da yayılmasında etkili oldu.

[4]Eski Yunan kent devleti.

[5] Lykurgos (İÖ 390-324): Atinalı devlet adamı ve hatip.

[6] Drakon (İÖ 7. yy): Atinalı yasa koyucu. Sert yasalarıyla tanınır.

[7] Solon (İÖ 630-560): Atinalı devlet adamı, şair, bilge.

[8] Perikles (İÖ 495-425): Atina'yı Yunanistan'ın siyasi ve kültürel odağı haline getiren, Atina Akropolis'i'ni inşa ettiren Yunanlı devlet adamı.

[9] Kleistenes (İÖ 570-508): Atina demokrasisinin kurucusu devlet adamı.

[10] Sparta: Yunanistan'da Peloponnesos Yarımadası'nın güneydoğusunda, Lakonia ilinin (Nomos) merkezi kenti. Eurotas Irmağı'nın sağ yakasında yer alır. Sparta'ya Bizans döneminde Lakedaimon deniliyordu.

[11] Protagoras (İÖ 485-410): Eski Yunanlı Sofist.

[12] Sparta istilasının ardından demokratik anayasa yeniden yürürlüğe konuncaya kadar "otuz tiran yönetimi" teröre başvurarak Atina'yı idare etti.

[13] Akademi sözcüğü, eski Atina'nın dışında Platon'un felsefe dersleri için mekân olarak kullandığı zeytinliğin adından gelir. Terim giderek, edebiyat, güzel sanatlar, müzik ya da bilimsel uğraşlar için kurulmuş okullar için kullanılmıştır.

[14] Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri. Ağlatı.

[15]Sokrates'in Savunması, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2001.

[16] O. Gigon: Güncellik ve Ütopya. Platon'un Devlet'ine Yönelik Bir Yorum, c. I, Münih, 1976.

[17] Stoacı, stoacılık: Eski Yunan'da ödev kavramını vurgulayan, insan yaşamında evrendeki düzen ve dinginliğe ulaşılabileceğini savunan felsefi akım. Stoacılık İÖ 300'de Atina'da Kıbrıslı Zenon tarafından kuruldu.

[18] Antishenedes (İÖ 445-365): Sokrates'in öğrencilerinden, Atinalı filozof.

[19] Hazcılık öğretisi (hedonizm): Yunancada hedone "haz"; zevk almak. İnsan eylemlerinin ve yaşamın anlamını hazda bulan felsefi görüş.

[20] Epikuros (İÖ 341-270): Eski Yunanlı filozof.

[21] Haz ve yarar ilkesine, arzuların sınıflandırılmasına dayalı, tinsel (ruhsal) dinginliği amaçlayan ahlaki kurama dayalı felsefe okulu. Epikuros'un kurduğu felsefe okulları İS 4. yüzyıla kadar yaşamıştır.

[22] Aristippos (İÖ 435-366): Yunanlı filozof. Haz etiğini inceleyen Kyrene hedonizm okulunun kurucusu.

[23] Xenophon (İÖ 431-350): Eski Yunanlı tarihçi. Sokrates'in öğrencilerinden.

[24] Alkibiades (İÖ 450-404): Atinalı siyasetçi ve komutan.

[25] Yunan mitolojisinde aşk tanrısı. Hesiodos (İÖ 700) Theogonia'sında onu ilk tanrılar arasında sayar ve Kaos'un (evrende nesnelerin varolmasından önceki ilk boşluk) oğlu olduğunu belirtir. Daimon Eros'la ilgili konular 10. Kitap'ta sıkça geçecektir.

[26] Kaos (khaos): Eski Yunan kozmolojisinde (evrenbiliminde) evrende nesneler var olmadan önceki boşluk ya da Tartaros'un cehennemi, yeraltı dünyası. Metinde kaos, "karışıklık" olarak kullanılıyor.

[27] Çıkış noktasına çelişik iddialarla geri dönen felsefi çalışma yöntemi. Marksistlerin diyalektiğiyle ilgisi yok.

[28] Tabula rasa (Latince "boş levha"): Deneyci bilgi kuramıyla psikolojide duyuların dış nesnelere tepki göstermesi sonucunda İdealar'ın ortaya çıkmasından önce zihin durumu.

[29] Delphi tapınağı; Apollon'un kehanet merkezinin bulunduğu yer. En eski Yunan tapınağı. Delphi kâhini; tapınağın geleceği bilen kişisi. Delphi tapınağı eski Yunanlılarca dünyanın merkezi olarak düşünülür.

[30] Yunanca eristikos "ağız dalaşına düşkün" anlamına geliyor. Karşı görüşü çürütmeyi, gerçeğe ulaşmanın aracı olmaktan çok, kendi içinde bir amaç olarak gören tartışma biçimi.

[31] Platon'un küçük erkek kardeşi.

[32] Platon'un küçük erkek kardeşi.

[33] Dion (İÖ 408-354): Sicilya'daki Siracusa kenti tiranı. Aynı zamanda Platon'un dostu.

[34] Dionysios (İÖ 430-367): İÖ 405'ten sonra Siracusa tiranı.

[35] Eski Yunanlıların Helen olmayanlara, Romalıları da içine alan tüm yabancılara verdikleri ad.

[36] Eski Yunanlı matematikçi ve filozof Pythagoras'ın (İÖ 580-500) görüşleri çevresinde oluşmuş yarı dinsel ve mistik eğilimli felsefe okulunun üyeleri. Bunlar evrenin temel ilkesinin (arkhe) sayı olduğu görüşüyle ünlüdürler.

[37] Tarent (Tarentum): Güney İtalya'da bir yerleşim yeri.

[38] Arkhytas (İÖ 400-350): Eski Yunanlı bilgin, Pythagorascı matematikçi, filozof. Platon'un yakın arkadaşı.

[39] Giriş bölümü metnin kuruluş şemasına yönelik bir değerlendirmeyi içeriyor. Her ne kadar metnin düşüncelerinin hangi eksen ve sırayla işlendiğini inceleyerek bizi "anlamsal" bir okumaya hazırlıyorsa da, dileyen okur bu "yapı" analizini üzerinden okuyup geçebilir.

[40] İÖ 5. yy. sonlarında Atina'da etkinlik gösteren Yunanlı Sofist.

[41] Aristophanes (İÖ 445-386): Eski Yunanlı yazar.

[42] Gorgias (İÖ 483-376): Atina'da ünlenen Sicilyalı Sofist ve retorikçi.

[43] Hades (Yunanca Aides): Eski Yunan dininde, titanlardan Kronos ile Rheia'nın oğlu, tanrılardan Zeus ile Poseidon'un kardeşi. Karısı Tanrıça Persephone ile birlikte cehennem güçlerini ve ölüleri yönetmiştir.

[44] Eski Atinalı bir ailenin, büyük bir avcı olduğuna inanılan efsanevi atası.

[45] Halk önderi. (Olumsuz anlamda) ateşli konuşmalarla politik kışkırtmalar yapan kimse.

[46] Kephalos'un oğlu, 'Otuzlar' yönetimince idam edildi.

[47] Homer (Homeros): İÖ 9. veya 8. yüzyılda yaşadığı sanılıyor. Eski Yunan'ın en büyük destanları İlyada ve Odysseia'yı yazdığı kabul edilen yazar, ozan.

[48] Hesiodos: İÖ 800'de yaşamış Eski Yunan şiirinin ilk ustalarından.

[49] Olma-hali: Hemen hemen 10 kitap boyunca varlık, varoluş, olma-hali kavramlarının karmaşa yaratmamasına çalışıp durduk, 'olma-hali' en salt, en temel, değişmez varolma olarak anlaşılmalıdır. Salt varlık, öz'dür; 'oluş' kavramıyla da değişen, fenomenleşmiş, zaman mekân içindeki varolmayı karşılamayı denedik.

[50] Macit Gökberk (1908-1993): Felsefe tarihçisi ve yazar. Çalışmaları bilgi ve dil sorunları

üzerineydi.

[51] Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831): Çağdaş felsefenin son büyük sistem kurucularından, Alman idealist filozof.

[52] “Katman” tanımı, yaşama koşulları benzer toplumsal tabaka olarak bize, kapalı, geçişsiz bir öbek oluşturan “kast”tan daha uygun görünüyor. “Zümre” de darlaştırıcı bir anlam içeriyor. “Sınıf” kavramı, üretim araçlarıyla ve tarihsel üretim sistemiyle bağlantılı bir tanıma işaret ettiği ve üretilen toplumsal zenginliğe göre birbirinden ayrılan topluluklar anlamına geldiği için, bu dört “tanımı” da duruma göre akılda tutmak doğru olur. Yer yer “sosyal öbek” diye daha çok “sınıflandırıcı” bir tanıma da yer vereceğiz.

[53] Milet Batı Anadolu’da İonya bölgesinin güneyinde Maiandros (Büyük Menderes) Irmağı’nın ağzında kurulmuş antik kent.

[54] Pers Savaşları (İÖ 490-449).

[55] Şimdiki Pire kenti. Atina’nın limanı.

[56] Hippodamos (İÖ 6. yy. sonu ile 5. yy başları): İlk kent plancısı.

[57] Bekçiler: “Koruyucular” diye de karşılanmış. Muhafızlardan, tiranın mahiyetinden, askerden farklı, felsefeci katına bile tırmanabilen bu sosyal öbeği “bekçiler” olarak karşılamayı uygun bulduk.

[58] Platon’a göre insan karakterine ait dört yaradılış; altın, gümüş, tunç ve demir madenleriyle sembolize edilmiş. Geniş bilgi X. Kitap dipnotlarında.

[59] Yunan mitolojisinde kentlerin koruyucusu, savaş, el sanatları ve akıl tanrıçası.

[60] Anadolu mitolojisindeki kadın savaşçılar.

[61] Yunan mitolojisinde Oidipus’un, annesi Iokaste ile bilmeden girdiği cinsel ilişkiden doğan kızı.

[62] Yunan mitolojisinde Agamemnon ile Klytaimnestra’nın kızı.

[63] Euripides (İÖ 484-406): Eski Yunan tragedya şairi.

[64] Stereometri: Bkz. VII. Kitap (Cisimler öğretisi).

[65] İÖ 9. yüzyılda kurulduğu sanılan Sparta kent devleti, yüzyıllar boyunca, ölene kadar tahtta kalan ve savaş zamanında karar yetkisine sahip iki ortak kral tarafından yönetildi. Barış dönemlerinde iktidar 30 üyeli Senato’nun elindeydi. İS 396’da Sparta Vizigotlar tarafından yıkıldı.

[66] Perfeksiyonizm: 1. Kusursuzluğu hedef alan felsefi akım. 2. Dinsel, ahlaksal, sosyal ve siyasal kusursuzluğun peşindeki çeşitli öğretiler.

[67] Karakter ve devlet biçimlerinden biri. VIII. ve IX. Kitap’ta üzerinde genişçe duruluyor.

[68] Belirli bir alanda çalışan bilimadamlarının paylaştığı ortak değerler ve anlayışlar dizisi; model.

[69] Ernst Cassirer (1874-1945): Yahudi kökenli Alman filozof, eğitimci, yazar.

[70] Ütopya, Thomas More, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004.

Güneş Ülkesi, Tommaso Campanella, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004.

Yeni Atlantis, Bacon, Bordo Siyah Klasik Yayınlar, 2004.

[71] Karl Popper (1902-1994): Bilginin zihinsel deneyimden kaynaklandığını ileri süren İngiliz düşünür.

[72] Arnold Toynbee (1889-1975): Uygarlıkların gelişmesi ve düşüşüyle ilgili çözümlemeye dayalı tarih felsefesi anlayışıyla tanınan İngiliz tarihçi.

[73] Bertrand Russell (1872-1970): İngiliz matematikçi ve düşünür. Toplumsal ve siyasal kampanyalara öncülük eden Russell, 1950’de Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazandı.

***

DİPNOTLAR:

[1] Polemarkhos’un evinde gerçekleştirilen, Sokrates’in sözünü ettiği bu konuşmanın kişileri, Platon’un kardeşleri Glaukon ve Adeimantos’un yanı sıra felsefi konulara ilgi duyan bir grup insandır.

Bunlar II. Kitap'ın başlıca konuşmalarında da karşımıza çıkarlar. İkinci grup, Sokrates'in kişisel dostlarından oluşur. Üçüncü grupta ise Kalkedonlu Sofist Thrasymakhos ve öğrencileri bulunmaktadır. Nikeratos da ünlü Atinalı kumandan Nikias'ın oğludur. Konuşmanın tam tarihini, Platon'un öteki diyaloglarında olduğu gibi, burada da belirlemek zor; İÖ 409 ile tragedya yazarı Sophokles'in ölüm yılı olan İÖ 405 arasında bir dönemde yazılmış olmalı.

[2] Söz konusu tanrıça Bendis bir Trakya tanrıçasıdır. Peleponnez savaşlarının başında Trakyalıları memnun etmek için kabul edilmiş bir tanrıça kültü olmalı.

[3] Traklar (Thraklar): İÖ 2. bin yılda Tuna, Karadeniz ve Ege Denizi arasında yaşayan Hint-Avrupa kökenli halk. Yunanlı tarihçiler için savaşçı bir halkın örneğidirler.

[4] Nikias (ö. İÖ 413): Peleponnez Savaşı'nın önde gelen Atinalı komutanı.

[5] Yaşlılığın eşiği; ama metnin burasında yaşlılığın değil de ölümün eşiği söz konusu. Bu tespitin diyalogun devamında önemli bir işlevi bulunuyor; çünkü insanın karakteriyle onun sürdürdüğü hayat arasındaki bağa işaret ediyor; ayrıca ilerde devlet biçimleriyle insan karakter (çeşitlerini) eşleştiren bu temel yaradılış, karakter biçimi bambaşka bir boyut kazanacak.

[6] Sophokles (İÖ 496-406): Eski Yunan'ın üç büyük tragedya yazarından biri.

[7] Bir ülkeyi zora ve baskıya dayanarak yöneten kimse; dilediğini yapmak isteyen kimse, tiran.

[8] Atinalı dâhi devlet adamı ve Persler karşısındaki Salamis zaferinin mimarı (ö. İÖ 480).

[9] Seripos: Ege'de bir ada.

[10] Yeraltı dünyasının tanrısı. Hades mitlerine insan yaşlandıktan sonra inanıyor Kephalos'a göre.

[11] Thebenli methiye yazarı (İÖ 518-445). Düşüncelerinin gerek derinliği gerekse onları sunuş biçimiyle ünlüydü. Bu sunulan şiir bugüne ulaşmamıştır.

[12] Simonides (İÖ 556-468?): Eski Yunanlı lirik şair.

[13] I. Kitap'taki ispatlamaların çoğu için, Sokrates'e özgü ironinin ve diyalektik oyunun bir maskesi olduklarını söyleyebiliriz. [354a]'da söylediği gibi neyi ne kadar ciddiye alıp değerlendireceğimiz konusunda dikkatli olmamız gerekiyor. Herkese "hak ettiğinin verilmesi" gerektiğini söyleyen Simonides, aslında, hukuki anlamda bir borcun ödenmesinin, ancak adil, dürüst bir davranış olduğunu belirtiyor. Buradan, "Adil olan, borcunu ödeyendir... vb." yargısı çıkartılamaz. Ama Sokrates, adalet anlayışını iyice geniş yorumluyor; "birine hak olarak düşen", "üstüne düşen", "yapılması gereken" vb. anlamlarını veriyor ona; bu durumda pratik ahlakın, "dosta yararlı olmak, düşmana zarar vermek herkesin hakkıdır" ilkesini Simonides'in sözlerine ekliyor. Sokrates'in barış döneminde yararlılık anlayışı bile, oynadığı diyalektik oyunun ne türden bir "şaka" içerdiğini gösteriyor.

[14] Adillığın barışta işe yararlılığı konusundaki söz oyunu, buradaki diyalektik oyunun 'şakacı' yanına işaret eder gibi. Ancak bu diyalektik söz oyununun, bizi sonunda adalet, doğruluk kavrayışına götüreceğini de unutmayalım [433a/b].

[15] Adil/dürüst olanın hırsız olması tespiti, ciddi bir kanaate dayanıyor ve diyalektik bir akıl yürütmenin sonucu olarak karşımıza çıkıyor. Bu kanaatin gerisinde her sanat tekniğinin birbirine karşıt faaliyetleri kapsayabileceği, bu nedenle, salt teknik olarak iyi ya da kötü sonuçlar verebileceği düşüncesi yatıyor. Platon'un, her iyi tragedya yazarının komediler de yazabilmesi görüşü (bkz. Şölen) bu düşüncede temellenir. "Gülünç olanı bilmeden, ciddi olanı gerçekten anlamak mümkün değildir. (Yas. 816d). Sanat iki yanlı etki yapabilir, ama adalet, böyle bir iki yanlılık gösteremez. İleride göreceğiz bunu; Giriş yazısında da belirttiğimiz gibi, ruhun üç bölümünü tekleştiren adalet erdemi, en yüce "iyi" bilgisine dayanır; onun kötüye kullanılması mümkün değildir. Sokrates, "gizli, esrarlı olan" anlamlarını işin içine sokup buradan "hırsız" kavramına varma gibi bir ironi ortaya koyuyor.

[16] Homeros'un epik destanı Odysseia'nın kahramanı.

[17] Yunan mitolojisinde Odysseus'un annesi Antikleia'nın babası. Hırsızlığıyla ün salmıştır.

[18] Yanılabilen adil, dürüst, haksever insanın, dostu-düşmanı birbirine karıştırmaması durumunda, 'salt adalet'in durumunun ne olacağı sorusu, iyice kafa karıştırıyor gibi. Sokrates/Platon, 'dost,

arkadaş' kimdir sorusunun cevabına bir kriter koyuyor önce: Kullanma, işe yarar olma, (ortak, paylaşımlı bir ilişkide) işlevsel olma özelliği, dostluğun tanımını oluşturuyor. Ama işte adil, haksever kişi 'bu kriter' konusunda yanılmışsa ne olacak? "Dost" kavramı, bu "şakamsı" akıl yürütme oyununda, yanlış bir çıkarsama yapmaya imkân veriyor: Dostun kim olduğu konusunda bir sübjektif, bir de objektif yargı kullanılıyor. Burada ilk kez "görünen" ile "öz/varlık" ilişkisi karşımıza çıkıyor (II. ve VII. Kitap'tan önce).

[19] Adil olanın kimseye zarar veremeyeceği sonucu ise ciddiye alınacak bir tespit. Asıl soru, Sokrates'in, yerleşik dost-düşman anlayışını reddedip etmediği sorusudur. "Xenophon, Anılar'da, düşmana kötülük yapan övülesi kişiden söz eder.

[20] Prieneli Bias ve Mytileneli Pittakos yedi bilgeden ikisidir. Şayet Sokrates "ironi" yapmıyorsa, Simonides'i "adillik" tanımını yanlış yorumlamış biri olarak göstermek istemiyor demektir.

[21] Periandros (ö. İÖ 588): Korinthos'un ikinci tiranı.

[22] Kserkses (İÖ 519-465): Pers kralı.

[23] Mitoloji kahramanı. Zeus ile Perseus'un torunu, Alkmene'nin oğlu. Gerçek tarihsel bir kişi olma ihtimali büyüktür. Roma kültürüne Herkül olarak geçmiştir.

[24] İÖ 408'de 93. Olimpiyat'ta adına bir zafer anıtı dikilen ünlü bir güreşçiydi Pulydamas. Sokrates "daha güçlü olan" ve "avantaj" (fayda) kavramlarını bu örnekle kesinleştirmeye çalışıyor. Thrasymakhos politik alanla sınırlı kalarak güç, kudret eşittir hak (adalet) denkleminin geçerliliğinde ısrar ediyor. Peleponnez (Peleoponnesos) Savaşları sırasında bu anlayış Atina'da genellikle kabul görüyordu. Thukydides'in Melier diyalogu bunu açıkça gösterir: "İnsanların özlerini oluşturan yaradılışları (doğaları) sayesinde, kuvvet olarak, üstün oldukları şeyin efendisi oldukları [...] düşüncesindeyiz." Hukuk, hak anlayışı ile çelişen bu güç, kudret politik düşüncelerini benimsemiş olsalar da açıkça dile getirmeyen siyaset adamlarının arasında yaygın bir görüştü bu. Atina'da özellikle Solon'dan itibaren gelenek, mitos, örf, âdet ve ilke, yasa adına ne varsa aklın (logos) yargıç sandalyesi önünde eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutuluyordu. İşte Sofistler bu hızla değişen Yunan dünyasında, söz konusu güç, eşittir avantaj anlayışını yaygınlaştıranların başında geliyorlardı. Platon bu düşünceleri iki kişiye bölüştürerek karşımıza çıkartıyor: Sofist Thrasymakhos, hiç örtüp gizleme ihtiyacı duymadan bencilliği, çıkarıcılığı ilke olarak ortaya sürüyor; Gorgias diyalogunda da Kallikles gururlu bir tavırla üstün kişinin hakka sahip olmasından söz eder. Kallikles bu düşüncesiyle radikal bir "Gorgiasçı" olarak çıkar karşımıza, ama Thrasymakhos'un Gorgias mı, yoksa Protagoras "okuluna mı" sokulmak istendiği burada pek belli olmuyor. Ünlü müzik teorisyeni Aristoxenos'un iddia ettiği gibi Platon sıkça Protagoras'a atıfta bulunuyorsa, burada Thrasymakhos'u Protagoras'ın fanatik öğrencilerinden biri olarak sayabiliriz. Thrasymakhos'un öğretisinin, düşüncelerinin, Platon'un bize sunduğu halinin tarihsel gerçek olup olmadığını belirlemek çok zor. Ama bütün mizahi, alaycı havaya rağmen, dipte hakikatin yer aldığı belli.

[25] Aristonymos'un oğlu, Thrasymakhos'un taraftarı.

[26] Uzman kişinin yanılmayacağı tespitiyle Thrasymakhos, Sokrates'i faka bastırdığını düşünüyor: Yanıltıcı, hatalı yasalara uymanın güçlülere, yöneticilere (onlar istemeden) zarar vereceği tespiti böylece çürütülmüş oluyor. Ancak bu tespitiyle başka bir tespite kapı aralıyor; o da şu: Çok katı yorumlandığında, her branş-sanatı, nesnesinin ya da hedefinin yararına yöneliktir; yoksa kişinin çıkarına değil. Bu, Platon'un felsefesine çok yakın bir düşüncedir. Gerçek bilge yanılmaz.

[27] Kaptan ile dümenci arası bir konumu temsil ediyor. Gemi kaptanı olarak da düşünelim!

[28] Platon, gençliğinde Herodikos'un hekimliğe verdiği yönü kastediyor. Herodikos sağlıklı vücudun güçlenmesi için beden eğitimi ve diyeti öneren kişidir; böylece hastalanmanın da önüne geçilebilecektir.

[29] Buradaki "sanat" kavramının "ustalık", yetkinlik anlamına yakınlığı, bağlamdan çıkıyor. Hekimlik, aşçılık sanatı, sanat olarak adalet, en iyi uzmanlık bilgisi vb.'dir. İçeriğine ters düşmez, şaşmaz etkinliktir. Kusursuz ve tamamlanmış bir şey olarak kendi kendine yeterlidir.

[30] Sokrates burada ilk kez derin, ahlaki, sarsılmaz, hiçbir deneyiminin değiştiremeyeceği bir inancını dile getiriyor. Şimdiye kadar, “demek öyle?” tavrıyla bilmeyen, cahil biri gibiydi. Yavaş yavaş öğretmen kimliğine bürünüyor.

[31] Bu konuda ileride yapılacak açıklamaların ilk adımı bu “iyiler devleti.”

[32] Okur bu bölümde, adaletli (adil, haklı, doğru, dürüst, hakkaniyetten yana) olan ile bu özelliklerin tersini temsil eden kimsenin karşılaştırılmasına tanık oluyor. Giriş’te Politeia’nın “adalet” (hukuk, adillik, doğruluk) ekseninde yayılmış bir metin olduğunu belirttik. Ancak çeviride, duruma göre yakın anlamlı tanımlamaları birbirini yerine ya da birlikte kullandık. Dilimizdeki öteki çevirilerde metin burada da “adalet” kavramına itibar etmeyip sıkça kaymış. Sokrates formel mantık içinde tutarlı, katı sofistlik birkaç çıkarsama yapıyor; diyalog, diyalektik bir müsamereyi andırıyor biraz. Üstadın tespitleri gerçek hayattan destek bulacak türden değil; pratikten bakıldığında sallantılı çürütmeler bunlar. Örneğin, uzman, sanatını iyi bilen (adil, dürüst) kimsenin, meslektaşlarının önüne geçmek, onlardan daha avantajlı olmak istemeyeceğine bizi inandırmaya çalışıyor; bu kimsenin adil, dürüst kişiye göstermek isteyeceği tavır da pek inandırıcı sayılmaz; hele adil kişinin haksızlık eden kişiye göre daha önde, avantajlı olmak isteyeceği tespiti iyice düşündürücü; Sokrates, onun bu isteğini, sadece doğru davranışının ve avantajının farkında olması anlamında bir üstünlük isteği olarak yorumluyor. Ama metinde bu ilişkileri bulup çıkartmak çok zor. “Uzman, sanatının ehli” kişiyi, “iyi” ve “bilge” ile bir tutuşu da biraz cüretkâr, bu niteliklerin eşitlenmesi Yunan dilinin de katkısıyla mümkün oluyor biraz. Yunanca *αγαθός* (iyi becerikli, ustaca) *σοφός* (bilge, anlayışlı, akıllı başında) sözcüklerinin birbirleri yerine kullanılabilir oluşu, bu imkânı sağlıyor; ama gördüğümüz kadarıyla öteki Batı dillerine yapılan çevirilerde “durum karışıyor.” Adil kişi, işinin ehli usta, becerikli, bilge, anlayışlı ve iyi, erdemli belirteçleriyle kurulmuş bu “tartışmadan” bize kalan, adaletsizliğin özünün değişmediği; onun bu niteliği temsil eden insanlara bile gerçekte bir yararı olmayacağı tespiti. Bu “eksen” kavram her adımda pratik hayatın gerçeğiyle biraz daha ilişkilendirilip son Kitap’larda adil insanın ödülü sorununa kadar açılacak.

[33] “Özel görev”: Bu tanıma göre her varlık kendisine düşen görevi yerine getirmek zorundadır. Adil, hakka, hukuka uyan kişinin “üzerine düşeni yapması” anlayışı, II. Kitap’ta (369 ve başka yerde) geliştirilip akıllı ruhun temel eğitimi olarak anlaşılabacaktır.

[34] I. Kitap’ı bitirirken burada biraz duralım. Sokrates, “ruhun becerisi ve yeteneği olarak onun adilliğini gösterip kabul ettik,” derken [350cd]’ye yollama yapıyor. Orada adalet, “adillik, haklılık” “*ἀρετή*” beceri, işinin ehli olma, çalışkanlık, kusursuzluk” olarak tanımlandı; ama bu özelliklerin ruh ile bağlantısı kurulmadan, genel bir tespit yapıldı. Şimdi ruhun bu özelliği araya sıkıştırılmış, ama bir nedeni var bunun. Platon şu ana kadar gerekli olan bir şeye bilerek değinmeden geçtiğimize işaret ediyor gibi; adaletin/hakkaniyetin asıl aktörünü, taşıyıcısını, yani ruhu, şimdilik, ileride konuşmak üzere bir yana bıraktığımızı hatırlatmış oluyor. Platon ayrıca “bir şeyi iyi icra etmek” (iyi sürdürmek) ile “iyi yaşamak” anlamına da gelen Yun. *εὖ πράττειν* kavramını kullanıyor; biz “yapıp ettikleri” demeyi tercih ettik. Becerikli, yetenekli bir ruh, becerikli eylemler yapınca, becerikli (iyi, rahat, güzel) bir hayat sürer.

[35] Bu son sözlerle diyalog Platon’un ilk dönem diyalogları gibi bir “aporie”, çaresizlik, ne yapacağını bilmezlik durumu çıkartıyor karşımıza; adaletsizliğin hiçbir zaman hakkaniyetten daha fayda getirici olmadığı biçimindeki “kapanış tespiti” bizzat Sokrates tarafından sallantılı hale getiriliyor. Çünkü bunun şartı, adaletin özünün, mahiyetinin doğru bilinmesidir; bu da “şu ana kadar” zaten yerine getirilmiş bir şart değildir. Ancak I. Kitap’ta adil, haksever bir hayat sürdürme sorunu gerek devlet gerekse birey düzleminde bütün genişliğiyle ortaya atılmış oluyor böylelikle. Cevap açık kaldığına göre de sonraki bölümleri beklemek durumundayız. Böylece bu ilk kitap bir giriş olma özelliğine de kavuşuyor.

[36] (Kitap sonları ve başlarındaki numaralarda atlamalar var. Özgün metnin numara ve bölüm

işaretlerine bağlı kaldık.)

Platon I. Kitap'ın bütün içindeki yerine yeniden parmak basıyor. Şimdi sıra adalet sorununu tartışıp bir sonuca vardırmaya geldi. Konuşmaların havası da artık anında değişecek, göreceğiz. Sokrates artık “demek öyle”, “bir bakalım” tarzında konuşan bilgisi kıt, bizi ilk kitabın sonunda olduğu gibi “boşlukta” bırakacak biri olmaktan çıkıyor şimdi. O artık, Platon'un, aristokrat gençliği temsil eden, kardeşlerinin ağzının içine baktıkları görmüş geçirmiş bir filozoftur. Bu gençlik ise ölçünün, ilkenin, değer normlarının zıvanasından çıktığı bir dönemde iyice pusulayı şaşırılmış gibidir. Genç konuşma partnerleri, Thrasymakhos'tan farklı olarak bilgiye susamış, hakikati arayan, hedefe varmaya kararlı kimseler olarak çıkarlar karşımıza. Bu kitaptaki konuşmalarla birlikte “halkın” düşüncesinden filozofun ne olduğuna, salt inanma, kanaat getirme durumundan şaşmaz bilgiye uzanan bir yola gireceğiz.

[37] Burada sözü edilen, sahiplenmek istenilecek, salt kendisi için arzu edilecek şeylerin “sınıflandırılması” girişimi, bu haliyle Platon'da başka hiçbir yerde karşımıza çıkmaz ve felsefi bir anlamı, önemi de bulunmamaktadır. Sokrates'in seçtiği örnekler de bunu göstermeye yeterli; Stoacılar bunlar için “birbirinden farksız mallar/değerler” diyorlardı. Ancak sırf kendisi uğruna sevebileceğim o şey, o üst, yüksek değer bizi, ileride İdealar öğretisinde “en yüce iyi” kavramına kadar götürecektir.

[38] Bu talep adalet konusundaki bütün inceleme boyunca kollanacak; ancak çok ileride [612a] adaletin getirilerine değinilecektir.

[39] Aristoteles Nik. Eth. 1133b'de “orta” kavramını bambaşka anlamda kullanır. Burada “orta”, mecburen seçilmiş, ahlaki bakımdan nötr bir kaçış ya da çözüm noktasıyken, Aristoteles etiğinde “orta”, adil olanın ahlaki görevidir ve “erdem”, iki aşırı ucun ortası olduğu anlayışıyla bütünleşir.

[40] Lidya (Lydia): Batı Anadolu'nun orta kesiminde antik bölge. Gediz (Hermos) ve Küçük Menderes (Kaystros) vadilerini içine alır.

[41] Gyges (ö. İÖ 648): İÖ 680-648 arasında Lidya kralı.

[42] Platon burada, efsaneden farklı, adı gene Gyges olan yaşlı bir adamdan söz ediyor. Herodot'tan (1.8-13) bağımsız olarak gerçek bir masalı sunuyor bize. Herodot'un kinde Kandaules'in karısını Gyges kralın arzusu üzerine çıplak görüyor. Kraliçe de ya kralı ya da kendini öldürürsün, diyor.

[43] Aiskhylos'un Hepta'sı kastediliyor. (Thebai'e Karşı Yediler) Yunanlıların ilk büyük tragedya yazarının bu eseri, felsefi olmadığı halde, öz ile biçim, görünüş ile içerik, olma-haliyle oluş, öteki deyişle fenomenleşmiş hali arasındaki ilişkiye değinen metin olarak önemlidir. İnsanın dışıyla, biyolojik varlığıyla “içi” arasındaki birliktelik düşüncesi Yunan düşüncesi için temel bir sorun, bir karşıtlık sorunu olarak tayin edici önem taşıyordu. Bu düşünce Elea Okulu'nca kesin bir diyalektik anlayışına bağlı olarak varlık (olma-hali) ile “görünürdeki dünya” arasında aşılabilir bir karşıtlık düşüncesine taşınmış İonya düşünürlerinin materyalizmini aşarken, Platon'un İdealar ve bilgi öğretisinin önemli bir kaynağını oluşturmuştur.

[44] Suçlanan adil kişi örneğinin, düzmece mahkemenin kurbanı Sokrates olduğu kesin. Ancak işkenceler ve “çarmıha gererek öldürme” Yunan köle hukukunun uygulamalarıdır.

[45] Orpheus: Yunan mitolojisinde insanüstü müzik yetenekleri olan kahraman.

[46] Orpheus ve Musaios, ozan Homeros. Platon burada Menon, Phaidros ve İon'da yaptığı gibi tanrısal esin kaynağına değinip tanrıları ozanların, yazarların kaynağı sayıyor.

[47] Saldırganlığıyla ünlü Paroslu ozan (İÖ 7. yy.).

[48] Clubs: Aristokratların cemiyetleri Atina'da Peleponnesos Savaşları sırasında kurulmuş, Yunanistan'ın başka yerlerinde de önemli politik faaliyetlerde bulunmuşlardır. 1880'den itibaren Osmanlı Devleti'ne karşı faaliyet gösteren Hetâri Cemiyeti bu mirasın uzantısıdır.

[49]

Konuşmacı, yazar, dinleyici ya da okuyucu gibi sözel iletişimde bulunanların eğitimiyle ilgili ilkeler. Başlangıçta hitabet (konuşma)

sanatının kuramsal temelleriyle ilgili sistemli bir inceleme dalı olan retorik, eski Yunan ve Roma’da mahkemelerde savunma yapacak ya da halk önünde konuşacak hatiplerin eğitiminde kullanılırdı.

[50] Orpheus, Musaios ve Homeros. Platon burada tanrısal esini yani ilahi heyecanı edebiyatın kaynağı olarak anıyor.

[51] Herhalde amcaları Kritias’ı kast ediyor.

[52] Yunanistan’ın Attika ilinde (nomós), Saron Körfezi kıyısındaki kent ve antik yerleşim bölgesi.

[53] Düşüncesini temsil ettikleri Thrasymakhos.

[54] Eleji: Şiirsel yanıp yakınma, ağıt.

[55] “Bütün bir devlet”: Devletin, tek tek ruhlara karşılık gelen bir imge olduğu, insana özgü karakterlerle devlet biçimleri arasında müteakabiliyet (karşılıklı olma durumu) ilişkisi bulunduğu anlayışı ilk kez bu genişlikte karşımıza çıkıyor. I. Kitap’ta ilk kez yapılan bu benzetmenin [336a-338c] hücre çekirdeği Gorgias’ta [507e] yatıyor. Orada ruhun düzeni, toplumla ilişkilendirilir. Daha kolay olandan daha zor olana gitme biçimindeki metodolojik adım, hocanın konuya esnek bir uyum sağlamasını gerektiriyor. Burada ele alınan konuyu (adaleti/hakkaniyeti, doğruluğu) çeşitli olgular üzerinden (tek tek insan; devlet üzerinden) kavramanın gerekli olduğu yerde, daha büyük olan nesne (devlet) tercih ediliyor. Şayet incelemenin konusu, soyutluğundan ötürü doğrudan bilgisine ulaşılmayan bir bilgi “objesi” ise daha somut, daha küçük, daha kuşatılabilir şeylerle karşılaştırılıp kavranılmaya çalışılmalıdır. Ama bu metodolojik yolla tersi durumlarda da karşılaşacağız; buralarda “daha karanlık”, belirsiz, daha soyut olanın kavranmasından başlanacak; kesin, dikkatli “bakıp” görmeye olacak bu. Platon’un yöntemi katı değil hiçbir zaman ve pratiğe sırtını dönmüyor.

[56] Atina toplumunda o dönemde dış ticaret büyük ölçüde takas (mübadele) yoluyla yapılıyordu.

[57] Bir devlet doğurmak: Aristoteles’in de varlığın bilgisine götürücü en iyi yol olarak gördüğü bu düşünme yöntemi (Pol. 1252a) “genetik” tanım dediğimiz yöntemi ortaya koymuştur. Platon “doğuş/oluşum”dan gerçek tarihsel bir süreci ya da imkânı anlamaz. Bu önemli “gelişme” salt teorik tasarlanmıştır; ulaştıracağı nihai çözümden geri bakılarak yorumlanabilir. Bu soyut gelişme tasarımına Platon, tarihsel süreçler ve insan pratiğinden aldığı çok yerinde, somut örnekleri yerleştirir.

[58] İhtiyaçtan doğan devlet: Devletin ilk biçimi bir ihtiyaç devleti olarak tanımlanıyor. “Toplum Sözleşmesi” anlayışındaki gibi, zayıfın kendini güçlü karşısında koruması ihtiyacına dayalı bir kurumlaşma söz konusu değil. İnsanların yardımlaşma ihtiyacından doğan ideal bir devlet bu. İdeal devletin bu ilk biçimi, sonraki devletlerin inşasına temel oluşturmuş, organik bir bütün kurmuşsa, o zaman şimdiki polis devleti de doğal kökenli demektir. Bu bölümde “doğa” ve “ihtiyaç” kavramlarının sıklığına dikkat etmeliyiz.

[59] Ortak kullanım: Herkesin birbiri için çalışması düşüncesi, adaletin, hakkaniyetin en temel tanımı olarak ileride de karşımıza çıkacaktır. Platon’un, eğitim/yetiştirme öğretisinin temelinde yatan, yaradılıştan, (doğadan) herkesin eşit olmadığı anlayışı burada “fiziksel” destek zorunluluğu bağlamında ortaya çıkıyor. Ama son tahlilde bireyler arasındaki doğal eşitliği ortadan kaldırmak devletin görevi olacaktır; aynen yurttaşlarından talep ettiği devlet görevlerinin yol açtığı eşitsizlikleri yok etmesi gibi. Platon bize gerçek bir devlet başlangıcı sunmadığı için bu “ilk düzlemde” karşımıza hemen usta bir çiftçi, mimar vb. çıkartabilmektedir; oysa bunlar tarihsel olarak gelişmiş bir toplumun uzmanlarıdır.

[60] Yun. ὑποχ sözçüğüne ait olan ὑποποῦ sözçüğü, artık doğanın zemininin terk edildiğine işaret ediyor. Parayla birlikte sağlıklı bir devlet ister istemez bir kötülükle tanışmış oluyor. Para önce iç pazara hâkim, çünkü dış ticarete henüz mübadele geçerli. Küçük-büyük tüccar ayrımı ise antik Roma’ya geri gider (Bkz. Cicero).

[61] Adalet ve adaletsizlik/haksızlık nerede?: Devlet tartışmasında, kitabın omurga kavramı adalet ilk kez alabildiğine basit, o ilkel devlete uygun bir tanımla karşımıza çıkıyor: Adaletin (adaletsizliğin/haksızlığın) kaynağı insanların karşılıklı ihtiyaçlarıdır. Cevap, I. Kitap’takinden pek fazla, somut örnek getirmiyor. Ama ilkeri çözümün çekirdeğini de oluşturuyor. Çünkü “Logos’a”, akla dayalı devlet organizasyonunun parçaları da birbiriyle uyumludur ve bu uyum adaleti içerir.

[62] Platon'un mizahi tarzını sergileyen bu "huzurlu tabloda" hem Sokrates hem de onu tamamlayan Glaukon eti bile bile yok sayıyorlar; bu da şimdi göreceğimiz gibi Glaukon'un bir devleti "domuz" ile karşılaştırmasına imkân veriyor [372d]. Burada, o zamanlar yaygın olarak tartışılan "doğal devlete" yönelik bir ima mı var, söylemek zor.

[63] Mersin (dalları): Ege ve Akdeniz bölgesinde yetişen, yaprakları kokulu, maki türü bir ağaç.

[64] Domuzlar devleti. Domuz en aptal hayvan sayılıyordu. Glaukon yüksek kültürün eksikliğine yollama yapıyor. Platon'un Sokrates aracılığıyla geri çevirdiği bu yargının karşısına "sağlıklı" devlet tanımını koyuyor. Bu tanım bizi mizahi bir üslupla devletin 2. biçimine yöneltiyor.

[65] Gezin, şarkı söyleyerek hikâyeler anlatan halk ozanları.

[66] Bolluklar devleti ve savaş. Devletin 2. ilkel biçimi olan bu bolluk, zenginlik devleti, birincisinin karşıtı bir devlet imgesi değil, birincinin üstüne binen ikinci "kattır"; binmek zorundadır, çünkü o da insanların doğal yanından, yaradılışlarından kaynaklanmaktadır. Ancak 1. devlet örneğinde ihtiyaç (χρεια) vurgulanıp dururken, burada itici güç açık seçik ifade edilmiyor, ancak ihtiyacın nesnelerinin sıralanmasından çıkartıyoruz bunu. (Sofalar, koltuklar), istek, arzu, dürtü (επιθυμία), insanın ruhsal hayatındaki en derin duyguların katmanıdır. Platon burada "sağlıklı" devlet modelinin karşısına "kara tablo" oluşturan bir karşıtlık koymak istemiyor sadece; o da şu iki şeyden belli oluyor: Bir kere bütün kültürün kökeni burada yatıyor; kusursuz devlette vazgeçilmez bir temel unsur olarak karşımıza çıkacaktır kültür. Bu 2. kademe devlette karşımıza "savaş" olgusu çıkıyor; ancak bu aşama da ahlaki-töresel yönden değerlendirilmiyor; iyi mi kötü mü, sorusu bir yana bırakılıyor; dolayısıyla da savaş daha baştan olumsuz bir olgu olarak ilan edilmiyor; ileride devletin önemli unsurlarından olan "bekçiler" bakımından da geçerli bu.

[67] Burada Glaukon bir Atinalı olarak bir yurttaşlar ordusunu kastediyor; Platon ise mesleği asker olanlardan kurulu bir orduyu düşünüyor; bu ordunun askerleri, "bekçiler", Giriş'te de belirttiğimiz gibi, toplumun 2. üst sosyal kesiminden geliyorlar. Savaş zanaatının ya da sanatının güçlüklerini bize açıklayan Platon daha sonra "bekçilerin" eğitim ve yetiştirilmelerine geçecektir.

[68] Burada gerek devletin inşası gerekse ruh için önemli bir kavram çıkıyor karşımıza. Yun. (θυμοειδής), öfkeli, hırslı kavramı, önemli (olumlu) bir özelliğe işaret ediyor. Devlette olumlu bir öge olarak değerlendiriyor Platon bu özelliği. Ruhun bu bölümüne, Giriş yazısında da işaret ettiğimiz gibi onun ayrılmaz yeteneği "cesaret" ekleniyor: Bütün "erdemler" gibi önce kişinin doğal yaradılışı içinden türetilip kazanılması gereken özelliklerdir bunlar. Bugün modern insan, öfke/hırs/saldırganlık özelliğine olumlu rol atfedilmesini, insan ruhunun kendine özgü yanlarının hayvanlardan türetilmesini yadırgayabilir. Ancak Yunanlılar önceleri hayvan insan arasında radikal bir ayırım yapmadıkları gibi, bir asil, kendisinin, soylu bir hayvan olan av köpeği ya da süvari atıyla karşılaştırılmasından, onlara benzetilmekten gurur duyardı. Homeros'un Odysseus'unda Odysseus'un öfkesi bir dişi köpeğin kızgınlığına benzetilir. Dolayısıyla buradaki öfke, kızgınlık kavramının başlangıçta hayvan özelliğini yansıtırken sonradan insanlar için kullanılmış olması mümkündür.

[69] İlk okuyuşta yadırgatıcı. Ama sözcüğün düz anlamıyla alınmalı. Bilgisini gittikçe derinleştirme itkisi altındaki insana benzetiyor. Öyleyse bu Platon'a göre bütün canlılarda "ebedi bir çaba" anlamında temel bir tavır-tutum.

[70] Platon tartışılacak, anlatılacak konunun içeriğini ya da doğruluğunu, bu efsane benzetmesiyle zayıflatmış olmuyor elbette; ancak teoriyi ve eğitim/yetiştirme teorisi yapmayı "pratikten" ve resmi devlet görevinden ayırıyor [376e]. Önce "yetiştirme" ve "eğitim" gibi iki kavramın, bugün dilimizde az çok belirlediği kesin alanların handikaplarına işaret etmek gerekiyor: Salt uzmanlık bilgisini "eğitime", "öğrenime"; genel anlamda sosyal, uyumlu bir bireyleşme sürecini de "yetiştirme" anlayışına bağlayan günümüz algısında gene de iç içe geçip duruyor. "Bekçilerin" hayatına bugün modern eğitim sisteminin izin verebileceğinden çok daha kapsamlı bu müdahale önerisi hem "yetiştirmeyi" hem de "eğitimi" (ve Platon Akademisi bir öğrenim kurumu olarak anlaşıldığında, "öğrenimi") kapsıyor, diye düşünüyoruz. Kimileyin kavramlardan birini seçtik, kimileyin onları birlikte kullandık (Giriş'te olduğu gibi). VI. ve

VII. Kitap'ta bekçi olarak eğitimden geçip yetişenlerin daha üst düzeydeki “felsefe” eğitimini anlatacak. Araya giren V. Kitap ise kadınların eğitimini ele alıyor. Tamamen devlet yükümlülüğündeki bu Platoncu eğitim/yetiştirme modeline, sonradan devlet teorilerinde sıkça dönmüştür. Yunanca kavram (μουσική) bütün entelektüel, zihinsel eğitimi içeriyor; müzik, edebiyat gibi. Platon önce, döneminde ihmal edilmiş zihinsel eğitime, ardından jimnastiğe yöneliyor.

[71] Buradan başlayarak “müzik” eğitimi çok önemli bir yetiştirme ayağını oluşturacak. Dar anlamda biz bugün bu kavramdan ne anlıyorsak onu kasteden bu sözcük geniş anlamda bütün zihinsel-manevi eğitimi kapsar.

[72] Yunanca μυθος içeriği bakımından zor karşılanabilecek bir kavram. En başta tanrıların ortaya çıkışını ve etkilerini anlatan önemli bir bölüm içerir masallar; dolayısıyla da hakikat ile edebiyat arasında gidip gelen, kendilerine özgü bir değerleri vardır. Edebiyatçıların kendilerinden sonraki kuşaklara aktardıkları mitlerin gerçekliğine bunlar ne kadar çok inanmışlarsa, mitlerin karakteri de Hristiyanlığın kutsal metnine o kadar çok yaklaşmıştır. Günümüz kültüründe de bu dini metinden seçilenler çocuklara okunuyor, anlatılmıyor mu? İşte bu mit (masal) yazarlarını daha çok peygamberlere benzetirsek, Platon düşüncesine belki daha kolay girebiliriz. Bunlar, edebiyat metninin çekirdeğine (mite, masala) bir hakikat yerleştirip okura ulaştırıyorlardı. Platon, edebiyatı insan aklının özerk, bağımsız bir yaratışı olarak görmüyordu kesinlikle. Yazar kişisel, yeni bir dünya yaratmaz, o ancak sahici, gerçek varlığın, olma-halinin çok zayıf bir imgesini, kopyasını sunabilirdi. Platon bu konuya X. Kitap'ta geniş yer verecek.

[73] Platon, Homeros ve Hesiodos'un ilahiyat anlayışını eleştirip bunları Pythagoras, Xenophanes ve Herakleitos ile bir kaba koyuyor. Daha önce kaleme aldığı Euthypron diyalogunda değindiği düşüncelere burada genişçe yer veriyor.

[74] Uranos: Yunan mitolojisinde gökyüzünü kişileştiren tanrıdır. Kronos ise Uranos (Gök) ile Gaia'nın (Yer) oğludur. Uranos'un eylemlerini Hesiodos Theogonie'de anlatır. Uranos çocuklarına kötü davranınca en küçük oğlu Kronos annesi Gaia'nın yardımıyla onun erkeklik gücünü ortadan kaldırır.

[75] Giriş'te sözünü ettiğimiz Orpheus mistik cemaatinin sırları gibi gizli tutulmasını kastediyor.

[76] Besbelli ki Platon, babasını mahkemeye çıkarmak isteyen Sokrates'in oğlu Euthyphron'u kastediyor.

[77] Yunan mitolojisinde Titan Kronos ile Rheia'nın kızlarından biri; Zeus'un kız kardeşi ve karısı. Olympos tanrılarının kraliçesi.

[78] Zeus'un oğlu; demircilerin (dövmecilerin) tanrısı; Ares ve Afrodite'i zincire vuran da odur. Zayıf olduğu için doğumdan sonra denize atılmış Hephaistos annesine, üzerinden kalkamadığı bir sandalye yollar. Bu mitosun Alkalos, Sappho, Pindar vb. kimselerce kullanılması, yaygınlığının belirtisidir, kaldı ki denize/suya bırakılan çocuk “Musa” öyküsünün de bir varyasyonu. Platon burada “mitlerin yorumunda” alegorileri kullanan yöntemi reddediyor. Bu yöntemi, kendisinden önce özellikle Pythagoraslılar kullanmışlardı.

[79] “Burada şu an”: Platon X. Kitap'taki kapanış mitosuna işaret ediyor olabilir; çünkü orada kendi buluşu olma ihtimali yüksek bir mitosunu anlatacak.

[80] Athene, Zeus'un kendine verdiği görev üzerine bir Truvalı olan Pandaros'u cezbederek, onu her iki halk arasındaki anlaşmayı bozmaya ikna eder.

[81] Themis: Yunan mitolojisinde adalet kavramının kişileştirilmiş biçimi, bilgelik ve öğüt tanrıçası; aynı zamanda tanrıların iradesinin yorumlayıcısı.

[82] Aiskhylos (İÖ 525/524-456/455): Eski Yunan tragedya şairi. Atina'nın yetiştirdiği üç büyük tragedya şairinden biri.

[83] Platon'un verdiği bu bilgiler, elimize ulaşmamış Niobe tragedyasından. Bir papirüs kalıntısı, onun sözlerini bağlam içine koymamızı sağlıyor. Niobe'nin kocası tanrılara karşı suç işlemiştir; metindeki sözler, kadının buna tepkisi olarak yorumlanabilir.

[84] Mora Yarımadası olarak da bilinen Peloponnesoslular anlamında kullanılıyor.

[85] Truvalılar (Troya): Çanakkale Boğazı'nın Ege Denizi'ne açıldığı noktanın biraz içerisindeki Hisarlık denen yerde bulunan Truva kentinde yaşayanlar.

[86] Cezayı ıslah etmenin yolu olarak, dolayısıyla da insanın mutluluğunu kurucu bir önlem olarak gören Platon bu düşüncesini Gorgias'ta ortaya atmıştır.

[87] İkinci yasa. Platon birinci yasada tanrılara en yüce manevi değeri (iyiyi) özellik olarak atfetmişti; ama ileride iyi İdea'sını, varlığın en üst hali olarak açıklayacaktır. Tanrıların değişmezliği yasası da İdea'nın içindeki salt varoluşun ebediliği düşüncesiyle bağdaşmaktadır.

[88] Yunan mitolojisinde yaşlı deniz adamı ve kâhin, deniz sürülerinin (örneğin yunusların) çobanı.

[89] Yunan mitolojisinde Gök Tanrısı Zeus ile Deniz Tanrısı Poseidon'un âşık oldukları Nereid (Homeros ona "gümüş ayaklı" der).

[90] Pelepones'in Argos bölgesindeki nehir.

[91] Homeros Hera'yı ve değişmelerini anlatır. Thetis ise kılık değiştirerek Peleus ile evlenmekten kurtulmayı dener.

[92] Yunan mitolojisinde Mykenai ve Argos efsanevi kralı. Atreus ile karısı Aerope'nin oğlu ve Menelaos'un kardeşidir.

[93] Yunan mitolojisinde tanrıların en saygın ve en etkili olanlarından biri. Din ve kent yasalarını korur, geleceğe ait bilgisini ve babası Zeus'un isteklerini kâhinleri aracılığıyla insanlara bildirir.

[94] Aiskhylos'un bize ulaşmamış bir tragedyasından.

[95] Apollon'un lakabı. Phoibos, Yunanca'da "parlak" ya da "saf" anlamına geliyor.

[96] Bu iki ırmak, yeraltı dünyasının çocukları korkutmakta kullanılan iki parçasıydı.

[97] Yunan mitolojisine göre Myrmidonların kralı ölümlü Peleus ile bir Nereus kızı olan deniz perisi Thetis'in oğlu. Akhilleus Truva (Troya) Savaşı'nda Agamemnon ordusunun en yiğit, en yakışıklı savaşçısıdır.

[98] Yunan mitolojisinde son Truva (Troya) kralı.

[99] Zeus ile Bellerophontes'in kızı olan Laodameia'nın oğlu. Likya Prensi olan Sarpedon, Truva Savaşı'nda Yunanlı savaşçı Patroklos tarafından öldürülür.

[100] Platon ağırbaşlı erkeğin kedere, karamsarlığa, derin üzüntüye boğulmayla kayıtsızlık, her şeye gülüp geçme arasında ölçülü ortayı tutturması gerektiğini hatırlatıyor. Doğru bir orta ölçüde, sevinç, coşku ve acı da yer alır. Bkz. [396e].

[101] Eski Yunan dininde ateş tanrısı.

[102] Platon böylelikle Gorgias'ta doğru bilgiye ulaşma kaygısı taşımayıp sadece doxa'yı, yani tanrının dünya üzerindeki hükümdarlığını hedefleyen retoriği, devlet tasarımı içine yerleştiriyor. İyinin, adaletin bilgisine sahip olan ve konuşma ustası (retorikçi) olan kimse retorik devletteki rolünü doğru kavrayabilir; yani gerektiğinde bir ilaç gibi dinleyicileri yanıltmak için de kullanılabilir. Son yıllarda retorik, bizim politik dilimizde de sözü dolandırma, kandırma, gerçek mahiyeti gözleme vb. anlamda tam da bu Platoncu manasıyla(!) sık kullanılan bir kavram oldu.

[103] Yunan mitolojisinde seksen Argos gemisinin komutanı. Truva Savaşı'nın en saygın önderlerinden.

[104] Eski Yunan halklarından biri. Homeros'a göre Truva'yı kuşatanlar Danaolar ve Argoslularla birlikte Akhalardır.

[105] Eski Yunan mitolojisinde savaş tanrısı.

[106] Yunan mitolojisinde aşk ve güzellik tanrıçası..

[107] Buraya kadarki alıntılar neredeyse hep Homeros'un Odysseia'sındandı; bu dizelerin Hesiodos'a ait olduğu söyleniyor.

[108] Yunan mitolojisinde Tesalya'daki Hellas'ın kralı Amyntor'un oğlu.

[109] Yunan mitolojisinde Truva Kralı Priamos ile Kraliçe Hekabe'nin en büyük kızı Andromakhe'nin kocası. Truva ordusunun en önemli savaşçısı..

[110] İlion önündeki Skamandros, yatağında çok sayıda ceset olan ırmak.

[111] Akhilleus'un babası, memleketindeki nehirlerden biri olan Sperkheios'a, oğlunun geri dönmesi halinde saçlarını kesip suya atmayı vaat etmiştir.

[112] Yunan kahramanı Akhilleus'un babası, Phthie kralı.

[113] Akhilleus'u terbiye eden Kentaurların en ünlüsü, en bilgili ve akıllısı. Baba tarafından tanrı soyundan geldiği için ölümsüzdü.

[114] Yunan mitolojisinde deniz tanrısı.

[115] Theseus, Helena'yı kaçıır; bu kaçırma işinde kendisine yardım eden Peirithoos'la birlikte Attika'ya getirir, orada kardeşlerini kurtarırlar. Peirithoos, Theseus'un desteğiyle yeraltı dünyasından Persephone'u kaçıır.

[116] Edremit Körfezi'nin kuzeyinde Kaz Dağı'nın Yunanca adı.

[117] Daha önce de belirttiğimiz gibi günümüze ulaşmamış Niobe adlı bir tragedyadan.

[118] Yunanlılardan söz etmeyi Platon sonraya bırakıyor. X. Kitap'ta bu konuya dönme niyetini ima ediyor çünkü. Orada edebiyatın (tragedya ve komedinin) görevi konusuna son kez değinecektir Platon. Sokrates haksızlık yapan kişinin mutlu olacağı biçimindeki yanlış konuşmaları önlemek istediğinde, Adeimantos biraz aceleyle ona katılmıştı; çünkü adaletin üstünlüğünü ispatı henüz ortalarda yoktur.

[119] Sokrates/Platon, burada kitabın omurgasını oluşturan “adalet” konusunda önemli tartışmalara hazırlıyor bizi.

[120] Platon bu bölümü poetikanın (λεξις) biçimi üzerinden μιμησις kavramı üstüne kuruyor. Bu kavram üç kez farklı anlamlarıyla karşımıza çıkıyor. [373b]'de Platon sanatların hepsini dürtülerden, dolayısıyla taklit etme (mimesis) hazzından türetmişti. Gerçekliğin taklidi bütün edebiyatı kapsıyordu. Doğa'nın bütün sanat eserlerinin ideal modelini, taklit kaynağını oluşturduğu anlayışı Yunan düşüncesine hâkim genel anlayışı temsil eder ve Aristoteles Poetika'nın 4. bölümünde taklit etmeyi çocuğun doğuştan getirdiği doğal bir dürtü/itki olarak tanımlar; taklit edilen nesnenin hazzı da bu dürtünün hedefidir. Buna gene doğal bir dürtü olan ikinci bir (doğal) sanat nedeni eklenir: Harmoni (ahenk) ve ritim yaratma dürtüsüdür bu ikinci doğal dürtü. Sadece Yunanlılara ve onlardan sonra Romalılara özgü olmayan bu “sanat anlayışı” antik çağın dünyayı “üstün ve önemli, harika güçlerin” ifadesi olarak görmesiyle açıklanabilir. Yani zaten dünya kendini insana bir “sanat eseri olarak” sunduğuna göre sanatçının yeni bir şey yaratması gerekmez, onu taklit edebilmesi yeter. Oysa şimdiki yerinde bu Yunanca kavram, içerik olarak farklı bir anlama geliyor. Adeimantos'un tereddüt ve yanlış anlamaları, Platon'un burada yeni bir “bilimsel” mntıkaya adım attığını gösteriyor. Bu Yunanca sözcüğün burada sadece “biçim” anlamına geldiğini kabul edersek, yolumuz biraz açılacaktır. Bu “biçim”, kişilerin “söyleminin” (konuşmalarının) edebiyat metni içinde nasıl verilmesi gerektiğiyle ilgili ya da sınırlı bir “biçim” anlayışı. Bizim bugünkü dilbilgisinde buna “doğrudan” ya da “dolaylı” anlatım diyoruz. Ya doğrudan ağızdan çıktığı biçimiyle sözü vermek ya da başkasının ağzından o sözü dolaylı biçim içinden vermek. Homeros'un anlatısı hakkında İlyada'ya çok geniş bir önsöz yazmış olan Azra Erhat, orada ‘ben’ anlatıcının hemen hiç kendini göstermediğini, böyle bir bölümün II. bölümün ortasından başlayıp 400 mısra boyunca sürdüğünü, ama bu bölümün metne sonradan eklenmiş olduğunu söylüyor. Erich Auerbach, hâlâ dilimize kazandıramadığımız “MİMESİS” Avrupa Edebiyatında Canlandırılmış Kültür kitabının ilk bölümünde “retarde” dediği “geciktirici anlatımdan” söz ediyor ve çok ayrıntılı bir biçim incelemesi yapıyor. Homeros, sakın, geri dönüşlerle dinlendirilmiş bir anlatı sunuyor Auerbach'a göre. Platon buradan 3'e ayırıyor edebiyatı:

1) Drama/sahne oyunu: Söylemin aynen/dolaysız aktarımı.

2) Lirik/şiiir: Anlatıcı “aktarım”. Özellikle mitolojik konulu koro şiiirleri (şarkıları); yoksa bildik şiiir değil.

3) Epik/destan: Karışık aktarım biçimi. Yer yer doğrudan, yer yer dolaylı.

Platon'un kafasındaki şiiir sadece “anlatıcı” şiiirdir; bir başkasının söylemini/konuşmasını vermez;

bu nedenle de “taklitçi” olmadığını söylüyor şiirin. Elbette bütün sanatların bir “taklit” olduğu düşüncesiyle bir çelişki gibi bu. Ama sadece “teknik” bir özelliğe işaret ettiği ölçüde, bir çelişki söz konusu olamaz. Aristoteles de poezi’yi anlatıcı ve dramatik olmak üzere Poetika’sında iki taklit biçimine ayırır. Anlatı biçimlerini de sınıflandırıp edebiyatçının doğrudan kendisi olarak mı, yoksa bir “üçüncü” kişi üzerinden mi anlattığına göre de “anlatıcı taklit biçimi”ni kabul eder. Bu Platon’a bir karşı çıkma olmayıp edebiyat, taklit anlayışında bir gelişme ihtiyacının sonucudur.

Ancak Aristoteles’ten farklı olarak Platon için salt teknik yan değil, bu taklitlerin, aktarımların, onu gerçekleştirenin “ethos”u (ahlakı/töresi/cemaat ilişkileri) üzerindeki etkisi de önemlidir (ethos kavramı için bkz. Etik, derleyen Veysel Atayman, Donkişot Yayınları, 2005). Anlatıyı dinleyen ve oyunu oynayan kişinin (oyuncunun), söylemin aktarımı sırasında kendi ethos’u ile yazarın, yani (söylemin, anlatının, oyunun) içine yansımış varlığın ethos’u ile kurduğu ilişki belirleyicidir.

Yazar kendini en canlı, coşkulu haliyle şiirin, oyunun, anlatının içine yansıtır. Alımlayan ya da sahnede oynayan kişi, onun metni üzerinden bu ethos birlikteliğini kurar. Yapıt, alımlayanlar tarafından ne kadar safça, ne kadar doğrudan “yaşanırsa”, yazar/alımlayan ilişkisinde, ikincisinin birincisiyle “tekleşmesi” o kadar hakiki ve canlı olur. (Biraz saf, kendini kolay kaptıran bir seyircinin film karşısındaki durumuna benzer bir durum bu.) Platon bugün özdeşleşme, bütünleşme diyeceğimiz bu sürecin, pedagojinin temel sorunu olduğunu görmüş, eğitim ve yetiştirme konusundaki önemini kavramıştı. Bu ethos’tan, pathos’tan, yani coşku ve heyecandan bizi uzaklaştıran yapıt başarısızdır; çünkü içerikten bize ulaşması gereken, olup biteni “yaşama”, hissetme imkânı vermesi gereken yol, bir yapıt “entelektüelleştikçe” zorlaşır. Duygularımızı salt entelektüel düzlemde kavrayan bir yapıt, Platon’a göre başarısızdır; bunu kavrarsak Platon’un pedagoji kaygılarını da kavramış oluruz. Hakikati seven, akli başında, ciddi insanlar olarak yetiştirilmelerini istediği devlet bekçileri için de edebiyata bu düşüncelere denk gelen talepler yöneltmesi anlaşılır bir şeydir.

X. Kitap’ta ‘mimesis’, İdealar öğretisiyle birlikte tekrar karşımıza çıkacaktır.

[121] Agamemnon’un sevgilisi.

[122] Dul kalan gelini Aerope ile evlendi ve bu ikinci evliliğinden Agamemnon ile Menelaos adlı iki oğluyla Anaksibia adında bir kızı oldu. Atreus, Pelops ile Hippodameia’nın oğludur.

[123] İthaka: Odysseus’un yurdu olan ada.

[124] İlyada örneğinde kalarak söyleyecek olursak, “Kral Agamemnon karşılık verdi, dedi ki:

Tanrı’ya benzer Akhilleus, yiğitliğine yiğitsin ama beni kandıramazsın, boş yere saklama fikrini,

(...)

Şöyle bir yan baktı ayağıtez Akhilleus

“Seni gidi edepsiz, çıkarına düşkün yürek!

Senin sözlerini bir Akhalı’nın nasıl kaldırır içi?

(...)

Sokrates/Platon bu doğrudan söyleme örneklerini, (anlatıcının/yazarın) kendini, (yarattığı/anlattığı) kişilerin yerine koyması, onları taklit etmesi olarak yorumluyor. (Anlatıcının/yazarın) kendi ağzında bildirdiği durumlar ise bu durumda “taklit” olmuyor.

Sokrates’in burada hem özetleyerek hem de (yazarın/ anlatıcının) ağzından dolayı anlatım olarak verdiği bölümü Azra Erhat/A. Kadir çevirisinden özgün, dolaysız konuşma biçiminde aktarıp söylemek istediğini biraz daha somutlaştıralım:

(Dolaylı):

[Khryses kurtarmak için Akhaların elinden kızını bir yığın kurtulmalıkla gelmişti tezgiden gemilerine.

Elinde okçu tanrı Apollon’un şeritleri sarılı altın değneği, bir bir yalvarıyor tek mil Akhalara, daha çok, orduları dizen iki Atreusoğluna yakarıyordu:

(Dolaysız):

Bu bölüm dolaylı anlatım bölümü, izleyen 6 dize dolaysız, Platon’un deyişiyle Homeros kendini

“Khryses”in yerine koyuyor.

“Güzel dizlikli Akhalar, Atreusoğulları,
Olympos’taki yüce tanrılardan dilerim,

Priamos’un ilini yerle bir edesiniz, sonra sağ salım dönesiniz evinize.

Alın bu kurtulmalıkları, kızımı verin bana, korkun Zeus’un oğlu Apollon’dan, sayın onu.”

(Dolaylı):

Tekmil Akhalar bağrıştılar bir ağızdan:

Alınsın değerli kurtulmalıklar, duacıya saygı gerek.

Ama Atreusoğlu Agamemnon’un gönlünce değildi bu; tersleyip kovdu onu, şöyle buyurdu:

(Dolaysız):

“Bir daha sakın görmeyeyim, ihtiyar, şu koca karınlı gemilerin yanında seni, haydi kır boynunu, düşmesin buralara yolun, yoksa ne değneğinden hayır görürsün, ne de şeritlerinden tanrının.

Şurdan şuraya bırakmam kızını, orda, Argos’ta, yurdundan uzak, tezgâhına gide gele, yatağıma gire çıka, benim yuvamda kocayacak.

Kızdırma kafamı, kendi canını düşün, dön evine.”

(Dolaylı):

Böyle deyince o, ihtiyarın korku düştü içine, sesini çıkarmadı, eğdi boynunu, yürüdü uğuldayan denizin kıyıları boyunca.

Gitti uzakta bir yerde yakardı durdu yüce Apollon’a, güzel saçlı Leto’nun doğurduğu:

(...)

(Dolaysız):

“Ey Khryses’i, kutsal Killa’yı koruyan, gümüş yaylı,

Tenedos’un güçlü kralı, Smintheus, dinle beni, bir gün sana yaraşır bir tapınak yaptıysam, boğaların, keçilerin yağlı butlarını yaktıysam senin uğruna, M şu dileğimi tezelden yerine getiriver.

İlyada, Birinci Bölüm, 13-40.

[125] Ozanın ‘ben’ anlatıcı olarak doğrudan “söylediğini kastediyor olmak!”

[126] Diyonisos kültü ilahileri tarzı.

[127] Fazlasıyla renkli bir taklit edebiyata karşı bu ilk argüman, insanların, yapabilecekleri en iyi işi hedef almaları ilkesine dayanıyor (bkz. 370c). Bu ilkenin iyice uca götürülmesi, Platon’un evrenselliği düşünüldüğünde, bizzat onun kendisini inkâr etmesi gibi trajik bir sonuca götürmekle kalmıyor, onun Şölen (Symposium) gibi diyaloglarındaki görüşlerle de çelişiyor. Örneğin burada iyi bir tragedya yazarının iyi bir komedi yazarı da olabileceğini inkâr ederken, Şölen’de

kusursuz bir edebiyatçının her iki türe de hâkim olmasını talep eder. Ama belki bu çelişki, daha üst bir düzlemde aşılır türdendir. Burada, dikkat edersek, “ilkesel” tezler var ve pratikten çok zihinsel düzlemde bir değerlendirme bu. Platon’da, devletin yapısını belirleyen “uzmanlık”, hayattan örneklerle temellendirilirken, devlet adamının (ilkece) sadece devlet işiyle uğraşması talep ediliyor. Haklı sayılabilecek bu ilke, gene de olumsuz sonuçları bir yana bırakılarak öne çıkartılıyor. Platon’a göre güzelin ruhuyla yetişmiş olan [403a], bu olumsuzlukları aşmayı bilecektir. Şölen’de ise Sokrates, komediyle tragedyaı aynı kavramın türevleri olarak görür; marangozun, gemi zanaatkârının ticaret ve savaş gemileri yapabilmesi örneğindeki gibi.

[128] Kendilerinin ya da başkalarının hikâyelerini anlatan gezgin halk şarkıcıları.

[129] Platon burada dramatik edebiyata karşı çıkma gerekçesinin 2. argümanını sunuyor: “Taklit”, oyunda canlandırılan konunun, özdeşleşme sonucu karakteri etkilemesine yol açar. Bu anlayışın da yaşanan hayatta karşılığı bulunmaktadır. Thespi ile Solon arasındaki münakaşa, bunun bilinen bir örneğidir. Thespi, niçin öyle yalan söylediği sorusuna, şaka olsun diye cevabını verince Solon sinirlenerek: “Bu şakayı övecek olursak, çok geçmeden gündelik ilişkilerimizde de karşımıza çıkacaktır,” der.

[130] Gemilerde kürek çeken tutsak veya hükümlü.

[131] Kimi akıl hastalarında rastlandığı için, Platon hayvan seslerinin taklit edilmesine de karşı çıkıyor.

[132] İlerideki müzikle ilgili açıklamaya hazırlıyor Platon bizi.

[133] “Makam” diye çevirdiğimiz sözcük, Platon’da harmoni/ ahenk/uyum ve melodi anlamlarına geliyor; şarkıda tiz ve bas seslerin birleşme düzenini anlıyor Platon.

[134] Platon’un müzik anlayışına değinmeden bu kavram karmaşasının içinden çıkmak zor. Platon mutlak (salt) müziğe karşı. Metni (sözü), melodiyi ve ritmi birleştiren, ethos’a mümkün olan en büyük etki gerçekleşir. Müzik, şarkıyla söylenen ve dansla eşlik edilen sözdür. Oldum olası dindar bir kült toplumu olan Atina’daki yeri bu bağlam içinde anlaşılmalıdır. Müziğin geleneksel çizgiden sapan her dönüşümü, her yeniliği dinsel ve politik eski temelinin de değişmesi demektir; öyleyse müzik devrimi dinsel ve politik devrim demektir [424c]. Böyle baktığımızda, bizim anladığımız anlamda bir ilerleme, en iyi devlette bile mümkün olamaz. Platon’un ideali binlerce yıldan beri değişmeden kalmış Mısır müziği idi. Müziğin ethos’a etkisi konusundaysa Yunanlılar hemfikirdi. Platon burada Perikles’in arkadaşı Damon’un fikirlerini savunuyor. Herhalde elinde onun yazılı bir metni bulunmaktaydı. Platon ise müziği Damon’un öğrencisinden öğrenmişti.

[135] Yunanlılar başlıca 3 makam (melodi/ahenk türü) tanıyorlardı:

Dor: mifa sol la / si do’ re’ mi’;

Frigya: re mifa sol / la sido’ re’;

Lydia: do re mifa / sol la si/do;

bunların varyasyonlarıyla da Hipodorik (sintono lidik); Hiperdonik (miksolidik); Hipolidik (gevşek lidik) ve Hiperlidik ve Hipofrigik (gevşek ionik) yan makamlar oluşmuştu. Aristoteles, Platon’un Devlet’te Sokrates’in ağzından Dor(ik) makamın yanı sıra bir tek Frigya makamına olumlu bakmasını eleştirir.

[136] Frigya (İÖ 750-300): Anadolu’da antik bölge. Bugünkü Ankara, Afyonkarahisar, Eskişehir, Konya, Isparta, Burdur illerinin kuzeyi; Kütahya’nın batısını içine alır.

[137] Yunan telli sazları 7, sonra 8 ve Platon’un dostu besteci Timethos döneminde 11 telliydi.

[138] Lyra (lir) kithara’ya göre daha küçük olan ve özel kullanımda tercih edilen saz; kithara, büyük ve genel dinletiyeye elverişli; syrinx, yan yana 7-9 kavalardan oluşuyor; panflüte benzeyen üflemlili bir çalgı.

[139] Marsyas: Phrygialı bir kır tanrısı veya Çine Çayı’nın ruhu. Çine Çayı’nın eski adı da Marsyas’tır.

[140] Anadolu nefesli sazlarıyla Hellenistik kithara müziği arasındaki çekişmenin ifadesi. Apollon ile Marsyas arasındaki mitolojik dövüş, nefesli saz ile telli saz arasındaki çekişmeyi yanıtlıyor.

[141] Bu oldukça kafa karıştırıcı “müzik” bölümünün önemi, eğitimle ilişkisinde ortaya çıkıyor bizim için, yoksa İlk Çağ müziği konusunda ayrıntılar içeren bir desteğe ihtiyacımız var, onu burada ele almak imkânsız zaten. Ayrıntıları bırakıp okuru sıkmayacak açıklamalar yapmaya çalışıyoruz. Ritmin (Rhythmus) önceleri akışı, uyumlu hareketi belirtmeyip tavrı, biçim, hareketin içindeki sabit, değişmez yan anlamına geldiğini hatırlatmalıyız. Ritim kavramının müzik alanına sonradan uygulandığı ve melodinin kademelenmesi, yapısının ahenkli kurulması anlamına geldiğini öğreniyoruz. Demek ki “ritim” bütünü düzenleyici bir “ilke”; öyleyse eğitim aracı olarak kullanılmaya çok elverişli.

[142] Burada “güzel ve kusursuz” sözcükleriyle karşıladığımız Yunanca kavram eski Yunancada “soyluya özgü düşünme tarzı” anlamına geliyor ve bedeninin fiziki güzelliğiyle erkekçe-cesur tutum ve tavrı ifade ediyordu. Zamanla bu eski eğitim ideali kavramı “soylu”, “daha iyi olan” anlamına gelmeye başladı. Platon ise “soylu” ve “daha iyi” kavramlarını ahlaksal-zihinsel boyutta derinleştirmeye Charmides’te başlar. “Güzellik”, beden ve ruhun güzelliğidir, “beceriklilik”, (erdem) “yetenek”, karakterin kuvveti ve aynı zamanda fiziki beceriklilik, çalışkanlıktır. Buradaki kavramlar, (“genel”, yetenekli) “iyi” kavramının en üst İdea’sıyla birleşir. Okur bu kavramsal alanları zihninde yerine göre harekete geçirecektir. Ancak çeviride bunları bire bir “kavramlaştırmak” imkânsızdır.

[143] Platon “εἶδη” diyor; “İdea” anlamına gelen sözcüğün aynısı. Ancak ‘İdealar’ şeylerin içinde değil “üzerinde” yer alıyorlar. İleride Platon felsefesinin, Giriş’ten de bildiğimiz gibi temel kavramı olacak “İdea” burada ilk kez biraz farklı bir düzlemde karşımıza çıkıyor: Her şeyin temelindeki “biçim” İdea, her şeyin üzerindeki nihai soyut ilke (biçim) olarak anlaşılacak. Platon’un, eğitim öğretisinin salt entelektüel bir yapısı olmadığını da görüyoruz: En yüksek eğitim hedefine, ideali olan “iyi”ye ulaşabilmemiz için, onun önce bizim parçamız olması gerekiyor.

[144] Platon ruhun soyluluğunu ve onunla bir ahenk kuran dış biçim arasındaki ilişkiyi değerlendirirken Platoncu “Kalokagathia” anlayışının ideal durumu karşımıza çıkıyor. Elbette salt ruh soyluluğu, salt güzel dış biçiminden çok daha değerlidir.

Glaukon’un Sokrates’e yönelttiği itirazı Platon, “anlıyorum, senin sevdiğin böyle kimseler vardı” derken, ince, kişiliğini ilgilendiren bir ima yapıyor. Aslında “sevgililerin” diye çevirmek yerinde olacak. Platon’un, bilge, aydın kişinin, ruh değil de beden zafiyeti bulunan insanı sevebileceği düşüncesi Şölen’de de geçmişti. Burada karşımıza oğlan çocuklarına (delikanlılara) duyulan aşkın/eğilimin bir ipucu çıkıyor. Platon bu tür ilişkiye karşı değil, sadece yerli yerine oturtuyor onu. Konuya burada şöyle bir değiniyor Platon; çünkü önceki diyaloglarında Yunan erotiğinin temel sorunu olan “oğlancılık” üzerinde uzun uzadıya durur. Gençlik diyalogu Charmides’te, Sokrates’in ağzından bedenin, vücudun ve ruhun güzelliklerinin uyumunu talep eder. Lysias’ta ise aşk diyalogu, erdeme ve devlete giden yol olarak sunulur ve aşk kendi haz ilkesinin ötesinde bir amaç ile bütünleşir; Şölen’de ise artık “güzelin İdea’sı” içinde ele alınır konu.

[145] Hellespontos (Helle denizi demektir): Çanakkale Boğazı.

[146] Kahramanlar, destanlar dönemi ve sonrası “balık”, temel besin olarak görülmüyordu. Çok gerekmedikçe yenmezdi balık. Bunda, Yunanlıların denizi pek iyi tanımamalarının payı büyüktü. Platon döneminde balık bir halk besiniydi. Komedi yazarı Eubulos’tan kalma bir fragmente göre ise (İÖ 4.yy) balık yememek kültürsüzlüğün belirtisiydi. Platon kendi döneminin pisboğazlığı eleştirip günde iki öğün resmi devlet yenmesini bir yozlaşma nedeni olarak görüyor. (7. Mektup, 326b); “modern” müziğin yozlaşması neyse, bedensel karşılığı da bu pisboğazlıktır.

[147] Mora Yarımadası’yla Yunanistan anakarasını birleştiren bölge.

[148] Platon doktor ve yargıçlar konusunda [410a]’ya kadar süren bir tartışma başlatıyor. Yozlaşmalardan sıkça söz ettiği bu bölümde bu konuya girmesi de anlaşılır bir şey. Yanlış beslenme, hastalığa yol açtığı gibi hekimler de yangına körükle gitmektedirler. Hasta bedene yanlış eğitilmiş, hasta ruh denk düşer. Hastalıklar en sağlıklı olanlara bile musallat olabilir; ama yanlış eğitilmemiş ruh/zihin yargıca ihtiyaç duymaz. Öyleyse ideal devlette hekim hâlâ olacaktır, ama yargıca ihtiyaç olmamalıdır; sağlıklı ruh/zihin haksızlık yapmaz. Gorgias’ta geliştirdiği bilim sisteminde şu ayrımı yapar Platon:

Beden	Ruh
Sağlıklı beden (jimnastik)	– Sağlıklı ruh: yasama
Hasta beden (hekimlik)	– Hasta ruh: hukukun uygulanması

Demek ki bilimler hem iyileştirici hem de prelaktif, yani önleyicidir. Devlet’te yasama yoktur; onun yerine, yasaları lüzumsuz kılan müzik eğitimi geçmiştir. Nomothésie (yasama) ile müzik arasındaki yakınlık Yunanlılara yabancı değildi; hem “yasa” hem de müzik “cümlesi” anlamına geliyordu.

[149] Sağlık, hekimlik tanrısı.

[150] Patraslı bir yiğit; Poseidon’un oğlu olduğu da söyleniyor.

[151] Platon yanlış olmalı. Eldeki metne göre Hekamed’in iksirini yaralı Eurypylos değil de Machaon içer.

[152] Platon devrinde beden öğretmeni ve hekim olan Herodikos, Sokrates’in benimsediği

geleneksel diyet yöntemini aşırı uca götürmüştür.

[153] Milet’li ozan (İÖ 505-407).

[154] Menelaos: Yunan efsanesine göre Agamemnon’un kardeşi; Helena’nın kocası. Karısını Truvalı Paris’in kaçırması o ünlü savaşa neden oldu.

[155] Frigya’nın efsanevi kralı. “Eşek kulaklı” Midas olarak tanınıyor.

[156] Pindaros: Ünlü koro şairi.

[157] Platon, bugün bile hâlâ yaygın olan, beden eğitiminin (jimnastiğin) bedenimize, yani fiziksel yanımıza, müzik eğitiminin ise ruhumuza faydalı olduğu yolundaki kanaati geri çeviriyor. Burada bir kez daha Platon diyaloglarının düşünce benimsetme yöntemiyle karşılaşılıyor; [376e]’de müzik ve beden eğitimi ele alırken Sokrates’in ağzından yerleşik anlayışı tanıtmıştı; şimdi okura kendi görüşünü onaylatıyor.

[158] [375a]’da bekçilerin eğitim ve yetiştirilmesi kaygısıyla başlayan bir bölüm burada tamamlanmış oluyor. En üst düzey ahengin sağlanmasıydı amaç; öfkeli, gözüpek–cesur yan ile ağırbaşlı, akıllı, dikkatli, ölçülü–bilgeyan arasındaki ahenkti bu ve “mantık/akıl” devreye girmeden bu iki kutba ayrılmış ruh güçleri uyum içine girmeliydiler. Köpek örneği, bir canlının içinde, aşırı kızgın ile yumuşak yanın bir arada bulunduğu kanıtı olarak sunulmuştu. Bu doğal yanı bilinçli olarak desteklemek için yürünmesi gereken yollar vardı. Platon Yasalar’da evlenmeyi de aynı bakış açısından ele alır. Atılğan, kanı beynine sıçramaya yatkın olduğunu bilen erkek, hali vakti yerinde ailelere damat olmaya bakmalıdır. (Tabii tersi de geçerli.) Hakiki Helenistik düşünme geleneğine bağlı bu anlayış, bedenle ruh arasındaki bu uyum arayışı, Platon’un 80 yaşında dünyaya bıraktığı vasiyetidir (Yasalar).

[159] Platon’un kastettiği yol gösterici, bir tür “eğitim/talim-terbiye bakanı” gibi bir yöneticidir. Eğitim idealini eksiksiz gerçekleştirmesi gereken bu kişi hakkında gene Yasalar’da geniş bilgi verir. Eğitimin, yetiştirmenin önemi, bu resmi makama en iyi yurttaşların atanmasını gerektirmektedir. Platon bizi, bekçi ve yöneticilerin seçimine bundan sonra yöneltir. Müzik eğitimi bağlamında “felsefeye” değinmesi de teknik bir hazırlık. Bunu hatırlatmak yerinde olur. VI. ve VII. Kitap’ta enikonu felsefe üzerinde durulacaktır. Jimnastikle müziği en iyi bağdaştıran kimse, kusursuz biri olarak müzik üzerinden felsefe konusunda da eğitilmelidir.

[160] Eleyip seçmek: Platon doğal karakterin kişiden kişiye değiştiğini ve en iyi eğitimin bile bu farklılıklardan tek bir ortak karakter çıkartamayacağını hesaba katıyor. Altın, gümüş karakterli kişiler arasından bile sınavla seçim yapmak bu nedenle şart ona göre. Sınav, ikna ve etkilenme karşısında kişinin tutarlılığını ve sağlamlığını ölçmelidir.

[161] Platon, bekçilerin oluşturduğu 2. sosyal katmandan 3. bir basamak türetmiş oluyor; tamamlanmış, eksiksiz asıl bekçi, sonraki filozof adayıdır artık. Bekçilerle yardımcılarını ayırıyor Platon, ancak kavramlar konusunda çok ürkek olduğu bilinen düşünürden, ileride “bekçi” derken her defasında bu eksiksiz, eğitimi kusursuz bekçileri kastetmesini de beklememeliyiz. Kâh bir ast katmanı, kâh hem bekçileri hem de filozofları kastedecektir.

[162] Fenike (phönik) masalları: Platon devlet için zorunlu bulduğu yalan öykü ya da masallardan örnek veriyor. Daha önce Kritias ve Xenophon’un Anılar’ında geçer bu konu. Öte yandan bu bölümdeki ironiyi de gözden kaçırmamak gerek. Bekçilerin, toprağın bağrından kopup geldiği mitosunu bütün yurttaşların birlik olduğunu, değişik madenlerin karışımı da çeşitliliği ve çokluğu simgeliyor. Teklik, birlik ile çokluğun, çeşitliliğin birleşmesiyle devlete ulaşıyor. (Bkz. L. Ziegler, Platon Devletinden Hristiyan Devlete, s. 47).

Devletin ilkeleri şunlar olmalı:

a) Özel mülkiyet yasağı: [416d]

b) Devletin iyiliği ve çıkarları, tek’inkinin üzerindedir: [420bc]

c) Devlet ne zengin ne de yoksul olmalı: [421d]

d) Ne çok büyük ne de çok küçük olmalı: [423b]

[163] Platon, ideal devletin tamamlanmasıyla, ebediyen sürüp gitme güvencesinin de verilmiş

olacağını elbette düşünmemektedir. İnsan doğasının kusurlu yapısı, devletin kötüye gitme tehlikesini her zaman ayakta tutmaktadır; en iyi eğitim bile, bu tehlikeyi ortadan kaldırmayacaktır. [375e]’de devletin çöküşüne yol açabilecek tutumların temelini insanın haz ve zevklerinde atılmış olduğunu söylemişti. VIII. Kitap’taysa en iyi devletin bile çöküşünü zekâ ile ilintileyecektir.

[164] Adeimantos’un bu itirazını Aristoteles etraflıca ele almıştır (Pol. 1264b 16 ve başka yerlerde).

[165] Aristoteles’e göre bir devlette tek’in mutluluğu yoksa genelin mutluluğu da yoktur. Ne var ki Platon tek insanın mutlu olma hakkını reddetmez, ama bu mutluluğun, aşağıda sayıp dökülen maddi zenginlik ve varlıkla ilişkisini kabul etmez. Dolayısıyla Adeimantos’un sözlerinde, Platon’un ironisi gizlidir. Mutluluk kısmen, insanın bir başkasına hizmet etmesi, böylelikle topluma yararlı olmasıyla [519e] bir yandan da filozofun (öte dünyadaki) ebedi mutluluk uğruna bu dünya nimetlerine sırt çevirmesiyle mümkün olur. Giriş’te de değindiğimiz gibi, Platon devleti, en üst sınıf olan filozoflar için keşişçe bir hayat tarzı öngörmektedir. Tek’in mutluluğunun, devletin mutluluğundan nasıl kaynaklanabileceği düşüncesini de Thukydides, Perikles’e söyler. (2.60) Ama İÖ 4. yüzyılın başından itibaren bu düşüncelere Yunanistan’da rastlanmaz.

[166] Bu “sahte firar”, kaçır gibi yapma taktığının Romalıların Hortier efsanelerinde kullanıldığını hatırlayalım. (Livius) Reel politik durumu idealist görüşlerle birleştiren bu bölümün argümentasyonu, Platon dönemindeki gerçek, olgusal ilişkilere karşılık geliyor; polis devleti yurttaşının oluşturduğu ordu, bu dönemde ağır basıyordu. Zengin bir devletin ordusunun ona hiç de yakışmayan bu durumu, ordunun bölünmelere yatkınlığı, henüz paralı asker imkânının düşünülmediği bir durumda, bu tür taktik önerilerine zemin hazırlamaktaydı.

[167] Yunan dama oyununda karelere devlet deniyordu. Oyuna atıf yapıyor.

[168] Sokrates’in Savunması’ndan: İnsanların kalabalığı tek bir ruh ve yürekti; kimse malları için bile, ‘benim’ demiyordu; her şey ortaktı.

[169] Çember ya da döngüsel çizgi kapalıdır; dolayısıyla öne hareket, geriye hareket anlamına da gelir. Bu düşünceye Herakleitos’un, dünya sürecinin her sonunun yeni bir başlangıç olduğu anlayışında da rastlarız. Herodot için de yaşananlar döngüseldir.

[170] Perikles döneminin müzik teorisini.

[171] Platon’a göre bekçiler, iç düşmanı en iyi ıslah edebilecekleri yerde oturmalıdırlar. Ayrıca “müziğin” musa’ların temsil ettiği sanatlar anlamına geldiğini, dolayısıyla musalar sanat-bilim tanrıçaları olduklarına göre, bugün müzik kavramının bizdeki çağrışımlarını çok aştığını unutmamalıyız. “Müzik” bütün zihinsel eğitimde jimnastikten önce geliyor. Müziğin “yozlaşması” bütün zihinsel eğitim alanlarının çökmesi demek!

[172] Solon hakkındaki anekdotla bağlantılı [395d].

[173] Her şeyi yasayla düzenlemek Platon için oldum olası hayalini kurduğu ve kuracağı bir düzen hali. Yasalar’da, giyim kuşam gibi ayrıntılara da kurallar getirmeye çalışır; yasa ve yönetmelikler tasarlar. Fazla yasanın, kötülüğün kaynağı olduğu tezi, besbelli ki Atina demokrasisini kabul etmeyenlerin görüşünün ürünüydü. Bkz. Isokrates, Areopag. 40: Kitle ve ayrıntılı maddeler kötü yönetilen bir devletin belirtisidir, (...) çünkü devletler kararlarla değil karakterlerle iyi yönetilir. Romalı Tacitus’ta da buluruz bu düşüncüyü: “Corruptissima re publica plurimae leges.” (“Devletin yozlaşmasının nedeni/belirtisi yasaların çokluğudur.”)

[174] O dönemde Atina’daki davaları kastediyor.

[175] Kesilen her başının yerine yeni iki baş çıkan canavar.

[176] [367e] Adeimantos’un sözlerine atıf yapıyor.

[177] Burada aksiyom olarak, “iyi olmanın” bu dört özellikle tamamlandığını kabul etmek durumundayız; çünkü böyle bir aksiyomu benimsemediğimiz takdirde, söz konusu akıl yürütmeyi işletmemiz mümkün değildir. Platon’da karşılaştığımız ve Yunan etik’inde varlığını sürdüren “4 ana erdem” öğretisinin, “4” sayısını kutsal sayan Pythagorascı öğretiyile ilişkisi olup olmadığı sorusunu bir

yana bırakalım. Gene de burada Platon'un, gençlik dönemi diyaloglarında üzerinde durduğu ve "Savunma"da önemli bir rol oynayan bir erdem, σωφροσύνη (dindarlık, tanrısal yasaya bağlılık, müminlik vb.) karşımıza çıkıyor. Bu erdem, Euthyphron'da, adaletin, hakkaniyetin bir parçası olarak ortaya çıktıktan, yani tanrılara karşı insanın görevi olarak tanımlandıktan sonra ortadan "kaybolur". Böylece geriye kalan 4 erdem bütün erdemlerin "anası" ya da başı olarak "iyiyi" temsil etmeye yeter. Öte yandan gençlik diyalogları, her bir erdemin tek tek birbirinden yalıtılmış, ele alınması durumunda bir sonuca varılamayacağını gösterince, Protagoras diyalogunda bütün erdemler tek bir erdeme, "bilgi"ye bağlanmış Gorgias'da, ruhlar evreninin erdeminde "adalet ile dindarlık" kaynaşmış, bunlara "cesaret" de eklenmiştir. Platon burada, erdemleri gerek ruh ile gerekse de devlet ile bir uyum ve düzen içine sokan bir sistem kurmaya, dolayısıyla bu bölüm içinde her bir erdem hakkındaki bilgiyi de vermeye çalışıyor.

[178] İdealar öğretisi ele alınmadan önce bilgelik burada, devletle ilgili konularda pratik (politik) bilgi anlamına gelmekte. Geniş kapsamlı politika bilgisi olarak öteki uzmanlık alanları bilgisinden ayrı tutulmaktadır.

[179] En küçük sosyal katman ya da öbek. Dikkat edilecek olursa bekçiler, devletin koruyucuları ve yöneticiler arasında gittikçe daha dar bir kesimi temsil ediyorlar. İleride bunlara "filozoflar" denecek; sayıları azdır bunların, çünkü Platon'a göre, tamamlanmış, kusursuz olan şey çok azdır. Kitabın son bölümünde karşılaşacağımız tespite de yavaş yavaş yönlendirilmiş oluyoruz: En iyi devlet biçiminin bir krallık ya da aristokrasi yönetimine dayandığı tespitine.

[180] Platon için "cesaret" iradi bir boyut içerir; güçlü, kararlı bir koruyuculuk ve entelektüel yetenek, kanaat ile tamamlanır. Platon, Lakhes diyalogunda da aynı öğeleri cesaretin parçaları olarak karşımıza çıkartmıştır, ancak ne oradaki bilgi ne de buradaki doğru düşünce, bilgi'nin nesnelerini nihai kavrama anlamına gelir; sadece iyi ve güzel katına gelip dayanan bu bilgi ve düşünceler, bizi İdealar öğretilerine hazırlar. Devletin kurulma aşaması, bu noktada henüz oralara kadar götürmez bizi. Bekçilerin cesareti son sarsılmaz bilgiler üzerine kurulmamıştır; dolayısıyla ancak bu cesareti bir kölenin ve hayvanın cesaretinden ayıran yanı, planlı yetiştirme ve eğitimidir. Ancak bu sayede cesaret (düşüncesi) yasalarla uyum sağlayabilir.

[181] Demek ki cesaretin bir ayağı iradi bir uğraktan, ötekisi entelektüel bir uğraktan oluşuyor; doğru kanaatten (δὲσφα σωφύ). Bunlar Lakhes diyalogunda da cesareti

oluşturan öğelerin aynıları. Ancak ne o diyalogda bu konudaki bilgi ne de şimdi cesaret konusundaki düşünce, tasarım ve kanaatler, bize bu erdem'in son bilgisini vermeye yeter; çünkü iyi ve güzelin içinde doruğuna ulaşan bu erdemi tam kavramak için İdealar öğretisinin bilgisine ihtiyac vardır.

[182] "Ruhun bir iyi bir kötü yanı" ifadesi ilk kez ruhun içinde farklı değerde iki özelliğe işaret ediyor; şimdiye kadar bu tür özellikler bütün bir kişiliğe atfedildi; örneğin öfkeli, çabuk kızan, atılman, öğrenmeye iştahlı olma gibi özelliklerdi bunlar [375a/376b]. Şimdi ruhu üçe bölme düşüncesinin ilk adımlarıyla karşılaşılıyor. Ruhun iyi yarısı, akıl/mantık yanıyla o atılman, öfkeli, kavgacı yanından oluşurken bu iki bölümün dışında kalan üçüncü kötü yanı; dürtülere, haz ve zevke teslim olan yanıdır. Platon, doğal, doğuştan özellikleriyle, dürtüleriyle kötüye eğilimli insanın, kötü eğitim ve kötü çevrenin olumsuz etkisine hedef olmazsa "iyi" olabileceğini düşünüyor. Ancak gene iyi eğitimin dışında, bu bozucu etkilerden kurtulmanın bir yolu bulunmuyor.

[183] Hükmedenler ile hükmedilenler ya da yönetenler ile yönetilenler arasında uzlaşma bağlamında ele alındığında ölçülülük (sağduyu, akli başındalık vb.)

1: Doğal yanımız, dürtülerimiz üzerinde hâkimiyet,

2: Kendi kendine üstün gelmek, hâkim olmak ve

3: Hâkimiyet, yönetim sorunda fikir birliği demek. Bu üç düzlem, önceki iki düzlemin gerçekleşmesi anlamına geliyor. Şimdiye kadar ele alınan üç özellik ya da erdem, sosyal katmanlara karşılık geliyor:

- Yönetenler (hâkim olanlar) – cesaret ve ölçülülük
- Yardımcılar – cesaret ve ölçülülük
- Geri kalanlar – ölçülülük.

Platon için her bir ruh parçası yani her bir yurttaş, bir entelektüel (akli), bir de iradi yana sahiptir; buna bağlı olarak ikinci ya da üçüncü sosyal katmanın yurttaşıdır; akıllıdır, zekidir, mantıklıdır; üçüncü sosyal öbeğin yurttaşı olarak aynı zamanda cesurdur, gözüpektir; ancak özel biçimiyle bilgelik, İdealar'ı kavrama özelliği ve korkulması gerekeni iyi belleme anlamındaki cesaret, işte bu iki özellik (erdem), bu en yüce biçimler, birinci ve ikinci sosyal katmana özgüdür; aslında tersten gelmek daha doğru olacaktır. Birinci sosyal öbek elbette cesarete de sahiptir, ancak ikincisi için yeterli olan 'sanı' burada (1. zümre için) biraz daha derinleşip korkulmaya değer olanın kavranması boyutunu da içerir; aynı şekilde üçüncü katmanın cesaretle hareket ettiği yerde, bu, korkulması gerekene ilişkin kavrayış devre dışı kalır; üçüncü katman (ayrıca VIII. Kitap'ta, bilme, sanma-sanı ve bilmeme ilişkisinde 'sanı', 'sanma', 'kanaat' kavrayışının az çok kategorik olduğunu göreceğiz) açıklayamadığı bir inanç doğrultusunda gözüpek hareket eder. (Platon Diyalogları için Felsefi El Kitabı, H. Gaus, s. 151.)

[184] Becerikli, gayretli vb. (αρετη): Metnin Almanca çevirmeni bu sözcüğün bir dile özgü kimi sözcükler gibi çevrilmezliğine işaret ediyor. Baştan beri beceri, gayret, çalışkanlık anlamlarını yoklayıp duruyoruz; biraz da sırtıyor, tıpkı korkmaya değer olanı kavrama'nın cesaret özelliği ya da erdemiyle ilişkisinde olduğu gibi, çok ince vurgu ve düşüncelerin ifadesi, ilk başta biraz yadırgatıcı geliyor okuyana. Söz konusu varlık ve kurumun çalışma, verimlilik yeteneğinin en üst düzeyi anlamında beceri'yi sıkça kullanmayı tercih ettik; en can alıcı görevin üstesinden gelme anlamında. Demek ki bu; (çok zorlama bir yorumla 4 “erdeme”) ayrılan bir iç bütünlük; daha doğrusu bunların içinde görünürleşiyor beceri. Gayret, beceri, iş başarma yeteneği olarak bu kavram, bu aşamada henüz etik (ahlaki) bir tanımlamayla belirlenmiş değil. Platon bu kavramı etik bir yorumla tamamlayınca da anlamı, en üst düzeyde beceri, verim ile en üst etik değer (erdem) arasında gidip geliyor. N. R. Murphey, Platon'un Cumhuriyetinin Yorumu'nda (s. 8) 4 ayrı beceriyi (erdemi), mükemmelliğin özel biçimleri olarak anlıyor, böylece her iki anlam düzlemini birleştiriyor; moral recitude (ahlaki dürüstlük) bu dört beceriden (iyi, erdemli özellikten) biri bu yorumda.

[185] Platon gençlik diyalogu Charmides'te herkesin sadece kendi üzerine düşen işi yapması konusuna ölçülülük (sağduyu, akli başındalık) bağlamında değinir. Timaios'ta da, yabancı, eskiden beri kullanılan bir ilke olarak çıkar karşımıza. Ölçülülük; başka filozoflarca da eşanlamlı kullanılmış, Platon da bunlar arasında ayırım yapmamıştır (C. W. Larson, Platon'da Eşanlamlı Kavramlar: σφδουη ile δχαιοσυ s. 395-414). Platon burada 1. kavramın (adaletin) genel kullanımını göz önünde tutuyor ve Glaukon'un düşüncesine katılıyor. Sokrates, “Bunu nereden çıkardığımı biliyor musun?” diyor; çünkü Glaukon için yeni bir şey bu.

Adaletin gerçekleşmesi basamak basamak oluyor. Zanaatkârın mesleği dışında bir şey yapmaması devletin inşasının başında gereklidir ve en alt hukuksal basamağını oluşturur adalet, herkesin kendi işini yapması, her sosyal katmanın üzerine düşeni yerine getirmesi olarak bizi 2. basamağa taşır: Geçici eğitim basamağıdır bu. V. Kitap'tan itibaren eğitim İdealar'da en üst basamağa ulaşır, İdealar düzleminde “adalet” de soyutlaşıp artık gerçek adaletin gölgesi olur [517e]; bu 3., bu dünyadaki en yüksek basamaktır. En sonda da dünya, sonraki kozmik düzeye ulaşır, ebedi mahkemeye.

[186] Biraz zorlama bir çeviri oldu elbette. “Çok-işlilik”, her işle uğraşma, işinin, mesleğinin sınırları dışına el atma, bugünün modern “girişim” anlayışından, hele hele politikacıların akla gelebilecek her türlü parasal alanda at oynatma gerçeğinden bakılınca apayrı bir merak konusuna işaret ediyor πολυπραγμοουη sözcüğü; bu tanım, Atina politikasının en önemli sözcükleri arasında yer alıyordu. Thukydides, Perikles'i ve öteki kişileri bu her yere el atmaya hazır ve istekli oluşlarından ötürü övüp durur. Kavram “iş üstlenmeye hazır” anlamına geliyor ve bu istekliliği göstermeye “yararsız” kimse gözüyle bakılıyordu Atina'da. Platon kavramın bu “olumlu” içeriğinin karşısına, her yerde her zaman işin içinde olma anlayışını olumsuz bir vurguyla çıkartıyor. Kendini tanımayan,

yetenek ve özelliklerinin sınırını bilmeyen, bu yüzden de ölümcül zararlar verebilen biridir bu pratiğe giren biri. İlerde bu kusuru “oligarşiye” mal edecektir Platon [551e]. Devlet içinde kişinin üzerine düşen ve en iyi yapabileceği işi yapması durumuyla tam karşı kutbu oluşturan pratik, adaletin özünü belirliyorlar dolayısıyla. Gorgias’ta da buluruz bu kanıtı daha önce. Ama orada filozofların ruhunu niteleyen bir ölçüyü sunar bize.

[187] İskitler: İÖ 8. ve 7. yüzyıllarda Orta Asya’dan Rusya’nın güneyine göç eden İran kökenli halk.

[188] Platon Yasalar’da “Farklı ülkelerin insanların değişik karakterlerine değişik etkiler yaptıklarını gözden kaçırmamalıyız,” der; “kimileri değişik, çeşitli rüzgârlar ve güneş ışını yüzünden özellikle tür değişikliğine uğramışlardır; kimileri de su ve besin yüzünden; bütün bunlar sadece vücuda olumlu ya da olumsuz etki yapmakla kalmaz, aynı şekilde ruha da etkiler. Platon bu görüşlerini hekimlik bilgisinden edinmiştir; hekimler ise herhalde bu bilgiyi etnograflara borçluydular. Heredot bu görüşü savunmaz, ancak bir iki kez yazılarında değinir; ilk kez sözde Hipokrat’a ait 5. yüzyıla ait bir yazıda $\pi\epsilon\omicron\iota\ \alpha\epsilon\omicron\omega\upsilon$ (16, 23) karşımıza çıkar. Belki Euripides’te de (Hekim. 824) bir yansıması buluyoruz.

[189] Fenikeliler: Günümüzde Lübnan ve Suriye ile İsrail’e ait bitişik toprakların bir bölümünde antik çağda yaşayanlar.

[190] Ruhun her üç bölümünden biri tanımlamasıyla Platon “ruh” öğretisine giriyor. Burada bu üç ruh bölümünün devletin 3 sosyal öbeğiyle kurduğu paralellikten çok, bu bölümlerin varlığının ispatına yöneliyor. Üç bölüm:

1) λογιστικόν: Mantıklı/akla uygun olan

2) φημοειδής: Öfkeli, atılgan, gözüpek

3) επιθυμητικόν: Dürtüsel, arzulayan, şiddetli isteyen yan.

Bu bölümleri bizim psişik aygıtı düşünme-istek ve arzu etmek biçiminde yaptığımız üçlü faaliyete göre tanımlamamaktadır; çünkü Platon bu ruhsal süreçleri birbirinden kesin ayırmaz; bu üç ruh bölümünün ortak yanları, irade uyarımları içermeleridir. Mantıklı, akla uygun yan “bilme isteği”, bilgiye ulaşma arzusuyla yanıp tutuşur; atılgan, öfkeli, gözüpek yan, erkeğe özgü kendini, onurunu koruma, direktme isteğine karşılık gelir, üçüncüsü ise haz-zevk tatminine yönelmiştir. Sınırlar arası bu az çok belirsizliğe rağmen, bu bölümlerlerin plastik (görsel) çekiciliği, psikoloji tarihindeki etkisini herhalde açıklamaktadır. Platon ruhun bölümlerine farklı değerler atfettiğinden, “ruhun” bir bütün olarak ölümsüzlüğü öğretisi, kimi güçlükler çıkartacaktır. Özünde sade olan her şeyin ebediliği öğretisiyle Phaidon’un da çözmeye çalıştığı bu sorun, üç bölümlü, üç parçalı bir şeyin nasıl olup da sade (basit) olabileceği sorusuyla çelişir gibidir. Bu üç parçalı bütünün en üst bölümü, İdealar’ın yakını (akrabası) olarak asıl, sahici bölümü mü temsil etmektedir? Yoksa Phaidros’taki araba sürücüsü benzetmesinden çıkartabileceğimiz gibi, öte-dünyada her üç bölüm de asli parça niteliği mi kazanmaktadır? Platon, hayatın ethos’u (yaşama ahlakı) bakımından önem taşımadığı için bu sorunu eni konu irdelemez. Platon’un vurgusu daha çok ruhun çözülmezliği, dağılmazlığı, bütünsel, ahenkli bir teklik oluşturmaları üzerindedir. Modern anlayışta biyolojik kökenli saydığımız dürtülerin, öfke, kızgınlık, atılganlık ve kendini dayatma isteğinin, bir yandan da fiziksel, bedensel bir şey olduğunu da hiçbir yerde söylemez..

[191] ‘Bir şekilde iyice tanımlanmış bir içecek’ tespitinin ardından gelen ve kavramları inceleyen bu bölüm, aklın yargılarının dürtü/arzu yargılarından iç bağımsızlığına işaret etmeye çalışıyor ve ruhun ‘en üst bölümünün’ (aklın) en alt bölümden kesinlikle ayrılmış olduğunu hatırlatıyor. Bu aşamada ruhun 3. ara bölümü çıkacak karşımıza.

[192] Platon [425b]’de yasa koyanın ayrıntılarla uğraşmaması gerektiğini, bu ayrıntıları düzenleyen

maddelerle de kendini bağlayamayacağını söylemişti. Ancak bu önemli, temel yasalar meselesi Platon'un Politikos'ta bütün sonuçlarıyla ele aldığı zor bir soruna işaret ediyor. Yasa, sabitleşmiş, kayda geçmiş bir yasa olarak dönemselleşir; zaman sınırları içine çekilir; bu nedenle de iyiliği, bu yasalara tabi olmaktan geçen topluma (bütüne) zarar verebilir. Gerçek yönetici (Preus/kral/ hükümdar) en iyiyi görebilen biri olarak, durumu kavrayamayanların iradesi aksine hareket edip gerektiğinde yasayı ihlal edebilir. Yurttaşlarına en üst düzeydeki hakkı sağlama hedefini kollayan yönetici, her şeyi yapabilir. Bu tirana tanınan bir serbestlik değildir; bunu hep reddetmiştir Platon; hayatın (değişken) dinamiğini itiraf etmektir bu ve gerçek yaratıcı kişiliğin, dünyevi olmayan (ruhsal) görevinin bilincinde yasaların bağlayıcılığını tanımama hakkına vurgudur. Giriş'te Platon'un yöneticilere gerektiğinde yalan söyleme hakkı tanınmasına yönelik tepkiyi de B. Russell ağzından özetledik. Yasa'nın geçerliliğinin göreceleştirilmesi de başka bir itiraz kaynağı elbette. Bu yönden Prens (Machiavelli) ile Devlet karşılaştırması da ilginç olacaktır.

[193] V. Kitap bir bakıma biraz soluklanma payı tanıyor metne. Önemli düşünce ve kavramların geliştirildiği II., III. ve IV. Kitaplar, VIII. ve sonraki iki kitapla buluşmak üzere "beklemeye geçiyorlar". V. Kitap kadın ve çocuk sorunundan en üst bilgi sorununa geçiş yaparken, buraya kadarki kitaplarda teori ve kavramsal olanla pratik bağı kurmuş olan Platon, bu kaygısını sürdürmüş oluyor. Pratik ile en üst düzlemdeki teori kopmazlıklarını gösteriyor bize; çünkü önce ortaya bir soru atılıyor, kadın ile çocukların ortak yaşamaları sorusu; bu soru pratik yararları ve gerçekleştirilebilme imkânları bakımından ikiye bölünüp ele alınıyor. Kadınların doğal yaradılışları ve eğitimi sorunu önce gerçekleştirilebilme, uygulanabilme imkânları bakımından ele alınıp sonra "yararları"nın ne olabileceği, kadın ve çocuklarla birlikte (cemaatce) yaşama sorunu tartışılırken, bu kez önce "yarar, fayda" perspektifinden değerlendiriliyor konu. Arkadaşları zorlayınca da Sokrates bütün bir toplum/devlet düzeninin nasıl gerçekleştirilebileceği sorusuyla karşı karşıya kalıyor [472b]. Bu aşama ancak filozofların kral olmasıyla gerçekleştirilebilir; devletin en üst zümresi ve insandaki en üst bilgi düzlemidir ulaşılan nokta. Platon bu "inşayı" tanımlarken bir simge kullanıyor:

Üçüncü büyük dalga simgesini. Birinci dalga kadın ve çocukların yetenek ve yetiştirilmesi görüşlerine tepkinin dalgası [451c-457c], ikincisi [457b-471c], kadın çocuk cemaati ve savaçılığı, üçüncüsü ise filozofların krallığını çözüm olarak görmenin yol açacağı dalga [471c-541b].

[194] Sokrates'in ortak yaşama, cemaate ilişkin sözleri kimseyi şaşırtmadığına göre buradan bu tür tartışmaların o dönemde sıkça yapıldığı sonucunu çıkartabiliriz. Sofistlerin "doğa" ile "düzen" (durum) arasındaki çelişki anlayışında aile, "düzenin" içinde yer alıyordu. Etnograflar kimi halklarda kadın-erkek cemaatinin değişik biçimlerinin bulunduğunu belirtmekteydiler. Herodot (1.216) Masagat erkeklerinin kadınları kendilerinin seçip istedikleriyle ilişki kurduklarını anlatır. (Yedi kalede oturan) Agathyis'ler de eş-cemaatleri (kolektif eşlilik cemaati) düzeni kurmuşlardır. Herodot'a göre amaç, kardeş kardeş geçinip kıskançlığı, düşmanlığı ortadan kaldırmaktır. Herodot küçük Syrt'e'nin güneyinde bir kadın cemaatinden söz etmektedir; ancak kadınlar, "benzemelerine" bakarak çocuklarına gene de bir baba belirlemektedirler. Platon'un kadın savaçılar düşüncesi, Yunanlıların Amazon efsanelerine olduğu kadar, etnografik verilere de dayanıyor. Örneğin Herodot, Don kıyısındaki Sauromat kadınlarından söz etmektedir (4.116). 5. yüzyılda yaşamış bir Logograf (en eski düzyazı, hikâye yazarı; Atina'da bir tür arzuhalci) olan Xanthos, Pers rahip-büyücülerin, anneleriyle, kızlar ve kız kardeşleriyle gizli olmayan birliktelikler yaşadığını yazıyor (Fragmenta Historicorum Graecorum I, s. 43). Aristoteles (Pol. 1266a 34) Platon'un dışında kimsenin çocuk ve kadın birliktelikleri konusunda böylesine yeni öneriler getirmediğini, kadının "kamusal" kullanımına imkân tanımadığını söylüyor; Platon'un bu talebi sadece devlet politikası düzleminde değerlendirilmelidir, yoksa "kadının ortak" cinsel nesne olarak değerlendirilmesi, haz, dürtü sorunsalı alanına çekilmesi söz konusu değildir. Diogenes Laertius'un, Sinoplu Diogenes hakkında söyledikleri de bu konuda ilginç açılımlar getiriyor. Antisthenes'in öğrencisi olan Sinoplu Diogenes, bu kadın birliklerinden doğanların soylu kökeni, ünü vb. hakkında espriler yapıp durur. Kadınların evlilik kurmadan birlikte yaşamalarını ister. Bu ve

benzeri düşünce ve öneriler, Platon'unkinden farklı olarak yapıcı olmaktan uzak, uygarlaşma adımlarına ters düşen pratik ve düşünceler kapsamına girer. Ancak asıl çok tartışılan soru başka bir yerde aranmalıdır: Aristophanes'in Ekklesiazus'lar oyununda, Platon'unkine benzer önerilerle karşılaşırız; İÖ 392 yılında sahnelenmiş olma olasılığı yüksek bu komedide, Atina'da iktidar bir kıyafet hilesi ve kararla kadınlara geçmiştir. Kadınların planı, bütün malı mülkü o andan itibaren ortaklaştırmaktır; ne zenginler ne de yoksullar olacaktır artık; herkes her mala, mülke uzanabileceği için de mahkeme namına bir şey kalmayacak, bütün kadınların ortak paylaşılmasıyla, kıskançlığın her türlü son bulacaktır; bu arada yaşlı ve çirkin kadınlar da genç erkeklerle beraber olma zevkini tadacaklardır. Çocuklara da herkes ortak olacaktır; onlar da babalarını göreceklerdir. Bu ortaklık maddi anlamda sürüp gider. Ancak Aristophanes ile Platon arasındaki temel fark, Platon'un bu sonuca, düşüncelerinin mantıki sırası içinde ilkece varmış olmasında yatar. Kadın ölümsüz bir ruhun taşıyıcısı olarak ilkece erkekten farklı yeteneklerle donanmış olamaz; çünkü cinsiyet farkı, üç bölümlü ruhun en üst bölümüne yansımaz; bu ruh bölümü (akıl) İdealar'ın bilinmesini mümkün kılar ve kişiye (kadına da) kamusal alanda yaşama hakkı tanır; dolayısıyla o da mülksüzlük talebine uymak durumundadır. Ailenin ve evliliğin (eşlilik halinin) devlet topluluğunun talebi olması nedeniyle tek'e yönelik bu talep, genelin mutluluğu adına kişisel mutluluktan taviz vermeyi gerektirir. Aristophanes ise tabiri caizse "işin gırgırındadır". Bir masal ülkesinde dünya mutluluğunu gerçekleştirmeye yönelik gülünç bir toplum modeli gibi bir şey sunar oyununda. U.v. Willamowitz-Möller (Platon II, s. 200'de), bu ikisinin uzaktan yakından birbirleriyle alakaları olmadığını söyler. Aristophanes "komünizminin" hedefi, (Freudcu) id'i ve cinsel hazzı tatmin etmeye yönelik bireysel zevktir. Gene de Platon'un ortaklaşacı cemaatiyle Aristophanes'in oyunundaki "ortaklaşacı" düzen arasındaki ilişki o gün bugün ilgi odağı olma özelliğini korumaktadır. Aristophanes'in Politeia'nın ilk halini okumuş olabileceği ya da Platon'un seminerlerini ve düşüncelerini ilerici bulup kentte (polis devletinde) yaydığı yolundaki iddialar havada kalmaya mahkûmdur. K. Ziegler, (Njbb. 16. 1913) benzer düşüncelerin Protagoras'ın Antilogiai'sinde ortaya atılmış olduğunu, Aristophanes'in buradan esinlenebilmiş olacağını ileri sürüyor. Platon'un Politeia'sı, Aristophanes'in komedisinden yaklaşık bir on yıl sonra yazıldığına göre, düşünürün komediye yönelik imalarından söz etmek bile mümkündür [461d].

[195] Platon burada, kardeşinin ağzından filozofluğun bir talebini dile getiriyor.

[196] İntikam Tanrıçası. Platon döneminde Nemesis'le bir tutuluyordu.

[197] Erkekler dramı: 5. yüzyılın Sicilyalı mim yazarı Sophron'a bir atıf. Sophron dramı, kadın ve erkek dramı olarak ikiye ayırmıştı.

[198] Platon ilkece ancak aynı yaradılışa aynı görevlerin yüklenebileceğini söylüyor; dolayısıyla her iki cinse de aynı eğitimi uygulama talebiyle ilk bakışta kendisiyle çelişiyor; ama açıklayacak bunu. Platon döneminde kadının özgürleşim hareketinden söz etmek mümkündü, ama bu "eşitlik" talebi o dönem için bile fazla ileriye gitmiş olmalı; bir "devrim" anlamına geliyordu bu; 21. yüzyılda bile ne kadar gerçekleşmiş olduğunu sorabiliriz bu ideal eğitim talebinin. Bu talepte Zeus'un kızı Athene'ye duyulan saygının etkisi de unutulmamalı. Bu bakire savaş tanrıçasını, kadın-bekçi anlayışına esin kaynağı olarak pekâlâ görebiliriz. Ama "gülünç" de olabilir bu talebe destek veren argümanlar. Bu noktada Platon'un, gerçek olguları hiç de gözardı etmediğini görüyoruz; bir âdet, usul, ilke ancak (henüz) alışılmadık olduğu için gülünç gelebilir, demeye getiriyor; alışma, bu yadırgamayı aşmayı sağlayacaktır zamanla. Az ilerde Platon kadınların çıplaklığını gülünçlüğü doruğu olarak sunuyor; hele alınları kırıksık yaşlıları işin içine sokup gülünçlüğü dozu iyice artırıyor; ama bu alaycılığın gerisinde, o ilkesel talebin ciddiyeti zarar görmemelidir. Elbette Platon bu planların öylece hayata geçemeyeceğini iyi biliyordu [473a]. Erkeklerin çıplak güreşmesi konusu da "plastik" sanatlarda, heykelde gördüğümüz çıplak tasvirlerle uyum gösteriyor. Kadın vücudu ise 4. yüzyıl içinde, 'banyo' motifinin yardımıyla "soyunmaya" başlamıştı "plastik" sanatlarda.

[199] Gimnazyum: Eski Yunan'da gençlerin beden, ruh ve temel eğitimiyle ilgili kurum, bir tür lise.

[200] Thebai'ye karşı düzenlenen birinci seferde Argos kralı Adrastos'un bindiği atın adı.

[201] Arion'un bir yunus tarafından kurtarılış efsanesi.

[202] Platon "çelişki sanatından" söz ederken belli bir durumu kastediyor; çelişki sanatı Megara'lı Eukleides'in okulunun ve eski Sofistlerin retoriklerinin bir ürünüydü; yanlış, aldatıcı, tuzak sonuçlar çıkartarak bir şeyi ispat etmek veya çürütmek özellikle gençler arasında çok yaygın bir alışkanlıktı ve giderek tehlikeli bir oyuna dönüşünce [537d], muhafazakârların büyük tepkisini toplamaya başlamıştı. Bu söz oyunlarını mümkün kılan "boşluk", sonuç çıkartırken kullanılabilecek biçimlerle kullanılamayacak biçimler arasında fark gözetilmemesiydi; bu konuya Aristoteles açıklık getirmeye çalışmış, mümkün çıkarsama biçimlerinin çeşitli hüküm cümlelerindeki durumunu ve bunların tersine çevrilme imkânlarını araştırmıştı. Buradaki durum şu: Platon'un ironize ettiği eristiklerin, "Bütün keller kunduracıdır" hükmünü, keller ile kunduracılar arasında zorunlu bir ilişki sayarak buradan saçlı olan herkesin kunduracı olmadığı sonucuna varmaları yanlış, sahte çıkarsama örneğidir. Oysa "bütün kellerin kunduracı olduğu" hükmü ancak "kel olmayan, kunduracı da değildir" çıkarsamasını yapmaya elverişlidir; o da salt düz mantık ilişkisi alanında. Sokrates ise hatanın, "çeşitli yaradılış" ya da doğal karakterden söz ederken, farklılığın hangi ilişki düzleminde söz konusu olduğuna dikkat edilmemiş olmasında yattığını söylüyor. Mesleki yatkınlık, cinsiyet farkına bağlı değildir. Mesleki yeteneklerin aynılığı konusunda kadın hekimliğini örnek veriyor Platon ve kadınların bu mesleğe ne kadar elverişli olduklarını hatırlatıyor. Platon'dan bir kuşak önce, Perikles döneminden itibaren eski Yunan'da kadın, çocuk doğurucu ve sevgiliden fazla bir şey olarak görülmeye başlanmıştı.

[203] Mesleki yatkınlık, yaradılıştan elverişli olma özellikleri "daha güçlü, daha üstün" vb. özelliklerle aynı anlama gelmiyor. Çevirinin de zorlaştırdığı bu kadın-erkek cinsiyeti karşılaştırmasında, "güçsüzlük" genel bir farklılık, ama uğraşa yönelişi her alanda belirlemiyor. Mesleki yatkınlık, cinsiyete özgü farklılıktan tamamen bağımsız.

[204] Kadın savaşçılara artık pek yabancı değiliz. Bu, Amazon kadınları mitolojisi sayesinde o zaman da pek yadırganmıyordu.

[205] Pindar'ın sözlerini kullanıyor.

[206] Gerçekten de Sokrates'in ailenin ortadan kaldırılması (aşılması) talebi hâlâ bugün bile modern düşünceye en büyük günah, suç ve ütopya gibi gelmektedir; Platon'un kendi döneminin insanlarından gelebileceği endişesinin kaynağı bu değil, çünkü Atina'daki aile zaten günümüzdeki anlayışta şekillenen "bireysel", manevi-entelektüel bir aileyle uzaktan yakından ilintili değildi; o dönemde dor-atık düşünce tarzını "oğlan sevme" ile birleştiren anlayışın, kadın-erkek ilişkisi bakımından da geçerli olması talebinin öne çıkmasıydı Platon'un endişesi. Platon o güne kadar erkek sevisi eros'un taşıyageldiği erkek kolektifine (cemaatine) kadınların da alınmasını talep ediyordu.

[207]

Evliliğin, eş hayatı yaşamanın hedefi, insan soyunun mümkün en üst düzlemde soylulaşmasıdır; öyleyse insan zekâsının daha önce hayvanlarda başarıyla denediği her şey insanlara da uygulanabilir; çünkü (Platon'a göre) insan da hayvan ve bitkilerin tabi oldukları doğa yasalarına bağlıdır. Bu üreme seçimleri, eşlerin bireysel arzu ve duygularını dikkate almaz; doğumun meyvesi karşısında da duygusuz ve insafsızdır; zayıf, işe yaramaz çocuğun kürtajına ya da doğumdan sonra öldürülmesine (yeni devlette) izin verilmelidir. Bu düşünceler, ilkece ve tarihsel yönden Yunan soylu zümresinin paylaştığı düşüncelerdir; ama burada sadece doğuran soylular söz konusudur:

"Şaşırmayın dostum sakın, yozlaşırsa soylu cinsler,

Karıştığına göre soylu kan sıkça kötü özsuyula.

Bilmesine rağmen soylu onun, plebist evin kızı olduğunu,

Alır götürür gene de eve, izleyerek paranın zorunu."

(Theognis 1, 191-194)

Theognis, hayvanların üremesini de karışık evlilikler yüzünden soyluluğun bozulmasına örnek gösterir. Platon, soylu sınıfı değil de en iyinin, yani filozofların soylu sınıfını göz önünde tutmaktadır.

[208] Acı ve sevinçlerin ortaklığını en güçlü bağ olarak görüyor; burada da (pratikte tartışılır bir ilişkiden çok) ilkesel, aksiyom özelliğinde bir temel “yasa” koyuyor diyebiliriz. Hâkim, yönetici olanlar ile tabi olanların, yönetilenlerin içsel bağıyla açıklıyor bu ilkesel, tartışılmaz aksiyomu. İdeal devletin de pratik, sosyal hayatta bu ilkenin tersinin zaten yer alamayacağı düşüncesiyle temellendiriyor da diyebiliriz. Yöneticiler arasındaki akrabalık, hısım, hemşehri bağları, “benim” ve “benim olmayan” ilkesini benimsemiş bir sosyal birliktelikle sembolize edilip bu ideal, duygu birlikteliğine temel oluşturuyor. Aristoteles Politikos’ta [1261a] bu düşünceyle polemige girer, ancak argümanlarını yaşanan gerçek dünyadan aldığı için Platon’un aksiyomatik, soyut, ilkesel ilişkisinin bu özelliğini gözden geçirir. Aristoteles’e göre devlet bir çokluk ilişkisidir; tekliğe doğru gittikçe devlet olmaktan çıkar; aynı tür değil farklı tür insanlardan oluşur; ancak bu sayede organik bir bütünlüğü temsil edebilir. Bir nesnenin ne kadar çok sahibi varsa, her bir kimse o kadar az umursar o malı (nesneyi); çünkü hizmetçi sayısı arttıkça hizmet kötüleşir.

[209] Platon burada “yardımcılar” ifadesini kullanıyor; aslında bekçilerin alt kesimini tanımlıyor bu sözcük.

[210] Mutlu bir devletin varlığından payına düşenle memnun olmayan bir bekçi, bireysel haz da dahil olmak üzere, ulaşmaya çalıştığı bütünsel mutluluğun peşinde her şeyi kaybedecektir, çünkü bu arada devlet yok olup gidecektir.

[211] Platon burada çocukların savaşa götürülüp seyretmelerini, böylece asker olarak yetiştirilmenin ilk adımlarının atılması anlayışını çıkartıyor karşımıza. Burada ve daha ilerideki bölümlerde savaşçıların tavır ve tutumu konusunda [468a ve devam eden maddeler] somut tarihsel, o döneme ait bilgilerin eksikliğini hissetmemek mümkün değil. Aynı III. Kitap’ta beden eğitimi konusunda olduğu gibi, burada da savaşmanın hiçbir yönetmeliği, tarihsel ayrıntısı karşımıza çıkmıyor. Bu her iki eğitim-faaliyet ayağı Platon için birer teknik ayrıntı konusu; onun amacı, bu “eğitimin” insan karakteri üzerindeki etkisini araştırmak, ölüm korkusu karşısında durabilmek için insanın küçük yaştan itibaren bu korkuya alışması şart, diye düşünüyor.

[212]Platon, esir düşene düşman istediğini yapsın, diyor. Esirlerin fidyeyle serbest bırakılması yolunu tıkamış oluyor böylece. Spartalılar’da bile rastlanmayan bu katı tutum Roma’da, T. Manlius Torquatus’ta karşımıza çıksa da Livius bu düşünceyi “babaannelerden kalma” eski düşünce tarzı olarak eleştirir. [Livius 22, 60, 5 (f)].

[213] Telamon’un oğlu, cesaretiyle övülür; bir aslan ruhunu seçmiştir [620b].

[214] Eski Yunan dininde doğaüstü bir güç. Homeros’un tanrılarla eşanlamlı kullandığı terim Platon’dan başlayarak tanrılarla insanlar arasındaki varlıkları tanımlamak için, ayrıca yazgı anlamında da kullanıldı.

[215] Yakalanan Yunanlıların köleleştirilmesi Peleponnez Savaşları sırasında bile hâlâ yaygın bir uygulamaydı; sonradan adil bir uygulama olmadığında karar kılındı; Platon bu uygulamayı “barbarca” bulur; ancak Hristiyanlık dönemi bu uygulamaya nihai bir nokta koymuştur. Yunanlılar köle ihtiyacını ‘barbar’ dedikleri halklarla yaptıkları savaşlardan karşılamak zorunda kaldılar; Politeia’da kölelikten söz edilmez, ama kesinlikle karşı da çıkılmaz köleciliğe; ama Yasalar’da yeri vardır köleciliğin [776c]. Bu yönden bakıldığında Platon tam bir İlk Çağ (antik çağ) insanıdır; çünkü İlk Çağ’da köleciliğin kurum olarak dünyadan kalkması talebiyle karşılaşılır.

[216]Devlet metninin çekirdek cümlesi böylece ağızdan çıkmış oluyor. Dikkat edilecek olursa, on kitaplık metnin tam ortasında, V. Kitap’ın sonunda karşımıza çıkıyor bu tespit. Platon’un bu talebi o çağda yanlış anlaşılmış, hasta bir kibrin tutkusu denmiş; Yeni Çağ’da ise felsefi kendilik bilincinin aşırı dışavurumu olarak yorumlanmıştır (Bkz. J. Burckhardt). Sokrates’in baklayı ağızından çıkarmakta bu kadar tereddüt etmesine bakıp bu tespitin Platon tarafından Devlet metninin yazılması sırasında ilk kez yapıldığı sonucunu çıkartmak zordur. Platon’un İÖ 355 yılında yazdığı ve Dion’un ölümünden sonra

onun arkadaşına yolladığı büyük 7. Mektup bize öğretici bilgiler vermektedir bu konuda. Platon'un hayatında başlangıçta yol gösterici bir rol oynamış olan felsefenin temsilcisi olan Sokrates'in hüküm giymesi ve ölümü ardından, felsefeyle politika arasında trajik bir buhran ortaya çıkmıştı.

Atina'dan başlayarak öteki halklara doğru gittikçe yayılan bir anlayış zemininde felsefeyle politika arasındaki bu buhranın tek bir çözümü olabilirdi: Felsefeyi, devlet gücünün biricik yol göstericisi olarak kullanmak. Platon muhtemelen İÖ 4. yüzyılın ilk onunda, en azından ilk Sicilya yolculuğundan önce Gorgias'ı yazarken hayatını hangi ilke üzerine kuracağından emindi artık, "çünkü Gorgias'ın örtük konusu, nasıl yaşamalıyız değil de nasıl hükmetmeliyiz'dir" (Bkz.: K. Hildebrandt, Platon, s. 135). İÖ 388 yılında Platon bu temel ilkeyi benimsemiş halde Sicilya'ya gider ve orada soylu Dion ile dostluk kurar, ama aynı zamanda Siracusa Tiranı'nın ve Siracusa kentinin (devletinin) halkının sorumsuz, yüzeysel, basit yaşama tarzının yarattığı hayal kırıklığı da bu yolculuğun armağanıdır! Filozofların devlette söz sahibi ve yol gösterici olmaları gereğine olan inancı iyice derinleşir bundan sonra, çünkü Sicilya'da yaşadığı o büyük olaylardan ve sevgili arkadaşı Dion'un ölümünden sonra bu düşüncesini en son devlet yazısında ısrarla tekrarlayacaktır: En büyük güç bir insanın içinde akıl, iç kavrayış ve ölçülülükle buluşunca, buradan en iyi yasalarla birlikte en iyi düzen türer (Yasalar, 712a).

Platon ilk Sicilya yolculuğundan geriye döndükten sonra Devlet metninin tasarımına girer. Sokrates'in söz konusu cümleyi ağzından çıkarmakta tereddüt edişinde, Platon'un Sicilya'da yaşadığı hayal kırıklığının devam eden sarsıntılarını hissedebiliriz belki, ne var ki Platon'un, felsefenin asli görevinin ne olduğu konusundaki kesin düşüncesiyle bu konuda hâkim ve yaygın anlayış, birbirine o dönemde taban tabana zıttı; çünkü felsefe öyle pratik siyasetle ilgilenme, ona yol gösterme gibi bir göreve uzaktan yakından ilgi duymuyordu; felsefe, gençliğin gördüğü derslerden biri olmakla sınırlıydı (Gorgias'da Kalikles, 484f.), filozof da zaten yaşamayı beceremeyen, pratik hayattan kopuk biriydi [burada 487c/d]. Bu nedenle Platon, Sokrates karşısına oturttuğu kendi iki kardeşi aracılığıyla itirazları iki yönde geliştirip Sokrates'i felsefenin görevi konusunda konuşmaya zorlar. Önce Glaukon konuşur [473e], ardından Adeimantos [477b], ardından Sokrates hedefine doğru yönelir [502c'den VII. Kitap'ın sonuna kadar]. Filozofların kral olması düşüncesinin de elbette öncüleri vardır; kadim anlayışta kralların yanında bilgeler danışman olarak yer alırlar.

[217] Bundan sonraki bölüm, kavramlarla kurulmuş birkaç model üzerinden yol alıyor. "Bütün-parça", "bakma meraklısı-duyma meraklısı", "akıl bilgisi", "sanma" ve varlığın çeşitli halleri bir bilgi teorisi modelinin parçaları. Çeviriyi çok zorlayan bu bölüm, sunduğumuz şemayla biraz daha anlaşılır olacak sanırız.

[218] Atina mareşali diyebileceğimiz komutan, on ana birliğe komuta ederdi. Bunların her biri 'phyle' (polis devletinin resmi birlikleri) birimlerine bölünür, bunlar da gene üçe ayrılırdı. Burada kastedilen bu en alt birim.

[219] Filozof, bilgi adına ne varsa onun bütünü için çabalar ("seve seve her bilimin tadına bakmak isteyen"), bilgi'nin derinliğine inmek, İdealar'ın tepelerine tırmanmaktır amacı; öyleyse filozof en başta bütün öğrenme ve öğretme faaliyetinin üst başlığıdır; öğrenilebilir her şeyi toplumun organizmasına taşıyan kimsedir (J. Stenzel). İkinci durumda nihai bilgiye götüren yolun kılavuzudur. Sırf meraklı olan, seyirle yetinen kişi, fenomenler dünyasının görünüşleriyle yetinirken, filozof hakikati (doğruyu) öğrenmek (bilmek) ister.

[220] Burada hem dinleme hem de seyretme meraklıları olarak filozofların altındaki bir düzlemi temsil edenler, müzikle yapılan eğitimin değerlendirildiği bölümde [402e] güzele olan aşkın tamamlanmasında bir hedef olarak karşımıza konmuştu.

[221] Bu bölümde epey zorlama bir yol izleyerek, "birşey", "olma-hali", "varoluş-hali", "varoluş-hali'ne geçme", "varoluş-hali'ne geçmeme" vb. kavramlar türetme yoluna gittik, "bir şey'i "birşey" olarak bitişik yazıp kavramlaştırmaya çalıştık. Bir yandan metni işler kılacak, az çok tutarlı bir kavramsal yapı kurmaya çalışırken, burada kullandığımız kavramların, uzmanlık alanına bir müdahale değil de sadece bir öneri olarak algılanması gerektiğini hatırlatmamız gereksiz bile. Sadece "varlık",

“yokluk” gibi yerleşik imkânlarla taşınabilecek bir bölüm değildi bu. Kaldı ki metnin en başından bu yana salt varlıksal durum için “olma-hali”ni de hep çekinerek önerip durduk.

[222] Burada karşımıza çıkan varlık (olma-hali) ve olmama-hali’ne karşılık bilgisini edinme-bilgisini edinmemeye antitezlerini Platon Parmenides’ten almıştır: “Çünkü olmama-hali’ndeki şeyi ne tanıyabilir (bilgisini edinebilirsin) ne de onun hakkında bir şey söyleyebilirsin.” (Parm. Frag. 4,6f.) Mutlak olarak mevcut olmayan şey anlamındaki oluş’a, “varoluşa” dönüşmemiş şey, bu anlayışa göre düşüncenin nesnesi de olamaz; onu düşünemeyiz; başka deyişle düşünce içinde “var” değildir. Çünkü düşünce Parmenides’e göre dışındaki bir “nesneye” bağlanmıştır. Platon ilk kez Sophistes’de,

Elia Okulu öğretilerinden çıkan sonuçları ele alır ve tinin (zekânın, zihnin), öteki deyişle logos’un, bir yandan daima bir “birşeyle” ilintili olmasının şart olduğunu, ancak salt olma-hali’nden pay aldığı için oluş’u (değişen varlığı), olmama-haliyle birleştirebileceğini ileri sürer. Platon burada bilgi edinen özneye bilgisi edinilen nesne arasında olma-halinin ve bilgi’nin üç basamağını bulur.

Nesne	Özne içindeki süreç	Sonuç	Taşıyıcı
Varlık-Varoluş halindeki	Bilmek	Bilim	Filozof
Ara halka Şey Dünyası Olma-haliyle Olmama-hali arasında	Sanmak	Sanı (kanaat)	Bakma meraklısı
Olmama-hali Varoluş -halinde olmayan	Bilmemek	Bilmeme	

Gerek bilgi edinmek (öğrenmek) gerekse de sanmak ve sonucu olan sanı, kanaat, ruhun üst katının yetenekleridir. VI. Kitap’ta buradaki varlık (olma-hali) ve bilgi ilişkisi tekrar bir üst düzlemde karşımıza çıkacaktır.

[223] Çeviri bakımından tam dert bir durum. “Öyle olduğunu sanma, kanaatini taşıma” vb. karşılıklarla birlikte düşünülmeli. Ne var ki, az önce bir yanılsama yönü olduğunu da öğrendik. Tam uyanıklık halindeki bilme ile rüya, hayal halindeki bildiğini sanma, yanılsamaya düşme, görünüş düzlemindeki salt asıl yerine koyma anlamındaki bir sanma’ydı bu. Şimdiyse kategorik bir basamak olarak çıkıyor karşımıza!

[224] Burada da “yetenek”, bizim dil-kültür coğrafyamızda öznesi olan bilinçli faaliyetlere atfedilen bir özellikken, dilimizde pasif biyolojik faaliyetlere “yeti” karşılığı önerildi: Konuşma yetisi, görme yetisi. İyi de tuttu. Ancak Platon için ruhsal/zihinsel olan ile biyolojik olanın sınırları modern anlamda ayrılmış değil; baştan beri bir bütün olan ruhun üç bölümünden, bu üç bölümü bir arada düşünmenin çelişkilerinden bahsedip durduk ve duracağız. Öyleyse yetenek/yeti/beceri bir arada düşünülse iyi olur kanaatindeyiz!

[225] Platon burada “başka” derken, başka bir oluş (varlık) basamağını anladığı için doğrudur bu düşünce; yani bilme’nin, bilgi edinme faaliyetinin ve sanma’nın (kanaatinde olma faaliyetinin) yöneldiği nesnenin kendisinin farklılığı değildir söz konusu olan; sınıftır; örneğin ağaç hem bilme’nin hem de sanma’nın, yani her iki düşünme biçiminin nesnesidir. Sananın (öyle olduğu kanaatini

taşıyanın) yöneldiği düşünce nesnesi (konusu) tek şeydir; varoluşunun görünüşü, kendini düşüncemize tek şey (nesne) olarak sunar; bilmeye yönelen, bilgi edinense bu tek gibi görünen şeyin gerisindeki hakiki İdealar'ın varoluşuna yönelir.

[226] Kimilerine göre Antisthenes, kimilerine göre İsostrates.

[227] W. Schneider'e göre bu çocuk oyunu şöyle:

“Derler ki bir erkek ve erkek olmayan erkek

Bir zamanlar bir kuşu ve kuş olmayan kuşu

Tahtanın üzerinde ve tahta olmayan tahtanın üzerinde gördü ve görmedi.

Taşla ve taş olmayan taşla onu vurdu ve vurmadı.

Erkek, hadımdır, kuş bir yarasa, tahta Narthex denen basilika girişindeki dar koridorda kuru bir bitki sapı, taş bilek taşı; hadım (erkek) doğru görmediği gibi, doğru da fark edemez; atar ve ıskalar.”

[228] Devletin önderleri: Bunların görevi, yasaların ve ahlakın (törelerin) korunmasıdır. Yasalar bütün yurttaşların müttefiki olacaklar, iynin, doğrunun, adil olanın korunmasını hedef alacaklardır. Bu “iyi”yi kavrama yeteneği taşıyan filozof, aynı zamanda hakikat severdir; dolayısıyla da en uygun devlet adamı o olacaktır.

[229] Platon burada insan düşüncesini bir format içinde değerlendiriyor. Filozofun zihni sıradan, önemsiz şeylerle meşgul olmamalı, ilişkilerin görüş bağlamlıklarını kavramaya yönelmelidir. Yunancadaki kavram, küçük hesapçı-kirli, pis düşünceler anlamına gelip aşırı kibir anlamıyla buluşur. Cömertlik, sonradan Aristoteles'te parasal konularda eli açıklık anlamına gelecektir. (Nikomatik Etik, 6. cilt.)

[230] Platon, bir filozofun zihinsel, ahlaki ve davranışlarıyla ilişkili özelliklerini özetleyerek ideal filozof imajını tamamlıyor. Ancak teoriyle pratik ilişkisinin nasıl kurulacağı sorusu hâlâ bir yanıt bulmuş değil; bu yetenekler, pratikler nasıl işlerli olacaktır, hatta bütün bu özellikler bir insanda her zaman bir arada bulunabilir mi? Bu soru [503b]'den itibaren tartışılıyor. “Devleti yönetme işini” bu olgun filozoflardan başkasına vermenin düşünülüp düşünülemeyeceği sorunu da tartışılmak yerine Adeimantos atılıp, teorinin sunduğu görünümle hayatın deneyimi arasındaki çelişkiye değiniyor.

[231] Bu diyalog biçimine Adeimantos üzerinden yöneltilecek itiraz, Platon'un bu akıl yürütmenin zaaflarının bilincinde olduğunu gösteriyor. Phaidros'ta aynı itirazı Sokrates eristik'lere yöneltir. Sokrates filozoflara yönelik eleştiriyi kabul ediyor, ama bunun hakiki nedenleri konusunda da bizi aydınlatmaya çalışıyor. Kitlenin yozlaştırıcı etkisi.

[232] Filozoflar konusunda nesnel olgulara dayanan itirazlar çıkıyor burada karşımıza. Filozoflar ya yaşama yeteneğinden yoksun beceriksiz insanlardır ya da yozlaşmış, bozulmuş kimselerdir. Bu suçlamalar o dönemde çok yaygındı. Gorgias'ta filozofların muhalifi Kallikles, “Kişi gençliğinde ölçülü bir ilişki kurarsa felsefe güzelliklerle doludur,” der, “ama gerektiğinden fazla felsefe yapılırsa bu (felsefe) kişiyi yozlaştırır.” Kallikles gençliğinden sonra da felsefeyle uğraşan kişinin birçok konuda deneyimsiz (acemi) kalacağını söyler. Devletin yasaları, kamusal ve özel yaşama alanındaki söylemler, insanların dostluğu ve verdikleri haz konusunda deneyimimizdirler böyleleri. Kamusal ya da özel eylem ve davranışlarında gülünç durumlara düşer bunlar. Platon metinde bu itirazların doğruluğunu kabul edip bunları o günkü devletin varlığına bağlar, ama kendi ideal devletindeki ideal filozofu da gözden çıkarmaz. Gerçek karşısında lafi dolandırmaz; olgusalı kabul eder, ama ideali de savunur.

Theaitetos'taki betimlemesinde olduğu gibi, ne pazarın ne mahkemenin yolunu bilir bu kişiler. Yasalar ve kararlardan bihaberdirler; kulak da vermezler bunlara. Memuriyetler için yapılan müsabakalar, toplantılar, şölenler, eğlenceler, ziyafetler, flütlü, şarkılı toplantıları umursamaz, rüyalarında bile bunlarla ilgilenmeyi akıllarına getirmezler. Soylu bir evden gelmiş kişi ya da sıradan biriymiş, umurlarında değildir, atalarından bir ayıp miras kalmış ya da kadından, erkekten bir utanç gelmiş, denizi ölçmek kadar uzak bir şeydir bu sorular onlara. Hani ün olsun diye uzak durmaz filozof bunlardan, ama sadece bedeni kentte yaşar; akli, beyni ise her şeyi küçümseyerek havalarda gezinir. Ama o pratik hayatta hiçbir şey bilmediğini bile bilmez. O havalarda gezer, yeryüzünde ve üzerinde her

şeyi ölçüp tartar, her bir varlığı duygularıyla hisseder, ama (pratikte) onlardan uzak durur [Theaitetos, (173)]. Platon, insan doğasının (filozofluğu engelleyen) sınırlarının farkındadır; hakiki filozofa giden yol Phaideia'dan (ruhun ölümsüzlüğünden) geçer; o günün Atina'sında ise bir kişi vardır filozofluğu hakeden: Platon'dur bu! Kitlelerin yozlaştırıcı düşünceleriyle mücadele edip hakiki filozof gibi yaşayacak yetenek ve gücü kendinde bulmaktadır o.

[233] Bu mesel, dönemin devleti içinde hakiki filozofun yeri olmadığını ve işe yaramaz biri olarak anlaşıp değerinin bilinemeyeceğini çok çarpıcı biçimde anlatıyor. Platon meselin anlatımı içine benzetmelerin asıl karşılıklarını yerleştirmiyor. Kaptan, kaptan olarak kalıyor, halka hiçbir yerde 'halk' (demos) demiyor; denizciler, devlet iktidarını ele geçirmeye çalışan politikacılarla yer değiştirmiyorlar. Dümenciye filozof olarak tanımlanıyor. Mesel, gerçek devlet yönetimi için derin bir bilginin gerekliliğini ve kitlenin bundan zorunlu olarak yoksunluğunu isabetli bir şekilde dile getiriyor; ama asıl, Gorgias'ta da olduğu gibi politika bilgisinin, devlet yönetiminin öğretilirliğini hatırlatıyor. Demek ki, son tahlilde "devletin yönetimi" ile ilişkilendirilmek zorunda olduğu için her felsefi bilgi "pratik" bilgisidir.

[234] Aristoteles'e göre burada Platon'un kastettiği kişi Keos'lu Simonides'tir (Rhetorik, 1391a 8).

[235] Platon burada meseli yorumluyor.

[236] Özlem. Platon'un Şölen'de övgüyle şarkısını söylediği şey. Orada Diotima'nın, tanrısal bir huşu içinde, bu dünyayı ve insanı dolduran tanrının etkileri hakkında söylediklerini anımsatabiliriz.

[237] Kötünün de ancak en büyük iyi ve soylu ruhtan çıkması. Platon yozlaşma, soysuzlaşma tehlikesini bir biyolojik yasa gibi yorumlayıp sunuyor, ancak formel mantık ilişkilerinden de yararlanıp düşüncelerini buradan da destekliyor. Şöyle: "İyi-kötü" arasında "iyi iyi-olmayan" arasında olduğundan daha büyük bir karşılık buluyor. Biçimsel mantık açısından "iyi-kötü" ile "iyi iyi-olmayan" ilişkisini karşılaştırdığımızda Platon'un aradığı mantıksal kanıtın ya da desteğin yetersiz olduğunu fark ederiz. Ancak Platon'un bu ilişkiyi üç düzlemde kurduğunu görüyoruz. Bu da bizi farklı bir mantık ilişkisine götürüyor. Her iki yanda da bir özelliğin azını ya da daha çoğunu ifade eden karşılık söz konusu: (siyah-beyaz; daha az siyah, daha az beyaz), sonra azı çoğu bulunmayan karşılık: (düz-düz olmayan) gibi ve ilişkinin sadece bir yanında bir "daha çok" ya da "daha az" özelliğini mümkün kılan metindeki üçüncü durum: (iyi olmayan). Bu formel mantık çerçevesini uygulayacak olursak, örneğin henüz "iyi" diyemeyeceğimiz bir insan ile "iyi" insan arasındaki (iyi-olmayan ile iyi arasındaki) fark, "iyi ile kötü" arasındakinden azdır. Platon burada bize insan hayatının iki kutupluluğunu hatırlatıyor elbette, ama asıl şu tespit önemli: En büyük suç ile en büyük yiğitlik, sonuçta aynı kaynaktan gelmektedir: Büyük bir tabiattan, yaradılıştan. Küçük hiçbir şey, büyük bir şeye yol açamaz. Platon'un hayat deneyimlerinden damıtılmış bu bilgi, filozof doğasının tehlikelere ne kadar çok açık olduğunu, dolayısıyla da filozofluk eğitiminin sorumluluğunu hatırlatıyor.

[238] Tanrılardan birinin yardıma koşması. Anlaşılan Platon insan aklına ne kadar büyük değer verirse versin, derin bir "müminliğin", dinsel bir ilk temelin söz söyleme hakkına da kulaklarını tıkamıyor. Kader ya da rastlantı, tanrısal bir güçle birlikte amacını bilemeyeceğimiz bir şekilde insan hayatına müdahale eder. Öte yandan gene Platon'a göre filozof, anlaşılması zor bir sosyal çevrede neredeyse ancak insanüstü müdahalelerle ayakta durabilir; dolayısıyla da büyük bir tehlike ve sürekli gerilim içinde yaşar. Çünkü toplumun eğitim bakımından içinde bulunduğu yetersiz konum, o ender bulunan insanların (filozofların) toplum karşısında bir bakıma beyhude yere mücadele veren ruhlar (varlıklar, insanlar) olmalarına yol açmaktadır.

[239] Platon bu bölümde bir tarihçi becerisi ve ustalığıyla kökü derinlerde bir zaafın belirtilerine parmak basıyor:

Platon döneminin toplumsal düzeninin, devlet yapısının iç krizine. Burada para karşılığı mevcut "statükoyu", bilineni yeniden ürettiği söylenen Sofistler, aslında toplumdan, kitleden çok daha az kabahatli kabul ediliyorlar. Kitle istiyor, onlar yapıyor. Atina devlet yapısının da ötesinde bir olumsuzluğun, duyulmak istenileni söyleme hastalığının sadece İÖ 400 yıllarının değil, bugünkü

politik düzenin, “meclislerin” zaafı olduğunu görmek zor olmasa gerekir.

[240] “Diomedik” mecburiyet, aşılmaz bir mecburiyete, zorunlu bir tutuma işaret ediyor. “Diomedik mecburiyet, kaçınılmazlık ya da zorunluluk” deyişinin kaynağını tespit etmek zor. O Apelt, Diomedes’in, Ilion’dan çalınmış Palladion’u ortadan kaldırırken Odysseus’u baş başa bıraktığı mecburiyete, kaçınılmaz duruma işaret ediyor. Platon bunu kastetmiş olabilir.

[241] Burada Atina aristokrasisinin zanaatkârlara, el işçilerine tepeden baktığını söylemek mümkünse de antik çağda hâkim düşünce, Platon’un bu yaklaşımını anlamamıza yardımcı olabilir. Sanat yanı bulunmayan kaba el işçiliği, o dönemlerde sitelerde (devletlerde) hor görülen, değersiz bir faaliyeti temsil ediyordu; çünkü, oturarak ateş karşısında çalışmak, izbe, loş, kapalı mekânlara mahkûm olmak insanın bedenini bozar düşüncesi hâkimdi. Bedenin zayıf düşmesinin ruhu da olumsuz etkilediği kanaati yaygındı. Bunu Aristoteles’te bile buluyoruz (Polit. 1337 b).

[242] Platon, filozof onuruna sahip gençlerin (müritlerin) sayısının çok az olduğuna işaret ediyor. Burada dönemin sosyal çevresine olduğu kadar doğrudan Platon’un kendi sosyal kimliği ve kişiliğiyle ilgili izdüşümleri bulabiliyoruz. Soylu sürgün, felsefe tarihçilerinin ortak görüşüne göre Sicilyalı Dion’dur (İÖ 408-354). Sicilya’daki Siracusa kentinin tiranı, yaşlı Dionysios’un da kayınbiraderidir. İÖ 357-354 arasında geçici olarak kenti yönetmiştir. Genç Dionysios tahtı ele geçirince Dion, dostu Platon’u, felsefi ilkelerini uygulaması ve genç tiranı eğitip yetiştirmesi için ikna ettiyse de Platon bu ilk denemeden başarısız çıktı ve Dion sürgüne gönderildi. İÖ 357’de Platon’un da katıldığı bir seferle Sicilya’ya döndü ve orada sevinç gösterileriyle karşılandı. İÖ 354’te öldürüldü. Dion’un sürgün edilişi İÖ 367 tarihine rastladığına göre, Platon’un bu bölümü o sıralar kaleme aldığını düşünebiliriz. Theages, Sokrates’in öğrencilerinden biriydi; sözde Platoncu bir diyalog onun adıyla anılır. Sokrates orada sözü kendine ve Sokrates’in Savunması’nda üzerinde genişçe durduğumuz daimonion’una getirir. Sokrates’in ruh, yarı tanrı bu yarattığı (daimonion) Theaiteto (151a)’da da karşımıza çıkar. Daimonion, Sokrates’in duyduğunu söylediği iç sesin kaynağıdır. Platon bu noktada Sokrates’i felsefe yapmaya yönelten ilksel nedeni çıkartır karşımıza. Sokrates’i felsefi olmayan bir hayat sürmekten alıkoymuş olan bu iç ses onun tanrısal bir görevi yerine getirmek üzere seçilmiş olması demektir (Bkz. Sokrates’in Savunması). Zaten Platon da söz konusu “Savunma” diyalogunda felsefeyi, tanrının verdiği bir görev, tanrıya hizmet olarak yorumlar. Ancak Sokrates’in felsefeyi seçişinin biricik açıklaması değildir bu. Cicero (Tusc. 4.80)’de, Sokrates’in kişisel kararının (Logos), o biraz inatçı ve hazlara düşkün tabiatını aşır felsefeyi seçmesinde tayin edici rol oynadığını bir anekdotla anlatır. Ancak Sokrates’in filozof oluşunu her kaynak bu kadar iyimser yorumlamaz. Aristoteles’in öğrencisi Aristoxénos, Sokrates’in bir filozof olan Archalaos tarafından bir mermer yontu atölyesinde keşfedilip yetiştirildiğini söyler. Aslında Platon, Sokrates maskesi altında kendi kişisel yaşantısına yollama yapmaktadır. Platon’un aktif politikaya sırt çevirmesi de bu bağlamda ifadesini bulmaktadır.

[243] Felsefe karşısındaki (resmi) tutumu eleştiren Platon, Sofistlerin eğitim sistemini kastediyor. İlk kez Protagoras diyalogunda reddettiği bu eğitim sisteminde, felsefe, gençlerin genel eğitim (öğrenim) sisteminin sadece bir parçası olarak görülmekteydi; geleceğin devlet adamını yetiştirmek istiyorsa, bu yapıya değişmeliydi devlet. Böyle bir felsefe “hayatın bütününe kapsayan, bir ömrün kendisine adanmasını isteyen bir felsefedir”.

[244] Herakleitos (İÖ 540-450): Ateşi evrendeki düzenin temel maddi ilkesi sayan kozmolojisiyle ünlü Yunanlı filozof.

[245] Bu düşünüre göre güneş (ışığı), akşam sönüp sabahları yeniden yanıyor.

[246] Metnin burasında, bütün kitap içindeki “ilginç” kişisel bölüm başlıyor. Gerçek olup olmadığı tartışmaları sürüp giden ünlü 7. Mektup’u saymayacak olursak, bu özel/kişisel bölüme başka bir Platon metninde pek rastlanmıyor. Platon arada [498d-502c] biraz insafsızca suçlayıp durduğu kitlelerin kabahatini bağışlıyor. [492a ve devamında] Platon kitleyi hakiki felsefenin özünü ve görevini kavramamış olmakla suçlamıştı. Kitle aydınlatılmış olsa, çalışırken bir yandan da felsefeye öfke duymayacaktır. Ancak gene de devlet reformları sırasında, insan yaradılışının sınırlılığını bu reform

taleplerine yansıtmadan edemeyeceklerdir.

[247] Platon burada gözünü dünyadaki değişen varlığa çevirmekten söz ederken, İdealar düzenine de işaret etmiş oluyor. İdealar dünyasının düzeni, İdealar'ı gözlemleyen ve bu sebeple de onları taklit etmek isteyen filozofun akli (ruhu) üzerinden dünyaya yansıyıp varolmakta olana etki yapacaktır. Bu bölüm, İdealar'ın genel karakterine en belirgin şekilde işaret eden ve ileride oluşturacağı İdealar piramidi düşüncesini önceleyen en önemli yerlerden biri.

[248] Burada 'iyi İdea'sı, tayin edici tanım olarak karşımıza çıkıyor. Adeimantos'un bu tanıma yabancı olmaması, Akademi'deki eğitimde 'İdealar' öğretisinin önemli bir yeri olduğunu gösteriyor. İnsanlar iyi'yi ister hazda, ister derin bir kavrayışta (içe bakışta) bulsunlar, onun biçimi içinde ona ulaşmak için çabalar dururlar. Buradaki ima Hazcı Aristipp Okulu'na ve Megaralı Eukleides yandaşlarının tarikatına bir yollama olabilir de, olmayabilir de. Önemli olan Platon'un, fiziksel varoluş hali'nin doğal çabası olarak hazzı, zihinsel, manevi varoluş hali'nin çabası olarak da bilgi'yi görmesi ve bu anlayış doğrultusunda kötü'nün yanı sıra iyi'yi de hedef olarak koyması önemlidir. Hakiki insani iyi'nin içinde hem haz hem de akıl bilgisi doğru bir karışım oluşturur. Platon hazzı tek ve biricik amaç olarak kabul etmez. Sokrates, Hedonistlerin yani hazcıların bile anlık hazları, o umutları, nihai toplam hazdan ayırt etmeleri ve değerlendirebilmeleri için akıl bilgisinin şart olduğunu söylemektedir. Ancak Platon keşişçe bir inkâra sapıp hazza tamamen karşı çıkıp onun hayatın önemli bir dürtüsü olduğunu unutmaz. Protagoras, Gorgias, Phaidon, Devlet, Philebos ve Nomoi (Yasalar) da haz konusunda birbiriyle çelişen görüşleri pratik kaygılarla açıklanabilir halde (Platon'da Hazcılık Sorunları Üzerine, J. Derbolav, Bilgi ve Karos, s. 150).

[249] İyi'nin özünün ne olduğu sorusu ortaya atılır atılmaz Sokrates'in konuşmaktan kaçınır bir tavır sergilemesi oldukça şaşırtıcıdır. Konuşmaların çoğu bu en üst düzlemdeki hedefe işaret edip durduktan sonra, birdenbire karşılaştığımız bu erteleme durumu karşısında birçok görüş ortaya atılmıştır. Platon'un o zamanlarda bu konuya başlıbaşına bir diyalogu ayırmayı planladığı, ama bunu bir türlü gerçekleştiremediği varsayılmış, hatta böyle bir diyalogun sonradan kaybolmuş olma olasılığı üzerinde bile durulmuştur. P. Friedhaendler, Platon kitabının I, s. 66'sında, Platon'un o dile getirilemez şeyin önünde durduğunu ve daha ileriye gitmekten kaçındığını ileri sürer. Bu "beşinci" dediği İdealar âlemi, ruhla (zihinle) kavrandıktan sonra, kimsenin sözlerle açıklamaya cesaret edemeyeceği bir muntıkayı temsil etmektedir (7. Mektup, 343a). Platon orada "babadan" değil de sadece "oğuldan" söz eder, yeryüzünde etkisini gösteren güçten, Güneş Tanrısı'ndan; ama bunun gerisindeki "baba", hakkında konuşulamaz olandır. Platon "baba" hakkında sadece üç ana özellik; güzellik, simetri ve hakikati belirtirken, burada, VI. Kitap'ın 509b paragrafında, varlığın (olma-hali'nin) bile üzerinde yükseldiği belirtilir bu gerideki "babanın" (İdea'nın) o kadar. Düşünmenin nesneleri (konusu) varlıktı (oluş), öyleyse bunun bile üzerinde yükselen bir en gerideki şeyi, düşünceyle bütünü kavramak da olanaksızdır. Platon burada hakkında söz etmekten imtina ettiği en yüce şeyin tabiatı hakkında Parmenides'de bilgi verir.

[250] Güneş Tanrısı Helios'un cinsi erkek olarak tasarlanmış ve iyi'nin bir sürgünü, evladı olarak karşılanmıştır. Platon'un o ünlü benzetmelerinden biriyle karşı karşıyayız.

[251] Metnin Almanca çevirisinde, buradaki sözcük oyununu çevirmenin imkânsızlığına işaret edilmiş. Yunanca τρχος hem "faiz" hem de "erkek evlat", "çocuk" anlamlarına geliyor.

[252] Bütün İlk Çağ için olduğu kadar Platon için de görme duyusu en değerli duyuydu; Güneş'i, Ay'ı, yıldızları ve gökkubbeyi görmeden insanın yüksek düzeydeki tartışmalara ulaşamayacağını söyleyerek (Timaios, 47a) bunu açıkça belli eder. Bir başka yerde ise (Phaidros, 250c/d) güzelliğin o hayranlık verici görüntüsünden bakışlarımızı alıp içe yöneltir; bu kez kendi varlığımızın derinliklerine bakarız; bu en üst düzlemdeki içe bakma yaşantısı, düşünme aracılığıyla değil de sessiz, (manevi) "bakma" (seyir etme) ile gerçekleşir. Platon burada çok değerli bir aracı ortamdan, ışıktan söz ediyor, ama sesi taşıyıcı başka bir ortamın varlığından haberdarken, ışığın kendisini ortam olarak değerlendiren bu temellendirmesi doğru değil elbette; gerçekten de Timaios'tan da bildiğimiz gibi, işitme duyusunun

taşıyıcı/ara ortamının (sesin dışındaki bir ara ortam) hava olduğunun pekâlâ farkındadır Platon; burada görme duyusuyla öteki duyular arasındaki karşıtlığı ve farkı iyice öne çıkartıp daha bu dünyada, ışığın ve güneşin büyük önemini ve önceliğini belirtmek istiyor gibi. Ayrıca hava gibi aracı ortamlar hep var olmak zorundayken ışık hep ortalıkta olmak zorunda değil. Bu anlamda, onun özel bir yanı olduğunu vurgulamanın bir meşruiyeti daha oluşuyor.

[253] Hyperion ile Theia'nın oğlu, Eos ile Selene'nin kardeşi.

[254] Bu anlayışların temelinde, her bir duyumsamanın eşit niteliklerin çarpışmasıyla doğduğu yolundaki fizyolojik anlayış yatmaktadır. Parmenides, Empedokles ve

Platon'un görüşleri bu yoldadır. Anaxagoras ve Heraklitos bunun tam tersi görüşü savunmuşlardır. Işığın ve görmenin çok özel bir değeri bulunduğu anlayışını güneşin kudreti anlayışıyla taçlandıran bu yaklaşım, yeni-Platonculuk üzerinden (Plotinos: Çünkü kendisi de güneşimsi yaratılmış olmasaydı, göz hiçbir zaman güneşi göremezdi) Skolastiğe, Mistiğe ve Goethe'ye kadar uzanacaktır.

[255] Burada iyi İdea'sının varlığı (olma-hali) ile dünya arasındaki ilişkiye biraz daha yakından bakmaya çalışabiliriz. İyi İdea'sının bu özsel olanın bile üzerine yükselmişlik hali, onu gene de öteki değişen varlıkların İdealar'ının

dünyasından koparıp ayrı bir yere götürmez; tıpkı değişen

varlıkların dünyası üzerinde duran güneşin gene de bu dünyanın

(evrenin) dışında bir yerde durmaması gibi. Gerçi burada kılı kırk yaran

mantıksal bir tutarlılık aramak yerine, dünyanın ilkece iyi olduğuna ilişkin mistik-dinsel bir derinlik aramak yerinde olacaktır. İyi İdea'sı, sözgelimi bir hükümdar gibi, halkın tamamen dışında değildir; bir bütün olarak dünyanın, öteki deyişle İdealar ile değişen varlıkların dünyasının içindeki en yüce "tanrısal" şey olarak anlaşılmalıdır. Platon'un bu yöndeki düşünceleri sözgelimi Hıristiyanlığın ve İslamiyet'in tanrı anlayışına pek uzak olmamakla birlikte, temel bir ayırımı gözden kaçırmamak gerekir. Platon için tanrı her zaman uzak olan şeydir; insanoğlu kendi gücüyle ona yakınlaşmak zorundadır; ruhu tanrınınkinden pay almış olan ve eskiden, bir zamanlar ona bakmış insan bunu her zaman başarabilir ona göre (Bkz. Phaidon). Tanrı ise kendi kendine tamamen yettiği için insanla ilgilenmez. Bu anlayış, tarihsel büyük dinlerinkiyle taban tabana zıttır. Gene de 429a'da tanrının yardımından söz eder Platon. Nedir? İçinden çıkılmaz bir çelişkinin içinde debelenmekte midir düşünür? Buna cevap verebilmek için, tanrının insana doğru ve insandan öteye hareketi düşüncesini bilmemiz gerekir. Tanrısal olan iyi'nin içindeki o en yüce biçimiyle ruhun içindeki tanrısallığa kadar kusursuzluğunu korur; ancak burada bir basamak anlayışı söz konusudur; tanrısal olan insan ruhuna indikçe (yaklaştıkça) kişileşir, ondan uzaklaştıkça, en yüksek fenomen görünüşlerine doğru yaklaştıkça tanrısallaşır, ama o ölçüde de kişiselliğini kaybeder. Platon bu tanrısal hiyerarşi içine mitolojinin geleneksel tanrılarını yerleştirir, ama mitosunu eleştirmekten de geri durmaz.

[256] 'Gök demek istemiyorum,' derken bilgi ile görmek birbiriyle ilintileniyor. Platon'un tarif ettiği çizgiyi çizmeyi deneyelim:

A B C D E

Oranlar $AB : BC = AC : CE$ (aynı şekilde)

$CD : DE = AC : CE$

AC, görülebilirin dünyasını kapsıyor; çeviride buna "bölümler" dedik; öteki kısımlara da "parçalar" dedik. AB parçası, gölge ve yansımaları kapsıyor; ötekisi (BC), duyu dünyasının nesnelerini. İkinci bölümde, bilinebilirin dünyasında CD parçası, matematiksel formlara tekabül ediyor; ötekisi (DE) ise İdealar dünyasına. Bilgi teorisine bağlanmış bu bölüm, V. Kitap'ın 20. bölümünde anlattıklarını derinleştiriyor. Hatırlayacak olursak orada tek tek nesnelerin (şeylerin) dünyası ve bunlara karşılık gelen bilgi biçimi de zorlama bir çeviriyle "sanma" (öyle olduğunu düşünme, kanaat) olarak yorumlanmıştı. Bu bilgi biçimi salt varlık ile oluş halinin ortasına, bilme ile bilmeme arasına

yerleştirilmişti. Burada ise varolmama ve bilmeme dikkate alınmıyor; çünkü bunların ikisi de asıl hayat için çok az bir anlam ve önem taşıyor (Platon'a göre). Buna karşılık burada 4 varlık (oluş-hali) biçimine 4 bilgi biçimi tekabül ediyor; bunlardan her biri, bir önceki biçime bölünüyor. "Sanı", "umma" (ihtimal verme) biçimiyle asıl "sanı'ya" bölünürken, "öğrenme" de derin düşünme, tefekkür hali diyebileceğimiz zihin faaliyetiyle (biz buna "kafa yorma" diyebiliriz) düşünme ve öğrenme faaliyetinden oluşuyor. Bilgi'nin bu biçimlerini çeviri üzerinden terimleştirmek imkânsız gibi, bunu yapabilmek için zihinsel faaliyetin kavramlarını, özel bir çalışmayla sırf bu metin bağlamında, üzerinde uzlaşarak terimleştirmek gerekiyor. Bu da herhalde çevirmenlerden çok "akademik" ekiplerin işi olsa gerekir. Dolayısıyla okur burada Platon'un, gölge dünya ile duyumlar dünyası bölünmelerini, belli nesnelere belli bilgi biçimleri ayırma kaygısının varlığını "fark etsin" yeter, diye düşünebiliriz. Platon'un öğrenme evreninin şemasını biraz daha netleştirmeye çalışalım: Gölge görüntüleri üzerinde dış dünyanın nesneleri yer alır; onların üzerinde de matematiksel-geometrik biçimler; bunların üzerinde de İdealar. Biz modern insanlar için matematik en açık seçik ve kesin bilimsel güvenilirlik dünyasını temsil ettiği için Platon'un bu hiyerarşisi bize şaşırtıcı gelebilir. Platon için değer kavramları, kesin ve analitik bilimlerin (bilginin) daha üstünde yer almaktaydı. Ayrıca Platon'da varlığın biçimleriyle bilgi'nin biçimlerini, ufki (yatay) katmanlar halinde üst üste tasarlaması da yadırgatıcı olmalı; çünkü aralarında bağlantı bulunmuyor. Ne var ki buradan Platon'un, üzerinde İdealar'ın yükseldiği dünyayı ve doğayı tek yanlı olarak küçümsemediği sonucunu çıkarmakta acele etmemeliyiz. Platon'un derdi, varlığın basamakları arasına, en üst düzlemde belirlenmiş değerlere göre kesin bir çizgi çekmek, iyi İdea'sıyla en alt, değişen varlık düzlemi arasında kalan basamakları oluşturmaktır. Dolayısıyla bu basamaklara yönelik öğrenme faaliyeti ve onun sonucu olan bilgi de gerçek, hakiki bir bilgiyle varsayımsal bilgi, yani sanı, tahminle umma etkinliği olarak karşımıza çıkıp çeviride büyük kargaşa yaratabilmektedir. Öte yandan Platon, bizim "sanı" (öyle olduğunu düşünme, varsayma, kanaat taşıma) diye karşıladığımız bilgi biçiminin de pratik hayatta pekâlâ güvenilir bilgi sunabileceğini başka yerlerde kabul eder.

[257] V. Kitap'ta da değinildiği gibi, matematik bizim "sanı" diye karşılıklarıyla tanımlamaya çalıştığımız parça ile salt bilgi parçasının ortasında yer almaktadır. Bunun bir nedeni geometricinin, duyumlarla algılanabilir maddi küreyi, tahta küpü (yapıları) araştırmalarında kullanmasıdır. Ne var ki böyle bir çalışma tarzına haklı olarak Sokrates (Platon) itiraz edip, bir geometricinin (matematikçinin) ancak "katısız, salt" kendinde küpü ya da küreyi araştırması gerektiğini, çünkü ancak böylelikle İdealar dünyasına girebileceği, onun düşüncesinin salt bilgiye (soyuta) yönelik olması gerektiğini söylüyor; ama öte yandan bir hatırlatma daha yapıp (matematikçinin/geometricinin) bu genel hipotezlerden (varsayımlardan/önkoşullardan) kopup uzaklaşamayacağını, bunları verili aksiyomlar olarak kullanması gerektiğini belirtiyor. Ayrıca geometrici salt kavramsal olana, nihai olana doğru bu basamakta yol almış olamaz; çünkü küpü, her noktası merkez noktasından eşit uzaklıktaki bir cisim olarak tanımladığında, salt, katıksız mantıksal alana ulaşabilmiş olmam için bu (somut) eşit uzaklıkları değil de (soyut) eşitliği düşünmem gerekir. Matematiksel eşitlik, eşitlik durumlarının sadece özel bir biçimidir çünkü. (Bkz.: E. Hoffmann, Platon'un Mağara Benzetmesinde Pedagojik Düşünce; AGPh

içinde, 1931, s. 52). Demek ki matematik kendine ayrılmış araştırma, inceleme mantığı içinde kalıp iyi İdea'sının o ilk-başlangıcına ulaşamayıp sadece araştırmada kendine koyduğu hedefe ulaşabilir. İnsanın düşünme ediminin en yüksek biçimi olan diyalektik sanatı ise hipotezleri, sözcüğün gerçek anlamında, en yüksek varlık (olma-hali) biçimine, İdealar'a ulaşmak için

kullanır. E. Hoffmann, (Platon, s. 82), bu her iki düşünme basamağı arasındaki farkı bir şemayla belirginleştirmeye çalışmıştır: Diyalektik ve diyoetik (üzerinde düşünme, kafa yorma, derin düşünme) çıkış noktaları aynı düzlemde bulunan iki basamak olsun, ancak bu düzlem diyoetik için bir tavanken, diyalektik için bir zemindir. Burada sıkça kullandığımız önkoşulsuz ilk-neden ise Platon

için büyük olasılıkla iyi'nin İdea'sıdır.

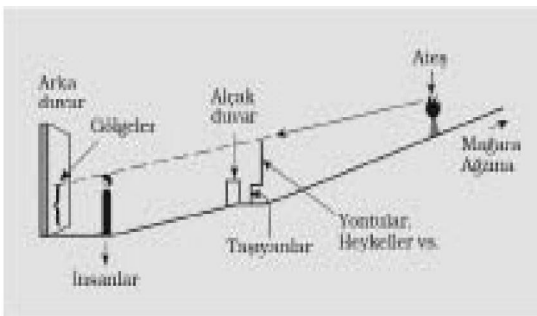
[258] Burada karşımıza “diyalektiğin gücü” tamlaması çıkıyor. İdelar'ı İdealar ile birlikte arama anlayışıyla da burada ilk kez karşılaşıyoruz. Diyalektik şimdiye kadar “kendi aralarında konuşma” anlamına gelirken, Sokrates tarafından ciddi ciddi bilgiye (kavramaya) yönelik konuşma işlevine dönüşüyor; derin içeriğine kavuşuyor. Böylelikle diyalektik Platon için görünürde bağdaşmaz iki karşıtlığı birleştiriyor: Keskin, en soyut düşünceyle konuşmayı; öteki deyişle kafanın, yalnız, kendi başına faaliyetiyle nihai bilgi'nin kıvılcımından fırlayan şeyi.

[259] İdealar'a geri dönüş. Platon burada diyalektik “Diairesis” (ayrıştırma) yöntemine atıf yapıyor. Verdiği derslerin önemli bir bölümünü oluşturan “diairesis”, Politikos ve Sophistes diyaloglarında önemli bir yer tutar. Düşünür iyi İdeası'nın o en yüksek basamağına ulaştıktan sonra her bir üst kavramı (Platonca söylersek) üst İdea'yı, her bir tür kavramına ayrıştırıp buradan speziel İdealar'a ulaşır; buradan da artık elle tutulur, gözle görülür şeylerin dünyasına geçilir (inilir). Kavram parçalama çalışmasıdır bu ve tanımlar yapma mecburiyetini de getirir. İdea'dan nesneye geçiş köprüsü de bu olmalı. Bu anlayış Akademi için yeni olmalıydı. Glaukon'un cevabından bu çıkıyor.

[260] Matematiğin, görülebilirin dünyasına ait figürlerle (şekillerle) işlem yapmakla birlikte, salt düşüncenin de meselesi olabileceğini kastediyor olmalı.

[261] Daha önce, geometri terimleriyle ilişkin açıklama yaparken, Platon'un terim oluşturma konusundaki isteksizliğine değinmiştik. Buradaki Yunanca διαύια sözcüğü Platon oldukça keyfi kullanıyor; belki de zihinsel faaliyetin sanma ile bilme/kavrama arasındaki konumuna işaret etmek için bir sözcük oyunu da yapmış olabilir. Biz az önce “kafa yorma, tefekkür” anlamına işaret etmiştik. Burada yeri gelmişken bir kez de çeviride başvuru olarak kullanılmak istenilen, dilimizdeki önceki çevirilerin, özellikle bilgi biçimleriyle bunlara karşılık gelen alanlar arasındaki ilişkiyi darmadağın ettiklerini söyleme hakkını kendimizde bulduğumuzu belirtelim. Bizim zorlama çevirilerle de olsa kollamaya çalıştığımız “terimleştirme” zorunluluğu bir yana, gelişigüzel kavram seçiminin, bu ve benzeri bölümleri anlama imkânını tamamen ortadan kaldırdığı, çeviriden çok, paragraf yorumlarına gidildiği ve sıkça anlama yanlışları ortaya çıktığı için bir ilk çeviri yapma durumu ve güçlüğüyle de baş başa kaldığımızı ve böyle bir metinde bundan ileri gelecek aksaklıkları tartışmaya şimdiden hazır olduğumuzu belirtmek gerek.

[262] Burada ünlü mağara benzetmesi başlıyor. Biz eğretileme, mesel, benzetme kavramlarını kullanabileceğimizi düşünüyoruz. Platon güneş benzetmesini ve orantılı olarak taksim edilmiş çizgi örneğini kullanarak bize burada üçüncü bir benzetme sunuyor ve varlık (olma-hali) öğretisiyle bilgi öğretisini bu benzetmeyle açıklamaya çalışıyor. Güneş, üçe bölünmüş çizgi ve mağara hep birlikte bir bütün halinde bu yeni benzetmeyi oluşturuyorlar. Bu üç parçalı benzetmenin birliği, bilgi ve varlık (olma-hali) basamaklarının dörde bölünmüşlüğüyle sağlanıyor. Burada bir çizimle bu söylediklerimizi biraz anlaşılır kılmaya çalışalım:

İnsanlar sadece çizimde arka duvar olarak belirttiğimiz duvarın üstüne, arkalarındaki alçak duvarın gerisinden, dolayısıyla üzerinden taşan şeylerin gölgelerini görebiliyorlar; gördükleri, oradan geçen insanların taşıdıkları eşya, araç gereç, ama insanların gölgelerini göremiyorlar.

Gölgeleri yapan, mağaranın içindeki ateş, daha doğrusu ışık kaynağı. Mağaranın girişine, insanların arkasında kalan, dik, tırmanan bir yol çıkıyor, dışarıda gerçek toprak ile gerçek ışık kaynağı, yani güneş bulunmakta. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, arkası ateşe dönük, zincirlenmiş insanların, önlerine düşen arka duvarda nesnelerin gölgelerini görürlerken, onları taşıyan hayvan ve insanların gölgelerini görmemeleri, çünkü taşıyanlar arkalarındaki alçak duvarın arkasında kalıyor. Ama bu eğretilmeyi ya da öteki deyişle benzetmeyi iyice kavrayınca bu düzenlemenin de anlaşılmayan bir yanı kalmıyor. Platon bize [517a'da] mağara benzetmesinin, bilgi'nin çeşitlerini gösterme çabasıyla ilintili olduğunu söyler. Sadece “bilinebilir” dünyadan farklı olarak “görünebilir” dünya, mağaradaki ikamet durumuyla karşılaştırılır; mağaradaki ateş ise dünyayı aydınlatan güneşe karşılık gelmektedir. Mağaradan çıkışa doğru tırmanmak, görünürün dünyasından bilinebilir (düşünülebilir/öğrenilir) dünyaya doğru yükselmek anlamına gelmektedir. Platon çizgi benzetmesinde de [509b] gerek görünür dünyayı gerekse sadece düşünülebilir, öğrenilebilir olan dünyayı kendi içinde ikiye böler, böylece ortaya dört parça çıkar. Bu bölme burada da geçerlidir, ama öyle fazla açık seçik işlenmemiştir. Görünür dünyada nesneler ve gölgeleri olduğu gibi, mağarada da gölgeler ve onların kaynağı bulunmaktadır; bunlar görüntü (resim), heykel, şekil olarak duvarın arkasında yükselirler. Ama mağaradakiler, arkaları dönük olduğu için alçak duvardan taşmış bu şekilleri de göremezler. Öyleyse, gölgelerin kaynağı olan, ama kendileri de asli, orijinal olmayan bu şeyler, gölgelere göre, bir üst basamaktaki varlık (olmakta-olan) halini, yani dünyadaki değişken varoluşu temsil ederler. Ama işte, arkası dönük insanların baktıkları arka duvar üzerinde gölgeyi yapanlar sadece yapay nesnelerdir, çünkü bunların ilk imgeleri (arketipleri), şeylerin kendileri, bunlardan iki basamak daha yüksek bir varlığa sahip olmak zorundadırlar; dolayısıyla da gölgeleriyle birlikte, İdealar ile ve onların gölgeleriyle, matematiksel oluşumlara benzemeleri gerekir. Dış dünyanın bu nesneleri arasında yıldızlar da yer alır; bu nesneler, gölgeleri ve (sudaki) ters yansımalarıyla farklı türden iki öbek olarak karşı karşıya konmuşlardır. Kuşkusuz bu dünyanın içinde parlaklığı farklı olan şeyler de vardır, ancak bu türden kademeler İdealar dünyasında da bulunmaktadır. İdealar'ın en tepesinde ise tıpkı dünyamızın üzerinde güneşin yer alması gibi, iyi İdea'sı bulunur. Şimdi bu söylenenleri şöyle şematize etmeye çalışalım:

Güneş Benzetmesi	Çizgi			Mağara Eğretilmesi
Güneşin ülkesi	Görünen dünya	Gölgeler Kopyalar Nesneler	Ateşin ülkesi	Yapay nesnelerin gölgesi Yapay nesneler
İyi İdea'sının ülkesi	Düşünülebilir dünya	Matematiksel çizimler İdealar	Güneşin ülkesi	Nesnelerin gölgeleri ve kopyaları nesneler

Platon bize, daha yolun başında, bu benzetmelerle birlikte aydın, eğitilmiş kimseyle tersi arasındaki yaşama farkını da göstermeye çalışıyor; bu fark, dünya görüşleri ve hayata bakış arasındaki farka karşılık gelmektedir; dolayısıyla da ne yapılırsa yapılsın, gerektiği gibi canlandırmak, anlatmak

kolay değildir. Bu demektir ki, burada kullandığı mağara benzetmesinin, kuru, ama katı ve sert bir benzetme karakteri taşıması da anlaşılır olmaktadır. Işık sadece mağaranın tek bir yanına düşmektedir burada. Aynı konuda Phaidon ve Phaidros'ta çok daha aydınlık bir ışık söz konusudur. Bu konuda bkz. Platon'un Mağara Benzetmesinde Zor Açıklanabilir Bir Bölüm Üzerine, O. Becker RhM.'de, 99, 1956, s. 201-205. Platon'un düşüncelerini tanıtırken dikkat ettiği gelişmeyi göz önünde bulunduracak olursak, bu mağara benzetmesinde Platon'un ne kadar sanatkarca kaygılar taşıdığını kavrayabiliriz. Üç kez aşağıdan yukarıya giden ve tekrar geri getiren yola dikkatimizi çeker Platon:

Parag. 1-2: Mağaradan ışığa tırmanma, geri dönme.

Parag. 3: Görünür şeylerin dünyasından düşünülebilir şeylerin dünyasına tırmanma ve dönüş yorumu.

Parag. 6-15: Jimnastikten, ön hazırlık olan bilimler üzerinden diyalektiğe yükselme ve geri dönüp devlet adamı olarak faal olma.

Aynen böyle, filozofun hayatı da bir döngü içinde gerçekleşir. (Parag. 16-18), mağara basamağından güneş basamağına, İdealar öğretisine doğru yükselen filozof, tekrar geriye, dünyevi hayatın içine, devlet işlerine döner.

Ancak bütün bu eğretilmeyi taşıyan temel düşünce, pedagojik bir kaygıyla belirlenmiştir. Bilimler zahmetle yürünecek bir yolun evrelerini oluşturur; bu yolu aşp geri dönecek kimse için eğitim vermek en yüce amacı temsil edecektir. Bilimleri öğrenme yolu dik ve zahmetlidir, acı verir, yakınıp durur kişi. Bilim öğrenme, kişinin doğal tensel hazlarına sırt çevirmesini gerektirir; ama işte bilim sonunda insanları zincirlerinden kurtarır, alıp düşüncelerin özgün âlemine götürür, tenseli aşan bakışlarla dünyayı anlamasını sağlar ve metafiziksel bir bilinçle hayat yolunda ilerlemenin önünü açar. Bilimin bu yolundan geçmiş olan, mağaranın bir mezar olduğunu anlar. Demek ki insanın hayatı ancak bilimsel bilgiyle donandığında gerçekten yaşamaya değer hale gelir. (E. Hoffmann, Platon'un Mağara Benzetmesindeki Pedagojik Düşünce, AGPh. 40, 1931, s. 57).

[263] Platon kendi benzetmesinin çözümünü de sunuyor burada; akıl (ruh), deneyimler dünyasından yukarıya doğru en yüce (yüksek) varlığın (olma-halinin) bilgisine doğru hareket ediyor; tek'ten genele, bütüne, somuttan soyuta giden bir yol bu, sahici, asıl varolma (olma-hali) sadece soyut olanın özelliği olarak beliriyor.

[264] Metnin en derin ve gerçekliğe en yakın yerlerinden biri. Sahici Paideia (eğitim, öğrenme), insanı biçimlendirecek bir etmen olarak malumatın (bilginin) üst üste yığılması ve alt alta toplanmasından çok başka bir şeydir. İnsanı bir bütün olarak başka bir yöne çevirme; belli bir yoldan geri döndürme, ruhu belli bir yöne çevirip yönlendirmektir eğitim. Bu yönünü; değiştirme, çevirme, geri döndürme kavramlarının anlamını yakaladıkça, Platon'un ileriki bölümlerde insanın bir bütün olarak yaşaması gereken dönüşüme niçin o kadar önem verdiğini de kavrarız. İnsanı, özünün de ötesine geçerek irrasyonel (akılötesi) derinliklerde kavramaya yönelik bu dönüşüm, bu dönme eylemine, Hristiyanlığın din olarak kabul etme anlayışı da dayanacaktır ileride. Çünkü Hristiyanlığa "geçmek de" bir dönüşüm yaşamaktır o kavrayışta. İnsan böyle bir dönüşüm yaşayacak veri ve gücü yaradılıştan içinde taşıdığı için, bir bakıma insanın kendi kaderini tayin edip kendi ellerine alması anlamına da gelmektedir bu yaşantı. Bu dönüşümü yaşayan insan İdealar dünyasının sahici değerlerini kavrayıp duyular dünyasının önemsiz etkilerini bir yana bırakacaktır.

[265] Platon burada insanın doğuştan getirdiği düşünme yetisini başlangıçta ruhun içinde yer almayıp alışkanlık ve alıştırma yoluyla kazanılan öteki yeteneklerden ve "erdemlerden" ayrı tutuyor. Bedenin yetenekleri olan beceriklilik, ustalık vb.'nin yanı sıra ruhun becerileri olarak sayılabilecek olanlar da öğrenilebilir. Bunlar adaletli, ölçülü olmaya bağlı erdemlerdir, ama ruhun edindiği bu tür beceriler toplumsal hayata yönelik yüzeysel beceriler, erdemlerdir. Elde edilmiş, üzerlerinde fazla durulup soru sorulmayan yaşama alışkanlıklarıdır bunlar, dolayısıyla da hesabını vermek kişiye düşmez. Aristoteles de erdeme yönelik bu anlayışı kullanır, ama ulaştığı sonuç Platon'unkinden farklıdır. Aristoteles için töreselliğin ve anlama yetisinin (aklın) erdemleri olmak üzere iki öbek erdem

bulunmaktadır (Dianoetik ve etik). Aklın, anlama yetisinin erdemleri arasında bilim (bilgi), kavrama yetisi ve hayata yönelik zekâ (akıllılık) yer alır, öteki öbekte ise özgürlük aşkı, ölçülülük yer alır; hiçbir erdem, Aristoteles'e göre doğuştan gelmez; dianoetik erdemler, kişinin verilere sahip olması durumunda, öğrenme yoluyla, ikinciler ise alışkanlıkla elde edilir.

[266] Beden ruhu, deneyimlerin dünyasına; aşağıya çeker. Bedensel olanı ağırlık, baskı yapan, çekime boyun eğen, görünür bir şey olarak tasarlamak gerekir. Ancak bu açıklamalar Platon'un keşişçe bir anlayışla bedeni hiçe saydığı yanılgısına götürmemeli bizi. Hristiyanlığın keşişçe yaşama alışkanlığını çağrıştıran bu sözler, beden ruhu kurşun gibi yere çektiği yorumu, Platon'un bedenin ve dünyanın güzelliğine ilişkin Yunan'a özgü o anlayışı paylaştığını bildiğimiz ölçüde ortadan kalkacaktır. Eti, bedeni renksiz, değersiz bir şey saymak ise ne Platon, ne Sokrates, ne de dönemin öteki simaları için söz konusudur. X. Kitap'ın sonunda, felsefe müridi genç oğlanlarla ilgili bölümde bu bedensel güzelliğe düşkünlük, belirgin bir biçimde karşımıza çıkacaktır.

[267]

Platon burada mağara benzetmesinden çıkabilecek sonuçları bütün kesinliğiyle gözlerimiz önüne seriyor; pratik devlet adamını reddederken felsefecilere yönelik taleplerini de belirgin bir biçimde ortaya koyuyor. Pratik devlet adamlarını kabul etmiyor, çünkü bunlar dünyanın nihai verilerini kavrayamadıkları için, değişik durumları anlayamayıp kendilerine bir hedef koyamazlar; ama filozofları da pratik hayatın içine davet edip sadece

felsefeci olmanın işe yaramazlığını hatırlatır. Filozof için de pratik hayatın acemisi olma ve bir işe yaramama suçlamaları pek de yersiz değildir. Pratik, gerçek hayat ile felsefe hayatı arasındaki bu gerilimde, Platon ustanın kişisel trajedisini de yakalamak zor olmasa gerekir. Bahtiyarların adası üzerindeki mutlu bilgin hayatı ifadesi de bu trajedi gizlemiyor. Oysa ileride Aristoteles, bu trajik gerilimi hiç yaşamadan böyle bir felsefe, bilgin hayatının tadını çıkarmayı ister, bağımsızlık, boş zaman, her türlü rahatsız edici etmenden uzak olma özgürlüğü, bütün bir hayat boyu sürebilirse o kişi mutlu demektir. Aristoteles için pratik hayatın mutluluğu ise ikinci planda kalır.

[268] Yunan çocukları oyun oynarken bir yüzü beyaz, ötekisi siyah bir disk atarlar ve "gece-gündüz" adı verilen bir oyun oynarlardı. Bir disk fırlatıldıktan sonra tesadüfen bu iki yüzden birinin üste gelmesine göre gece ya da gündüz ortaya çıkardı. Platon, buradaki tesadüfün karşısına, yetiştirilmekte olan bir gencin ruhunda gece ile gündüzün yer değiştirmesinin ne kadar yavaş ve zor gerçekleştiği düşüncesini koyuyor.

[269] Palemedos, Truva Savaşı'na katılmış bilge bir Yunanlı'dır. Efsaneye göre harfleri ve hesap yapmayı keşfeden kişidir. Truva önünde ihanet gerekçesiyle mahkûm edilmiştir. Her üç büyük tragedya yazarı da bu konuyu işlemiştir, ama bunlar günümüze ulaşmamıştır.

[270] En başta komutanların savaş pratiği bakımından, Helenistik dönemde büyük önem verilen matematik, ayrıca genel eğitimin aracı olarak da önemseniyor. Bu değerlendirmenin arkasında, o dönemlere hâkim ve oldukça ilkel bir anlayış yatıyor: Matematik, insanı hayvandan ayıran temel farkların başında gelir. (Üç kadar saymamak.) Ancak pratiğin ötesinde, matematik daha yüksek bir anlamda, kavramsala, Platoncu anlamda olma-haline (varlığa) yaklaşan düşüncenin eğitim aracı, en yakın desteğidir. Matematiği okul eğitimine sokanlar Sofistlerdi; somut pratik nedenlerin yanı sıra zihinsel eğitimin biçimsel ihtiyaçları (soyut düşünme gibi) bu girişimde rol oynamış olabilir. Platon daha çok zihinsel eğitimle ilintili olarak önemsiyor matematiği [526b]. Ayrıca sonraki yapıtı Yasalar'da matematik konusundaki şu görüşlerini aktarmak yerinde olacaktır: "Bir tanrıya benzemekten çok çok uzak, biri, ikiyi ve üçü ya da doğru ile eğri (çizgiyi) tanıyamayan ve sayılar öğretisinden habersiz, ne günü ne geceyi hesaplayabilen, Ay'ın, yıldızların ve öteki gök cisimlerinin (Dünya'nın) çevresinde dönme süreleri hakkında deneyimi bulunmayan insan." [818c].

[271] Platon'a göre, algılarımızdaki belli başlı çelişkilerin farkında olduğumuzdan, düşüncemizi

buradan harekete geçirerek bu çelişkileri anlamaya çalışmalıyız; bu da bizi zaten felsefeye götüren yolun başı gibi bir şeydir. Platon parmak örneğini vererek ne demek istediğini açmaya çalışıyor. Parmağı parmak olarak algılama bize bir çelişki sunmaz, parmak herkes için parmaktır. Farklılık, parmağın o asıl, öz varlığına bağlanmış öteki özelliklerle birlikte ortaya çıkar: Büyüklük, uzunluk, kısıklık, konum, ısı vb. gibi. Bu düzlemde parmak öteki parmaklara ve nesnelere göre (benzer ya da farklı) birçok özellik gösterecektir. İşte anlama yetisi (akıl), bu çelişkileri çözmek için devreye girer. Girince de duyu algılarının (bilgisinin) göreceliği ortaya çıkar. Bu sorunla ilgili olarak özellikle Phaidon diyaloguna bakılabilir.

[272] “Bir” sayısı “çokluk” karşısında yer aldığı ve ancak “çokluk”tan yola çıkarak kavranabileceği için düşünceyi harekete geçirir. Dolayısıyla da felsefi bir bilimin ögesi olur.

[273] Bu oldukça karışık tek’lik, bir’lik, çok’luk ilişkisini biraz daha iyi anlamak için Platon’un 3 birimi (tek’liği) birbirinden ayırt ettiğini bilmeliyiz: İdea’nın tek’liği bir kezliktir, matematiksel ve görünebilir tek’lik ise sonsuz çokluktur. İdea tek’likleri aynı, eşit ve bölünmezken, ötekiler bölünebilir; eşit de değildir.

[274] Platon burada dönemin geometricilerini eleştirmekten çok, onların biliminin türünü ya da tarzını hedef alıyor gibi. Geometri fazlasıyla görünen nesneye ya da modele bağlı kalmakta, (işlemlerle) ortaya çıkan yeni figürün de öteki parçaların konstrüksiyonuyla oluştuğunu ileri sürmektedir; oysa Platon için geometrinin kurguladığı şey, İdea içinde varolanın gerçekleştirilmesinden başka bir şey değildir; (ruh/zihin) bu biçime bir bütün olarak bakmıştır (zaten).

[275] Burada da çevirinin duvara çarptığı bir noktadayız; geometri işlemlerini bize pek yabancı olmayan terimlerle vermek zorunda kaldık, ama Platon’un eleştirisi bu durumda pek anlaşılıyor; oysa Platon, Yunanca terimlerde, geometrinin aslında soyut, iyice biçimsel olanı, duyum algılarına verili somutluklar gibi gösteren terimler kullanmasını eleştiriyor. Bu terimlerin Yunancalarını bugünün diline aktarmak, dolayısıyla çeviri pratiğine ve mantığına aykırı olacaktır. Soyut işlemleri, somut faaliyetler gibi söylemleştirme suçlamasıyla karşı karşıya olduğumuzu bilmek yetecektir. Biz “karesini almak” diye çevirdik, örneğin bunu “dört köşeli yapmak” olarak çevirdiğimizi varsayarsak, somut ile soyut arasındaki buluşmayı daha iyi kavrarız. Ancak Platon’un bu bilime haksızlık yaptığını da düşünmek mümkün, çünkü her bilim başlangıç aşamasında kullandığı kavram ve terimleri uzun yıllar sonunda, o başlangıç hataları ve kısıtlılık durumundan sıyrıp kendi amaçlarına uygun hale getirecektir. Öte yandan burada “bilim dili” sorununun karşımıza çıktığını da unutmamalıyız. Aynı ilişki bugün örneğin evrim üzerine konuşurken de bizi zorlamaktadır: “Evrime şuna karar vermiştir, bu yolu seçmiştir” gibi ifadelerle “evrimi” aktif özne gibi kullanmaktan ve faaliyetleri, süreçleri akıllı bir özneye atfedebileceğimiz “kavramlarla” vermekten başka çare henüz bulamıyoruz.

[276] Sokrates, astronomiyi az önce sadece insanlara yararları bakımından değerlendiren Glaukon ile Atina tarzına uygun oynuyor. Kitlenin tamamen pratik-bencil ve yararcı zihniyete dayalı okul ve eğitim anlayışıyla Platon’un ideal eğitim anlayışı arasındaki karşıtlık, hele günümüzde iyice alevlenen ve eğitimin evrensel sorununa dönüşme eğilimi gösteren bir gelişmenin ilk örneği. Bugün düşünce, felsefe, kültür bilimleri dediğimiz öğrenim ve eğitim kolları neredeyse kapanmak üzere. Pratik-real işlemlere endeksli öğrenime yönelik değerlendirme ise Platon düzeyinde bile değil ne yazık ki henüz!

[277] Burada Platon, o zamanlar henüz geometri dalı içinde yer almadığı belli olan stereometri’nin eksikliğinden yakınıyor. Pythagorascılar cisimlerle uğraşmaya başlamışlardı, ama henüz bilimsel bir çalışmadan söz etmek mümkün değildi; stereometri’yi Antik geleneğe göre kuran, İÖ 369’da ölen Theaitetos’tu. Platon onun anısını, adını verdiği Diyalog’da yaşatmıştır. Bilimsel bir stereometri dersini ilk kez Platon Akademisi’nin yaptığı söylenmekte, dahası “küp şeklinin kare sorununu” Platon’un çözdüğü ileri sürülmektedir. Ama doğrulanmış bir bilgi değildir bu.

[278] Biraz dikkatle bu tartışmayı izlersek, bugün bize çok tuhaf gelecek bir taleple karşı karşıya kaldığımızı görürüz: Platon, astronomiyi, görünen gök cisimlerini incelemeyi bir yana bırakarak soyuta yönelmeye çağırıyor! Bunu yaparken Pythagorascıların bu konuda öğretilerine sırt vermiş oluyor;

berikiler gök cisimlerinin küresel biçimde oldukları öğretisine, onları gözlemleme yoluyla ulaşmamış, gök cisimlerinin en mükemmel biçime sahip olması gerektiği ve bu biçimin de küre olduğu anlayışıyla bu sonuca varmışlardı. W. Schadewaldt'ın bu konuda bir ihtimale daha işaret ettiğini hatırlatalım: Schadewaldt, Platon'un burada dostu Knidoslu Eudoxos'un astronomi çalışmalarına atıf yapmış olma ihtimali üzerinde duruyor. Eudoxos, her bir gök cismine isim vererek bunları birbirinden ayırt etmiş, bu ayırım Aratos'un şiirlerine geçmiş, bunların Latinceye çevirisi sayesinde de günümüze kadar uzanagelmış ve gezegenlere verilen adları belirlemiştir; Eudoxos ayrıca gezegenlerin görünürdeki düzensiz hareketlerinin aslında dairesel olduğunu ve belli yasalara boyun eğdiğini ileri sürerek Platon için çok önemli bir anlayışın kanıtını da sunmuş oluyordu: Evrensel yasalara bağlı hakiki (gerçek) kozmosla karşı karşıya olduğu anlayışının (W. Schadewaldt, Knidoslu Eudoxos ve Kendileri Hareket Etmeyen Hareket Ettiriciler Öğretisi, Satura içinde, 1952, Baden Baden).

[279] Sanatkârca zanaatların bulucusu olarak kabul edilir.

[280] Platon, Yasalar, 893b ve ötesinde önce 8 hareket biçimini birbirinden ayırt eder: Dairesel, düz gelişen (kendi tahrik gücüyle ya da dıştan tahrik gücüyle) çarpışma (bölünme ya da birbirine karışma); büyüme ve azalma; doğma ve yok olma; bunlara iki ayrı öbekteki hareket biçimi eklenir, birincisi kendiliklerinden hareket eden şeylerin hareketi, ikincisi kendini ve öteki cisimleri hareket ettiren şeylerin hareketi.

[281] Küçük interval, seslerin yoğunlaştığı noktalar. Yunanlılar için küçük interval, 1/4'lük notaydı (sesti); Platon burada müzik araştırması yapan ve salt pratik ayağında takılıp kalanları alaya alıyor; intervallerin (dörtlük seslerin) gerisindeki sayısal ilişkiyi araştıranları daha yüksek bir noktaya koyuyor, ama kendisi çok daha teorik bir müzik araştırmasından yana; böyle bir araştırma pratikte takılıp kalmak yerine harmoninin (ses uyumunun) gerisindeki yasaları araştırmalı, bu yasalara göre de müzik pratiğine ilkeler getirmelidir. Müzik araştırması ancak böylelikle bizi diyalektiğe götürür.

[282] Platon burada basit sözler kullanarak bir yöntem olarak diyalektiğin tanımını yapıyor. Diyalektik, karşılıklı soru ve cevaplarla bilgi'nin sınanmasıdır ve Sokrates'in metodundan türetilmiştir. Diyalektiğin hedefi, "yanıltıcı", görünüşe kilitlenmiş algılardan mümkün olduğunca arınarak İdealar bilgisine, dolayısıyla da (bizim anlayışımıza göre) "kavrama" ulaşmaktır. Öyleyse diyalektik bir tür 'iyi dağının' tepesine tırmanma yolculuğudur. Araçları sayıca kısıtlıdır ve görünüşte cılız, kıt birkaç kavramdan ibaret bir dağarcığı vardır; bunlar da tanımlama, kavramların bölünmesi, birbirine bağlanması (yargılar, sonuç türetmeler) kavram ayrıştırmaları [dihairesis, 511b], kısacası biçimsel mantıktır ya da biçimsel mantığın operasyon araçlarıdır. Ancak tanımlamanın asıl hedefinin etik değer kavramlarına ulaşmak olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Platon salt akıl yürütmeye de olsa sonuçta pratik hayatın önüne örnek alınabilecek etik, içerikçe zengin bir hedef koymaya çalışmaktadır. Ama öte yandan Platon, öyle salt akıl yürütmeye ulaşılacak bilgi'nin sınırlılığının da farkındaydı: Salt akıl yürütmenin, soyut bilgi'nin önünde, bütün manevi, zihinsel hayatın en yüksek basamağı olarak "bakma" basamağı yer alır dolayısıyla. Bakma, ani bir ışık patlaması gibi düşünüre armağan eder kendini. Demek ki Platon ne katıksız bir mistik düşünür ne de rasyonalist, yani akılcıdır; insanın bu her iki gücünü de birleştirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla diyalektik, bir yaşama tarzını ifade eder; bu tarzın ilk buyruğu, iyi'nin dağına tırmanıp İdea'ya (kavrama) "bakma" çabasını sonuna kadar sürdürmektir. Hiç geri alınmayan bir taleptir bu. Böylelikle bu aşamada felsefe hakiki bir "dine", bir hayat yönlendirici inanca dönüşür [539e]. Gene de bütün bu açıklama ve bilgilerin ışığında, Platon döneminde, Akademi'nin, "bakma" hedefli kavrayışa yönelip pratik/ampirik bilgileri (bilimleri) önemsemediği yanlışlığına düşmemeliyiz. Özellikle doğabilimleri alanında gözlem ve incelemeye verilen önem, ileride Aristoteles'te ortaya çıkan bilimin organizasyonu düşüncesinde kendini gösterir.

[283] Platon burada tanrısal yaratının ürünü olduğu için imgelerin (görüntülerin) tanrısallığından söz ediyor olabilir. Platon ayrıca gerçek güneşin ışığında gölgeleri oluşan gerçek şeylere, mağaradaki ateşin ışığında oluşan imgelere (yansılara) bakmak'tan daha fazla değer veriyor gibi.

[284] Varolma-hali (varlık) dünyasının en iyi bölümü, ifadesi Şölen'de de karşımıza çıkıyor.

Orada, hakiki Eros'un yoludur bu ve kendine (asıl) güzelin seyrine (ona bakmaya) götüren yoldur. Platon, insanın özünü temelden belirleyici bu hedefi ilk kez gençlik diyalogu Lysis'te hafifçe duyurur bize; orada, "dostluk" kavramının karşısında Eros'un yüce bir değere ulaşma isteği karşılık gelir. Dolayısıyla Lysis, Şölen ve Devlet, insanın özünün temelindeki belirleyiciliği ve hayatın görevini (iyiye bakma), birbirini tamamlayarak açıklayan üç diyalog olma özelliği taşır.

[285] Sokrates'in hemen bir sonraki sözlerine dikkat etmek gerekiyor [bkz. 509d]. Platon burada matematik bilimlerini vb. hakikate ulaşmada diyalektiğin dışında tutuyor. Çünkü onların tartışılır önkoşulları varken, ona göre, bir tek diyalektik tartışılmaz, önkoşulsuz "bilimdir". Burada bir çeviri zorluğu var. Yunanca δῖα νοῖα sözcüğü çeviride de güçlükler çıkaran bir sözcük. Sadece düşünme edimi, kafa patlatma, üzerinde düşünme anlamlarına gelmeyip aynı zamanda faaliyet ile sonucunu da içeren bir sözcük. 'Henüz bilim-olmayan', 'üst-sanat' gibi bir sözcük uydurmayı gerektiriyor.

[286]

Okur burada, düşünme, zihin faaliyetleri biçiminin sınıflandırılması konusunda bir kez daha sapın samanın birbirine karıştığı zorlama bir çeviri bölümüyle karşı karşıya olduğu izlenimini edinecektir haklı olarak. Bir kere, varlık (olma-hali) ile olmakta-olan (henüz tamamlanmamış, süreç içinde yol alan, dolayısıyla değişen) arasındaki ilişki, sadece bu metni değil, bütün felsefe çevirilerini zorlayıp durmaktadır. Salt varlık (olma-hali) ile dünyada, fenomenleşmişlik olma sürecini gerçekleştirme durumunu birbirinden dilimizde ayırmak için yeterli felsefe geleneğine sahip olmadığımızı, bu yüzden de zorlandığımızı söylemek, birikimlerimize haksızlık etmek anlamına gelmez herhalde. Kaldı ki "varlık" (olma-hali), varolma, varolmakta-olma durumuyla giderek varoluş (existenz), bizzat Batı kültüründeki (felsefecilere ait olmayan) kimi metinlerde de birbirine karışıp düşüncüyü izleme zorlukları çıkartmaktadır. Platon salt olma-hali'ni, salt varlığı, o olma sürecine girmiş, değişip duran oluş-hali'nden, olma potansiyeli gibi bir asıl varlık ile varoluşu ayırırken, çeviride sınırı kollamakta zorlanabiliyorsunuz. Ancak düşünce, sanı (varsayma), (öyle olduğunu) umma, inanma vb. zihinsel-psikolojik faaliyetleri "kavramlaştırma" konusunda baştan beri daha çok "yorumlayıcı bir çeviri" yapma zorunluluğu doğdu. Sonuçta diyalektiği, kavramsal kesinlik olarak tanımlayan Platon'un, kavramlar arasına sınır çekme ve bunların birbirleriyle ilişkisini belirleme çabasını az çok yansıtabilmiş olduğumuzu düşünüyoruz! Tamamen öneri ve metni işletmeye yönelik bu çeviriler bir iddia taşımamakta, bir arayışa işaret etmektedir.

[287] Kuşkusuz burada kasıtlı yanlış, yanılgı, yanıltma konusunda söylenenler epey kafa karıştırıcı. Platon'un yaşlılık dönemine doğru temiz, saf kan konusundaki görüşleri burada iyice derinleşmiş halde karşımıza çıkıyor ve manevi-zihinsel, ahlaki düzleme yansıyor. Bu kasıtlı yanıltma konusunda [382a]'ya ilişkin açıklamaya da bakabilirsiniz. Platon burada kasıtlı yanılgıyı, cehaletten, bilgisizlikten ileri gelenden ayırt ederken Yunanca hem "yalan" hem de "cahillik, bilgisizlik" anlamına gelen bir kavram kullanıyor (ψεῦδοϋς). Şaşırtıcı olan, kasıtlı yanılgıyı (yanıltmayı) yermekken, öteki cehaletten, bilgisizlikten ileri geleni sertçe eleştirmesi. Ancak farkına varılmış, öğrenilmiş hakikatlerden bile bile sapıp, daha üst düzeydeki hedeflere yönelmeyi kastettiği ölçüde, kasıtlı yanılgıyı elbette yeğliyor. Özellikle bu ince fark algılanmadığı yerde çevirilerde tam tersi anlam çıkabiliyor. Devlet adamı, yüksek amaçlar uğruna, elbette kasıtlı yalan söyleyecek, yanıltacaktır.

[288] Sokrates burada nazik bilimsel konuşmayla kent ağzı arasındaki farklılığı hatırlatıyor gibi. Birkaç kez kullandığı "piç" kavramını kastediyor olmalı, yoksa felsefeye saygısızlıklar konusunda ödünsüz.

[289]

Platon [412'de ve sonra] yönetici olmak üzere seçilmesi gereken bekçiler konusuna geri dönüyor. Orada, böyle bir kimsenin hükümlerinde kararlı ve cesur olma özelliği aranmaktaydı. Şimdi

“güzellik” özelliği de aranan özellikler arasında ikinci sıraya yerleşiyor. Yunan sosyal dünyasında her Yunanlı eğitici için, eğittiği gençlerin güzel olması şartının ne kadar doğal bir

talep olduğunu gene de pek açık dile getirmiyor; ancak [402d]’de ruhun güzelliğiyle ahenk içinde olması gereken güzel biçimden (bedenden) söz ederken bu ilişkiye de değiniyor. [494c]’de ise güzellik ideal tip ile birlikte aranan özellik olarak karşımıza çıkmamıştı. Platon’un Sokrates’in ağzından sunduğu bu sözlerde, hakiki Yunan duygusunun ve hayat karşısındaki anlayışın önemli bir ayağı ortaya çıkmış oluyor: Eğitici ile eğitilen gençler arasındaki ilişkinin çok olağan bir boyutu. Üstelik güzel mürid arama talebinin çok çirkin bir adam olduğu bilinen Sokrates tarafından ileri sürülmesi de düşündürücü olmalı! Öte yandan burada bekçilerin en üst sınıfı söz konusu olduğu için bu açıklamalar VI. Kitap’ta [485a]’nın başlangıcına da bağlanıyor ve orada, filozoflara yöneltilen talebi kısaca toparlamış oluyor. Ancak VI. Kitap’ın sonu ve VII. Kitap’ın başlangıcında hakiki varlığın enikonu açıklanmış olması nedeniyle okur bu yeni bilgilerin ışığında burada iyice derinleşmiş açıklamalarla karşılaşabiliyor. Artık seçip ayıklamanın nihai amacını ve felsefenin gerçek hedefini öğrenmiş bulunuyoruz. Bu yeni aşamada öze, asıl olana ‘bakma’ söz konusudur. Öte yandan ilk bekçi seçimi sırasında aranan özellikler, henüz tasarım halindeki ve yavaş yavaş geliştirilen bir ideal devlet kurmacasına göre belirlenmişlerdi. Şimdi ise (tasarımda da olsa) enikonu tamamlanmış bir devlet var karşımızda. Giriş’te de belirttiğimiz gibi bu farklılığa bakıp Politeia metninin bölümlerinin birbirinden çok farklı dönemlerde yazıldığı sonucunu çıkartamayız buradan. Bunun en iyi cevabını Platon Yasalar’da veriyor. Orada [751 ve sonrası] henüz öncesi olmayan bir süreçte, devlet için bekçileri, yöneticileri seçmenin güçlüklerine işaret edip en azından, başlangıçta en deneyimli kimseleri işin başına getirdikten sonra, ideal devlet bir kez işlemeye başlayınca, bundan böyle eğitimi de yeni yasalarla düzenleyerek sorunu ortadan kaldırma düşüncesini ortaya atıyor.

[290] Solon (İÖ 630-560): Atinalı devlet adamı ve şair. Eski Yunan’ın Yedi Bilgesi’nden biri olarak kabul edilir.

[291] Diyalektiğin bu eğitiminde henüz en üst basamak, yani iyi İdea’sına bakma düzlemi eksiktir. Buradaki tasarımı kendi yüksek eğitimimizle karşılaştırarak biraz daha iyi kavrayabiliriz. Orada yaklaşık 20-30 yaş arasında görülen önlisans gibi kabul edebileceğimiz eğitime, modern dünyada genellikle 18-20 yaşında başlanıyor. Diyalektiğe yönelik son eğitim (öğrenim) aşaması ise 50 yaş. Arada 20 küsur yıl var. Ancak Platon’un okulunun, teoriyle pratiği uyumlu bir biçimde birleştiren, bütün bir hayatı kapsayan bir eğitim/öğrenim olduğunu daha önce de hatırlatmıştık. Aristoteles ise Platon “okulunun” basamaklarını doldurmaya çalışır. Kendisi 18 yaş ile 37 yaş arasında Akademi’nin üyesi iken, pratik hayata adım atmış (İskender’in eğiticisi!) 50 yaşındayken kendi okulunu kurmuştur. Aristoteles okulunda “iyinin bilgisine ulaşmak”, “iyi olmak” ile eş anlamlıdır. Dolayısıyla “iyiyi” tanıma, öğrenme süreci, bir ahlak edinme süreciyle paralel yol alır onun okulunda. Ethos (ahlak), eylem ile sınanmayı gerektirir.

[292] [501a]’da da değinildiği gibi, Platon için 10 yaşındaki çocuk, beyni tertemiz (tabula rasa) olan, eğitmeye, şekillendirilmeye elverişli bir malzemedir. Yaşlı kimseler ise ruhlarına o kadar bağlanmışlardır ki, artık dönüşüm yaşamaları imkânsızdır. Platon Yasalar’da [735b ve sonrası], buradakinden daha yumuşak bir devlet reformunu betimler; orada arındırma, daha çok sosyal kaygılara göre gerçekleştirilir ve mülksüzler bir koloni olarak “dışarıya” yollanırlar. Değerlendirmelerde Platon’un bu önerisi, “öylesine ortaya atılmış bir fikir” olarak tanımlanmış ve çoğu yorumcu tarafından göz önünde tutulmaması gerektiğine işaret edilmiştir. Hatta, “sahici” olmayan, sonradan ekleme bir talep olduğu yolunda görüşler bile bulunmaktadır (G. Müler, Platon’un Yasalar’ı Üzerine İncelemeler, Münih, 1951). Platon’un akla, mantığa aykırı böyle bir haksızlık zemini üzerinde ideal devletin kuruluşunu yapmayı düşünmeyeceği tespiti, böyle bir önlemin, mülksüzleri dışlama girişiminin, öteki açıklamalarla da bağdaşmadığı tespitiyle birleşmektedir. Platon’un sözünü ettiği biricik önlem, gerçek filozof kralların yönetime getirilmesidir; ama Platon, bu önlemin de yol açacağı çelişkidir. Ötörü öyle

fazla yüklenmez bu önerisinin üzerine. [473] kitle, fazla tahrik olmamışsa, işler yolundaysa, filozof krallar, toplumu kolayca yönetebileceklerdir, [499] ama onları hiçbir şekilde özgür bir yurttışta bulunması gereken erdemleri benimseyecek düzleme çıkacak kadar eğitemeyeceklerdir. Platon bundan hiçbir yerde söz etmez, zaten kitlenin eğitim yoluyla dönüştürölmesi gibi bir sorunu da yoktur onun. Ancak kitlelerin (halkın), yılda bir kez aileleriyle birlikte kırsaldaki topraklarına gitmelerini, orada kendilerini bir süre işlerine vermelerini sağlayabilir. Bu pratiği, kimi Atina komedilerinde, ailesini kırsala götüren babanın alışkanlığı olarak buluyoruz. Bu “yollama” bile hiç kuşkusuz, bir zorlama olduğu ölçüde bir dışlama, alışılmadık bir alışkanlık ya da uygulama sayılmalıdır, ama feci bir hak, hukuk zedelemesinden söz etmek herhalde imkânsızdır: Yunanlıların ve Atinalıların alışkanlıkları ve duyguları bu konuda bugün düşünebileceğimizden çok farklıydı; ne kişilik hakları ne de kişisel mülkiyet hakları, zedelenmez haklar olarak görölüyordu.

[293] Sokrates burada önce kısaca V. ve VII. Kitaplardan çıkan sonuçları tekrarlıyor, Devlet’in II-IV. Kitaplarından çıkan sonuçlara değiniyor ve V. Kitap’ın başlangıcına, kötü devlet biçimleri ve buna tekaböl eden adil olmayan insan konusundaki açıklamalara işaret ediyor [499a]. Buradan çıkacak bir sonuç, Platon’un metnin bütününü hep göz önünde tutup, bölümler arasındaki bağlantıyı kolladığıdır. Şimdi, kötü devletin başlıca dört biçimini karşımıza çıkaran Platon [544a], en iyi devlet biçiminin çöküşüne de değindikten sonra, adil kişinin mutluluğu ve mutsuzluğu konusundaki tartışmaya da dönecek. Platon iyi devletin çöküşünü anlatırken sadece üst düzeyde bir sanatçının gücünü ve becerisini ortaya koymakla kalmıyor, eleştirel aklının derinliğini de bize gösterme fırsatı buluyor. Onun ne istemediğini de bize Aristoteles’in eleştirisi öğretiyor. (Politeion, 1316a 1-b 27). Buradan iki cümle almak yerinde olacaktır: “En iyi düzen (anayasa) hangi nedenlerden ötürü lakonik düzene dönüşür? Çünkü genellikle devlet düzenleri “komşu” (yakın) biçimlere değil de tam karşıtına dönüşür.” İleride bir yerde de şöyle yazıyor Aristoteles: “(Platon) tiranlardan söz ederken, bir dönüşümün gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini, ayrıca hangi nedenle hangi düzene bir geçiş olacağını söylemiyor (...) ona (Platon’a) göre, (tiranlıkta düzen) ilk ve en iyi düzene geçecektir, çünkü ancak böyle olursa kesintisiz bir sıra ortaya çıkabilir.” Demek ki Aristoteles, Platon’un söylediklerini tarihsel gerçekliğin deneyimlerine bakarak değerlendiriyor ve tarihten türetilmiş bir analiz olarak gördüğü açıklamalara bakarak Platon tanımlamalarından, kesintisiz, sürekli bir devlet düzenleri sırasını açıklamış olmasını istiyor. Bilindiği gibi, Herodot’tan beri tanıdığımız tarih anlayışına göre, Yunanlılar tarihi sürekli başa dönen bir dairesel hareket olarak anlıyorlardı (Anakyklosis teorisi, Herodot 1,20; bu konuda bkz.: H. Ryffel, Metabole politeion, s. 102 ve devamı). Platon ise hiçbir şekilde tarihin ne olduğunu, hareket biçiminin özelliğini anlatmayı düşünmemiş olduğu gibi, böyle bir analizin heveslisi de olmamıştır. Politik gerçeklik konusundaki temel bilgilerini şöyle açıklar (Ep. 7,326a): “Sonuç olarak bütün günümüz devletlerinin kötü bir düzeni (anayasası) olduğunu fark ettim; çünkü yasal düzenleri neredeyse iyileştirilmez halde; bense hakiki felsefenin ünü adına sadece ve sadece felsefenin gerek kişisel gerekse kamusal hayat için adil bir düzen sağlayabileceğini kabul etmek zorundaydım.” Demek ki Platon, adil devlet ve insan normundan (yani soyut normatif bir önkabulden) yola çıkıyor; ama zaten ona göre doğaya uygun biricik norm bu adillik özelliği, yani dıştan bulunmuş bir şey değil bu [bkz.: özellikle 422 ve devamı]. Adalet normunu ölçü olarak kullanan Platon, norma uzaklıkları ve yakınlıklarına bakarak kötü devleti ve insanı belirlemeye çalışıyor. Bunu yaparken ne her şeyi kapsayıcı bir tamliğın peşinde ne de tarihsel seyrin kendisini, karakteristik yasalarını yakalama derdinde. Tarih, anlatılanın plastiği düzleminde kalıyor burada. Ne var ki tarihsel gerçekliğin olgusal, pratikteki dünyanın geri düzleme çekilmesi, Platon’un ideal devlet konseptinin genelgeçerli, ebedi, kalıcı niteliğe bürünmesini de sağlıyor. Platon’un “norm” ile devlet biçimi arasındaki mesafeyi iyi-kötü ayrımının bir ölçütü olarak kullanmasını da sözcüğü sözcüğüne anlamak gerekiyor; sayı oyunları bunun bir kanıtı [587c]. Norma olan mesafenin ölçüsü, yozlaşmış dört devlet biçimini bir sıra içinde kademelendirmeyi sağlıyor. Bu yozlaşmalar, “eğitimin patolojisi” olarak (W. Jaeger) çıkıyor karşımıza. Çünkü devlet, insanların sadece dışsal biçimidir [544d], dolayısıyla da devlet, tek tek insanların

ruhlarının patojen (hastalıklı) biçimde yozlaşmasıyla birlikte bozulur; bütün bu yozlaşmanın, ruhtaki bozulmanın nedeni de eğitimde aranmalıdır Platon’a göre. Demek ki, eğitimden insan ruhuna, oradan insan ruhunun fenomenleşmelerinden biri olan devlete uzanan bir hastalık bulaşması durumu söz konusudur. Platon bu ilişkiyi radikal bir biçimde basitleştirerek karşımıza bir baba-oğul ilişkisi modeli çıkartır; ama işte o ölçüde plastik bir göze baticılık sağlar bu modelle; çünkü o dönemde de çok üzerinde durulan bir sorun, kuşak çatışması sorunuydu. (Bu konuda, Sokrates’in Savunması’nda da başka yönden üzerinde durduğumuz Aristophanes’in Bulutlar oyunu bir örnektir.) Tek tek insanların yozlaşmasının temelinde iç dünyanın düzeninin bozukluğu yatıyordu Platon’a göre. Ruhun üç bölümü olduğunu biliyoruz, bu üç bölümün bir düzen içinde hareket etmeleri gerekiyordu; bu düzende de bir hiyerarşi vardı ve akıl/mantık bölümü öteki iki bölüme hâkim olduğu sürece sorun yoktu. Diğer iki bölümden birinin ya da ikisinin, akıllı bu hâkim konumundan etmesi ve onun yerine geçmesiyle iç kaos başlamış olur. Örneğin atılğan, öfkeli bölümün hâkim olması, “hırslı” tipin (timokratın) hâkim olması demektir, çok biçimli dürtüsel olanın (arzuların, tensel isteklerin) hâkimiyeti, hangi dürtünün (arzunun, isteğin) hâkim olduğuna göre farklılık gösterir, örneğin eli sıkı oligarşik ya da özgürlüğü ve eşitliği seven demokrat ya da cani tiran, ağırlıklı dürtülere göre hâkim olacaklardır. Bu sonuncusu, yani cani tiran, adil olan ile en uç karşıtlığı temsil eder; bu noktadan itibaren artık daha dip, daha aşağıda bir nokta bulunmadığı gibi, yukarıya doğru bir tırmanış da söz konusu olamaz. Tiran, ebediyen lanetlenmiş olandır [615e]. Platon’da başka görüşlerin varlığına da işaret etmek mümkündür. Platon, reformlarının yürütülebilirliği konusunda düşünürken, başlangıçta monarşik bir yönetim biçimi ona en iyi biçim olarak görünüyor [502b]. “Kralların” ve “kudretlilerin” oğullarından söz eden Platon, “tiran” sözcüğünü bu bağlamda kullanmaktan kaçınıyor. Oysa Yasalar’da açık bir şekilde, reformların çıkış noktasında en iyi devlet biçimi olarak yasa koyucuyla birlikte çalışan becerikli, erdemli tiran yönetiminden söz edebiliyor [709e]. Krallık ikinci konumda yer alıyor, üçüncüsü Demokrasi ve nihayet dördüncüsü ise Oligarşi’dir bu biçimlerin. Krallık’tan Despotluğa geçişi ya da düşüşü bir devlet yozlaşması örneği olarak sunarken, somut örnek olarak da Persleri veriyor; Atina’daki halkın temsil ettiği hâkimiyet biçimi de Demokrasi’dir ona göre [694 ve ötesi]. Demek ki tarihten seçilen örneklerle birlikte tarih analizi yapılmasa da tarih, kanıt sunucu bir konuma çekilmiş oluyor. Politikos’ta ise Platon farklı bir sınıflandırma yapar; yönetenlerin sayısı, mülkleri ve tabi oldukları yasal düzenliliklere göre 5 biçim çıkartır karşımıza:

Monarşi ve onun yozlaşmış biçimi Tiranlık.

Aristokrasi ve Oligarşi ve ister yasalara tabi olsun ister olmasın, adı sadece Demokrasi olan biçim. Aristoteles bu sınıflandırmayı devralmış, ancak Demokrasi’nin iyi biçimiyle (Politie) kötü biçimini (Demokrasi) birbirinden ayırt etmiştir. Sonraki bütün anayasal düzen öğretilerinde temel devlet biçimleri yapısı hep buradan türetilmiştir.

[294] Platon’un bir buluşu. Genelde Timokrasi terimi kullanılıyor; yurttaşların mal mülklerinin değerlerine göre hakların düzenlendiği bir devlet düzeni. Platon bu terimi “onurların düzeni” anlamında kullanıyor.

[295] Kuşkusuz Yunanlılar tarlaların ve bostanların verimliliğiyle birlikte belli başlı, açıklanması pek fazla mümkün olmayan dalgalanmaların ortaya çıktığını fark etmişlerdi. İnsanoğlu doğa düzeninin bir parçası olduğu için, o da bu iniş çıkışa ve buna yol açan kuraklığa ya da bolluğa tabiydi. Önemli babalardan önemsiz çocukların, önemsizlerden de önemlilerin çıkabilmesinin nasıl mümkün olduğunu bu yoldan açıklamak mümkündü. Eski Yunan soylu sınıfının eğitimiyle ilintili bu ilişkiyi Pindar anlatıyor (Nem. 6,8b): “Ve şimdi Alkidamas

bize, yeni doğanın –yılı içinde değişerek bir kez erkeklerle (insanlara) topraklardan hayat sunan– verimli tarlalara yakın durduğunun görüldüğünü kanıtlıyor.” Verimli dönemler ile kuraklık arasındaki yer değiştirme sayılarla belirlenmiştir ve her bir kuşağa bir sayı düşer: Tanrısal olana ise kusursuz sayı

ayrılmıştır; Platon bunu daha fazla irdelemez, insana düşen sayıyı ise “Platoncu” sayı olarak (kendince) yorumlar. Bir sonraki dipnot açıklamasında bu çetrefil, ama alabildiğine spekülatif, ciddi olmaktan çok bir tür oyuna denk düşen Platoncu sayının bulunduğunu açıklamaya çalışacağız. Gene de metnin bu

bölümü, ancak kendi içinde kurulu bir mantık ve ilişkiler düzeniyle anlaşılabilir bir görünüm sunuyor. Buradan bilgi türetmeye kalkmak, okur için hem imkânsız hem de işlevsiz olacaktır. (Zaten bizdeki çevirilerde olduğu gibi, yabancı dillere yapılmış kimi çevirilerde de haklı kaygılarla bu bölümün özetlenip geçilmiş olduğu izlenimini edindik!)

[296] Burada, Platon’un yaptığı açıklama, karmaşık bir sayı oyununu karşısındakine izah etmeye çalışan kişinin çabalarını anımsatıyor; okur, tespitlerin geri düzleminde, Pythagorascı okulun birikimlerinin değerlendirilme çabalarının yattığını düşünüp bu bölümü kendine anlamlar yükleyerek değerlendirebilecektir. Pratik hayatın süreçleriyle matematiğin bağıntıları arasındaki ilişkiye yüklenen anlam, tarihsel olarak bakıldığında, bize dönemin felsefesi açısından önemli veriler sunuyor.

Metindeki açıklamanın içine az da olsa girebilmemiz için hemen hepimizin orta öğretimden bildiğimiz dik açılı üçgen konusundaki Pythagoras bağıntısını anımsamamız gerekiyor: Bir köşesi dik açıyla bağlanmış bir üçgenin, bu açının her iki yanına düşen kenar uzunluklarının karelerinin toplamı ($a^2 + b^2$) bize dik açının karşısına gelen uzun kenarın (hipotenüsün) karesini verir ($a^2 + b^2 = c^2$). Şimdi bir kenarı 3, öteki kenarı 4 olan bir dik açılı üçgende, 3’ün karesi artı 4’ün karesi, 25’in karesi eder; öyleyse hipotenüs uzunluğu 5’tir. Hipotenüsün bu kenarı üzerine kurulu bir kare dikdörtgenin her bir kenarı 5, diyagonal uzunluğu ise 5’in karesi artı 5’in karesidir. Bu diyagonal rasyonel bir sayıyla yaklaşık 7, irrasyonel sayı ise karekök 50’dir.

Platon’un açıklamalarını izleyebilmek için $3 \times 4 \times 5 = 60$ bağıntısını da göz önünde tutacağız. Şimdi 60’ı üç kez kendisiyle çarpıp çıkan sayıyı bir kez daha 60’la çarptıktan sonra 100 ile çoğalttığımızda elde ettiğimiz sayı 12.960.000’dir.

Az önceki dik köşeli üçgenin hipotenüs ayağındaki karenin diyagonalinin 7 olduğunu söylemiştik. Platon bu sayıdan 1 çıkarttığımızda kalan sayıyı (6), kendisiyle iki kere çarpıp (36×36) bunu 100’ün karesiyle çoğalttığımızda da 12.960.000 elde edildiği gerçeğiyle hareket edip birçok ilişki kuruyor. 2700×4800 de bize gene bu sayıyı ve dikdörtgeni verir. Burada, metnin Almanca çevirisinin açıklamalarında O. Aplet’in yorumunu sunduk. Başka açıklama girişimleri de var, ama hepsi az çok tutarlı bir tahmin olmaktan öteye gitmiyor diye öğreniyoruz. Kaldı ki Platon, sayılara politik ve etik değerler de yüklemekten geri kalmamıştır: 3, toplumsal katların sayısıdır, 4 ise başlıca erdemlerin. 3 mesafe, toplumdaki 3 sosyal öbeğe karşılık gelmektedir ve bu 3

toplumsal sınıf, diyelim o 4 erdem sayesinde, düzenin kendilerine ayırdığı sınırlar içinde durur. Katmanlar ve 4 erdem, 5 devlet düzeninde 2 büyük ahengin (harmoninin) gerçekleşmesini sağlar. Bunlardan biri Aristokrasi düzeninde kusursuz olarak gerçekleştirilmiş adalettir, ötekisi geri kalan devlet düzenlerinde, berikinden biraz daha az kusursuz olan adalettir. Bütün bu yorumlarda Pythagorascı sayı sembolizmi, alabildiğine derin bir anlama oturtulmuş biçimde karşımıza çıkıyor; sayı, duyularımızla algılayabildiğimiz bir semboldür bu anlayışta ve hayatın yasallıklarını, tıpkı sayılar gibi, teklik ile çokluğu bir uyum içinde birleştirir. Canlı her şeyin içinde bir ahenk ve orantılılık vardır; bu da en kolay sayılarla kavranabilir. Demek ki sayı, düşünen kimseyi o ünlü hedefe, İdealar’a içkin salt biçime götürür. [Bu konuda bkz.: M. Denkinger, “L’énigme du nombre de Platon, (Platon’da Sayı Sembolleri) 1955, ayrıca W. Ekelt:

Mathematische Beispiele bei Platon, (Platon’da Matematiksel Örnekler) s. 124-144 ve F. von Ehrenfels:

Zur Deutung der platonischen Hochezeitszahl, (Platon’un Evlenme Dönemleri Sayısının Yorumuna İlişkin) s. 240-244]. logları, her bir erdemin tek tek birbirinden yalıtılmış, ele alınması durumunda bir sonuca varılamayacağını gösterince,

Protagoras diyalogunda bütün erdemler tek bir erdeme, “bilgi”ye bağlanmış Gorgias’da, ruhlar evreninin erdeminde ”adalet ile dindarlık” kaynaşmış, bunlara “cesaret” de eklenmiştir. Platon burada, erdemleri gerek ruh ile gerekse de devlet ile bir uyum ve düzen içine sokan bir sistem kurmaya, dolayısıyla bu bölüm içinde her bir erdem hakkındaki bilgiyi de vermeye çalışıyor.

[297] Platon burada, başka düzen biçimlerinin karışımı olmayan salt düzeni göz önünde tutarak, bu salt düzenin bozulmasından, farklı düzenlerin karışımından söz ediyor. Platon’a göre salt biçim (düzen) en iyi olanıdır. Ancak

Yasalar’da yaptığı gibi, teorik alandan gerçeğe, pratiğe baktığımızda durum değişir. Var olan, olgusal düzenlerin nispeten en iyisi olarak görülen Sparta devlet düzeni (anayasası), Platon’un akıl ile kurduğu salt düzenlerden hiçbirisiyle örtüşmemekte, daha çok “karma” bir düzen olma özelliği göstermektedir. Demek ki karma düzen basit düzenden değer olarak daha üst basamakta yer alır. Böylelikle Platon devlet düşüncesini, Solon’un önünü açtığı kanala yöneltmiş olmaktadır. Solon, soylu, aristokrat sınıfın doymak bilmez aşırılıkları ve Demokrasi’nin soylu, kentli, köle, esnaf demeden herkesi eşit kılması karşısında uyarıp “orta” bir düzen önermişti. Solon ile Platon arasındaki arada, Solon’un bu görüşlerinin Sofistlerce mi, Protagoras tarafından mı ele alındığını eldeki bilgi yetersizliğinden ötürü söyleyecek durumda değiliz. Ancak Platon’un “karma” devlet düzeninin çıkışının Solon düşüncesi olduğu rahatlıkla söylenebilir. Aristoteles bu düşünceleri devralıp kendi “orta yol” felsefesi bağlamında değerlendirmiştir. İyi orta’ya karşılık gelen karma düzen, erdemlerin, özgürlüğün, mülkiyetin en iyi gerçekleşebileceği düzendir ona göre.

[298] Aşağıda Platon’un yaptığı Timokrat tasviri, gerçek, tarihsel Spartalı’nın birçok özelliğini yansıtmaktadır. Eğitimden yoksun, iyi konuşmasını beceremeyen, kölelere sert davranan, hâkim olma tutkusu güçlü, savaşı, avlanmayı seven insan tipi, tipik bir Spartalı erkeği yansıtmaktadır.

[299] Aslında Platon burada, Aristokrasi’nin içinde kuşak sorununun nasıl birdenbire ortaya çıktığını anlatabilirdi. Ama o bir adım öteye gidip Aristokrasi’yi hedef almak yerine kötü yönetilen bir devleti seçiyor. Böyle bir devlette her şeyden elini ayağını çekerek, pisliğe bulaşmadan yaşamak, savunulabilir, mantıklı bir tutum olarak çıkıyor karşımıza. Yaptığı yorum ise Platon’un, modern ustaları aratmayacak kadar iyi bir psikolog olduğunu gösteriyor: Hırslı, tatmin olmaz kadının gerisinde Platon’un annesi Periktione’yi aramak pek yanlış olmayacaktır (U.v. Wilamowitz-Moellendorff,

Platon I, s. 434). Burada ve başka yerlerde Platon bir evladın kötü biri olup çıkmasını (kötü biçimlere doğru evrilmesini) baba-oğul ilişkisine bağlıyor. Sonuçta erkek evladın yozlaşmasının temelinde bunu önleyemeyen kötü eğitim yattığına göre, baba bu eğitimin temsilcisi ve sorumlusu konumuna getiriliyor Platon düşüncesinde. Sorumlu okul değil babadır. Bu anlayış Yunan geleneğine uyuyor: Baba, oğlun canlı eğitim ve yetişme ideali, modern psikanalizin diliyle söyleyecek olursak özdeşleşme modelidir. Platon dört örnek verir ve bunları çeşitlendirir. İlk iki örnekte babaların kişisel bir kabahati bulunmadığı halde, onların kaderi çocukları bambaşka yollara sevk ederken, öteki iki örnekte babaların da kabahati etkili olmakla birlikte olumsuzla doğru dönüşüm, dış etkilerle, “arıların yüzünden” ortaya çıkar. Ancak bu durumda da asıl sorumlu eğitimidir.

[300] Burada ve devlet oluşumunun tasvir edildiği belli bir yerde “orta”, bir mutabakat, uzlaşım anlamına gelmektedir.

[301] Hepto (Theben’e karşı Yediler).

[302] Platon Oligarşi’yi Demokrasi’nin önüne, Demokrasi’yi ise Tiranlık’tan sonra en kötü ikinci konuma yerleştiriyorsa bunun kendince nedenleri bulunmaktaydı. Oligarşi, para hırslı açısından bakıldığında, Timokrasi’nin daha da güçlü biçimi anlamına gelmekteydi; ayrıca Platon’un Demokrasi’den nefret etmesi için kişisel nedenlerden de öteye kitleye bakışına dayalı bir gerekçesi vardı: Demokrasi kitlenin yönetimiydi, ama kitle Platon’a göre Tiran’dı (zorbaydı). (Gorgias, 481d). Öte yandan dürtülerin türlerinin ele alındığı 12. bölüme baktığımızda, buradaki devlet biçimlerinin izlediği sıra için bir başka gerekçe de kendini ele verecektir.

[303] Bu düzenin içinde Platon'un

Yasalar'da övdüğü (698b) Solon yasaları da yer almaktadır. Dolayısıyla ortada görünürde de olsa bir çelişki bulunmaktadır. Ancak başka bir bakış açısı, bu görünürdeki çelişkiyi çözer gibidir: Platon'un buradaki hedefi ilkesel bir doğru ortaya koymaktır, siyasal nüfuzunu tamamen para kazanma amacına kitleme alışkanlığını ilkece yermektir.

Yasalar'da ise Pers savaşları sırasında yapıp yapamadıklarıyla tarihsel bir kurumun (düzenin) somut analizi, değerlendirilmesi söz konusudur.

[304] Burada da Sparta devleti olgusal-tarihsel örnek oluşturuyor.

[305] Platon burada, [556d]'de de yapacağı gibi ekonomik sorunlar üzerinde kafa yoruyor; ancak bu düşünceler İdealar öğretisiyle uyum içindeki ideal devlet konstrüksiyonu içinde kendilerine yer bulamazlar; ileride, yasa taslakları ileri sürerken göz önüne alınırlar.

[306] Platon burada Tiranlığı iyi tarif etmek için de kullandığı bir benzetmeye el atıyor. Dilimizde "otlakçı" diye geçen arılar üzerinden karşılaştırmalar yapıyor. Ancak bu karşılaştırmalarda biyolojik gerçeklik ile onun söylediklerinin nereye kadar örtüştüğünü aramaya kalkmasak iyi ederiz herhalde; çünkü bu otlakçı arı örneğini biraz da edebiyatçıların yaptığı gibi, evirip çevirebileceği bir metafor gibi kullanmış. Burada sözü edilen otlakçılar çalışmadan, yan gelip yatıp kovanın üretimine el uzatan arılar; bu nedenle de tembel ve tehlikeliler.

[307] Bu "kasıtlı" sözcüğü ilk bakışta biraz şaşırtıcı gelebilir; ancak Platon, yukarıda da söylediğimiz gibi, bütün kötülüklerin en temel nedenini eğitimin yetersizliğine bağlamıştır. Şimdi devlet, aksaklıkları giderecek, suçu, cinayeti önleyecek gerekli eğitimi vermediğinin bilincinde olarak, kasti bir şiddet uygulamaktadır. Bu anlamda, "bile bile" demek belki daha doğru bir çeviri olacaktır.

[308] Sokrates, radikal demokratların gözündeki bir oligarşi olan "eski" demokrasiyi över. (Areop. 24) siyaset orada para kazanmanın yollarından biri olduğu için bu, eski demokraside politik tavrı da olumlu etkileyen bir nedendir. Burada Platon, paraya yönelik bu arayışa olumsuz bakıyor.

[309] Zenginlik Tanrısı Plutos'un kör olduğu farz edilir.

[310] Üçüncü ruh bölümü içinde çatışmalar ve mücadeleler sürüp gitmektedir Platon'a göre; çünkü bu bölümde birçok arzu, istek, hırs vb. yer almaktadır. 12. bölümdeki dürtüler öğretisinde ve IX. Kitap'ta bunu açıklar Platon. Ancak elbette bunu yaparken, ruhu üç bölüme ayıran mantıksal şemasıyla yer yer çelişkiye düşmekten de kurtulamaz. Bu üçüncü bölümün, kendi içinde birçok alt yana ayrıldığını, hatta belli bir anlamda para hırsının tayin edici sayıldığını görüyoruz. Böyle üç bölümlü bir ruhu mevcut çelişkilerle bir bütün olarak sunmanın da aksaklıklarına ayrıca dikkat çekebiliriz.

[311] Platon böyle bir yasa uyarınca

Yasalar'da (742c) faizle para verilmemesi gerektiğini söyler. Çünkü borçlu, faizi kendi sermayesi olarak görüp alacaklıya ödemekten kaçınabilir. Kim bu tür akitler yapıyorsa para verirken riski göze alıyor demektir (849e, 915e).

[312] Demokrasi konusunda Platon'un sunduğu analize asıl örneği Atina'nın oluşturduğuna hiç kuşku yok. Platon'un memleketine yönelik yargısı hakkında karar verirken iki şeyi göz önünde bulundurmamak yerinde olacaktır: Platon hiçbir yerde Atina adına değinmez, bu tutumu, Demokrasi analizinin tarihsel-gerçek Atina ile doğrudan ilintili bir analiz olma olasılığını saklı tutarak analizini genelleştirir. Her Demokrasi'de başlıca iki büyük kusur bulunmaktadır ona göre: herkesin, (sosyal konumuna, aidiyetine bakılmaksızın) eşit olması ve resmi görevlerin doğrudan kura ile başka özellikler gözetilmeden dağıtılması. Gerçi Platon sınırlı bir çerçevede memuriyetlerin böyle verilmesine bir itiraz getirmez (Yasalar, 690d, 741b/c vb). Atina demokrasisinin çöküş döneminde bu kura ile atanma geleneği sürmekteydi. Platon böyle bir yöntemi Demokrasi'nin tanımlayıcı belirtilerinden biri olarak saymakla birlikte bunu Atina'nın eleştirisine kadar götürmüyor. Platon'un burada olduğu gibi Demokrasi'yi bilinçli olarak genelleştirip tipikleştirmedeği yerlerde Atina'nın katkılarını göz önüne almayı da unutmaz (Yasalar, eski Demokrasi'ye yönelik övgü bölümü, 698b). (Bu konuda bakınız: K. Vretska:

Platon'da Tipik ve İki Kutuplu Anlatım.)

[313] Gerçekten de Atinalılar kendi devletlerini, Thukydides'in Perikles'in ağzından söylediği gibi (2, 37,1), bir demokrasi paradigması olarak görüyorlardı. Kuşkusuz bir devlet düzeni, içinden her türlü anayasanın (düzen biçiminin) seçilebileceği bir dükkân değildir; belki de dönemin Atina'sına özgü bir jargona atıf da vardır burada. Demokrasiye kesin inanç duyan Atinalı, temel ilke ve öğeleriyle kendi devlet düzenini aynı zamanda hakiki bir Aristokrasi olarak görmekteydi; ve bu Aristokrasi onun gözünde gerçekten de en iyi temsil biçimine kavuşmuş bir Aristokrasi'ydi; çünkü devlet görevleri, memurların doğuştan sahip oldukları ayrıcalıklara göre yapılmıyor, en azından ilkece yapılmıyor, insanların becerileri, çalışkanlıkları, (erdemleri) göz önünde tutuluyordu ya da ilkece tutulması gerekiyordu! Platon Menexenos'un mezarı başındaki konuşmada olduğu gibi, alaycı bir tavırla abartıyor Demokrasi'yi.

[314] Böylece, [554e]'de iyi ve kötü olarak sınıflandırılmış çeşitli dürtü türleri burada enikonu tartışılacak. Ancak Platon tartışmanın bir kısmını, orada önemli bulduğu ve yeniden ele almak durumunda olduğu için IX. Kitap'a ayırıyor. (Okur baştan itibaren "dürtü" kavramının ortaya çıktığı her yerde "ihtiyaç", "istek" hatta "arzu" anlamlarının da yer yer içerildiğini fark etti durdu sanırsınız. Ancak "dürtüyü", ısrarla "ihtiyaç", "istek" kavramlarından ayrı tuttuk. Bugünkü psikanalizin dürtü kavramı çağrışımlarıyla Platon'un kavramı arasındaki örtüşmezlik, tam da dikkatlerimizi yoğunlaştırıp onun "insan modelini", "yaradılış", "insan tabiatı", "doğuştan veriler", "yetenek" vb. kavramlarla oluşturduğu karakter, tip öğretisini –hani böyle bir şeyden söz edebildiğimiz ölçüde– daha iyi kavramamızı sağlayabilir.) Platon'a göre kaçınılmaz dürtüler (açlık vb.) aynı zamanda da "yararlı" olanlardır. Dürtünün "yararlı" olması, "kazanç sağlayıcı", "tasarruf ettirici", "tutumlu" anlamlarını da içermektedir. Bu iki sözcük Yunancada birbirini çağrıştıran sesleriyle Platon'a sanki şakayla karışık bir şeyler ima etme imkânı sunmaktadır (χορημοζ χορημοτιστιζοζ). Okur, buradaki, yararlı dürtülerin aynı zamanda getirisi olan, tutumluluk sağlayan dürtüler olduğu imasının ancak Platon'un sunduğu bağlam içinde anlaşılabilir olduğunu unutmamalı. Yararlı dürtüler, kazanç sağlayıcı, tutumluluğa yönelten dürtülerken, yararsızlar (zorunlu ihtiyaçlara karşılık gelmeyenler) bu bağlamda aynı zamanda "müsrif (savurganlaştırıcı)", çarçur ettirici dürtülerdir. Burada, [554a/b]'de olduğundan çok daha pozitif bir nitelik kazanan oligarşik insan yararlı, tasarruf ettirici dürtülerin temsilcisiyken, otlakçı arı-insanlar savurganlaştırıcı ihtiyaçlara karşılık gelirler. Oligarşik insanın bu farklı yorumlanışına, demokrat insan bağlamında da tanık oluyoruz (demokrat insan önce epey bir hışmı üzerine çektikten sonra tirana ayrılmış bölümde biraz daha iyi biri olarak karşılanıyor); Platon'un bir sanatçı-edebiyatçı olarak insanı karakterize etme yanıyla düşünersek, bu farklı yorumlarda bir çelişki bulmaktan çok, insan karmaşasına gerçekçi bir yaklaşımın kaygılarını yakalayabiliriz herhalde!

[315] "Akropolis'e yapılan bu atıfla Atina kent-devleti de belki ilk kez somut tarihsel olgu olarak metinde karşımıza çıkıyor; ama tabii Yunanistan'da bu türden tepeleri, kaleleri bulunan, örneğin Korinth gibi birçok kent (polis) vardı. Ancak burada kastedilen tepenin (kalenin) Atina Akropolisi olduğu kesin. Bunu kabul ettiğimizde bütün bir devlet tartışması, bu metafor sayesinde somut-mevcut bir devlet düzenine, Atina'ya yönelik olma özelliğine kavuşuyor. Örneğin kişinin dürtüleriyle mücadelesi anlamındaki iç kavgası, Atina'nın sembolü olan (Akropolis) bir öge etrafındaki mücadeleye dönüşüyor ve genişleyerek genelleşiyor, evrensel olarak polis (kent) ile yurttaş ilişkisini içerir hale geliyor.

[316] Libya kıyılarındaki, lotus çiçeğiyle beslenen efsanevi bir kavmin üyeleri; bu çiçeğin tadına doyamayan Odysseus'un refakatçileri ülkelerini unuturlar. Lotos Yun. Lotus çiçeği, "phagein" yemek anlamına gelmektedir. Bu çiçek eski Doğu dünyasında (Budizmde) güzelliğin ve saflığın, temizliğin dini simgesidir.

[317] Platon bizi burada Thukydides'in bir tespitiyle buluşturuyor.

Peleoponnesoslularla Atinalıların Savaşı adlı ünlü tarih metninin yazarı

Thukydides, Platon'dan yaklaşık 30 yaş daha büyüktür. Platon'un doğumundan (İÖ 427) iki yıl önce Atina'da yaşanan büyük veba salgınında hastalığa yakalananlardan biri de odur. Peleponnesos (Peleponez) Savaşları sırasında Atina'da seçilen 10 Strategos'tan (komutandan) biri olan Thukydides, Spartalı komutan Brasidas'a yenilip sürgüne yollanmıştır (İÖ 424). Yaklaşık 20 yıllık bir sürgünün ardından, Peleponnesos Savaşları bitince geri dönmüş, aynı yıl ölmüştür. Günümüze 8 kitap halinde ulaşan çalışması, savaşın bitiminden 6 yıl öncesine kadar uzanagelen olayları kaydeder. Ancak Atina'nın yenilgisinde rol oynamış siyasal etkenlerin yanı sıra savaşa katılan kişilerin karakter özelliklerine de önem verip bunları incelemeye çalışan Thukydides'e göre Atinalılar sürekli hareket halinde, atılımcı, devrimci, yeniliklere açıkken Peleponnesoslular ihtiyatlı, ağırkanlı, muhafazakârdırlar. Atinalıların ve Siracusa'lıların birer halk olarak genel karakteristik özellikleriyle ilgilenen Thukydides, insan ruhunun kaçınılmaz çürüyüşü sorununu öne çıkartmış, Atina ve Atina demokrasisi üzerine önemli ve etkileyici bir değerlendirme yapmıştır. Onur (haysiyet) duygusunun saflık (aptallık) olduğu tespiti, Atina'da savaş sırasında sürüp giden kargaşanın ve iç politikada yaşanan çekişmelerin fonunda, değer yargılarında nasıl olumsuz bir dönüşüm yaşandığını göstermektedir. Sofistlerin, bütün genel geçerli norm ve değerleri, insanı ölçü alarak öznelştirdiklerini ve nispileştirdiklerini sıkça hatırlatmış, Sokrates/Platon düşüncesinin bu "dağılmaya" bir tepki olarak anlaşılması gerektiğini de belirtmiştik. O günlerin politikasına yönelik sert bir eleştiriyle karşı karşıya olduğumuz kesin. Ancak Thukydides savaş olgusuna bağlı kalarak çürümeyi, karakter özelliklerini ele alıp değer çöküşüne işaret ederken, Platon düşüncesinin bir genellemeye ve soyutlamaya gittiğini görüyoruz.

[318] Bu demokratik insan imgesinin tarihsel örneğini Alkibiades'te buluyoruz. Plastik (resimsel) bir demokrat insan görünümü sunmak için Platon, Alkibiades'i model olarak alıp onun karakteristik özelliklerini kullanır; tutarsızlığın en tutarlı görünümünü sunmaya çalışır, diyebiliriz. Ancak düşünür, tarihsel kişilik olarak Alkibiades'in kendi demokratik insan genellemesine uymayan kimi özelliklerini dışta bırakır, onun hırsını, gururunu, ölç alma inadını, savurganlık özelliğini, aşk hayatını demokrat insan modelinin içine almaz. Buna karşılık iş yaparak "para kazanma" özelliğini bu insan tipinin öteki özellikleri arasına katıştırır, çünkü devlet düzenlerini birbirinden türetirken, bu özelliğe ana motif olarak gereksinmektedir. Ayrıca demokratik insanın bir demagoğun özelliklerini taşımadığını da belirtmek gerek. Aristophanes

Kleon Şövalyeleri'nde demokratik insanı, demagog, yağcı, dalkavuk, önüne geleni kandıran, rüşvete açık, hatipleri sindiren ve halkın malına göz dikmiş biri olarak sunar. Platon'da ise bu özellikler en başta otlakçı arılara benzettiği insanların özellikleri olarak sonraki bölümlerde karşımıza çıkacaktır.

[319] Buradaki açıklama V. Kitap'taki kadın erkek eşitliği açıklamasıyla çelişen bir düşünce değil; çünkü orada da eşitlik bütün kadınları kapsamıyor, sadece üst sınıfın o "altın" soyuna girenler kastediliyordu. Burada ise Platon'a göre, en iyi olmaktan fersah fersah uzak bir devlet biçimi söz konusu ve orada her sosyal tabakadan insan gibi, kadın erkek de eşit.

[320] Bu iddia, Platon'un ruhsal yapı modelinde, o akıllı temsil eden ruh bölümünün adım adım denetimini kaybetmesi, öteki bölümlerin ve dürtülerin hâkim olması bağlamında tutarlı bir çıkarsama gibi görünmektedir. Ancak ruh modelinin içinde hareket etmeyip gerçekliğe döndüğümüzde iş değişir ve bu önerme (cümle) yanlış olur, çünkü sebep-sonuç ilişkisini ters çevirmekte; "Her Demokrasi'nin Tiranlığa götürdüğü (yol açtığı)" cümlesini (hani bu cümlemin doğruluğu gerçek hayatta onaylanmış olsa da) "Her Tiranlık Demokrasi'den doğar" cümlesinin çıkışı olarak kullanılmaktadır.

[321] Platon o dönemlerde yaygın düşünceyi paylaşmış oluyor. Euripides, toplumu, sadece parayı düşünen, dolayısıyla da yararsız zenginlerle varlık sahiplerine kin ve nefret besleyen ve oklarını onlara atan yoksullar olmak üzere ikiye ayırırken [bkz. 555d] üçüncü katman olarak orta katmanı, devleti taşıyan ve koruyan sosyal katman olarak bunlardan ayrı bir yere koyar. Çünkü bu katman, düzeni kollayan ve isteyen bölümü temsil etmektedir. Aristoteles için de orta sınıf en iyi sınıftır.

[322] Platon'un burada kastettiği "politikacılar", siyasal olarak tam hakları bulunmayan, belli bir yerde yerleşik yaşayan sığınmacıların, mahkeme karşısındaki temsilcileri. Bu sosyal katman için kullanılan terim daha sonra Atina'da önde gelen 'demagoglar' anlamında kullanılmaya başlanmıştır.

[323] Arkadya (Yunanca Arkadhia): Eski Yunanistan'da Peleoponnesos'un orta kesiminde dağlık bölge.

[324] Kurt adam masalının İlk Çağ Yunanistan'ına özgü biçimi çıkıyor burada karşımıza.

[325] İÖ 7. yüzyıldaki Megara Tiranı Theagenes, Atinalı Peisistratos (İÖ 6. yüzyıl) ve Siracusalı Dionysios gibi. Bu sonuncusunun Sicilya'da Platon ile olan ilişkisine daha önce sıkça değindik.

[326] Kroisos (ö. İÖ 546): Lidya'nın zenginliğiyle ünlü son kralı. Ortadoğu folkloründe zenginliğin simgesi Karun'la ilgili efsanelerin Kroisos'un yaşamından kaynaklandığı sanılmaktadır.

[327] Hermos: Theseus'a, Amazonlara karşı çıktığı seferde yoldaşlık eden soylu bir Atinalı.

[328] Homeros, II, 16, 774.

[329] Bu benzetme Homeros'tan alınmış, daha sonra politika dilinde sıkça başvurulmuş bir imge olarak kullanılmıştır.

[330] Platon'un burada bir tiranın ayırt edici özelliği olarak kavradığı, durmadan savaş çıkarma özelliğini, tarihe bakışının bir sonucu olarak anlamamız gerekiyor; sonradan Aristoteles de aynı görüşü paylaşacak, bu özelliği, çeşitli tiran yönetimlerinin belirtisi olarak değerlendirecektir.

[331] Besbelli ki Platon burada Siracusa'da yaşadığı olayları ve sevgili arkadaşı ve öğrencisi Dionysios'un başına gelenleri göz önünde tutuyor.

[332] Platon, Adeimantos'un ağzından 'tiranların özgürlüğü' diye bilinen tanımı sunuyor bize. Gerçekte bir tutsaklık, mecburiyet olan ve özgürlükle uzaktan yakından ilintisiz bu zorunluluk, [577c] ve ilerisinde ruhun içinde kendi karşıtını bulacaktır. Platon bu tespit üzerine tiranın mutsuzluğu görüşünü inşa edecektir.

[333] Platon yaşlı tiran Dionysios'a atıf yapıyor.

[334] Platon'un Euripides'e attettiği sözler, İlk Çağ'da Sophokles'e de atfedilmekteydi. Ama Euripides'te de Platon kolaylıkla buna benzer yerler bulabilirdi zaten. Asıl, Yunancada tiran ve Tiranlık anlamına gelen sözcüklerin yanlış yorumlanması gibi bir durum da söz konusu burada. Hem iyi hem de kötü monarşlar ve tebası anlamına gelebiliyor bu sözcük Yunancada.

Gorgias'taki görüşleri anımsayacak olursak, burada tragedya yazarları hakkında Platon'un söyledikleriyle oradakilerin örtüştüğünü görürüz.

[335] Buraya kadar Tiranlık devletinin biçimi incelendi, tiran da bu devletin biricik temsilcisi olarak karşımıza çıktı; şimdiyse tiran, kişi, insan olarak ele alınıyor; ancak burada tiranlık özelliğini kesinlikle salt politik anlamla sınırlamamız gerekiyor; ama tiran bir karakter, üstüne üstlük bir de politik hayatta hâkimse, orada da tiranlık yapıyorsa, dünyanın en mutsuz insanıdır Platon'a göre.

[336] Rüyaların gösterdiği gibi, her insanın içinde bir suçlu (cani, katil) uyuklamaktadır ve Platon'a göre, doğru eğitim ve yetiştirme sayesinde bu karakter özelliğinin (dürtünün) ortaya çıkması engellenebilir. Buradan bakıldığında Platon, yaklaşık 2300 yıl önce "bilinçaltını ya da dışını" keşfetmiş, orada bekleyen kompleksleri yakalamış bir düşünür, psikanalizin babası sayılabilir. Ayrıca gerçek, ampirik hayat ile bağlantıyı göz önünde tutan bir filozof olduğunun da bir kanıtıdır bu.

[337] Platon burada dönemin hâkim hekimlik öğretisine bağlı kalarak tamamen diyet tabanlı bir "uyku öğretisi" (teorisi) geliştiriyor demek yerinde olacaktır. Bu anlayış uzun yıllar etkisini sürdürmüş, özellikle Yeni-Pythagorascılar bu teoriyi büyük bir ciddiyetle pratiğe geçirmeye çalışmış, akşamları, yatmadan önce yapılan vicdan muhasebesinin ilkelerini buradan türetmişlerdir (Iamblichos, de vita Pythagoras, 256).

[338] Özlemin iğnesi. Platon burada Yunanca

εφωχ diyor; bu kavram, hem özlem, hem tutku, hem aşk, hem de bu aşkın tanrısı anlamına da geliyor. İnsanların özlemlerinin iğnecisi, onları aşka tutsak eden bu büyük güç, bu zorbalığıyla bütün insanlardan ve tanrılardan daha kudretli bir tiran. Platon bu anlamı öne çıkartıyor.

[339] İlk bakışta herhangi bir neden ortalıkta görünmezken Adeimantos geri çekiliyor ve Glaukon konuşmanın bundan sonraki partneri oluyor. Oysa bu partner değişiminin özel ve anlaşılır bir nedeni bulunmakta. Çünkü devlet düzeninin çökmesi ve buna tekabül eden insan tipinin (karakterinin) anlatılması bitmiş durumda. Bütün bir konuşmanın üstünden baktığımızda bu açıklamalar, asıl ana soru'nun cevabını vermeye yönelikti. O soru da hatırlayacağımız gibi, adil, haksever kişinin (haksız kişinin) mutluluğu, mutsuzluğu odağında düğümlenmişti. Bu soruyu da bütün çıplaklığı ve sertliğiyle ortaya atan Glaukon olmuştu. I. Kitap'ın proloğu (girişi) diye tanımladığımız yerden itibaren başlayan incelemenin ana eksenini de bu soru çevresinde oluşturmuştu. Öyleyse artık bu soruya nihai cevabı vermenin sırası gelmiştir.

[340] Öyle de olması gerekir, çünkü Platon'a göre hakikat bir yanda, geniş kitlenin görüşleri bir yanda yer almaktadır.

[341] Platon daha önce de [576c], kitlenin mutluluk konusunu kendisinden farklı yorumlayacağına işaret etmişti; bunun Yunanca "mutluluk" anlamına gelen sözcükle de bağlantısı bulunmaktadır; mutluluk (εὐδαιμονία) 'δαιμῶν' paylaştırıcının, yardımcının kendisine yardım ettiği insanın durumu demektir. Bu ikinci sözcük, bölüştürmek, paylaşmak anlamındaki sözcükle akrabadır ve başlangıçta muammalı, belirsiz durumlarda insanın yardımına koşan, ona yardım eden ya da duruma göre zarar veren anonim (adı, kimliği belirsiz) güç anlamını içerir. Başarı ve başarısızlığı belirleyen Daimon'dur, insanın başlıca hedefi olan iktidarı, güç, kudret ve parayı sağlayan da odur. Ona sahip olan kimsenin, kitleye göre iyi niyetli bir Daimon'u vardır, dolayısıyla da mutludur. Mutluluk konusundaki bu kavrayışa eski düşünürler karşı çıkmış, örneğin Herakleitos, "Karakter insanın daimonudur" diyen ilk düşünür olmuş, insanın mutluluğu sorununu da dış etmenlerden alıp insanın içine yerleştirmiştir. Bu anlamda Platon da mutluluğu (halkın düşündüğü gibi dış ve iyi niyetli bir Daimon'un eseri olarak görmeyip) insanın içindeki bir yönlendirici güç olarak anlar. Ancak Daimon anlayışını da tamamen bir yana atmak istemediğini X. Kitap'ın sonundaki mitosta göreceğiz. 'εὐναιμῶν', insanın evrenin bütünüyle mutlu bir uyum içinde bulunması anlamına gelir orada.

[342] Siracusa Tiranı Dionysios'un yanında yaşamış olan Platon kendini kastediyor elbette.

[343] İnsanların iradesi iyiye yöneliktir, ne var ki uşaklaştırılmış devlet ve insan bunu fark edemezler, çünkü onların içinde (ruhunda) akli yan hâkim değildir. Dolayısıyla da onun "iradesi", istemesi, sahici, hakiki, gerçek bir isteme değildir; doğru hedefi tanımadığı için de ona ulaşamaz.

[344] Festivallerdeki oyunlarda kura yoluyla her on phyle'den (polis devletin politik organizasyonundan) bir hakem seçilirdi; her hakem, gösterinin ardından kararını yazıyla belirtir ve ilk üç ödülü dağıtırdı. Ardından gene bu on hakem arasından beşi seçilir; kararları yüksek sesle okunur, bunların verdiği kararlara göre ilk seçimin değişmesi gerektiğine hükmedilirse, başka deyişle puanlar eşit dağıtılmışsa, yeniden karar verme yoluna gidilirdi. Ve bir hakem, nihai sonucu ilan ederdi.

[345] Burada sonucun ilanı aynen o festivallerde, bayramlarda olduğu gibi kutlamacı bir havada açıklanıyor. Ancak ince bir sözcük oyunu da var burada. Glaukon'un (ve elbette Platon'un) babalarının adı Ariston'du ve "en iyi, en becerikli, erdemli" anlamına geliyordu.

[346] Dilimizdeki çevirilerde "haz", "zevk" olarak karşılanmış. Hazza göre daha "temiz", salt bir duygu bu; büyük bir memnuniyet, mutluluk duyma, coşkunluk hali. Dil alışkanlığımızı biraz zorlayarak dilimizdeki "zevk" çağrışımlarından da ayırt etmek için "sevinci" terimleştirmeye çalıştık.

[347] Burada karşımıza "para canlısı", "para, kazanç hırsı taşıyan" ruh bölümü tanımı çıkıyor; "dürtüsel" kavramının önceki anlamları burada pek oturmaması için Platon burada üçüncü ruh bölümü için yeni bir tanıma başvurmuş olmalı. Çünkü öteki ruh bölümleri için de dürtüler söz konusu. Bilgelik/akıl bölümü ve zafer seven, cesur bölümden sonra paraya yönelik bu dürtüyü iyice öne çıkartıp bunu, başka arzu ve dürtüleri de içeren bu üçüncü bölümün karakteristik özelliği olarak kullanıyor. Üç insan biçiminin özelliği olarak [435e]'de yaptığı tanıma böylece geri dönmüş oluyor.

[348] Platon bireysel bir hayatın bütünlülüğünü göz önünde bulundurarak bu soruyu soruyor; bu hayat "biçimi" belirleyici özelliğini, temsilcisinin karakterinden ediniyor. Aslında Platon, [436e]'de

halklar için söylemiş olduğunu burada tekrarlıyor. Platon'un bu insan tiplemesi ya da hayat tipolojisi, Yunan ve Hristiyan felsefesine güçlü etkiler yapacaktır. İleride, bilge hayatın, teoriye vakfedilmiş bir hayatın politikacıların hayatından radikal biçimde ayrılması burada temellenmekteydi. Aristoteles'te bile bu etki görülür ve şan, şeref, ün, unvan seven hayat biçimine karşılık gelen yaşama tarzı, "politikacıya" ayrılır. Bu iki karakter biçimi arasında, insanın bağrında sürüp giden mücadeleyi de bize Romalı Cicero (İÖ 106-43) gösterir.

[349] Platon bir hayat biçiminin değerini tartabilmek için kavrama yetisi, akıl ve hakikat bilgisinin yanına deneyimi yerleştiriyor; dolayısıyla hayatın pratiğinin önemini de işin içine katıp önceki görüşlerinden bir adım öteye geçmiş, bunları derinleştirmiş oluyor.

Gorgias diyalogunda [487a], gene doğru hayat biçiminin hangisi olduğunu sorup bilimsel kavrayış ve bilginin yanı sıra soru soran karşısında kişisel bir iyiniyet ve istek talep etmiş, aynı zamanda rahat, içinden geldiği gibi, açık konuşmanın gerekliliğini vurgulamıştı. Deneyimin, pratiğin önemi bakımından ortaya çıkan görüş farklılığını, Sicilya'da yaşadıklarıyla oradaki deneyimlerle açıklayabiliriz. Hayata yabancı kimseler olarak tanımladığı filozofları [487d] hayatın pratiğine davet etmesi de bu deneyimleriyle bağlantılı olmalıdır.

[350] Eğlencelerde, yarışmalarda, Olimposlu Zeus'a kurbanlar verilir, onu kahraman ve nihayet kurtarıcı Zeus'a verilen kurbanlar izlerdi (Bkz. F. Dornseiff, RE, R, 2,3,1; 1927).

[351] Burada büyük olasılıkla Orpheusculara ya da Pythagorascılara atıf yapıyor.

[352] Platon için önemli olan hazzın "yerine getirilmiş, gerçekleştirilmiş", "doyurulmuş" (doldurulmuş) olduğunu belirtmektir. Yani haz, öteki filozofların haz diye kavradıkları, acıdan azade olma, huzur (rahatlık, sükûnet hali) değildir Platon için. Bedensel haz ile bedensel acı arasındaki ilişkiyi Platon

Gorgias'ta [495e] ve

Phaidon'da [60b] başka bir bakış açısından işlemiş,

Philebos'ta [36a] da bir kez daha bu konuya geri dönmüştür.

[353] İÖ 7/6. yüzyıllarda yaşamış ünlü bir koro şairiydi. Platon

Phaidros'ta, Stesikhoros'un Helena'nın Truva'ya kaçırılışını anlattığı için tanrıçanın öfkesi üzerine gözlerinin kör edildiğini söyler; bunun üzerine ozan başka bir şarkısında bu söylediklerini yalanlamış ve Truva'ya kaçırılan Helena'nın değil de sadece onun bir hayalinin götürüldüğünü söyleyince tekrar gözlerine kavuşmuştur.

[354] Platon, filozofun en hakiki, en sahici sevinci hak edeceğini kabul ederken, tanrısal olanın, salt bir düşünce olarak (en salt felsefi düşünce olarak) haz duyduğunu hiçbir yerde açıkça söylemiyor.

[355] Bu sözlerin ardından gelen ve tiran ile bilge kişinin sevinçle ilişkisini göstermeye çalışan bölüm, Platon'un sayılarla oynama alışkanlığına çarpıcı bir örnek olsa gerekir, ancak geri düzlemde belli bir ciddiyet de bulabiliriz. Gene de daha önceki örnekte de olduğu gibi bu matematiksel benzetmelerin geçerli önkoşullarına ilişkin soru sormaya kalkmamamız gerekiyor, örneğin hazzın niçin bir düzlem olduğu sorusu gibi. Ancak çözüm pek zor sayılmaz: $3 \times 3 = 9$, bunun üzerindeki düzlem 81'dir, 81'in kare kökü 9, 9'un üç kere kendisiyle çarpımı ise 729'dur; bu sayı ise bir yıldaki gün sayısının (364,5) iki katıdır; 729 ay, yaklaşık 60 yıl eder ve yaklaşık ortalama bir insan ömrüdür (Platon'un insan ömrünü 100 yıl olarak belirlediği [615a] bölümüne bkz.). 729 yıl, mitosun 1000 yılıyla örtüşüp bize bir dünya (evren) yılını verir.

[356] Platon

Gorgias diyalogundan başlayarak ruhun içinde etkili olan, birbiriyle çatışan güçleri belli bir düzen içine sokmayı insanın sadece görevi değil aynı zamanda mutluluğunun koşulu olarak görüp bunu öğretmeye çalışır. Orada bu kaygıyla, basit bir modelde insanı uysal, terbiye edilmiş hayvan ile karşılaştırır. Bu model, bu görüntü şeması burada iyice geliştirilmiştir. Aslan, keçi ve yılan karışımı masal figürü Kimaira; altı başlı, on iki ayaklı bir canavar olan Skilla ya da üç başlı cehennem

köpeği Kerberos, ruhun bölümlerinin görselleştirilmesinde kullanılan figürler olarak çıkarlar karşımıza. İnsan (akıl/mantık), aslan (cesaret) ve çok başlı canavar (çok parçaları bulunan, üçüncü ruh bölümü) insan biçimi içinde bir araya gelmişlerdir. Asıl anlamıyla insanın hâkimiyeti, egemenliği aklın, mantığın egemenliği anlamına gelmektedir ve ruhun içinde düzen kurmanın biricik güvencesi de budur; insanın biricik görevini oluşturur bu düzen. Platon burada politik insanın kraldan tirana uzanan o çeşitli biçimlerinden “insana” doğru geçiş yapıyor.

Devlet metninin X. Kitap’ındaki kapanış mitosunu anlamamıza giden yol da burada açılıyor. (X. Kitap, Giriş’te de yerini bulmaya çalıştığımız, bütün içindeki konumu oldum olası tartışılan bir kitap. İbni Rüşd, yayınevimizde 2005 Nisan programında yayınlanan ve Platon’un

Devlet’inin bir tür tanıtımını ve değerlendirilmesini yaptığı, giderek kendi döneminin koşullarında uygulanabilirliğini tartıştığı

Siyasete Dair Temel Bilgiler kitabında, X. Kitap’ın ve öteki kitapların mitolojiye atıf yapan yerlerini bilimselliği açısından zorunluluk oluşturmadığı için bütün içinde konumlandırmak istemiyor. Gerekçe olarak da gene Platon’un mimesisi (taklidi) yorumlarken edebiyatı (şiiri) reddedişiyle “mitos” arasında kurduğu bağı öne sürüyor. “Platon’un

Devlet’inde yer alan onuncu makaleye gelince, bu makalenin içeriği bu bilim açısından zorunlu değildir. Çünkü henüz işin başında açıktır ki, ‘şiir sanatı’ (edebiyat sanatı) bir amaç olmadığı gibi bununla elde edilecek olan bilgi de hakiki değildir.” (önsözden). Kapanış mitosundaki imge buraya kadar geliştirilegelen

eğitim, yetiştirme öğretisinin bütününü plastik bir biçimde göz önüne seriyor: Çok başlı canavar içimizde zapturapta alınmadığı ve aslan insanın güvenilir yardımcılığına soyunmadığı sürece,

genç insanın eğitiminin bittiğini söyleyemeyiz. Öyleyse o uzunluğu dikkat çekici dönemler de buradan bakıldığında anlaşılır olmaktadır. Platon, insanın kendi içindeki çatışan, baştan çıkartıcı, etkin güçleri anlatmak için öteki yapıtlarında da görsel modeller ya da figürler kullanıp durmuştur.

Phaidros’ta ruh, iki atlı bir arabadır. Atlardan biri soylu ve itaatkâr, ötekisi tembel, hantal ve huysuzdur. Sürücü, arabasını, kendi gücüne göre ya İdealar’ın bulunduğu yüksekliklere sürer ya da dünyevi olanın çukurlarına yönlendirir.

Yasalar’da ise Platon ruhu, çok sayıda tele bağlanmış bir kuklaya benzetir. Her bir telin farklı yere çekmesiyle oluşan kargaşa, ruhun içindeki güçlerin çatışmasına karşılık gelir. İnsan sadece altın ve tanrısal olanın kılavuzluğunda hareket etmelidir. Bu görüşlerin psikolojik fonu ve gelişmeleri konusunda bkz.: F. Dirlmeier,

Platon ve Aristoteles’te Edebiyatın Monoloğundan İç Akla, s. 26-40).

[357] Kimaira: Yarı keçi, yarı aslan bir efsane hayvanı. Skilla: İtalya’nın Messine boğazında pusuda bekleyen bir deniz canavarı, bir mitolojik kadın. Kerberos: Ölüler ülkesini; Hades’i bekleyen canavar köpek.

[358] Amphiaraos; bir kâhin; sonun felaket olacağını görünce Polyneikes’in Theben’e karşı seferine katılmaktan vazgeçip saklanır; ancak karısı Eriphyle, bir altın gerdanlığı rüşvet olarak alıp onu ihbar eder.

[359] Platon’un sözünü ettiği “edebiyatın” bizim bugün “edebiyat” kavramı altında topladığımız tür sözlü, yazılı ilişki ve biçimleri ne kadar kapsadığına dikkat etmeksizin burada “edebiyat” kavramını çekinmeden kullanacağız, çünkü açıklamalar ilerledikçe Platon’un (Sokrates’in) edebiyat’tan ne kastettiği kendiliğinden anlaşılır olacaktır. Özellikle tragedya ve komediyi hedef alan bu bölüm, insanın gerçek mutluluğu nedir sorusunun cevabının ardından, bu bölümde yeni ideal devlette “edebiyatın” yerini tartışıyor. Bu bölüm bütün kitabın kapanışını oluşturan bir mitos ile bitiyor, böylece I. Kitap’ta karşımıza çıkan “giriş” burada uygun bir anlatıyla bütünleşiyor. Kitaba sonradan eklendiği iddialarına karşılık bu X. Kitap’ın, kompozisyonu tamamlayan enikonu düşünülmüş bir “parça” olduğunu Giriş’te

de söylemiştik. Anlatı sanatı (edebiyat), kitabın buraya kadar olan bölümlerinde bekçilerin eğitiminin bir parçası olarak anlaşılmıştı; bir tür ön eğitimin parçası gibi bir şeydi ve henüz bütün öğrenimlerin, bilgi ve birikimlerin en son amacı olan İdealar öğretisiyle ilintisi kurulmamıştı kısacası. Taklit etmenin bu yeni ideal devlete kabul edilmeme nedeni olarak da edebiyatın elverişsiz durumları ve eylemleri canlandırması gösterilmişti. İşte şimdi, taklit sorununun, bu kez bütün öğrenmelerin, eğitim ve yetiştirmelerin, bütün felsefenin nihai amacı olan İdea öğretisiyle bağlantısının kurulması aşamasına gelmiş bulunuyoruz. Platon “edebiyat” sanatına olumsuz yaklaştıktan sonra, bölümün bitiminde bir son mitos sunuyor; bu mitos, adaletin, haksever davranmanın ve yaşamının ötedünyada ve ebedi hayattaki ödülüne cevap arayıp bütün metnin içeriksel olarak bir doruk noktasını oluşturduğu gibi, biçimsel bir görev de taşıyor. (Girişin açtığı yolu kapıyor.)

[360] Homeros iki nedenle saldırıların ana hedefini oluşturuyor: Tragedya yazarlarının önderi olarak ve Yunanistan’ın eğitimcisi, yol göstericisi olarak. Platon’un burada ilk kez ortaya attığı ve sonradan Aristoteles’in de paylaştığı (Poetika, 1448b 38) ve bütün bir İlk Çağ boyunca benimsenip giden anlayışa göre, (bugün kimliği üzerindeki sis bulutları hâlâ tam dağılmamış) Homeros, bizzat tragedya yazarlarına göre de onların “babasıydı”. Örneğin Aiskhylos kendi tragedyaları için “Homeros’un yemeğinden kalan artık” demişti; kendi tragedyaları Homeros’unkilerle mitos düzleminden seçilmiş konu birliği göstermekle kalmıyor, taşkın duyguların dışavurum teknikleri bakımından da Homeros’un tragedyalarıyla aynı zemini paylaşıyordu. Homeros’un Yunanlıların eğitimcisi olduğu görüşüyse daha çok polemik özelliği taşımakta; Platon döneminde yaygın olma ihtimali yüksek bir tartışmaya girmektedir. Bu konuda elde belge bulunmuyor. Ancak Homeros, okullarda okutulan “edebiyatın” başta gelen malzemesini temsil ettiği için bu eğitici kimliğinin, o dönemde polemiklere yol açmış olması mümkündür. (Bkz. Xenophanes.

Fragmentler 10 D: “Başlangıçtan itibaren hepsi Homeros’a göre eğitim yaptılar.)

[361] III. Kitap’taki taklit tartışmasının [392d] ardından Glaukon’un bu konuyu ilk kez duyuyormuş gibi davranması çok ilginç. Ancak dikkat edilirse Sokrates burada edebiyattaki taklidin ne olduğunu değil de genelde taklidin karakterini soruyor. Amacı, taklit kavramını, taklit yoluyla yaratılmış nesnelerin/yapıtların varlıksal karakteriyle (olma-hali’yle) ilişkilerini bulmak.

[362] Yunancası, masaların yanındaki uzanmaya müsait, aynı zamanda oturulan yer. Almanca çevirisinde “sandalyeyi” tercih etmişler. Divan, koltuk arası bir eşya düşünmek daha yerinde olacaktır herhalde. Platon burada en sıradan kullanım eşyası için bile bir nihai, soyut imge, bir İdea bulunduğunu kabul ediyor. Ancak Aristoteles’in

Metafizik’inde yaptığı açıklamaya göre, Platon yaşlılık yıllarında, sıradan kullanım eşyası için soyut ilk modellerin, yani İdealar’ın varlığını kabul etmekten vazgeçmiştir.

Kratylos diyalogunda ise Platon hâlâ her bir somut nesne için bir İdea bulunduğu görüşüne bağlıdır. Platon’un bu bölümde yaptığı açıklamaları, öyle iyice soyut-felsefi tespitler olarak görmek yerine, Platon’da hep yapılması gerektiği gibi, görüntüyle imge, resim, yansı olan şeyle bağlantılı düşünmek yerinde olacaktır. Platon, kullandığı ve seçtiği örneklerle bize düşüncesini anlatacak “plastik” araçlar sunup durmaktadır. Aksi halde, üçüncü sosyal öbeğe giren bir kunduracı da İdealar’ın bilgisine yaklaşmış bir filozof olup çıkabilir, dolayısıyla da bütün zanaat ustaları, Platon öğretisinin tespitlerinin aksine, bilgiye susamış felsefe adaylarına dönüşebilirler.

[363] Tanrı burada karşımıza İdealar’ın yaratıcısı olarak çıkıyor.

Timaos diyalogunda ise

demiurg olarak duyumlarla algılanabilir dünyayı yaratır. Burada ne “tanrı” ne de “demiurg” kavramlarına öyle fazla tanrıbilimsel ağırlık tanımamak gerekir; burada kastedilen güçler daha çok bir marangozun yaratma sürecinde etkin olanlara benzeyen güçlerdir. Burada önemli bir dönemeçte bulunuyoruz. Gerek metnin bu yeri gerekse başka yerler [472d, 561e], Platon’un İdealar öğretisinin açıklamalarından biri olarak kabul edilir. (İdealar insanın zihninde içkin şeylerdir.)

Platon'un İdealar öğretisini Aristoteles'inkiyle bütünleştirerek İdealar'ı maddenin içindeki, maddeye içkin tasarımlar, tanrısal potansiyel örnekler olarak yorumlama eğiliminin de kaynağını buralarda bulabiliriz. Günümüzde (popüler bilim alanı da başta olmak üzere) bu Platon-Aristoteles sentezinde İdea, maddeye içkin, soyut bir ilk-örnek olarak kendine biçim "ortamı" aramakta, daha doğrusu maddeyi biçime kavuşmaya zorlamaktadır. Bu nedenle Platon'un İdealar'ını "tanrının fikirleri" olarak yorumlamak âdet olmuştur (εἰδοζ). Gerçekten de Platon'un gerek İlk Çağ yorumlarında gerekse de modern Platon yorumlamasında sıkça rastlıyoruz bu anlayışa. Bu anlayışa

Sokrates'in Savunması çevirisine yazdığımız önsözde de değinip "kendi tasarımını içeren madde" anlayışını biraz açmıştık.

Devlet metninin Almanca çevirisine yazılmış açıklamalarda çevirmen bu yaklaşımı benimsemiyor.

[364] Burada Platon'un üçüncü taklitler öbeğine soktuğu edebiyat sanatına karşı açık itirazını kavramaya başlıyoruz. Platon bize edebiyatın sınırlarını gösteriyor: yapıtında doğanın sadece bir izdüşümünü, yansısını taklit edebilen sanatçı (öteki deyişle –özel– olma-hali'nin, varlığın değil de varolmakta olanın taklitçisi olan sanatçı), özel bir şey, yani hakiki varlığa (olma-hali'ne) ilişkin bir şey söyleyemez; dolayısıyla da, diyelim ki bir sandalyeyi perspektif içinde taklit etmeye kalktığında, duyuların yanılsatıcılığına boyun eğer [598a]; aynı şey, gündelik hayatta insanları eylem, davranış ve tutumlarıyla taklide kalkan yazar (edebiyatçı) için de geçerlidir. En azından iyi yazarlardan bu basamakta takılıp kalmayıp hayatın en üst biçimine bakma halini (Platon diliyle İdealar'a bakan varlığı) yansıtmalarını istemeliyiz.

[365] İdealar'ın yaratıcısı tanrı birinci kralısa.

[366] Bu konuda [595b]'ye de bakabilirsiniz. Homeros hakkındaki bu anlayışın temelinde Yunanca ποιητής sözcüğünün hem "doğuran, meydana getiren" hem de "yazar, ozan, edebiyatçı" anlamına gelmesi yatıyor. Dolayısıyla edebiyat (tragedya, şiir vb.) aynı zamanda zanaatkârca meydana getirme, zanaat ürünü ortaya koyma anlamlarını da içeriyor. Rhapsod'ların ve Sofistlerin açıklamaları sözcüğün bu anlamını daha da yaygınlaştırmıştır.

[367] Devleti ve sakinlerini daha iyi duruma getirme görevini Lykurgos ve başka kimseler (Platon'a göre) yerine getirmişlerdi. Bunu kabul eden Platon onları, tıpkı sandalye üreticilerini (marangozları) kralın "ikincileri" olarak tanımlaması gibi, "ikinci" kademedeki devlet adamları arasında sayar. Platon'un burada yaptığı kademelendirmeler, ancak geç dönem diyalogu

Politikos'ta (291-303) iyice anlaşılır hale gelir. Hakiki devlet adamı, İdea'yı göz önünde tutarak yasayı ortaya koyar –zanaatlar alanındaki ustanın sandalyeyi yapması gibi– öyleyse, insanları daha iyi duruma getiren "ikincidir" o. Sadece taklit edense, yani sahte devlet adamı –bu bağlamda taklit edip duran yazara karşılık gelen kimse– devleti, ancak yeryüzünde zaten varolagelmiş örnek devletlere göre yaratırken, Homeros gibi sadece "üçüncüdür" o. Lykurgos ve ötekiler –her ne kadar devletleri VIII. Kitap, Lakedaimon bağlamında gösterdiği gibi, yok olup gitmiş olsa da– bu bakımdan hakiki devlet adamı olarak tanımlanıp saygı görürler.

[368] Sicilya'da yasa koyucu, İÖ 6. yüzyılda yaşamış olabilir.

[369] Miletli doğa filozoflarından ilki olan Thales, tüccar olarak geniş bir deneyime sahipti ve tıpkı İÖ 6. yüzyılda yaşamış ve sonraki anekdotlar edebiyatı sayesinde bir bilge konumuna yükseltilmiş Anakhsarsis gibi yaratıcı bir kafası vardı.

[370] Hemen hemen Thales ile aynı dönemde yaşamış olan Pythagoras, Güney İtalya'da uzun süre politik alanda etkili olan bir tarikat kurmuştur.

[371] Homeros'un sözde oğlu. Eskiden Kreophilos olarak yazılmış olan bu ad, "et-arkadaşı" anlamına geliyordu; Platon bunu gülünç olarak tanımlıyor.

[372] Platon burada, Sokrates döneminde Atina'da büyük itibar gören Sofistlerle alay ediyor.

[373] Homeros ilk tragedya yazarları arasında sayılırken, hexameter ölçüleri içinde yazılan epos (destan da) jambos'la yazılan tragedya arasında sayılmakta.

[374] Platon burada ruhu akli ve akli olmayan bölümler olarak sadece ikiye ayırıyor. IV. Kitap'ta değindiğimiz ve henüz üçüncü ruh bölümünü, o atılgan, gözüpek, öfkelenen bölümü için içine katmadan önceki ruh bölümlerine geri dönmüş oluyor böylece [439d]. Bu ara bölüm üzerinde bu kitapta da çok az duran Platon, dizginlenemez ruh bölümü [604e], öfke [606d] durumlarından söz ettiği yerde de bunları ruhun mantıki (akli) bölümünün müttefiki olarak sunmuyor.

[375] Tragedyanın kahramanına acıma, ona merhamet duyma konusunda biraz kafa karıştırıcı görünen bu düşünceleri anlamak için Platon ve Aristoteles'in bu konudaki anlayışlarını karşılaştırabiliriz. Gerek Platon gerekse de Aristoteles, tragedyanın seyirciyi kahramanla birlikte acı çekmeye (merhametli olmaya) yönelttiğini bilmektedirler. Bu konuda aralarında bir görüş ayrılığı bulunmamaktadır, ancak kahramanın acısına katılmanın sonuçları söz konusu olduğunda bu iki düşünür tamamen farklı yollara giderler. Platon, kişinin kendisinin ciddi acılarla karşı karşıya gelmesi halinde, bu acımanın, onun direncini zayıflatmış olabileceğinden endişelenmektedir; bu da kişinin ruhunun iç uyumunun bozulmasıyla sonuçlanabilir. Aristoteles'e gelince,

Poetika'nın ünlü bölümünü (1449b27) göz önünde bulundurarak konuşacak olursak, anlaşılabilirliği kadarıyla Aristoteles, tutkuların harekete geçirilmesini, seyirciyi kendi tutkularından arındırmanın etkin yolu olarak görmektedir. "Böylece nihai Platoncu hedefe ulaşılmış olur, oyun, yani mantığın tutku üzerinde zafere ulaşması" hedefine. Aristoteles'in

Poetika'sında bu en çok tartışılan bölüm için bakılacak kaynaklar W. Schadewaldt,

Korku ve Merhamet mi? Aristoteles'in Tragedya Hakkındaki Cümlesinin Yorumuna İlişkin, Herm. 83. (1955), s. 129-171. Ayrıca Platon'un

Gorgias'ında, burada karşı çıkılan ve hedefi psikoloji ve büyük heyecan yaratmak olan tragedyaya ilişkin teori formüle edilir. Bkz. F. Wehrli,

İlk Çağ'ın Poetik-Retorik Teorisinde Yüce ve Yalın Üslup, Basel, 1946.

[376] Platon

Yasalar kitabında da sadece bu iki türe izin verir.

[377] Bu alıntılar komedilerden alınmıştır ve felsefe düşmanlığını apaçık sergilemektedir.

[378] Suçluların suçlarının, günahlarının cezasını (eninde sonunda) çekebilmeleri için, ruhun ölümsüzlüğünü ahlaki bir tartışılmazlık olarak ortaya koyma düşüncesine

Phaidon'da da değinilir, ama Platon bunu hiçbir zaman ruhun ölümsüzlüğünün başlıca ispatı olarak ortaya atmaz.

[379] Bkz. [359c].

[380] Burada metin boyunca ilk kez, manevi-dinsel kökenleri Orfeik-Pythagorascı derinliklere kadar geri giden bir öğretinin yazınsal-felsefi tespitiyle karşılaşırız. Platon için mutlak varlık (olma-hali) tanrısaldir; 'iyi' ise düşüncenin nesnesi ve içeriğidir; dolayısıyla tanrıya benzemekle insan olarak varlığı (olma-hali'ni) gerçekleştirme adına her şey yerine getirilmiş demektir. Hedefin tanrıya yatması, bir yandan da bu dünyadan bir kaçış çağrısı anlamına gelmektedir. Ancak zihnin (manevi varlığın) kendisi ölümsüz karakterde olduğu için tanrıya-benzer duruma gelmek, insanın doğrudan kendi içindeki bir faaliyet; nesnesi, evrenin ahengi olarak anlaşılan bir tanrısalılık olan bir faaliyet olarak da yorumlanabilir. Bu düşünceler sonra Aristoteles'te ve Stoa'da da, ama asıl Hristiyanlıkta, Tanrı'nın görünümüne sahip, onun 'benzeri' anlayışlarında karşımıza çıkar.

[381] P. Friedländer, bu hatırlatmanın ardından gelen bölümü ciddi kabul etmemiz durumunda, Platon'u tamamen yanlış anlama tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğimizi söylüyor. Bu bölümü anlamamız için onu büyük bağlamlılığın içine sokmamız şart. Sokrates burada, hani talebini biraz somutlaştırırsak, verdiği avansı, borcu geri istiyor. Nedir bu avans dersiniz, açıklamalara bakacak olursak, buraya kadar adil kimsenin ödülleri ne olduğu konusunda hiçbir şey söylememiş olmasıdır. Şimdi açığı kapamaya yöneliyor Sokrates ve tanrıların adil kimseye verdiği ödüllerden sonra, insanların ödülleri söz ediyor. Glaukon [361e]'de adil olmayan kimselerin gerçek hayatta ellerine

geçenden, başarılarından söz ederken ne sayıp döktüyse, şimdi bunları adil olanların defterine ödül olarak yazmaya kalkıyor! Ancak tabii, bir yandan gerçek hayatın insana verdiği zararları, haksızlıkları çok iyi bilen bir bilgi'nin tebessümüyle yapıyor bunu, kötülerin kazığa geçirildiğini, gözlerine mil çekildiğini söylerken, gerçek hayatta böyle şeyler olmadığını, haksızlığın, yapanın yanına da kaldığını bilen Glaukon'a, kızıp kızmadığını da sormayı ihmal etmiyor! (bkz.

Yasalar, 899d ve sonrası, Platon bu konuya bir kez daha döner). Bu arada koşucu örneğini kullanarak, aslında dünyada da adaletin epey yer etmiş olduğunu, haksızlığın, dürüstlükten uzaklaşmanın da cezalandırıldığını hatırlatıyor.

[382] Burada kitabın kapanış mitosunu başlıyor. Daha önce

Gorgias, ardından Phaidon, sonra da Phaidros'ta olduğu gibi, Platon burada bir mitos yaratarak metnine dinsel bir hava kazandırıyor. Burada konuşan artık o analizler yapan filozof değil, sözlerini sözcüğü sözcüğüne hakikatler olarak almamamız gereken, ama özünde hakikati, doğruyu dile getiren bir vaiz, bir din adamı sanki; dört mitin ayrıntılarda birbirinden iyice kopması da bu bakış noktasından anlaşılır oluyor. Ebediyete ve adalet, manevi bir dünyanın varlığına olan inanç ve güven ise her birinin temel düşüncesini oluşturuyor.

Gorgias'ta son mahkemenin kandırılamayacağı, aldatılamayacağı düşüncesi öne çıkmıştı. Yeryüzünün yüzeysel görünüşleri, bu son mahkemeyi kandırmayı başaramazdı, çünkü çıplak ruhu göz önünde tutuyordu bu mahkeme.

Phaidon'da ise dünyanın fiziksel bir imgesi sunulur, bu dünya filozofa ışıltı, güneşli bir hayat sunarken, öteki insanlar karanlıklarda oturur ve dünyanın olsa olsa bulanık bir görüntüsüyle yetinmek zorunda kalırlar.

Phaidon'da da bir mahkeme iyileri, iyileşme eğilimi, yeteneği bulunanlardan ve kötülerden, lanetlenmişlerden ayırt eder. Burada da o 10 bin kışanın en büyük (uzun) yılı yeniden doğanların hayatında önemli bir rol oynar.

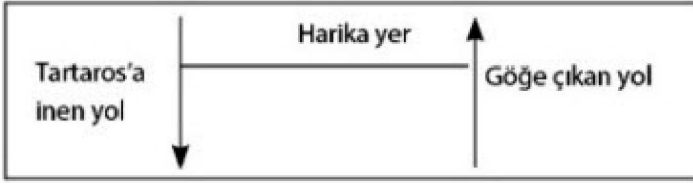
Phaidon'da ağırlık, tanrıların ve onlara benzeyen insanların, karanlık dünya ile İdealar'ın üst dünyası arasında yer alan gökteki hayatının anlatılmasına verilmiştir. Bu metinde ise insanın ölümden sonra periyodik olarak her 1000 yılda bir ödüllendirilmesi ya da cezalandırılması, özellikle de insanın kendi seçtiği yaşama tarzının sorumluluğuna katlanması düşüncelerine dikkat etmek gerekiyor. Platon burada ayrıca evrenin (kozmosun) bir tablosunu tasarlıyor, böylelikle somut insanın kaderini, ucu bucağı belirsiz bir düzenin büyüklüğü ve genişliğiyle ilintiliyor. Platon'un kullandığı mitosların kaynakları çok geniş ve çeşitliydi; halkın gelenekleri içinden aldığı mitlerin, öykülerin yanı sıra özellikle Orpheuscuların ve Pythagorascıların düşünce dağarcığına sıkça el atmıştı. Bugün ise bu kaynakları birbirinden kesinkes ayırmak artık imkânsızdır; ama veriler Platon'un elinde bu metinde olduğu gibi, yazınsal bir derinlik ve etki yaratırken, eşsiz bir sentez sunar. Platon'un kullandığı "Er" Yunanlı değildir. Böyle bir seçim, Platon'un, burada temellendirdiği inancın bütün dünyayı kapsadığını, devletin ise tasarım olarak bütün bir dünya devleti modeli için geçerli olduğunu mu söylemek istiyordu? Yoksa burada anlatılan mitos'un Yunan olmayan kaynaklardan esinlenerek bu metne alındığını mı?

[383] Alkinoos: Yunan mitolojisinde efsanevi Sleherie adasında yaşayan Phaiakların kralı. Deniz tanrısı Poseidon'un torunu.

[384] Pamphylia: Antalya Körfezi boyunca uzanan antik bölge.

[385] Platon öte dünyaya göçte "harika bir yer" kavramını kullanıyor. Yunanca terim $\tau\omicron\pi\sigma\varsigma$ $\delta\alpha\iota\mu\omicron\nu\iota\varsigma$ "daimonik" benzeri bir kavram yansıtıyor kulağa. Platon zaten kesin, katı bir terminoloji arayışına karşı uyardığı gibi, kavramları katı bir tanım sınırı içine çekmeye de karşıydı [533d]. Burada gök ile yeryüzü arasında bir yerde bulunma anlamında bir karşılık verdik, tıpkı Eros Daimon'unun

Şölen'de tanrılar ile aynı düzeye çıkmaya çabalaması ya da bilgelige ulaşmak için çabalayan insanın, bilge ile cahiller, tembeller arasında bir yerde olması gibi. Bu konumu J. Adam'ın taslağıyla şöyle gösterebiliriz:

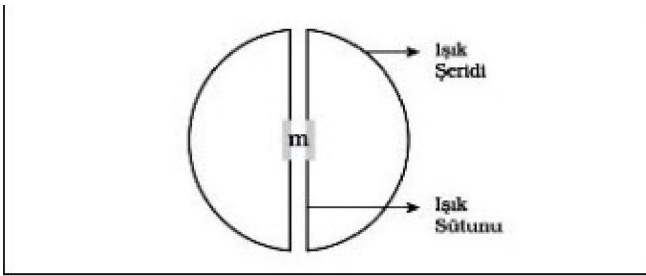

[386] Çocuklar için, bu ötedünya tasarımında sabit bir konum söz konusuydu.

[387] Bir efsane figürü. Hakkında başka bilgi bulunmuyor.

[388] Sonraki çağlarda karşımıza çıkan kıyamet tabloları ve Şeytan imajının öncüleri.

[389] Platon uzayı böyle tarif ediyor. Yıldızların bulunduğu yeri, bir ışık kuşağı, herhalde Samanyolu kuşatıyor ve aynı zamanda düz bir ışık sütunu bu uzayın bir yanından girip öte yanından çıkıyor. J. Adam bu tasviri şöyle çizmiş:

Okur bu “teknik” aksamı tasarlayabilmek için kaburgalı ağaç gemilerin yanı sıra ilkel bir mekanizma tasarlamalı. Mil gibi döner bir çubuk, millerin üzerinde döner halkalar, dişlinin, çarkın tersine dönmesini engelleyen kontra çubuklar, çengeller vb.

[390] Ağırşak: Ortası delik, disk biçiminde halka. Elle yün eğirme sırasında ağırşağın ağırlığı için düzenli dönmesini sağlar. Platon’un bir yün eğirme düzeneğini evren tablosuna aktarmış olması mümkün mü?

[391] Okur burada uzayın tarifinde Platon’un ikinci bir bölgeye geçtiğini anlamıştır. 8 ağırşak ya da diskten birincisi sabit yıldızları, ötekiler Satürn, Jüpiter, Mars, Merkür, Venüs, Güneş ve Ay’ı temsil ediyor. Dünya bunların ortasında hareketsiz duruyor. Gezegenlerin, ortası boş yarım halkalar olarak tanımlandıklarını, kenarlarının (çemberlerinin) farklı genişlik ve renklerde kuşaklar olarak tarif edildiklerini görüyoruz. Renkler, gezegenlerin ışığına, şeritler de merkezi Dünya’ya uzaklığa bağlı olarak değişiyor. Bütün diskler (halkalar, ağırşaklar) bir zorunluluğa, yasaya bağlı olarak hareket ediyor.

[392] Bir Daimon seçmek: Kader muamması Yunanlıları, yeryüzünde kıskanç tanrıların keyfilığının hâkim olduğu inancına götürmüştür; ama insanın kendi kabahat ve hataları yüzünden acı çektiği anlayışı, bu kader anlayışının yanı sıra zaman içinde gelişti. Solon, Zeus’un adil ve doğru olanı desteklediği için gözleri kör olmayan insanın haksızlığa karşı bir hayat pratiği gerçekleştirmesini ister. Ama Solon bile, insanı felaketten felakete sürükleyen açıklanamaz keyfi bir gücün varlığını kabul eder. Kader ile kişisel kabahat arasındaki ilişki, tragedyanın da temel mantığını oluşturur. Platon, enikonu tartışılmış, rasyonel eğitim ve yetiştirme sistemini kaldırıp bir kenara atmadan kaderin rastlantısal müdahalelerini kabul edemezdi elbette. Ama bilgelerin bile açıklamakta güçlük çektikleri, fakat reddetmedikleri kader olgusuna da gözünü kapatamazdı. Burada onun çözümünü buluyoruz: Suç, kabahat, yanlış insana fatura ediliyor, ama kişi kaderini de doğmadan önce seçmek durumunda. Daha doğmadan öte dünyada Lethe’den içtiği için bu dünyada suçu anıya atar. Öyleyse baştan beri “yaradılış” doğal veri dediğimiz olguyu bu anlayışla tamamlayıp eğitimin bu anlamdaki kader karşısında işe yaramazlığını da kabul etmemiz gerekiyor. Altın, gümüş ve tunç (bakır, demir) çok önceden paylaştırılmıştır. Kişi ise 1000 yıl sonraki seçiminde ilk seçiminden daha mantıklı olma fırsatı

bulacaktır böylelikle.

[393] Mükemmellik mesleklerden tek birine bağlı değildir; kişi mükemmelliğe her meslekte ulaşabilir; bu onun çabasına bağlıdır; mükemmelliğe sahip olduğu ölçüde insanın değeri artar. İnsanın ahlaki özgürlüğü anlayışını Stoacılar sonradan, tamamen bağımsız, özgür insan anlayışına kadar taşıyacaklardır.

[394] Platon burada karşımıza epey şaşırtıcı bir ilke çıkartıyor; [618b]'de aşırı uçlara dikkati çekerken –gerçi bizi orta'ya hazırlamıştır– ama bütünün düşüncelerini göz önüne alacak olursak, böyle bir orta yol önerisi biraz damdan düşmüş gibidir. Bildiğimiz bir şey varsa, metin boyunca yeri geldikçe dikkati çektiğimiz gibi, Aristoteles etiğinin temel özelliği bu “orta” yolu önerip durmasıdır. Erdemli bir hayat böyle mümkün olabilir. Öyküde “Er” tiranın (zenginin) hayatıyla yoksulun hayatı arasında orta bir konumu öneriyor. Bu bile bize Platon'dan çok “Er”in ruhuna denk düşen bir taleple karşı karşıya bulunduğumuzu düşündürebilir. Gerçi Platon ileride,

Politikos'ta (284c) aşırı uçlar arasında kalan ortayı, ölçme sanatının temeline almaktan söz eder. Öyleyse burada Aristoteles etiğinin öncüllerini de bulmak mümkündür. Ancak

Devlet'in bu son kitabında pratik hayatta orta yoldan çok, mutlak, soyut bir orta söz konusudur ve ancak tanrıda gerçekleşir bu orta.

[395] Bu açıklamayla cennette yaşamının biricik koşulu sadece felsefi bilgi olmaktan çıkıyor. Alışkanlıklarla sürdürülen bir hayatta erdemli, çalışkan biri olmaya yetebiliyor. Öyle büyük, derin bilgi şart değil; az çok iyi kotarılmış bir düzende, genele uyarak cennete gitme şansı var. Ancak önemli kararları alırken felsefi bilgi vazgeçilmez bir şart.

[396] Daha önceki dipnotta da tanrı, kader, rastlantı, bireysel irade ilişkisini açıklamıştık. Ortalıkta ruh sayısından fazla hayat örneği ve seçme imkânı bulunmakla birlikte, mantıken, sona kalan dona kalır hesabı, en son seçenlerin önünde öyle fazla seçenek bulunmamalıdır. Bu durumda, pek büyük bir etkisi yokmuş gibi görünse de rastlantıya yer vermenin ötesinde bir çaresi yok gibidir Platon'un.

[397] Orpheus, Trakyalı kadınlarca paramparça edilmişti. Burada onun kuğu olarak yeniden doğduğunu öğreniyoruz.

Şölen'de Eurydike'nin, Orpheus'un ölümden korkması yüzünden geri dönmekte direndiğini anlatır Platon bize.

[398] Bir güzellik ve değer tartışması sonucunda gözlerini kaybeden mitik figür.

[399] Aias: Truva Savaşı'na katılmış iki kahramanın adı. Birincisi Salamis kralı Telamon'un oğlu, ikincisi Lokrisli Aias.

[400] Atalante: Arkadyalı güzel avcı kız.

[401] Panopeus: Phokos ile Astropea'nın oğlu, Argonautlar seferine katılanlardan. Epeios: Panopeus'un oğlu, ünlü atlet, Truva Savaşı'nda tahta atı yapan becerikli mühendis.

[402] Thersites: Argios'un oğlu. Truva Savaşı'nda maskaralık yapıp askerleri eğlendirirdi.

[403] Odysseus: Meşhur Yunan kahramanı. İthaka kralı.

[404] Kirmen: Yün eğirmede kullanılan alet.